

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

BAĞIMSIZLIK SONRASI GÜRCİSTAN'DA DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

DOKTORA TEZİ

Zeynep TOPAL SERDAR

EYLÜL-2023

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

BAĞIMSIZLIK SONRASI GÜRCİSTAN'DA DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

DOKTORA TEZİ

Zeynep TOPAL SERDAR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Süleyman ERKAN

EYLÜL-2023

TRABZON

ONAY

Zeynep TOPAL SERDAR tarafından hazırlanan “Bağımsızlık Sonrası Gürcistan’da Demokratikleşme Süreci” adlı bu Çalışma 08.11.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı ve SOYADI	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Süleyman ERKAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Coşkun TOPAL	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Metin AKSOY	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Zeynep TOPAL SERDAR

25/09/2023

ÖNSÖZ

Gürcistan'ın Gül Devrimi ile birlikte değişen yüzü, ülkenin jeopolitik konumunu ön plana çıkarmıştır. Kafkasya'da geliştirilen projelerde ve işbirliklerinde kilit ülke pozisyonuna gelen Gürcistan'da istikrarın devam etmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda Gürcistan'a yönelik her hangi bir tehdit ya da yönetimin demokratik değerlerden uzaklaşması bu gelişmeleri olumsuz bir şekilde etkileyecektir. 2008 Rusya –Gürcistan Savaşı duraksamanın yaşandığı bir süreç olmakla birlikte Gürcistan'ın demokratikleşme sürecine Rusya'nın müdahalesi, savaşın Gürcistan'ın iç siyasetine etkisine bu çalışmada değinilmiştir. Literatürde Gürcistan özelinde yapılan çalışmalar daha çok ikili ülke ilişkileri, enerji ve güvenlik politikaları, 2008 Ağustos Savaşı ile sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada Gürcü toplumunun siyasi yapısı başta olmak üzere gelişim gösteren sosyo-ekonomik yapısı incelenmiştir.

Gürcistan'daki bilim insanları ile yakın temas etmeme, Güney Kafkasya ile ilgili düzenlenen bilimsel toplantılara katılım göstermeme imkan sağlayan Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU'na ve Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ teşekkürlerimi borç bilirim. Çalışma konum ile ilgili belgelere ve kaynaklara ulaşmama yardımcı olan, bana yol çizen, Gürcü toplum yapısını ve değerlerini anlamama katkı sağlayan başta Prof. Dr. Lia AKHALADZE, Prof. Dr. Omar ARDAŞELİA olmak üzere Sohum Devlet Üniversitesi ve Gori Üniversitesi'nin değerli bilim insanlarına teşekkür ederim. Gürcü dilinden çevirilerime yardımcı olan değerli arkadaşım Dr. Ayşe AYÇİÇEK'e yanımda olduğu için teşekkür ederim.

Çalışma süresince değerli bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, çalışma konumun belirlenmesinde destek olan danışmanım Sayın Prof. Dr. Süleyman ERKAN'a, çalışmaya değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Coşkun TOPAL'a, Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN'a, Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA'ya, Prof. Dr. Metin AKSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Eylül, 2023

Zeynep TOPAL SERDAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI

GİRİŞ	1-5
-------------	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE.....	6-28
1.1. Demokrasi Kavramı	6
1.2. Demokratikleşme Süreci	9
1.2.1. Demokratikleşme Sürecine Etki Eden İç Faktörler.....	14
1.2.2. Demokratikleşme Sürecine Etki Eden Dış Faktörler	19
1.3. Demokratikleşme Sürecine Lider Etkisi	21
1.4. Küçük Devlet Olma Özelliği	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÜL DEVRİMİ'NDEN SAKAŞVİLİ DÖNEMİNE KADAR GÜRCİSTAN

SİYASETİ.....	29-63
2.1. Gül Devrimi'ne Kadar Gürcistan'ın İç Siyasi Durumu	29
2.1.1. Gül Devrimi'ne kadar yapılan Anayasal, Toplumsal ve Ekonomik Reformlar	33
2.1.2. Göreceli İstikrarın Bozulması	36
2.1.3. 1999 Parlamento ve 2000 Başkanlık Seçimleri	38
2.1.4. Gül Devrimi'ne Doğru Gürcistan'ın Politik Yapısı	40
2.2. Gül Devrimi	42
2.2.1. Sivil Toplum Örgütleri ve Gül Devrimi'ndeki Roller	46
2.2.2. 2003 Seçimleri	49
2.2.2.1. Protesto Gösterileri	52
2.2.2.2. Gül Devrimi Sırasında Medya'nın ve STK'ların Rolü	57
2.3. Mikhail Saakaşvili'nin İktidara Geliş Süreci	59

2.4. Uluslararası Aktörler ve Gül Devrimi	61
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 2004-2008 GÜRCİSTAN'DA DEMOKRATİK DÖNÜŞÜM SÜRECİ	64-105
3.1. Mikhail Saakaşvili'nin İktidara Gelmesi ile Karşılaştığı İç Sorunlar	64
3.1.1. Reform Çalışmaları	66
3.1.1.1. Kamu Hizmeti ve İdari Alanda Yapılan Reformlar	69
3.1.1.2. Ekonomik Reformlar	72
3.1.1.3. Askeri Alanda ve Güvenlik Alanında Yapılan Değişiklikler	77
3.1.2. Reform Çalışmalarının Merkezi Hükümete Etkisi	81
3.2. Demokratikleşme Sürecinde Azınlıklar	84
3.2.1. Özerk Yönetimlerin Mevcut Durumu	86
3.2.1.1. Acara Özerk Cumhuriyeti	86
3.2.1.2. Abhazya Özerk Cumhuriyeti	87
3.2.1.3. Güney Osetya Özerk Bölgesi	91
3.2.2. Saakaşvili Döneminde Azınlıklar	92
3.2.2.1. Devlet İnşası Sürecinde Azınlıklarla İlgili Düzenlemeler	94
3.2.2.2. Saakaşvili'nin Toprak Bütünlüğü'nü Sağlamaya Yönelik Açıklamaları	96
3.3. Milli Güvenlik Konsepti 2005	98
3.3.1. Milli Güvenlik Konsepti'nin Temel Unsurları	99
3.3.2. Gürcü Kimliği	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 2008 RUSYA-GÜRCİSTAN SAVAŞI'NIN GÜRCİSTAN SİYASETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	106-165
4.1. Gül Devrimi'nden Dört Yıl Sonra Gürcistan	106
4.1.1. 7 Kasım 2007 Olayları	110
4.1.2. Seçim Sisteminde Yapılan Değişiklikler	117
4.1.2.1. 5 Ocak 2008 Başkanlık Seçimi Sonuçları	121
4.1.2.2. 21 Mayıs 2008 Parlamento Seçimi Sonuçları	123
4.2. Ağustos 2008 Savaşı	127
4.2.1. Meclis Komisyonu Raporu	138
4.2.2. Savaşın Gürcistan Siyasetine Etkisi	148
4.3. Gürcistan'da İktidar Değişimi	155
4.3.1. 1 Ekim 2012 Parlamento Seçimleri	159
4.3.2. 27 Ekim 2013 Başkanlık Seçimleri	162

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	166
KAYNAKÇA	176
ÖZGEÇMİŞ.....	195

ÖZET

Gürcistan 1991 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra eski Sovyet bloğu ülkeleri ile aynı sorunlarla baş etmek zorunda kalmıştır. Ulus-devlet inşası, serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci temelde eski Sovyet bloğu ülkelerinin ortak problemleri olmuştur. Ancak Gürcistan bunlara ek olarak bağımsızlığının ilk yıllarında toprak bütünlüğünün bozulmasına sebep olan bir iç savaş yaşamış, demokratikleşme süreci kesintiye uğramış, nihayetinde uzun yıllar toprak bütünlüğünün sağlanamaması en önemli meselesi haline gelmiştir. 2000’li yılların başlarında eski Sovyet bloğu ülkelerinde başlayan renkli devrimler, otoriter rejimlere karşı demokrasiyi korumak adına sivil toplum kuruluşları, aktivist öğrenci grupları ve sivil halkın katılımı ile gerçekleşmiştir. Gürcistan’ın da 2003 Gül Devrimi ile dahil olduğu süreçte tartışmalı seçimlerin ardından halk sokağa dökülmüş ve daha adil seçimlerin yapılmasına yönelik taleplerini dile getirmişti.

Gül Devrimi, Gürcistan siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Gürcistan’ın uzun süredir devam eden Rus eksenli devlet geleneği son bulmuş, Batı normlarında daha demokratik ve modern bir devlet olmak için Saakaşvili liderliğinde bir dönüşüm süreci başlamıştır. Jeopolitik konumu nedeniyle Gürcistan kısa sürede enerji transiti için önemli bir ülke konumuna gelmiş, bölge ülkeleri ile stratejik işbirliği projeleri geliştirmeye başlamıştır. Gürcistan’ın Batı’ya entegre olma arzusunu 2005 yılında Milli Güvenlik Konsepti’nde resmen ilan etmesinin ardından Rusya bölgedeki etkinliğini devam ettirmek adına Gürcistan’daki toprak bütünlüğü sorunu kışkırtmaya yönelik faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Nitekim 2008 Ağustos Savaşı’nın yaşanması, Rusya, Gürcistan’ın egemenliğine, toprak bütünlüğüne saygı duymadığı gerçeğini bir kez daha kanıtlamıştır. Başta ABD olmak üzere Batı ülkeleri Gürcistan’ın demokratikleşme sürecinin devam etmesi için Gürcistan’ı desteklemiş ancak sorunun çözümüne aktif müdahil olmamışlardır. Bugün dahi Gürcistan’ın toprak bütünlüğü en hassas ve önemli sorundur.

Anahtar kelimeler: Gürcistan, 2008 Ağustos Savaşı, Mikhail Saakaşvili liderliği, Demokratikleşme Süreci.

ABSTRACT

After declaring its independence in 1991, Georgia had to deal with the same problems as the former Soviet bloc countries. Nation-state building and the transition to a free-market economy were basically the common problems of the former Soviet bloc countries. However, in addition to these, Georgia experienced a civil war in the first years of its independence that led to the deterioration of its territorial integrity, the democratization process was interrupted, and finally, the failure to maintain its territorial integrity for many years became its most important issue. The color revolutions that began in the early 2000s in the former Soviet bloc countries took place with the participation of civil society organizations, activist student groups and the civilian population in order to protect democracy against authoritarian regimes. In the process, which Georgia joined with the 2003 Rose Revolution, people took to the streets after disputed elections and voiced their demands for fairer elections.

The Rose Revolution is an important turning point in Georgia's political history. Georgia's long-standing Russian-oriented state tradition came to an end and a transformation process started under the leadership of Saakashvili to become a more democratic and modern state in Western norms. With its geopolitical position Georgia has become an important country for energy transit and has started to develop strategic cooperation projects with the countries in the region. However, after Georgia officially declared its desire to integrate with the West in its National Security Concept in 2005, Russia intensified its activities to provoke the territorial integrity issue in Georgia in order to maintain its influence in the region. Indeed, the August 2008 war proved once again that Russia does not respect Georgia's sovereignty and territorial integrity. Western countries, especially the US, supported Georgia to continue the democratization process, but did not actively intervene in the solution of the problem. Even today, Georgia's territorial integrity is the most sensitive and important issue.

Key Words: Georgia, August 2008 war, Mikhail Saakashvili leadership, Democratization process.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	2 Kasım 2003 Parlamento Seçim Sonuçları	52
2	2004 Demokratik Gelişim.....	67
3	2012 Demokratik Gelişim.....	157

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT DKİHB	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Birimi
AGİT ODHİR	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AP	: Avrupa Parlamentosu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	: Barış İçin Ortaklık
CCTV	: Close Circuit TeleVision
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
EIDHR	: Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Girişimi
FPTP	: First past the post voting -Tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi
GCB	: Uluslararası Şeffaflık Örgütü Küresel Yolsuzluk Barometresi
GDUBP	: Gürcistan Demokratik Uyanış Birliği Partisi
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTEP	: Gürcistan Eğitim -Donat Programı
GVB	: Partisi: Gürcü Vatandaşlar Birliği Partisi
IMF	: International Monetary Fund
IPAP	: Bireysel Ortaklık Eylem Planı
IRI	: International Republican Institute/ Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü
ISFED	: International Society for Fair Elections and Democracy-Adil Seçimler ve Demokrasi için Uluslararası Toplum kuruluşu
İSK	: İlçe Seçim Kurulu
MSK	: Merkez Seçim Komisyonu
OSGF	: Open Society Georgia Foundation
OSI	: OpenSociety Enstitute-Açık Toplum Enstitüsü
PVT	: Proje Veri Tabanı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
USAID	: United States Agency for International Development

GİRİŞ

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin Aralık 1991 tarihinde kendini feshetmesinin ardından Güney Kafkasya'da bağımsızlığını ilan eden Gürcistan, Soğuk Savaş'ın ardından yenedünya düzeninde yer almaya başlamıştır. Gürcistan'ın Güney Kafkasya'da jeostratejik açıdan önemli bir yerde bulunması hem Batılı devletlerin hem de Rusya'nın kendisine olan ilgisini artırmıştır. Bu açıdan bakıldığında Kafkasya'nın Karadeniz'e açılan kapısı konumunda olan Gürcistan, özellikle enerji kaynaklarının taşınması için oldukça stratejik bir noktadır. Rusya üzerinden geçen enerji trafiğine alternatif bir güzergah olmasından dolayı Avrupa ülkeleri ve ABD, Gürcistan ile ilişki kurmaya çaba sarfetmektedirler. Gürcistan, Güney Kafkasya'yı ve Orta Asya'yı, Avrupa'ya bağlayan transit geçiş konumunda olduğundan enerji hatlarının Rusya'nın tek elinden kurtarılması için geliştirilen işbirliği oldukça önemlidir. Bu bağlamda Batı ülkeleri ve bölge ülkeleri Gürcistan'ın siyasi istikrarına önem vermektedirler. Ancak eski SSCB ülkelerinde görülen temel sorunlar Gürcistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında da görülmüş, Gürcistan'ın ulus-devlet inşa süreci ve ekonomik istikrarın sağlanması gecikmiştir. 2000'li yıllarda ortaya çıkan devrim dalgası sonucunda 2003 Gül Devrimi ile birlikte Gürcistan'da hızla demokratikleşme sürecine giriş yapmıştır. Bu sebeple çalışmanın amacı, jeopolitik konumu ile Türkiye'nin, Rusya'nın, ABD'nin ve AB ülkelerinin yakın markajında olan Gürcistan'ın demokratikleşme sürecinde yaşadığı sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlerin genel analizinin yapılması ve bu ilişkilere ışık tutmasıdır. Özellikle Ağustos 2008 Savaşı'nın bu sürece olan etkisi incelenmiştir. 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'a müdahale etmesi ve beş gün içinde yaşanan Ağustos 2008 Savaşı, uluslararası projelerde kilit bir ülke konumunda olan Gürcistan'ın siyasi istikrarının ya da istikrarsızlığının küresel bir etki yarattığını göstermiştir. Özellikle birlikte yürütülen projelerin güvenliği açısından Gürcistan iç siyasetinin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada 2003 yılı sonrasında Gürcistan'ın iç politikası, iç politikasına bağlı olarak dış politika eğilimleri, demokratikleşme sürecinde iç ve dış etkileri incelenmiştir. Güney Kafkasya'nın çözülmemiş ihtilafli toprak bütünlüğü meselelerinin demokratikleşme sürecine ve bu sürecin uluslararası arenadaki etkisi incelenmiştir.

Gürcistan için 2008 yılı sonrasında özellikle bağımsızlığının pekiştirilmesi, toprak bütünlüğünün korunması ve ekonomik potansiyelinin hayata geçirilmesi hayati önem kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin de dahil olduğu projelerin devamlılığı önem taşımaktadır. Gürcistan bölgede aktif rol oynayarak ve bölge ülkeleri ile ilişkilerini kapsamlı işbirliklerinin kurulması arzusuyla şekillendirerek istikrarını korumaya ve Rusya'ya karşı bir denge unsuru oluşturmaya çabalamıştır. Nitekim bölge devletlerinin birlikte yürüttüğü projeler sadece Bakü-Tiflis-Ceyhan

Petrol Boru Hattı ile sınırlı kalmamış, Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı ve Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu gibi bölgesel işbirliği projeleriyle de sürdürülmektedir. Bununla birlikte Türk dış politikası açısından bölgede bu kadar öneme sahip olan Gürcistan, Türk akademik çevrelerinde gerekli ilgiyi sınırlı bir çerçevede görmektedir, yapılan çalışmalar daha çok ülkenin dış politika analizi bağlamında ele alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında bu çalışmanın alandaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Zira ülkeler ele alınırken iç politik etkenler, toplumun siyasi düşünce tarzı ve değerleri de değerlendirilmelidir.

Literatürdeki boşluğu doldurmak araştırmanın temel niteliğini oluşturacaktır. Bu bağlamda yapılan kütüphane araştırmaları temel alınarak, nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmış ve hipotez oluşturulmuştur. Araştırmada Bilimsel Araştırma yöntemi olarak Alan Araştırma Yöntemi kullanılmıştır. Gürcistan iç politikasını incelemek ve anlamak için saha çalışması yapmak adına Gürcistan'a gidilmiş, yüz yüze görüşme ve gözleme dayalı araştırmada bulunulmuştur. Bununla birlikte değerlendirmelerde askeri güç, ekonomik kriterler, siyasi yapı ve devlet seviyesinde incelenebilecek birimler de araştırma konusu kapsamına dahil edilmiştir. Elde edilen bütün veriler analiz edilerek neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilmiş iken Gürcistan kamuoyu başta olmak üzere, çıkar grupları, siyasi organizasyonlar göz önüne alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Söz konusu çalışmada birincil kaynak olarak Gürcü literatürü kullanılmıştır. Konu ile ilgili yazılan uluslararası literatürden yararlanılmıştır. Özellikle birincil ve orijinal kaynaklara başvurulmaya özen göstermeye çalışılmış, saha çalışması için birçok defa Gürcistan'daki üniversitelere gidilmiştir. Gürcistan'ın iç politika dinamiklerinin tespitinin; iç siyasetinin önceliklerinin belirlenmesinin; demokratikleşme sürecine etki eden unsurların tespitinin hedeflendiği çalışma kapsamında şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Bağımsızlıktan sonra Gürcistan'ın karşılaştığı sorunlar eski Sovyet bloğu ülkelerinden hangi açıdan fark taşımaktadır?
2. Gürcistan'ın demokratikleşme sürecinde Gül Devrimi bir dönüm noktasını teşkil etmekte midir?
3. Gürcistan'da siyasi elitin davranış modellemesi nasıldır?
4. Saakaşvili liderliğinin Gürcistan'ın demokratik ve modern devlet yolundaki atılımında etkisi olumlu mu yoksa olumsuz mudur?
5. Gürcü toplumunun siyasi katılım oranı demokratikleşme sürecine paralel olarak iyileşme göstermiş midir?
6. Gürcü seçmenin tercihlerinin oluşmasında siyasi liderin tutumunun etkisi ne derece önemlidir?
7. Gürcistan'ın uluslararası konumu ile kimlik ve aidiyetine ilişkin hususlar nelerdir?
8. Gürcistan'ın Batı'ya entegre olma arzusunda ulusal kimlik, kültür, tarihi bağların unsurlarla ilişkisi var mıdır?

9. 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'nın nedenleri arasında Saakaşvili liderliğinin rolü nedir?

Bağımsızlığından itibaren içeride toprak bütünlüğünü, ekonomik istikrarı, tam anlamıyla demokratikleşmeyi sağlayamayan Gürcistan'da devrim sonrasında iç politikada köklü değişiklikler yapılmıştır. Mikhaıl Saakaşvili bu bağlamda reform hareketlerine öncelik vermiş, Batıdan aldığı destekle kamu kurum ve kuruluşlarında yeniden yapılanmaya gitmiş özellikle rüşvet ve yolsuzluğun önüne geçmeye çalışmıştır. Saakaşvili'nin demokratikleşme süreci adına yaptığı bu reformlar çalışmanın teori kısmını şekillendirmiştir. Buradan edinilen sonuçla Sovyet sonrası 'geçiş süreci' ve 2003 yılına kadar ülkede hakim olan 'yarı otoriter rejim' incelenmiş ve Gül Devrimi sonrasında 'rekabetçi otoriter rejimin' hakim olduğu görülmüştür. 2003 öncesi 'demokrasiye geçiş' girişimleri hiçbir zaman pekiştirilmemiş ve zayıf devlet kurumlarının tesis edilmesine ve bununla birlikte yarı otoriter rejimin varlığına yol açmıştır.

1991-2013 arası dönemi kapsayan çalışmada seçimler, sivil toplum, medya, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk gibi iç faktörler ve Batı'nın demokrasi teşviki politikaları kapsamında demokratikleşmeye olan desteği, Rusya'nın ise demokrasi karşısında 'engelleme' gibi dış faktörlerin Gürcistan'da demokratikleşme eğilimlerine etkisi incelenmiştir. Gürcistan'ın 'demokrasiye geçiş' sürecinin incelendiği bu çalışmada Totaliter rejimin ardından bu rejimin çökmesi ve geçiş sürecine girilmesi, sorunlu bir geçiş sürecinin yaşanması üzerinde durulmuştur. Özellikle devlet inşası, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve demokratikleşme adına yapılan reformlar ele alınmıştır. 2000'li yılların ilk on yılı boyunca basın özgürlüğüne saygınlığın ve muhalefet hareketlerine toleransın azaldığı görülmüştür. Gül Devrimi sonrasında elit kesimin ülkenin demokratikleşmesinden çok modernleşmesine ilgi duydukları ve bunu da güçlerini pekiştirmek adına bir araç olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Böylece resmi demokratik kurumlar, siyasi iktidarı ele geçirme ve kullanma için başlıca araç olarak görülmüştür. Bütün bu nedenlerden dolayı, Gürcistan *hibrid rejim* veya *rekabetçi otoriter rejim* olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma konusu kapsamında Gürcistan Parlamentosu resmi kayıtları incelenmiştir. Çalışmanın ana kısmını oluşturan son bölümde yer verilen komisyon raporları Saakaşvili dönemini derin analiz edilebilmesi için oldukça önemlidir. Özellikle 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'nın tartışıldığı Komisyon'da kayıtlar savaşın Gürcistan iç politikasındaki etkilerini ortaya çıkarmaktadır. Savaşın nedenleri Saakaşvili'nin yürüttüğü politikalar mı yoksa Rusya'nın izlediği siyaset mi sorusundan ziyade Gürcistan iç ve dış politika uygulamaları lider ile ilişkilendirilip ele alınmıştır. Saakaşvili'nin iktidarı süresince muhalif gruplara karşı baskıcı tutumları bugün dahi Gürcistan gündeminde yer aldığından doğru bir şekilde yorumlanması önemlidir. Gürcistan Savcılığı, 2007'de muhaliflerin mitingini dağıtmak, İmedi televizyon kanalının kurucusu Badri Patarkatsişvili'nin mal varlığına el koymak, yolsuzluk, görevi kötüye kullanmak ve bir milletvekilini dövdürmekle suçladığı Saakaşvili hakkında tutuklama kararı çıkartmıştı. 1 Ekim 2021 tarihinde Gürcistan'a giriş yapan Saakaşvili tutuklanmıştır. Gürcistan siyasi tarihinde önemli

bir yere sahip olan Saakaşvili'nin son dönem izlediği siyaset, aldığı dış politika kararları son derece önemlidir. Rusya'ya karşı sert bir tutumla, Batı yanlısı olarak yürüttüğü dış politika, ülkenin toprak bütünlüğünün bozulmasına neden olmuştur. Bugün dahi Gürcistan'ın en büyük emeli toprak bütünlüğünü sağlamaktır. Bu bağlamda 2012 seçimlerinde iktidar değişimine giden Gürcistan'da, 2007 yılı sonrası iktidarının son döneminde Saakaşvili'nin izlediği siyaseti derinlemesine incelemek önem taşımaktadır.

“Bağımsızlık Sonrası Gürcistan'da Demokratikleşme Süreci” başlıklı bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın konu bütünlüğünün sağlanması ve ülkelerin demokratikleşme sürecine yönelik çalışmalara bir çerçeve sunmak adına, birinci bölümde demokrasi kavramına ve demokratikleşme sürecine dair kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Demokratikleşme sürecine etki eden olgulara değinilmiş olmakla birlikte çalışma konusu kapsamında siyasi elitin demokrasilerdeki etkisine ve siyasi liderin rolü üzerinde durulmuştur. Gürcistan özelinde demokratikleşme evrelerine değinilmiş, Gürcistan siyasi rejiminin unsurları belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Gürcistan'ın bağımsızlığından Gül Devrimi'ne kadar olan süreç incelenmiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarında toprak bütünlüğünü bozan bir iç savaşın yaşanmasının Gürcistan'ın istikrarı sağlayamamasındaki etkisi incelenmiş olmakla birlikte, eski SSCB ülkelerinin hemen hepsinde görülen temel sıkıntılara değinilmiştir. Gül Devrimi'nden önce Gürcü toplumunun siyasi karar alma süreçlerindeki duruşu, Gürcistan'daki seçim dönemleri, anayasa değişiklikleri ve sosyo-ekonomik düzenden bahsedilmiştir. Özellikle STK'ların Gürcü toplumunun siyasete katılımına olan etkisi, örgütlü bir toplumun Gül Devrimi'ne giden süreçteki rolü vurgulanmıştır.

2004-2008 döneminde Gürcistan'ın demokratik dönüşüm sürecinin incelendiği üçüncü bölümde, Saakaşvili'nin iktidarının ilk döneminde Gürcistan'da istikrarı sağlamak adına yaptığı çalışmalara değinilmiştir. Şevardnadze döneminden kalan sorunlara çözüm geliştirmek adına öncelikle kamu kurum ve kuruluşlarında iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Bu bölümde Saakaşvili liderliğinin kararlı duruşu ile ulus-devlet inşasına ve toprak bütünlüğünün yeniden tesis edilmesini sağlamak için başlattığı geniş kapsamlı reform çalışmalarına değinilmiştir. Kamu hizmeti ve idari alanda; ekonomi alanında; güvenlik alanında başta olmak üzere eğitim alanında yapılan reformlar açıklanmıştır. Reform çalışmalarının ve anayasa değişikliklerinin merkezi hükümete etkisi üzerinde durulmuş, Saakaşvili'nin demokratik normlar ile aslında otoriter bir yönetim mi kurduğu sorusu incelenmiştir. Bununla birlikte bu değişikliklerin ve düzenlemelerin etnik azınlıklar üzerindeki etkisi; Gürcistan'daki özerk yönetimler ve ayrılıkçı hareketlerin nedenlerine odaklanılmıştır. Özellikle Abhazya Özerk Cumhuriyeti ve Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin varlığının ve bugün dahi uluslararası gündemde yer alan iddiaların anayasal dayanağına değinilmiştir. Saakaşvili'nin toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmek için yaptığı açıklamalar 2008 Ağustos Savaşı'nın işareti olarak yorumlandığından oldukça önemlidir. Bununla birlikte Gürcistan'ın demokratik atılımında

özellikle Milli Güvenlik Konsepti'nin oluşturulması, bu bağlamda NATO'dan destek görmesi önem taşımaktadır. Saakaşvili iktidarının Rusya'ya yönelik izlediği siyasetin bir neticesinde 2005 yılında kabul edilen Milli Güvenlik Konsepti'ne ve Konseptin temel unsurlarına detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Gürcistan'ın ulusal güvenlik politikasının temel değerlerine, ülkeye yönelik tehditlere değinilmiş iken özellikle Avrupa entegrasyonu arzusunun vurgulanması resmi bir belgede yer almıştır. Bu bölümün en önemli kısmı Gürcü kimliğinin temel ulusal değerlerinin incelendiği alt başlıktır. Gürcü kimliğinin Avrupa temeline dayandıran Saakaşvili iktidarı, bu ideolojiyle hareket etmiş, Avrupa entegrasyonu arzusunu toplum tabanına yaymayı başarmıştır.

Çalışmanın ana bölümü niteleğindeki dördüncü bölümde 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'nın Gürcistan'ın demokratikleşme sürecine etkisi incelenmiştir. Gül Devrimi'nden beş yıl sonra gerçekleşen savaşta Saakaşvili liderliğinin etkisi nedir sorusuna cevap aranmıştır. Gül Devrimi ile hızlanan demokratik dönüşüm sürecinin 2007 yılına gelindiğinde ilk sorunları ortaya çıkmıştır. Ekonomik reformlarda istenen sonuçların kısa vadede alınamaması, Saakaşvili iktidarının giderek otoriter eğilim göstermesi, seçim sisteminde ve anayasada yapılan değişiklikler muhalefet cephesinin tepkisine neden olmuştur. Özellikle medya yayın organları üzerindeki baskının artması, seçim sistemi ve tarihi ile ilgili demokrasi ilkelerine uymayan adımlar atılması neticesinde 7 Kasım 2007 olayları yaşanmış ve akabinde olağanüstü hal ilan edilmişti. Gürcistan'ın demokratikleşme sürecinde demokrasiyi askıya aldığı bu süreç uluslararası toplumdan da tepki gördüğünden çalışma içerisinde sürecin öncesine ve sonrasına detaylı bir şekilde değinilmiştir. Bununla birlikte 2008 seçimleri ve sonrasında yaşananlar Gürcistan'da muhalefetin işlerlik kazanması 2012 seçimlerinde etkisini göstermiştir. Ancak Gürcü toplumunda olumlu anlamdaki ilerlemenin 2008 Ağustos Savaşı ile kesintiye uğramaması için Saakaşvili'nin savaş sonrasındaki katkısına değinmek gerekmektedir. Genel olarak çalışmada dönem dönem Saakaşvili liderliğinin tutumuna ve demokratikleşme sürecindeki etkisine kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Bu bağlamda 2008 Ağustos Savaşı'nın sorumlusu olarak görülse de bir lider olarak yapması gerekeni mi yaptığı yoksa karakteri itibarı ile aceleci mi davrandığı incelenmiştir. Çalışmanın kapsadığı dönem itibarı ile 2013 seçimleri ile Saakaşvili'nin iktidarı devrettiği sürece kadar Gürcistan iç siyaseti anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Demokrasi Kavramı

Bir yönetim şekli olarak demokrasi kavramını tanımlamak ideolojik yorumlardan ve yaygın olarak kullanılmasından kaynaklı farklılık gösterebilmektedir. Günümüzde demokrasi kavramının kullanımı ile 19. yüzyılda kavramın kullanımı arasında tarihsel, kültürel ve konjonktürel koşullara bağlı değişkenlik vardır. Demokrasinin yüzyıllar boyunca gelişip evrilleşmesiyle beraber kabul gören belirli tanımlamalar yapmak mümkündür. En eski tanımıyla eski Yunanca “halk” anlamına gelen demos ve “yönetmek” anlamına gelen kratein sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur ve bu anlamıyla “halkın yönetimi” demektir. Genel sözlük anlamında ise kısaca ve en yalın haliyle halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimidir. Nitekim literatüre bakıldığında demokrasi teriminin kavramsallaşması için yapılan çalışmalarda ortak bir tanıma ulaşmak çok zordur.

Demokrasi, siyasi iktidarın serbest ve çekişmeli seçimler yoluyla devredilmesinin yanı sıra bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ile karakterize edilen bir siyasi sistemdir. Seçimleri kaybeden iktidar sahiplerinin görevi bırakmak zorunda olduğu ve iktidarın barışçıl bir şekilde el değiştirmesini sağlayan bir rejimdir. Buna ek olarak demokrasi aynı zamanda siyasi gücün devrini ve kamusal yaşamın her seviyesinde anlaşmazlıkların özgürce ifade edilmesini düzenleyen kurallar ve prosedürler bütünü olarak da tanımlanmaktadır.¹ Demokratik süreçlerin karmaşıklığı ve zorlukları üzerine çalışmaları bulunan Tilly’e göre demokrasi her zaman tamamlanmadan kalan ve sürekli olarak tersine çevrilme riski bulunan dinamik bir süreçtir. Demokrasi, siyasi ve toplumsal eşitliği içeren bir siyasi sistemdir. Tilly, toplumun geniş kesimlerinin siyasi süreçlere katılımı ve etkileşimi ile demokrasinin “siyasi hareket”e dönüştüğünü vurgular.² Karl Popper’a göre demokrasi, iktidarın sık sık el değiştirdiği ve halkın seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu siyasi sistemdir. Popper, “açık toplum” ve “parlamentar demokrasi” gibi kavramlarla demokrasinin önemini betimlemiştir. “Siyasi iktidarın kontrollü değişimi” ile birlikte diktatörlükten kaçınmanın mümkün olduğunu vurgulamıştır.³ Schumpeter’a göre demokrasi “halk egemenliği” şeklindeki geleneksel tanımlamadan farklı olarak,

¹ Maria Rosaria Alfano, Anna Laura Baraldi, Democracy, Political Competition and Economic Growth, **Journal of International Development**, Vol 28, Issue 8, Nov. 2016 pp. 1199-1219.

² Charles Tilly, **Demokrasi**, çev., Ebru Arıcan, Ankara: Phoenix, 2007, s.9

³ Karl R. Popper, **Açık Toplum ve Düşmanları**, çev., Mete Tunçay, Liberte Yayınları, 2021.

“halkın seçimleri” anlamına gelmektedir. Ona göre demokrasinin en temel özelliği halkın siyasi liderleri seçme ve değiştirme yetisine sahip olmasıdır.⁴

Demokrasi kavramının bu kadar farklı perspektifle tanımlanıyor olması siyasal rejimlerin demokrasiyi referans almalarından kaynaklanmaktadır. Demokrasi rejiminin birden fazla uygulama yönteminin olması demokrasi kriterlerinin nasıl olması konusunda üzerinde fikir birliğine varılmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte genel hatları ile demokrasinin temel özelliklerini anlatan bir çerçeve oluşturmak mümkündür. Halk egemenliği, çoğunluk yönetimi, kanun önünde eşitlik, temel insan haklarının güvence altında olması, azınlık hakları, hükümetin anayasayla sınırlandırılması, toplumsal ekonomik ve siyasi çoğulculuk, özgür ve adil seçimler, bağımsız yargı demokrasinin temel unsurları olarak kabul edilmiştir. David Beetham’ın demokrasi yaklaşımı, demokrasinin temel ilkelerine rehberlik ederek demokrasinin amacına ulaşması için gerekli şartları sunmuştur. Beetham’ın demokrasi yaklaşımı halk egemenliği, eşitlik, hakların korunması, temsilci demokrasi ve hesap verilebilirlik kavramlarının önemini vurgular. Beetham’a göre halk egemenliği demokrasinin temel özelliğidir. Halk, siyasi kararları belirleyerek yönetimde söz sahibi olmalıdır. Bununla birlikte siyasi liderler halkın iradesini yansıtmalıdır. Halk egemenliği demokratik toplumun temel dinamiğini oluşturmaktadır. Bireylerin eşit siyasi haklara sahip olması, hiçbir bireyin diğerine göre üstün olmaması gerektiğini savunan Beetham, eşitlik ilkesine göre seçimlerde her bir bireyin eşit oy hakkına sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Nitekim Beetham’a göre demokraside temel amaç bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Böylelikle bireylerin farklı görüşlerini ifade etme imkanı doğar ve siyasi katılımı sağlanmış olur. Beetham’a göre demokraside çoğunluğun iradesi temsilciler aracılığıyla ifade edilir. Halk temsilciler aracılığıyla siyasi karar alma süreçlerine katılım sağlar. Çoğulculuk ilkesi ile demokrasinin çeşitli görüşlerin ifade edilmesine olanak sağlamıştır. Demokrasinin zenginliğini oluşturan çoğulculuk ilkesi ile farklı kültürler, politik görüşler, ideolojiler, etnik gruplar demokratik sistemde kendilerini ifade etmek ve temsil edilmek için imkan bulurlar. Ayrıca Beetham, hükümetlerin ve siyasi liderlerin halka karşı hesap verebilir olması gerektiğini ifade etmiş, halkın denetiminin iktidarın sorumlu davranmasına katkı sağlayacağını belirtmiştir.⁵

Dahl’ın “Poliarşi” kavramı ise demokrasinin temel özelliklerini anlatan bir çerçeve sunmaktadır. “Poliarşi”, Dahl’ın ideal demokrasiye yönelik yaklaşımını tanımlamaktadır. Dahl’a göre demokrasi kavramı, sadece siyasi liderin değiştirilmesi ile sınırlı kalmayıp, halkın temsilcileri aracılığıyla siyasi kararların belirlenmesinde ve yönetim süreçlerine katılmalarını da içermektedir. İdeal demokraside seçimler serbest ve adil bir düzende yapılırken, vatandaşlara eşit oy hakkı tanınmıştır. Halkın siyasi kararlarda etkili bir şekilde yer alarak, yönetimde söz sahibi olması sağlanmışken, seçmen kitlesinin seçimlere ve siyasi sürece katılımı esas alınmıştır. Dahl’a göre de demokraside halk egemenliği esastır. Halk, siyasi liderleri seçme ve politikaları belirleme yetkisine sahiptir. İdeal demokraside ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi temel hak ve

⁴ Joseph Schumpeter, **Capitalism, Socialism and Democracy**, New York: Harper, 1942.

⁵ David Beetham, **Demokrasinin Temelleri**, çev. Vahit Bıçak, Ankara, 1998.

özgürlükler tanımlanmışken, esas olan bireylerin farklı görüşlerini özgürce ifade etmesidir. Bununla birlikte sivil toplum örgütlerinin, medya ve diğer toplumsal aktörlerin siyasi süreçlerde etkin rol alması önemlidir. Azınlıkların haklarının korunması ve azınlıkların temsilinin teşvik edilmesi ideal demokrasinin temelidir. Bireyin dil, din, etnik köken, toplumsal statüsü, gözetilmeksizin kanun önünde herkes eşittir. Dahl'a göre bu koşullar sağlanırsa demokrasi gelişmek için uygun şartları elde etmiş olur. Ancak demokrasinin kusursuz olmadığı ve bazı sorunlarla karşılaşılabilceğini kabul eden yaklaşımı ile demokratik sistemlerin güçlü ve zayıf yönlerin ortaya çıkarmıştır. Siyasi konularda yeterli bilgiye sahip olmayan insanlar, siyasi kararlarını rasyonel olarak veremediğinden demokrasinin temeli olarak vurgulanan halk katılımı gerçek dünyada başarısızdır. "Çoğunluğun cahilliği" olarak adlandırdığı bu eksiklik ile halkın gerçek anlamda demokrasiye katılımının zor olduğunu iddia etmektedir. Buna ek olarak Dahl, ekonomik gücün toplumda belirleyici rol üstlendiğini, bu bağlamda zengin kesimin politika yapım sürecini etkileyebileceğini ifade etmiştir. Bu durumun demokratik eşitlik ilkesini zayıflatabileceğini belirtmiştir. Azınlıkların çıkarlarının gözetilmediği, demokrasinin çoğunluğun iradesine göre şekil aldığı sistemlerde azınlıklara yönelik sınırlandırmalar olabileceğini iddia etmiştir. Bununla birlikte çok partili sistemlerde bile seçmenlere sınırlı seçenek sunulduğunu ve partiler arasındaki farklılıkların zamanla azaldığını belirtmiştir. Siyasi seçeneklerin daralması ile seçmenler gerçek anlamda tercih yapamaz hale gelirler.⁶

Demokrasi kavramının zaman içinde evrimleşmesi ile birlikte temel özelliklere de farklı bakış açıları eklenmiştir. Örneğin Schumpeter'e göre demokrasinin temel özelliği seçim sürecidir. Ancak seçim mekanizmasına bağlı gelişen demokrasi kavramı modern demokrasi anlayışını tam karşılayamamaktadır. Modern demokrasi yaklaşımı demokrasinin sadece seçimlerle sınırlı olmadığını, daha katılımcı ve hesap verebilir bir şekilde işlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre modern demokrasi teorisi, demokratik geçişlerin anlaşılmasına ve demokratik sistemlerin kurulmasına katkıda bulunan çeşitli perspektifleri ve faktörleri kapsamaktadır. Demokrasinin temel ilkeleri ile birlikte değişen toplumsal, siyasi ve teknolojik koşullara bağlı yeni bir anlayış gelişmiştir. Modern demokrasi, geleneksel demokrasi anlayışının ötesinde sivil toplum örgütleri, dijital platformlar ve diğer mekanizmalar aracılığıyla bireylerin siyasi sürece aktif katılımını destekler. Bununla birlikte halk oylamaları, anketler gibi doğrudan katılım yoluyla temsil biçimlerini de kapsayarak bireyin görüşlerini ifade etmesine olanak sağlar. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte hükümetlerin ve kurumların şeffaflığı artmış, hükümet ve liderlerin halka hesap verebilirliği, şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele öncelik haline gelmiştir. Sosyal adaletin sağlanması, ekonomik eşitsizliklerin azaltılması ve yoksulluğun önlenmesi gibi sosyal hizmet politikaları modern demokrasinin gereksinimi haline gelmiştir. Modern demokrasi cinsiyet eşitliği, kadınların siyasi katılımının desteklenmesi, azınlık haklarına saygı, kültürel ve toplumsal farklılıkların korunması gibi konuların desteklenmesine önem ve öncelik verir. Demokrasi için ekonomik kalkınma ve siyasi meşruiyet gibi belirli sosyal gereklilikler tanımlamışlardır. Ekonomik kalkınmanın, vatandaşların siyasi sürece katılmaları için gerekli kaynakları ve fırsatları sağladığı için demokratik sistemlerin

⁶ Robert Dahl, **Demokrasi Üzerine**, çev. Betül Kadioğlu, Ankara, 2010, ss.162-174.

istikrarına katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Ayrıca, hükümetin halk tarafından kabul edilmesi ve desteklenmesi anlamına gelen siyasi meşruiyet de demokratik bir toplumun işleyişi için hayati önem taşımaktadır.⁷ Modern demokrasi teorisinin bir diğer önemli yönü de modernleşmenin rolüdür. Modernleşme teorisi sosyoekonomik modernleşme, kentleşme, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim, zenginlik ve eşitlik seviyelerinin yükselmesinin siyasi modernleşmeye ve istikrarlı demokrasilerin kurulmasına yol açan kilit faktörler olduğunu öne sürer.

Modern demokrasi teorisinin en önemli savı Samuel P. Huntington tarafından geliştirilen “üçüncü demokrasi dalgası”dır. Huntington, üçüncü demokrasi dalgasına katkıda bulunan küresel normlardaki değişiklikler, ekonomik kalkınma, iletişim teknolojilerinin yayılması ve diğer demokratik ülkelerin etkisi gibi çeşitli faktörleri tanımlamıştır. Demokrasinin temel unsurları arasında, otoriter rejimlerin meşruiyetinin azalması, halkın düzenli ve rekabetçi seçimlere beklentisinin artması, ekonomik performansın kötü olması veya askeri başarısızlık gibi faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda demokrasinin temel ilkeleri koşullara bağlı gelişim göstermiş, hukukun üstünlüğü, insan hakları, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, sivil toplumun güçlenmesi, siyasi partilerin çoğulculuğu, seçimlerin serbest ve adil olması gibi ilkeleri kapsama alanına almıştır. Bu unsurlar, demokrasinin işleyişini ve katılımcı bir siyasi sistem oluşturmayı sağlamaktadır.⁸ Nitekim demokrasinin temel ilkeleri zamanla konjonktüre bağlı değişim göstermiş, demokrasi ise tanımlanması en güç kavramlardan olmuştur. Demokrasi kavramının zaman içinde evrim geçirmesine bağlı olarak tarih boyunca demokratikleşme dalgaları yaşanmıştır.

1.2. Demokratikleşme Süreci

Demokratikleşme, otoriter bir rejimden ya da demokratik olmayan bir rejimden demokratik bir yönetim sistemine geçiş sürecini içeren karmaşık bir süreçtir. Demokratik kurumların oluşturulmasını, sivil özgürlüklerin ve insan haklarının korunmasını, vatandaşların siyasi karar alma süreçlerine aktif katılımını içermekle beraber kültürel normların ve toplumsal değerlerin değişmesini de kapsar. Bu süreç genellikle halk ayaklanması veya siyasi reformlar gibi dönüşümsel olaylar neticesinde aşamalı olarak gerçekleşir. Demokratikleşmenin asıl amacı, tüm bireylerin haklarına ve çıkarlarına saygı gösteren, katılımcı, adil ve duyarlı bir toplum oluşturmaktır.

Otoriter rejimlerde meşruiyetin etkisini kayıp etmesi ile birlikte demokratikleşme sürecinin etkinliği artmaktadır. Demokratikleşme sürecinde otoriter rejimlerin meşruiyetinin azalmasında halkın düzenli ve rekabetçi seçim beklentisinin artması, ekonomik verimliliğin düşük olması veya askeri alanda başarısızlığı gibi faktörler etkili olabilir.⁹ Demokratikleşme sürecinin etkinliğini

⁷ Seymour Martin Lipset, Requisites of democracy: Economic Development and Political Legitimacy, *The American Political Science Review*, 53 (1), 1959, pp. 69-105.

⁸ Samuel P. Huntington, *Üçüncü Dalga 20.yy. Sonlarında Demokratlaşma*, çev., Ergun Özbudun, Ankara, 2011, ss.19-25.

⁹ Huntington, *Üçüncü Dalga*, ss. 21-23.

kazanmasında demokratik kurum ve süreçlerin varlığı, özgür ve adil seçimler, hukukun üstünlüğü, bağımsız bir yargı, sivil özgürlüklere ve insan haklarına saygı yer alır. Bu kurumlar ve etkenler, gücün demokratik bir şekilde dağıtılması ve kullanılması için gereklidir. Vatandaşların oy verme, sivil toplum kuruluşlarına katılımı gibi yollarla siyasi karar alma süreçlerinde aktif rol alması demokratikleşmenin önemli unsurlarındandır. Vatandaşların siyasi sürece katılımı, demokrasinin benimsenmesi ve uygulanmasına katkı sağlayacak, farklı bakış açıları geliştirilmesine olanak tanıyacaktır. Ekonomik kalkınma ise demokratikleşmenin kilit unsurudur. Ekonomik eşitsizliğin azaltılması, adil iş imkanlarının sunulması, sanayileşme, teknolojinin gelişmesi, eğitim olanaklarına erişimin her birey için eşit olması, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi demokrasinin gelişmesine imkan sağlayacaktır.

Demokratikleşme çok yönlü bir süreç olmakla beraber faktörler ve unsurlar belirli koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterir. Sürecin başarılı ve sürdürülebilir olması, tarihsel, kültürel ve sosyo-politik ve ekonomik koşullara bağlıdır. Nitekim bu çalışmada özellikle SSCB'nin dağılmasının ardından kurulan yeni devletlerin demokratikleşme sürecini kapsayan çalışmalara değinilmiştir. Genel olarak demokratikleşme kavramı bir demokrasinin evrilmesi, sürdürülmesi, derinleşmesi sürecini ifade etmektedir. Demokratik bir rejimin gelişimi, otoriter ya da totaliter bir devletten demokrasiye geçiş süreci ile ifade edilir. Ancak demokratikleşmenin başarısı ya da başarısızlığı ile ilgili belirtilen unsurlar Soğuk Savaş sonrası geçiş süreçlerini ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Tek başına sosyo-ekonomik kalkınma ve siyasi kurumlarda yapısal değişiklik eski Sovyet Bloğu ülkelerinde demokratikleşme sürecinin başarısını göstermek için yeterli koşulu sağlamamaktadır. Huntington'un "Üçüncü Dalga: 20. yy. Sonlarında Demokratikleşme" adlı kitabında üçüncü demokrasi dalgası olarak bilinen demokratik geçişlerin ve demokratikleşmenin küresel bir trend olduğunu ifade etmektedir. Üçüncü demokrasi dalgasının 1974'te Portekiz'de gerçekleşen "Karanfil Devrimi" ile başladığını daha sonra Avrupa, Latin Amerika, Asya ve Afrika'da 60'tan fazla ülkenin demokratik geçiş sürecini ifade ettiğini belirtmiştir.¹⁰ Özellikle 1989'da SSCB'nin dağılması süreciyle Huntington'un üçüncü demokrasi dalgası adını verdiği demokrasinin küresel yükselişi, demokratikleşme çabalarına yeni bir ivme kazandırmıştır. Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden ülkeler serbest piyasa ekonomisine ve demokratik sisteme geçiş süreci sancılı olmuştur. Demokrasiye geçiş ve devletin yeniden inşa süreci Sovyet bloğu ülkelerinde bağımsızlığın ilk yıllarında eş zamanlı olarak gündeme gelmiş, devletin siyasi, idari ve ekonomik kurumlarının yeniden inşası gerekmiştir. Eş zamanlı ulus-devlet inşası ve geçiş sürecinin yaşanması işsizlik, yoksulluk, ekonomik sorunlar, yüksek enflasyon, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi birçok alanda geçiş sürecinin zorluğunu ortaya çıkarmıştır. Eski kurumların tasfiye edilerek idari ve sosyal kurumların hayata geçirilmesi beraberinde birçok sorun getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından eski Sovyet Bloğu ülkelerinin demokratikleşme sürecinde yaşadıkları zorluklar Adam Przewoski tarafından "gerek iktisat, gerekse siyaset alanında geçmişten kesin bir biçimde

¹⁰ Huntigton, **Üçüncü Dalga**, s. 19.

kopma girişimi” olarak tanımlanmıştır.¹¹ Eski Sovyet Bloğu ülkelerinde siyasi dönüşüm süreci, demokratikleşme unsurları farklılık göstermekle birlikte sonuç olarak ulus-devlet inşası, siyasi iktidar, sosyo-ekonomik kalkınma, vatandaşlık kültürü ve siyasi gelenek demokratikleşme unsurları arasında kabul görmektedir.

Bağımsızlığından itibaren içerde toprak bütünlüğünü, ekonomik istikrarı, tam anlamıyla demokratikleşmeyi sağlayamayan Gürcistan’da devrim sonrasında iç politikada da köklü değişiklikler yapılmıştır. Mikhail Saakaşvili bu bağlamda reform hareketlerine öncelik vermiş, Batıdan aldığı destekle kamu kurum ve kuruluşlarında yeniden yapılanmaya gitmiş özellikle rüşvet ve yolsuzluğun önüne geçmeye çalışmıştır. Saakaşvili’nin demokratikleşme süreci adına yaptığı bu reformlar çalışmanın teori kısmını şekillendirmiştir. Buradan edinilen sonuçla Sovyet sonrası ‘geçiş süreci’ ve 2003 yılına kadar ülkede hakim olan ‘yarı otoriter rejim’ incelenmiş ve Gül Devrimi sonrasında ‘rekabetçi otoriter rejimin’ hakim olduğu görülmüştür. 2003 öncesi ‘demokrasiye geçiş’ girişimleri hiçbir zaman pekiştirilmemiş ve zayıf devlet kurumlarının tesis edilmesine ve bununla birlikte ‘yarı otoriter rejimin’ varlığına yol açmıştır.

1991-2013 arası dönemi kapsayan bu araştırmada seçimler, sivil toplum, medya, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk gibi iç faktörler ve Batı’nın demokrasi teşviki politikaları kapsamında demokratikleşmeye olan desteği, Rusya’nın ise demokrasi karşısında ‘engelleme’ gibi dış faktörlerin Gürcistan’da demokratikleşme eğilimlerine etkisi incelenmiştir. Gürcistan’ın ‘demokrasiye geçiş’ sürecinin incelendiği bu çalışmada Totaliter rejimin ardından bu rejimin çökmesi ve geçiş sürecine girilmesi, sorunlu bir geçiş sürecinin yaşanması üzerinde durulmuştur. Özellikle devlet inşası, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve demokratikleşme adına yapılan reformlar ele alınmıştır. 2000’li yılların ilk on yılı boyunca basın özgürlüğüne saygınlığın ve muhalefet hareketlerine toleransın azaldığı görülmüştür. Gül Devrimi sonrasında elit kesimin ülkenin demokratikleşmesinden çok modernleşmesine ilgi duydukları ve bunu da güçlerini pekiştirmek adına bir araç olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Böylece resmi demokratik kurumlar, siyasi iktidarı ele geçirme ve kullanma için başlıca araç olarak görülmüştür. Bütün bu nedenlerden dolayı, Gürcistan ‘hibrid rejim’ veya ‘rekabetçi otoriter rejim’ olarak değerlendirilmektedir.

Birçok araştırmacı hibrid rejimleri sınıflandırmaya çalışmış ancak bu tür rejimler kısmen belirsizlik gösterdiği için bu sınıflandırmada sorunlar yaşanmıştır. Diamond’a göre: ‘Rejim sınıflandırılmasında bir dereceye kadar önceki seçimlerin incelenmesi, ancak bunun yanı sıra, muğlak demokratik iktidar elitinin kapasitesi ve niyetlerini değerlendirmek gerekir ki, bunu yapmak çok zordur.’¹² Ancak, hibrid rejim çalışmalarında bilimsel katkıların devam ettiği görülmektedir. Markoff, demokrasi ve otoriterlik unsurlarını birleştiren ülkeleri ‘yarı demokratik’ ve demokratik yönetimin sadece görüntüsünü vermeye çalışanları ‘sahte demokrasi’ olarak tanımlamaktadır. Kusurlu olmasına

¹¹ Adam Przeworski, **Sustainable Democracy**, Cambridge University Press, 1995, p. 5

¹² Larry Diamond, Thinking About Hybrid Regimes, **Journal of Democracy**, 13, 2002.

rağmen, seçimlerin devamlılığını sağlama eğilimleri hibrid rejimlere ‘seçim otoriterliği’ lakabını kazandırmıştır. Ekman, hibrid rejimlerin incelenmesinde konuya ilişkin bulguları ve anlayışları dahil ederek daha kapsamlı bir çerçeve oluşturmuştur. ‘Rekabetçi otoriterlik’ altı ampirik ölçülebilir göstereyi birleştirmektedir: rekabetçi seçimler, yolsuzluk düzeyleri, demokratik kalite, medya özgürlüğü, sivil özgürlükler ve hukukun üstünlüğü. Rekabetçi otoriter rejimlerde temel demokratik kurumların varlığı söz konusu olduğundan muhalif güçlerin periyodik olarak değiştirebileceği, zayıflatacağı ve bazen iktidardaki yetkilileri yenebileceği rekabet alanı mevcuttur. Rekabetçi otoriterizmde özellikle dikkat çeken dört alan mevcuttur: seçim alanı; yasama; yargı ve medya.¹³

Mücadelenin en önemli alanı seçim alanıdır. Otoriter rejimlerde seçimler yapılmamakta veya rekabet ortamı olmadan gerçekleşmektedir. Seçim mücadelesi ya yasal olarak ya da fiili olarak ortadan kaldırılmıştır. Seçim mücadelesinin fiili olarak var olmadığı birçok Sovyet sonrası otoriter rejimlerde, muhalefet partileri yasaklanmış veya seçim mücadelesinden uzaklaştırılmış, muhalif liderler çoğu zaman hapsedilmiştir. Bunun yanı sıra, bağımsız ve dış gözlemcilerin paralel oy sayımları yoluyla seçim sonuçlarını doğrulaması engellemiş ve bunun sonucu olarak oyların çalınması için fırsatlar artmıştır. Sonuç olarak, bu rejimlerde muhalefet iktidar için ciddi tehdit oluşturmamakta ve seçimler rekabetçi bir ortamda yapılmamaktadır.

Rekabetçi otoriter rejimlerde seçimler genellikle rekabetçi bir ortamda yapılmaktadır. Seçim sürecinin, iktidardakilerin geniş bir şekilde ihlalleri, taraflı medyanın varlığı, muhalefet adayları ve aktivistlerin tacizi ve genel olarak şeffaflık eksikliği ile karakterize edilmesine rağmen, rekabetçi ve aşırı sahtekarlıktan uzak seçimler düzenli olarak yapılmaktadır. Birçok durumda, uluslararası gözlemcilerin veya paralel oy sayım prosedürlerinin varlığı, iktidardakilerin büyük ölçekli dolandırıcılık yapmasını engellemektedir. Sonuç olarak, seçimler önemli belirsizliklere yol açmakta ve otokratik yetkililerin bunu ciddiye alması gerekmektedir. İktidardakilerin seçim sonuçlarını manipüle etmesine rağmen, çoğu zaman bu onların iktidardan gitmelerine neden olmaktadır. Örnek olarak 2003 seçimleri sonucunda Gürcistan’da Şevardnadze’nin iktidarı devretmesi gösterilebilir.¹⁴

Rekabetin ikinci alanı yasamadır. Otoriter rejimlerde ya yasama organı mevcut değildir ya da iktidar partisi tarafından kontrol edilmektedir. Rekabetçi otoriter rejimlerde, yasamanın oldukça zayıf olma eğiliminde olması, muhalefet faaliyetlerinin eleştirilerinin odak noktası haline gelmesine sebep olmaktadır. Bu durum, yetkililerin güçlü çoğunluk partilerinden yoksun olduğu zaman mümkün olabilmektedir. Ancak, iktidardaki yetkililerin yasamada çoğunlukta olduğu durumlarda bile muhalefet yasama organını toplamak, organize etmek ve rejim eleştirmek için kamu platformu olarak kullanılabilmektedir.

¹³ Joakim Ekman, Political Participation and Regime Stability: A Framework for Analyzing Hybrid Regimes, *International Political Science Review*, Vol. 30, No.1, 2009, pp. 7-31.

¹⁴ Ghia, Nodia, Dynamics of State-Building in Georgia, *Caucasus and the Caspian Seminar Transcripts*, Harvard University, 1996.

Rekabetin üçüncü alanı yargıdır. Rekabetçi otoriter rejimlerde, hükümetin düzenli olarak görevi kötüye kullanma suçlamasıyla veya rüşvet, baskı ve diğer çeşitli yöntemlerle yargıyı bağımlı yapma girişiminde bulunduğu görülmektedir. Ancak, resmi yargı bağımsızlığı ve yürütmenin tam olmayan kontrolü bağımsız hakimlere rejime karşı çıkma fırsatı tanıyabilmektedir. Rekabetçi otoriter rejimlerde hükümetler onlara karşı çıkan hakimleri sonradan cezalandırır da bu cezalandırma yerel ve uluslararası meşruiyet açısından önemli sorun oluşturabilmektedir.

Son olarak rekabetçi otoriter rejimlerde rekabetin merkez noktası olarak medya gösterilmektedir. Otoriter rejimlerde medya tamamen devletin elinde olmakla birlikte, ciddi şekilde sansüre veya düzenli olarak baskılara maruz kalmaktadır. En önemli TV ve radyo istasyonları hükümet tarafından kontrol edilmekte ve önemli bağımsız gazete ve dergiler yasaklanmakta veya fiilen ortadan kaldırılmaktadırlar. Hükümete karşı çıkan gazeteciler tutuklanma, sürgün ve hatta suikast tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Rekabetçi otoriter rejimlerde ise, bağımsız medya kurumları oldukça etkilidir ve gazeteciler (sık sık yaşanan tehdit ve baskılara rağmen) önemli muhalif kişiler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bağımsız medya kurumları hükümetin görevi kötüye kullanmasını araştırıp ortaya çıkarak önemli gözlemci rolü üstlenmektedirler. Medya kurumları ayrıca muhalif güçlerin ‘avukatı’ olarak hizmet verebilmektedirler. Otoriter rejimlerden farklı olarak, rekabetçi otoriter rejimlerde hükümet medyayı susturmak için daha ince yöntemler kullanmaktadır. Bu yöntemler genellikle rüşvet, medya kurumlarına ait borç ve verginin manipülasyonu, bağımsız ve muhalif gazetecilerin tutuklanmasını kolaylaştıran baskıcı yasaların kabulü ve ortaklar arasında çatışmaların teşvik edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak rekabetçi otoriter rejimlerde medyayı bastırma çabalarının hükümete pahalıya mal olduğu görülmektedir.¹⁵

2003’de gerçekleşmiş “Gül Devrimi”nden sonra Gürcistan eski düzeninden ayrılarak farklı bir yol izlemeye başlamıştır. Elitlerin statükoyu değiştirme kararı sonucunda, Sovyet mirasından kurtulma çabası belli bir dereceye kadar mümkün olmuştur. Gül Devriminin ardından iktidara gelen Saakaşvili hükümeti ilk başlarda başarılı bir reform sürecine girmiş ve ülkede organize suç ve yolsuzluğa karşı mücadele etmiştir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü’ne göre Gürcistan dünya yolsuzluk çizelgesinde 2003’teki 124. yerinden 2011’de 64. yere kadar ilerlemiştir. Bunun yanı sıra, 2004’te kazanılan güçlü bir halk meşruiyeti sayesinde Saakaşvili, Şevardnadze’den miras kalan gücün yapısı değiştirmeyi başarmıştır. Yeni düzenleme ile Başkanın gücü artmış, yetkisini suistimal eden yetkililer hapse atılmış, trafik polis teşkilatında radikal reformlar yapılmış, Acara bölgesi tekrar kontrol altına alınmıştır.

Bütün bu sonuçlara ve Gül Devrimi sırasındaki demokrasi söylemlerine rağmen, Gürcistan’ın 2003’ten günümüze kadar olan dönemini tam olarak demokratikleşme olarak adlandırmak zordur. 2003 öncesi demokrasiye geçiş girişimleri hiçbir zaman pekiştirilmemiş ve zayıf devlet kurumlarının tesis edilmesine ve yarı otoriter rejimin varlığına yol açmıştır. 2004’te Saakaşvili’nin ezici bir zaferle

¹⁵ Larry Diamond, Thinking About Hybrid Regimes.

İktidara gelmesi, son derece kişisel ve tehlikeli otoriter yönetimin temelini oluşturmuştur. Saakaşvili'nin baştaki demokratikleşme söylemlerine rağmen, giderek otoritelerleşmesi içinde ona olan desteğin azalmasına neden olsa da, ülkede yapılan son seçimlere kadar gücünü korumayı başarmıştır. 2008 başkanlık seçimleri sonrasında Saakaşvili'nin demokratikleşme söylemlerini yeniden gündeme getirdiği ve otoriter tavrından az da olsa taviz verdiği görülmüştür. 2008 Rusya ile savaş ve ülke içerisindeki Saakaşvili'nin desteğinin azalması, 2012 seçimlerini İvanişvili'nin 'Gürcistan Rüyası' koalisyonunun kazanması ile sonuçlanmıştır. AGİT tarafından yapılan son dönem araştırmalarında Gürcistan'ın siyasi sistemi 'tek partinin hakim olduğu gevşek çok partili sistem' olarak nitelendirilmiş ve siyasi rekabetin genellikle iktidar partisi ile çok sayıda muhalefet partisi arasında gerçekleştiğinin altı çizilmiştir.¹⁶

2000'li yılların ilk on yılı boyunca basın özgürlüğüne saygınlığın ve muhalefet hareketlerine toleransın azaldığı görülmüştür: 'basın özgürlüğünü değerlendiren temel uluslararası endekslere göre Gürcistan'da 2011'deki durum 2004'tekine göre daha kötüdür. Gül Devrimi sonrasında elit kesimin ülkenin demokratikleşmesinden çok modernleşmesine ilgi duydukları ve bunu da güçlerini pekiştirmek için bir araç olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Böylece resmi demokratik kurumlar, siyasi iktidarı ele geçirme ve kullanma için başlıca araç olarak görülmüştür. Bütün bu nedenlerden dolayı, Gürcistan 'rekabetçi otoriter rejim' olarak değerlendirilmektedir.

1.2.1. Demokratikleşme Sürecine Etki Eden İç Faktörler

Demokratikleşme süreci her ülkede farklı koşullar altında şekillenip geliştirse de temelde yaygın olan bazı koşullar üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu bağlamda toplumsal katılım, siyasi uzlaşma ve sürdürülebilir reformlar gibi iç faktörler demokratik bir yönetim sistemine geçiş sürecinde önem taşımaktadır. Bu iç faktörleri çeşitli dinamikler etkileyebilmektedir. Huntington'un belirttiğine göre öncelikle otoriter rejimler meşruiyetlerini kaybettiklerinde demokratik geçişlerin gerçekleşmesi için bir fırsat doğar. Bununla birlikte halkın demokratik reform talep etmesi ve bu bağlamda baskı kurması demokratik değişime öncülük edebilir. Devletin kurumsallaşması demokratikleşme süreci için kilit unsur iken kamu düzeninin oluşturulması, bağımsız bir yargı sisteminin varlığı, güvenlik kurumlarının kurulması demokratikleşme için önemlidir. Bu bağlamda hukukun üstünlüğü ve bağımsız yargının bireylerin haklarını ve özgürlüklerini korumada kritik bir rol oynadığını ifade etmek mümkündür. Dahl, demokratikleşme için bağımsız yargının gerekliliğini vurgulamış ve hukukun üstünlüğünün demokratik toplumun temelini oluşturduğunu belirtmiştir.¹⁷ Schumpeter'e göre adil ve rekabetçi seçimler demokrasinin temel unsuru¹⁸ iken Huntington, adil ve serbest seçimlerin demokratikleşmenin temel aşamalarından biri olduğunu vurgulamıştır.¹⁹ Bu bağlamda

¹⁶ Corry Welt, Georgia's Rose Revolution: From Regime Weakness to Regime Collapse, **Center for Strategic and International Studies Working Papers**, 2006.

¹⁷ Dahl, **Demokrasi Üzerine**, s. 178.

¹⁸ Schumpeter, **Capitalism, Socialism and Democracy**, pp. 34-40.

¹⁹ Huntington, **Üçüncü Dalga**, ss.195-214.

serbest ve adil seçimler bir ülkenin demokratikleşme düzeyini belirlemede önemli bir göstergedir. Seçimlerin bu şekilde yapılmasının sağlanması güven faktörünün ortaya çıkması ile birlikte halkın katılımını en üst seviyede sağlarken seçme ve seçilmiş yönetimde söz sahibi olmalarına imkan tanır. Ayrıca farklı görüşlerin rahatça savunulmasına, tartışılabilmesine ve bu görüşlere sahip olanların da temsil edilmesine olanak sağlar. Bu durum toplumun çeşitliliğini bir mozaik gibi ortaya çıkartırken siyasi kararların daha geniş bir açıdan ele alınıp değerlendirilmesine yön verebilir. Böylelikle hükümet halkın iradesi ile oy birliği alınarak seçildiğinde meşruiyetini tam anlamıyla sağlamış olmaktadır.

Stepan, demokratikleşme sürecinde seçimlerin, siyasi partilerin, sivil toplumun rolü olduğunu savunmuştur. Otoriter rejimlerin demokratik rejimlere dönüşümü sırasında anayasal ve hukuk reformlarının etkili olduğunu çalışmalarında vurgulamıştır. Devlet kurumlarının nasıl demokratikleşebileceğine dair bir perspektif sunan Stepan, anayasa tasarılarının ülkedeki demokrasinin sürdürülebilir olmasına imkan sağladığını belirtmiştir.²⁰ Demokratik kurumların inşası, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve siyasi katılım gibi temel olguların sağlamlaştırılması toplumda hukuka güven, herkesin hukuk önünde eşit olduğu adil ve gerçek bir adaletin varlığını, anayasal düzenlemeler ile desteklenen adaletin siyasi katılımı artırması ve insanların düşüncelerini özgürce savunabilmesine olanak sağlaması, seçimlerin şeffaf ve adil olarak yapılması ve tümünün birbirini desteklemesi ile sivil toplum düşüncesinin düzgün bir işleyiş ile yayılmasını sağlayacaktır. Lijphart, anayasa ve hukuk reformlarının demokratikleşme sürecinde rolünü çoğulcu demokrasi kavramı çerçevesinde değerlendirir. Lijphart, çok partili sistemlerin, demokratik çoğulculuğu teşvik ettiğini ve farklı etnik, dini veya kültürel grupların bir arada yaşadığı toplumlarda çok partili sistemlerin serbest rekabet ortamı oluşturduğunu savunmaktadır. Etnik, dini, ve kültürel farklılıklara sahip toplumların, çoğunlukçu demokrasi yerine, daha çok katılımcı ve uzlaşmacı bir demokratik yapıya ihtiyaç duyduğunu savunan Lijpart, demokratikleşme süreçlerinin farklı toplumsal bağlamlarda nasıl farklılık gösterebileceğini incelemiştir.²¹ Bu bağlamda çok partili sistemler farklı siyasi görüşleri ve çıkarları temsil ettiğinden toplumun çeşitliliğini yansıtmakla birlikte vatandaşların siyasi sürece katılım oranını artırır. Rekabet ortamı halkın seçimlere daha fazla ilgi göstermesine neden olabilecek iken, partilerin de daha iyi politika önerileri sunarak seçmenleri etkilemeye teşvik etmesine olanak sağlar. Przeworski'ye göre çok partili süreç demokrasiye geçiş ve sürdürülmesinde önemli bir aşamadır. Demokratikleşmenin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için siyasi partilerin serbestçe rekabet etmesi gerektiğini ve seçimlerin özgür ve adil bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini savunmaktadır. Bununla birlikte çok partili sürecin bazen istikrarsızlığa ve siyasi krizlere neden olabileceğini ancak bunun demokratikleşme sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²²

²⁰ Alfred Stepan and Cindy Skach, Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism, *World Politics*, Vol. 46, No. 1 (Oct., 1993), pp.1-22.

²¹ Arend Lijphart, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, 1977.

²² Przeworski, *Sustainable Democracy*, pp. 34-40.

Ekonomik kalkınmanın demokratikleşme sürecine etkisi çok yönlüdür. Lipset'in modernizasyon teorisi ekonomik kalkınma ve demokrasi arasında bir bağ olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik gelişmenin toplumları demokratikleşmeye doğru itebileceğini savunan Lipset, ekonomik kalkınmanın toplumsal değişimin bir sonucu olarak demokratikleşmeyi teşvik edeceğini belirtmiştir. Eğitim seviyesinin artması ve kentselleşme gibi unsurlar toplumun daha bilinçli ve talepkar olmasına sebep olacak olup, bireylerin hak ve özgürlükler gibi demokratik taleplerinin artmasına imkan sağlar.²³ Przeworski'ye göre demokratik rejimler daha fazla ekonomik istikrarı ve kalkınmayı teşvik etmektedir. Demokratik kurumlar, ekonomik politika alanında daha fazla şeffaflık, hesap verebilirlik ve istikrarı sağlama eğilimi gösterir. Demokratik rejimlerde özgürlüklerin daha fazla korunması ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasının yatırım ortamının iyileştirilmesine etki sağlayacağını bunun da uzun vadede ekonomik büyümeyi teşvik edeceğini ifade etmiştir.²⁴ Fukuyama'ya göre, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi birbirini destekleyen dinamiklere sahiptir. Serbest piyasa ekonomisi bireylerin ekonomik özgürlüğünü vurgularken, demokrasi de siyasi özgürlüğü ve katılımı teşvik ederek toplumsal huzurun ve refahın artmasına sağlar.²⁵

Sivil toplum kuruluşları, demokratikleşme sürecinde itici bir güç olabilir. Sivil toplum kuruluşlarının varlığı demokratikleşme sürecini destekler, katılımcılığı artırır, insan haklarını korur ve hükümetin hesap verebilirliğine katkı sağlar. Przeworski'ye göre sivil toplum demokratikleşme sürecinde önemli bir rol oynamakta ve vatandaşların demokratik katılımını artırmaktadır. Przeworski çalışmalarında sivil toplumun demokratik değerlerin benimsenmesi ve toplumun demokrasiye olan katılımını artırılmasında bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir.²⁶ Robert Putnam, "Bowling Alone" çalışmasında sivil toplumun azalmasıyla birlikte toplumsal bağların zayıfladığını ve demokratik katılımın azaldığını göstermiştir. Bu nedenle sivil toplumun demokratikleşme sürecinde kritik bir önemi olduğunu savunmuştur.²⁷ Bununla birlikte basın ve medya özgürlüğü, farklı siyasi görüşlerin ifade edilmesine, halkın bilgi edinme hakkının kullanmasına ve hükümetin hesap verebilirliğinin artırılmasına olanak sağlayarak demokratikleşme sürecine katkı sağlamaktadır. Basın ve medya aracılığıyla hükümetin ve siyasi liderlerin faaliyetlerinin kamuoyuna iletilmesi, toplumsal tartışmaların şekillenmesi demokrasilerde hesap verilebilir ve şeffaf olma ilkesini desteklemektedir. Lijpart, çok partili demokrasi modelinde medya özgürlüğünün çok partili demokrasilerde siyasi çeşitliliği artırdığını ve hükümetlerin hesap verebilirliğini desteklediğini savunmuştur.²⁸ Bunun yanında siyasi haklar ve sivil özgürlüklere odaklanarak insan haklarını savunan ve demokratik değişimi teşvik etmek için çalışan Freedom House, her yıl yayınladığı basın özgürlüğü raporlarıyla dünya genelindeki medya özgürlüğünü değerlendirir. Freedom House, özgür bir basının vatandaşları

²³ Lipset, *Requisites of democracy*, pp. 72-73.

²⁴ Przeworski, *Sustainable Democracy*, pp. 85-91.

²⁵ Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve İnsan*, çev. Zülfü Dicleli, İstanbul, 1999.

²⁶ Przeworski, *Sustainable Democracy*, pp. 53-60.

²⁷ Robert D. Putnam, *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*, The Brookings Institution Press, 1999.

²⁸ Lijpart, *Democracy in Plural Societies*.

liderlerinin başarıları veya başarısızlıkları konusunda bilgilendirebileceğini, toplumun ihtiyaçlarını ve isteklerini hükümet organlarına iletebileceğini ve açık bilgi ve fikir alışverişi için bir platform sağlayabileceğini savunmaktadır.²⁹

Gürcistan özelinde demokratik rejime geçiş süreci, Ekim 1990'da Parlamento seçimlerinin ardından Zviad Gamsakhurdiya'nın iktidara gelmesi ile bağımsızlığın ilan edilmesinden önce başlamıştır. Bununla birlikte sürecin devamlılığı birkaç kesintiye uğramıştır. Nitekim Ghia Nodia, Gürcistan'ın ilk aşamada Komünist partiyi 1990 seçimleri ile iktidardan uzaklaştırmayı başardığını vurgulamıştır. Bağımsızlıktan önce Gürcistan'da Komünist Parti halefi olan hiçbir siyasi örgütün faaliyet göstermediğini belirtmiştir.³⁰ Ancak bağımsızlığın ilk yıllarında Gürcistan'da etnik milliyetçi çatışmalar hızla tırmanmış, toprak bütünlüğünü korumak bir iç mesele haline dönmüştü. Keza Przewoski, otoriter rejimlerden demokrasiye geçişlerde, çok uluslu toplumlarda toprak bütünlüğünü korumanın ciddi sorun olduğunu belirtmiştir.³¹ Gürcistan'ın demokratik geçiş sürecinin ilk yıllarında iç istikrarı sağlayamamış olması, artan çatışma ortamı geçiş sürecini sekteye uğratmıştır. Bağımsız Gürcistan'ın ilk Cumhurbaşkanı olan Gamsakhurdiya, Gürcistan'ın iç istikrarını sağlayamadığından Ocak 1992 tarihinde bir darbe ile görevden uzaklaştırılmıştır. Şevardnadze, belirli düzeyde kamu düzenini oluşturmaya çaba gösterdiyse de toprak bütünlüğünü sağlayamamıştır. Etnik-bölgesel bölünmenin varlığı Gürcistan'ın demokratikleşme sürecinde sorun teşkil etmiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarında Gürcistan, komünist yönetiminin unsurlarını tasfiye etmekte başarılı olmuş ancak serbest piyasa reformlarında gerçekleşen demokratikleşme beklenen neticeye ulaşamamıştır.

Gürcistan'da 1995 Anayasası'nın kabul edilmesiyle demokratik devlet yapısının resmi gereklilikleri hayata geçirilmiş olsa da, bu normlar hükümet ve ona yakın zümre tarafından suistimal edilmiştir. Yolsuzluk, rüşvet ve düzensiz ekonomik ortam gibi faktörler demokratik konsolidasyon için gerekli adımlar olan siyasi, ekonomik ve yasal reformların gelişmesinin önüne geçmiştir. Yönetimsel başarısızlık, iç istikrarın sağlanamaması ülke içinde muhalefetin ortaya çıkması ile Şevardnadze, iktidarda kalabilmek adına otoriter önlemler almıştır. Neredeyse tüm politika alanlarında performansın kötüleşmesi demokratik geçiş sürecini duraksatmış, uluslararası yardımların kesintiye uğramasına neden olmuştur.

Gül Devrimi ile birlikte Mikhail Saakaşvili liderliğinde yeni bir hükümet iktidara gelmiş ve 2001'den bu yana duraksayan demokratik konsolidasyon ilerleme eğilimi göstermeye başlamıştır. Ocak 2004'te Cumhurbaşkanı olan Saakaşvili, demokratikleşme sürecini başlatarak, ulus-devlet inşası, devlet kapasitesinin geliştirilmesi, yolsuzluk ve rüşvetle mücadele için gerekli reformların düzenlenmesi çalışmalarına hız vermiştir. Gül Devrimi sonrası gerçekleştirilen reformların ilk unsuru

²⁹ Freedom House, <https://freedomhouse.org/issues>

³⁰ Ghia Nodia, Democracy and its Deficits: The path towards becoming European-style democracies in Georgia, Moldova and Ukraine, CEPS, *Thinking ahead for Europe*, No 2017/12, Dec 2017.

³¹ Przeworski, *Sustainable Democracy*, p. x

demokratikleşmeye olan bağlılığın artırılmasıydı. Saakaşvili, demokratik konsolidasyonu sağlayarak, ülkenin ekonomik refahını yükseltmeyi ve toprak bütünlüğünü sağlamayı hedeflemiştir.

Etnik azınlıklarla ilgili olarak Saakaşvili, “devlet aygıtına entegrasyonu” sağlamak için “pozitif ayrımcılık” yoluyla kamu hizmetinde etnik azınlık istihdamını artırma yolunda adım attı. Ermeniler ve Azeriler bölgesel kümeler halinde yerleşmiş olduklarından yerel yönetimlerin gücünün artırılması teorik olarak etnik azınlık temsilcilerinin karar alma süreçlerine gerçek siyasi erişimi sağlayacaktır.³² Stratejisinin ikinci ayağı olarak yolsuzlukla mücadele ederek devlet gelirlerini artıracak ve hükümet aygıtına ve eğitim sistemine şeffaflık ve adaleti enjekte edecekti. Şevardnadze döneminde artan yolsuzluk, özellikle vergi toplama ve gümrük gelirleri konusunda Gürcistan ekonomisini felç etmişti. Gürcistan’ın hem özel sektörüne hem de kamu sektörüne nüfuz eden yolsuzlukla ve rüşvete dayalı işleyişine son verilerek ülke gerçek vergi geliri elde edebilir ve bu gelirler devlet altyapısı üzerinde daha sonra verimli bir şekilde harcanabilirdi. Bu tür harcamalar yerel ekonomileri canlandıracak ve istihdamı teşvik edecekti. Objektif yargı politikaları ve şeffaf bir mali sistem yabancı yatırımları davet ederek ekonomik büyümeyi daha da hızlandıracaktır.³³ Bu genişletilmiş bütçe ile sadece etnik azınlıklara değil tüm Gürcülere yardımcı olmakla kalmayacak, Şevardnadze döneminde yaygın olan üst düzey yetkililerin yakın aile dostlarını ya da akrabalarını kamu hizmeti pozisyonlarına getirme uygulamasının yerini liyakata dayalı işe alımlar alacaktı.³⁴

Devlet inşası, Gül Devrimi sonrası demokratik konsolidasyon sürecinde son unsuru oluşturuyordu. Saakaşvili’nin yorumuna göre diğer iki reform alanındaki başarıya sıkı sıkıya bağlı olmasına rağmen tartışmasız üçü arasında en kapsamlı olanıydı. Sovyetlerin çöküşünü takip eden yıllarda ve Gürcistan bağımsızlığını kazandığında, hükümet işleyen devlet kurumlarını kuramamış, toprak bütünlüğünü bozacak iç savaş yaşamış ve hükümet yetkilileri kamu pozisyonlarını kötüye kullanarak rüşvet aldıkları bir sistem kurmuşlardı. Gürcistan, Kafkas coğrafyasında yer alan en demokratik ülke iken, demokratikleşme süreci Huntington’un gelişimsel süreçler olarak ifade ettiği krizler, etnik çatışmalar ve savaşlarla bölündü. Gamsakhurdiya’nın “devleti yıkan milliyetçiliği” devlet inşa sürecinde ayrılıkçı iç savaşa neden olmuş iken Saakaşvili’nin “devlet kurma milliyetçiliği” devlet kapasitesini artırmış, daha güçlü idari kurumlar oluşturulmasına imkan sağlamıştı. Huntington’a göre milliyetçilik, demokratikleşme sürecinde kritik bir rol oynar. Özellikle Gürcistan gibi etnik farklılıkların belirgin olduğu toplumlarda aşırı milliyetçilik veya etnik ayrımcılık demokratikleşme sürecini sekteye uğratabilir. Artan milliyetçilik eğilimi ile birlikte etnik grupların kendi haklarını talep etmeleri ve ayrılıkçı eğilimler göstermeleri çatışmalara ve toplumun kutuplaşmasına yol açabilir. Demokratikleşme sürecinde olan ülkelerde ve özellikle Gürcistan gibi

³² **President Saakashvili addresses South Ossetia conference**, 10.07.2005, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2744&i=1>

³³ **Speech delivered by President Saakashvili at Tbilisi Ivane Javakhishvili State University**, 16.02.2005, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2773&i=1>

³⁴ **President Saakashvili’s annual address to the Parliament**, 24.02.2005, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2770&i=1>

ulus-devlet inşaa sürecinde olan siyasi dönüşümün oldukça yoğun yaşandığı devletlerde bu durum artan milliyetçilik ve ulusal kimlik ile kurumların kırılan yapısının dikkat ile incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarır. Çünkü milliyetçilik, ulusal kimliği oluşturma sürecinde güç eğilimine sebebiyet verecektir. Böyle durumlarda farklı dini ve etnik grupların hakları ve sürece katılımları göz ardı edilebilecek iken istikrarsız kurumlar ortaya çıkacak ya da mevcut kurumların zayıflıkları artacaktır. Bununla birlikte Huntington, kırılan devlet kurumlarının yeni demokratik rejimlerin istikrarını zorlaştırdığını ve kurumların güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sürecin ilerlemesi ile birlikte artan milliyetçilik farklı etnik gruplar arasındaki gerilimin artmasına da sebep olabileceği gibi mevcutta var olan kırılan devlet kurumlarında da dengeler arası bozulmanın artmasına sebep olacaktır.³⁵ Bu bağlamda milliyetçilik Saakashvili'nin ulus-devlet inşaa sürecinde dikkatli bir şekilde ele alınması gereken bir faktördü. Bağımsızlık sonrasında Gürcistan'da yaşanan siyasal gelişmeler, Huntington'un gelişmekte olan ülkelerin modernleşme süreçlerinde siyasal kurumların zayıflığı nedeniyle karşılaştıklarını belirttiği, "siyasal bozulma" ve "pretöryen rejim" görünümünün bir bakıma bir örneği olmuştur.

1.2.2. Demokratikleşme Sürecine Etki Eden Dış Faktörler

Demokratikleşme sürecinde mevcut hükümetin devletin kaynakları haricinde yabancı devletlerden sağladığı tüm destekler dış faktörler olarak nitelendirilebilir. Özellikle uluslararası kurum ve kuruluşların desteği, uluslararası eğitim programları, ekonomik yardımlar ve bölgesel dinamikler gibi unsurlarla bir ülkenin demokratik geçiş sürecine katkı sağlanabilir. Diğer devletlerden ve uluslararası kuruluşlardan gelen yardımlar demokratik reformları teşvik etmek, demokratik kurumları güçlendirmek ve demokrasiyi desteklemek amacıyla organize edilir. Steele'e göre özellikle eğitim programları ve teknik destek sağlanması yoluyla uluslararası yardımlar, ülkeleri demokratik reformları gerçekleştirmeye teşvik eder. Demokrasi bilincinin oluşmasına katkı sağlayan uluslararası eğitim programları, vatandaşların siyasal süreçlere daha bilinçli bir şekilde katılmasına olanak sağlamaktadır. Sivil toplum örgütlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi, toplumsal ve siyasal sorunlarda aktif rol üstlenmeleri, uzlaşmacı ve çözüm odaklı yaklaşımlar geliştirmelerine olanak tanırken özellikle seçim süreçlerinde seçimlerin adil ve şeffaf yapılmasına yönelik yapılan çalışmalar demokratikleşme sürecine önemli katkı sunar. Uluslararası kurum ve kuruluşların eğitim ve teknik destek programları ile birlikte seçim ortamının demokratik çerçevede gerçekleşmesine olanak tanınmış, seçim gözlem komisyonu olarak aktif görev üstlenmeleri, tavsiye ve gözlem raporları aracılığıyla kamuoyunu bilgilendirmeleri bu sürece yardımcı olmuştur. Bununla birlikte hukuki reformlar ve yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi konusunda uzman görüşü ile destek sağlanmıştır.

Ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için sağlanan maddi yardımlar demokratikleşme sürecine katkı sağlarken, daha demokratik normlara sahip bir ülkede dış yatırım projeleri geliştirilmesine imkan tanır. Lipset, ekonomik kalkınma ve istikrarın demokratikleşme

³⁵ Huntington, **Üçüncü Dalga**, ss. 282-286

sürecindeki başarıya doğrudan etki ettiğini ifade etmiştir. Lipset'e göre ekonomik büyümeyi başarabilen ve vatandaşlarına belirli bir ekonomik refah düzeyi sağlayabilen ülkelerin demokratik sistemler kurma ve sürdürme olasılığı daha yüksektir. Öte yandan, ekonomik krizler ve istikrarsızlık demokratikleşme çabalarını zora sokabileceğini belirtmişti.³⁶ Ekonomik refahın artmasının demokratikleşme sürecini destekleyeceğini savunan Fukuyama, bu bağlamda uluslararası yardımların ekonomik kalkınmayı teşvik ederek demokratikleşmeye zemin hazırlayacağını savunmuştur.³⁷ Ekonomik yardımlar ile sosyal hizmetlere erişimde iyileştirmeler yapılır iken ülkenin ihtiyacına göre altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesine de katkı sağlanabilir. Ayrıca, uluslararası ekonomik yardımlar sivil toplum kuruluşlarına finansal destek sağlayarak sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesine ve demokratik değerlerin yayılmasına, demokratikleşme sürecinde aktif bir rol oynamalarına teşvik eder. Ekonomik yardımlar, ekonomik kalkınma ve işbirliği yoluyla bölgesel ve ulusal istikrarı teşvik eder. Keza aynı coğrafyada, kültürel veya ekonomik koşullara sahip ülkelerin bir araya gelerek ortak amaç doğrultusunda bölgesel işbirliğini geliştirmeleri demokratikleşme sürecine olumlu etki sağlar. Bölgesel işbirliği yoluyla ortak demokratik değerler daha geniş bir bölgeye yayılacak iken demokratik reformların gerçekleştirilmesinde ülkeler işbirliği yoluyla birbirlerine destek olarak ilerleme kaydedecekti.

Gürcistan özelinde baktığımızda uluslararası aktörlerden gelen yardımlar Gürcü halkı tarafından 1990'lar boyunca giderek artan bir şekilde bozulmuş bir sistemi istikrara kavuşturmak için bir önlem olarak görülmüştü. Ancak Saakaşvili yönetimindeki yeni hükümetin nispeten daha iyi yönetim için desteği kabul etmeye ve hatta davet etmeye açık olması uluslararası aktörler için bir fırsat olarak algılanmıştı. Bağımsızlığın ilk yıllarında Gürcistan'ın demokratikleşme sürecinde beklenen ilerlemenin kaydedilememiş olmasından dolayı Gürcü elitleri ve liderleri Batı'dan destek almadan bu sürecin başarlabilceğini inanmıyordu. Bu bağlamda uluslararası destek ve yardımın ne kadar önemli olduğu defalarca vurgulanmış, demokrasinin inşası ve ekonomik kalkınma konusunda işbirliğinin önemini üzerinde durulmuştur. Gürcüler, Batı'nın demokratikleşme sürecine destek vermeyi durdurması halinde sadece reformlar açısından değil genel olarak demokratikleşme açısından da tam bir başarısızlık yaşayacaklarına inanmışlardı. Bununla birlikte Gürcistan'ın jeopolitik konumunun güçlenmesi Güney Kafkasya'da dengelerin değişmesine imkan sağlamıştır. Özellikle 2000'li yılların başında ABD başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin yönünü Hazar enerji kaynaklarına çevirmesi Gürcistan'ı bölgede enerji kaynaklarının transferi konusunda önemli bir noktaya taşıdı. Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı projesinin inşaatıyla birlikte Gürcistan, dünya siyasetinin büyük oyununda kendine bir rol bulmuştu. Bu bağlamda geliştirilecek siyasetle Rusya, ABD ve Avrupa ülkeleri ile ilişkilerde bir denge unsuru bulmalı idi. Ancak Şevardnadze hükümetinin demokratik olmayan kurumları ile strateji geliştirmek ve ekonomik kalkınma yolunda bir ivme kazanmak mümkün değildi. Bu açıdan Gül Devrimi ile başlayan demokratikleşme süreci Gürcistan'ın kalkınması için elzem bir hal almıştı.

³⁶ Seymour Martin Lipset and Jason Lakin, **The Democratic Century**, Norman: University of Oklahoma Press, 2004.

³⁷ Fukuyama, **Tarihin Sonu ve İnsan**, s.39

Gürcistan'ın jeopolitik öneminin artmasına paralel olarak demokrasinin teşviki de öncelikli mesele haline geldi. Keza Şevardnadze yönetiminden devir alınan ekonomik eksiklikten kaynaklanan çok ciddi sorunları vardı ve uluslararası toplumun güçlü desteği olmadan ulusal hedeflere ulaşması mümkün görünmüyordu. Özellikle ABD, Almanya, Fransa, İsviçre gibi ekonomik yönü güçlü devletler bu anlamda Gürcistan'a destek sağladılar. Bölgesel işbirliği kapsamında ise Türkiye'den NATO aracılığı ile askeri eğitim konularında teknik destek almış, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek adına enerji transferi için alternatif projeler geliştirilmiştir. Bununla birlikte BM, AB ve NATO hem reform sürecinde anayasal reformların geliştirilmesine yardımcı olmuş hem de eğitim programları ile destek vermişlerdir. AGİT seçim gözlem misyonu aracılığı ile demokratikleşme sürecine katkı sağlamış, Venedik Komisyonu aracılığı ile anayasa konusunda tavsiye raporları hazırlamıştır. Nitekim uluslararası bağışçılar Şevardnadze rejiminin sürekli reform başarısızlıklarından dolayı birçok yardım programlarını askıya almışken, Saakaşvili uluslararası toplumu kendisine 850 milyon avroluk bir güven sıçraması yapmaya ikna etmeyi başarmıştı.

Uluslararası destek, Gürcistan'da reformların gelecekte başarılı bir şekilde uygulanması açısından en temel faktör olarak görülmektedir. Özellikle güvenlik sektörü alanında yapılacak reformların beklentileri uluslararası yardımın katılımına bağlı olarak görülmüştür. Bu bağlamda askeri personelin eğitimi ve teknik konularda Batı'nın desteğine ihtiyaç duyulmuş, strateji geliştirme yoluyla ilerleme kaydedilebileceği varsayılmıştır. Gürcü bakış açısıyla uluslararası destek ve yardım güvenlik sektörü reformunun başarısı için temel faktör ve mutlak gerekli ön koşul olarak görülmüştür. Öncelikli olarak NATO askeri personelin eğitimi ve teknik destek sağlanması konusunda programlar geliştirmiştir. Gürcistan'ın NATO'ya üyeliği kapsamında bir dizi askeri reform gerçekleştirildi.

Bununla birlikte NATO ve AB'ne üyelik arzusunu dile getiren Gürcistan'ın Batı'nın bu kurumlarına entegre olabilmek için demokratik normları benimsemesi ve uygulamaya koyması gerekiyordu. Bu kurumların her ikisi de güvenlik ve savunmanın dönüşümüne önem vermekte ve reformların siyasi ve demokratik yönleri ile ilgilenmekteydi. Üyelik için gerekli normlarına baktığımızda Parlamentoların savunma ve güvenlik işlerindeki rolünü, iç politikaların demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü nasıl güçlendirdiğini, şeffaflık ve hesap verebilirliğin derecesini ve kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ilkelerinin çalışıyor olması gerekir. Gürcistan'ın üyeliği bu kadar arzu etmesinin yanında bu gereklilikleri dış aktörlerin yardımı ve işbirliği ile bir an önce uygulaması gerekiyordu.

1.3. Demokratikleşme Sürecine Lider Etkisi

Siyasi liderlerin demokratikleşme sürecindeki rolü oldukça önemlidir. Huntington'a göre bu süreçte siyasi liderler, demokratik reformları teşvik eden ve demokratikleşme sürecini yönlendiren önemli aktörlerdir. Demokratikleşme sürecinde siyasi liderlerin rolü, demokratik değerleri ve

kurumları güçlendirmek, halkın katılımını teşvik etmek ve demokratik reformları hayata geçirmek iken halkın taleplerini dikkate almak da siyasi liderlerin önemli bir misyonudur. Liderlerin ideolojileri ve tutumları, demokrasiye olan inançları süreci olumlu etkileyebileceği gibi otoriter eğilimlere sahip liderlerin davranışları da süreci olumsuz etkileyebilmektedir. Huntington, özellikle otoriter liderlerin demokratik reformları engelleyerek veya geciktirerek demokratikleşme sürecini sekteye uğratabileceklerini belirtmiştir. Nitekim toplumsal çatışmalarda liderin arabulucu veya uzlaşmacı tutumu büyük önem taşımaktadır. Huntington demokratikleşme sürecini liderin hızlandırıp, yavaşlatma yoluyla şekillendirdiğini ifade etmiştir.³⁸ Fukuyama'ya göre siyasi liderler demokratikleşme sürecinde toplumu yönlendirme, değerleri teşvik etme ve demokratik kurumları güçlendirme açısından önemli bir etkiye sahiptir. Siyasi liderlerin demokratikleşme sürecini yönlendirebilmek için kurumsal reformlar başlatabileceklerini belirten Fukuyama, özellikle siyasi ve hukuki yapıların demokratik değerleri yansıtacak şekilde düzenlenmesinin önemini vurgulamıştır. Bununla birlikte liderlerin demokratik değerleri anlatarak kamuoyunda bilinç oluşturulmasına ve demokratik katılımın artmasına katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Özellikle seçimlerin adil ve özgür bir ortamda yapılmasını sağlama liderlerin sorumluluğundayken siyasi liderlerin hesap verebilirlik ilkesine bağlı kalarak, şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlamaları demokratikleşme sürecinde önem taşımaktadır.³⁹ Çalışmalarında demokratikleşmenin temel unsurlarını inceleyen Dahl, siyasi liderlerin demokratikleşme çabalarında kilit bir rol oynadığını belirtmiştir. Seçim yasalarının değiştirilmesi, ifade özgürlüğünü genişletilmesi ve sivil toplumun güçlendirilmesi gibi liderler tarafından yönlendirilen reform aracılığı ile demokratikleşme sürecini başlattığını ve teşvik edilmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰ Sonuç olarak, siyasi liderlerin demokratikleşme sürecinde demokratik değerleri ve kurumları güçlendirmek, halkın katılımını teşvik etmek ve demokratik reformları hayata geçirmek gibi görevleri vardır.

Weber'in liderlik ve otorite teorileri, liderlerin demokratikleşme sürecine etkisinin çok yönlü olduğunu gösterir. Liderlerin sahip olduğu otorite türüne, liderlik tarzına ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak demokratikleşme sürecini şekillendirebileceğini ifade eder. Weber'e göre liderlerin karizmatik otoritesi, kitleleri etkileyerek toplumsal bilinci artırabilirken, demokratikleşme sürecinde liderleri halkın katılımcılığını ve bilincini artırarak demokrasiye geçişi teşvik eder. Weber'e göre liderlerin etkisi hem yasal otoriteden hem de karizmatik otoriteden kaynaklanabilir.⁴¹ İster Weber, sosyal düzen ve sorumluluk açısından olsun, isterse demokratikleşme alanında temsil edilen sayısız geçiş teorileri aracılığıyla olsun, liderliğin bir ülkenin geçiş sürecinde, hayati bir rol oynadığı sıklıkla görülen bir durumdur.

³⁸ Huntington, **Üçüncü Dalga**, ss.344-380.

³⁹ Fukuyama, **Tarihin Sonu ve İnsan**, s. 131.

⁴⁰ Dahl, **Demokrasi Üzerine**, ss. 147-159.

⁴¹ MaxWeber, **The Theory of Social and Economic Organization**, ed. Talcott Parsons, Oxford University Press, 1947.

Gürcistan'da devlet liderliği demokratikleşme sürecinde önemli bir etken olmuştur. Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesinin ardından geçen süreden 2013'te İvanişvili'nin Devlet Başkanı olduğu sürece kadar bakıldığında üç liderin de birbirinden farklı olduğunu görmek mümkündür. Bağımsızlığın ilk yıllarında liderlik aşırı milliyetçi bir tutum içerisindeyken, sonrasında eski komünist rejim ve yeni neo-liberal akımın etkisinde olan liderlik son olarak ise ilk ikisinin karışımı ve daha Batı yanlısı bir yönetim ilkesini benimseyen üçüncü liderlik anlayışının Gürcistan'ın siyasi ortamına hakimdi. Bununla birlikte Gürcü liderlerin ortak özellikleri ideolojik olarak Sovyet tarzından uzak olmaları ve komünist yönetimle bağlarını koparmaya çabalamalarıdır. Ancak böyle bir değişim ve ilerleme sadece liderlerin tutumuyla değil, ulusun kendini tanımlaması ve tarihle bağını koparmasıyla zaman içerisinde gerçekleşebilirdi. Diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinde olduğu gibi Gürcistan'da da eski komünist parti yönetiminden uzaklaşma kısmen liderlerin demokrasiye yaklaşımıyla gelişmiştir.

Eski Sovyet Bloğu ülkelerinde bağımsızlığını yeni kazanan her ülke için ortam bazı durumlarda benzer olsa da demokratik geçiş her ülkenin kendi iç dinamiğine göre oldukça zorlu bir süreçtir. Siyasi geçiş, böyle bir sürecin doğasında var olan sayısız zorluğu hesaba katmak için etkileşimli bir değişim modeli gerektirir. Gürcistan da dahil olmak üzere her bir cumhuriyetdeki ilk liderler, meşru bir rejim inşa etmek, yerleşik kültürel normlardan kopmak ve halkla bir bağ kurmak gibi kompleks bir düzenle karşı karşıya kalmıştır. Huntington komünizm sonrası liderleri üç farklı gruba ayırmaktadır. Gürcistan özelinde bu ayrım, 'Demokratik geçişin lideri: Gamsakhurdiya'; 'Liberal reformcular: Şevardnadze'; 'Demokratik reformcular: Saakaşvili' olarak karşımıza çıkar. Komünizm sonrası dönemde otoriter rejimden demokrasiye geçiş sürecinde eski otoriter rejimlerin kalıntılarıyla başa çıkmak karmaşık ve zorlu bir yoldu. Sovyet sonrası liderlik açısından Suny, bu liderliğin karmaşıklığını açıklayan bir dizi özellik ve kalıp tanımlamaktadır. Meşru otoriteye ve uzlaşıya ulaşmak için çalışma bağlamında, siyasi elitler bir ülkenin siyasi kültüründe yukarıdan aşağıya herhangi bir geçiş rejimi değişikliğinde ön plandadır. Kısacası, Suny'nin analizi meşruiyet ve bunun siyasi istikrara nasıl yol açabileceği konusunda Weberci düşünceye kaçınılmaz olarak yer bırakmaktadır. Bu dönemde Gürcistan'ın lideri olan Gamsakhurdiya, milliyetçi-vatansever duyguları ile hareket etmiş, etnik azınlıklara karşı etkili bir strateji geliştirememiştir. Bu bağlamda yönetim süresi kısa sürmüş, Gürcistan'da komünizm yerine demokrasi oturtulamamıştır. Liberal reformcu olarak sınıflandırdığımız Şevardnadze ise Batı'dan ve piyasa ekonomisinden uzak durarak komünist ideolojiyi sürdürmeye çalışmıştır. Bunun yanında demokratik reformcu olarak nitelendirilen Saakaşvili, eski komünist rejimin bütün kalıntılarından koparak modernleşme yoluyla tam bir demokratik dönüşümü hedeflemiştir.⁴² Gamsakhurdiya demokratik geçiş sürecinde duraksama yaşanmasına neden olmuş iken Şevardnadze yönetimi otoriter rejime doğru evrilmiştir. Ancak Saakaşvili'nin tam anlamıyla kapsamlı reform çalışmaları ve demokratik kurumlar kurması Sovyet düzeninin hafızalardan silinmesine yardımcı olmuştur.

⁴² Huntington, **Üçüncü Dalga**, ss. 344-380.

Başkanlık, lidere yüksek medya görünürlüğü sağlar; kabine toplantılarında hakimiyetini gösterebilir veya askeri geçit törenlerinde vatansever ulusu kişileştirebilir. Medya, başkan ve hükümet yanlısı yayınları ile liderin tanınırlığının ve söylemlerinin halkın zihninde yer etmesine olanak sağlar. Bu liderin halkın gözünde ki karizmasının ön plana çıkmasına neden olacaktır. Bunların yanında liderlerin sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapması halkın üzerindeki etkisini de artıracaktır. Tüm bunlar liderin kamuoyunda itibarını artıracaktır. Örneğin, Gamsakhurdiya ve Saakaşvili bu sayede cumhurbaşkanlıklarının ilk başlarında kendilerini destekleyen bir kitle oluşturmuşlardır. Ancak Saakaşvili diğer başkanlardan farklı olarak kamuoyu üzerinde ki karizmatik etkisini başkan olmadan önce kazanmıştır. Kuşkusuz bu durum onun Cumhurbaşkanı seçilmesinde rol almıştır. Saakaşvili'nin liderliği Gül Devrimi'ne giden süreçte sivil toplumla, halkla ve kendine yakın zümre ile bir meşruiyet bağı kurmuş ve Saakaşvili kendini bu sürece adanmıştı. Kendini destekleyenler üzerinde sahip olduğu etkiyi sürdürerek ve nüfusun çoğunluğunu temsil edecek kadar büyük bir kitleye ulaşarak, Batılı demokratik idealler doğrultusunda olduğunu ifade eden Saakaşvili, özgür ve adil bir seçim sonucunda seçilmiş ve meşruiyet elde etmiştir. Siyasi meşruiyet ve halkın güveninin sürdürülebilir olması Saakaşvili yönetiminin temel kurumlarda demokratik değişime bağlı olduğunu gösterme becerisine bağlıdır. Saakaşvili'nin karizmatik liderliği, iktidara geldiğinde siyasi aktörleri reform, birlik ve parti dayanışması konularında uzlaştırmayı başarmıştı.

Bununla birlikte Gürcistan'ın tüm cumhurbaşkanlarının liderlik tarzı tenkide açıktır. Her üç lider de kendi tarzlarında popülistti ve güçlerini kullanma biçimleri hem politika oluşturma süreci için hem de sonuçları için çok önemliydi. Gürcistan'ın 1995 Anayasası, özellikle dış politikada karar alma mekanizmasını Başkanlık makamına yoğunlaştırmıştı. Bununla birlikte tek başına kurumsal zayıflık Gürcistan'da lidere bu kadar alan tanımamaktadır. Aynı zamanda Sovyet mirası olarak otoriteye saygı ve toplumdaki sosyal ve siyasi örgütlenme eksikliği, Gürcistan'ın liderlerine kamuoyu veya etkili bir parlamento tarafından sınırlandırılmamış muazzam bir özerklik vermişti. Özellikle Saakaşvili döneminde medyanın dahi başkanlık makamı tarafından kontrol edilmesi, kamuoyunun aktif siyasete katılmasını engellemiştir. 2004 yılında kabul edilen anayasa başta olmak üzere 2013 yılına kadar anayasada yapılan değişikliklerde başkanlık yetkileri artırılmış, dış politika kararlarında dahi karar alma mekanizması tamamen tek elde toplanmıştı. Hükümetin yürütme organının çok fazla siyasi güç biriktirmesi ve demokrasinin normlarına saygı gösterme sorumluluğunu göz ardı etmeye başlaması demokratikleşme sürecinden uzaklaşmasına ve otoriter bir rejime doğru yönelime sebep olmuştur. Saakaşvili'nin başkanlığı sırasında Milli Birlik Partisinin de parlamentoda çoğunlukta olması, bütün gücü Saakaşvili'de toplamıştır. Güçlü bürokratik lobilerin yokluğu, bağımsız devlet memurları organının olmaması, medyanın gücünün zayıf olması, kamuoyunun toprak bütünlüğünün sağlanması başta olmak üzere iç meselelere odaklanması devlet başkanına serbest bir alan sağlamıştır. Bu güç zehirlenmesi Gürcü liderlerin halk tarafından onlara verilen yetkiyi sık sık istismar etmelerine sebep olmuştur.

Literatürde liderlerin öneminin demokratikleşme sürecinde etkili olduğu çalışmalarda yer almış iken liderin karakteristik özelliğinin de etkili olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda Hermann'ın

çalışmaları lider analizi konusunda literatüre katkı sunmaktadır. Hermann liderleri mücadeleci, stratejist, pragmatist ve oportünist olarak sınıflandırmakta ve bu farklı tarzların dış politika üzerinde önemli etkileri olduğunu savunmaktadır. Dış politikada karar alma sürecinde lider karakterinin önemi üzerine çalışan Hermann, 'Baskın Lider'lerin öncelikle toplumun kaynaklarını kendi amaçları doğrultusunda kullanabilme yeteneğine sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte bir sorun anında hayati karar alabilecek siyasi güce sahip olan baskın liderlerin, doğrudan ve tek başına karar aldıkları bazı durumlar vardır. Hermann'a göre lider tek başına dış politika ve savunma alanında aktif bir şekilde yer alıyor ve karar alıyorsa baskın lider iken, kararları Dışişleri Bakanı veya Bakanlar Kurulu'nun kararına bırakıyorsa baskın lider değildir. Bunun yanında lider bir kriz anında rejime karşı bir tehdit algıladığında tek başına karar alma sürecinde ön plana çıkıyorsa baskın lider özelliğini taşımaktadır. Bu gibi durumlarda diplomasi yoluyla sorun çözmek yerine liderin kararına göre bir yol izlenmesi liderin baskın lider olduğunun göstergesidir.⁴³ Başkan'ın dış politikadaki hakimiyeti göz önüne alındığında, liderin kişiliği kritik önem taşımaktadır. Özellikle Gürcistan gibi kurumsal yapının yetersiz olduğu ülkelerde 'baskın lider'ler ortaya çıkmıştır. Hermann'ın yaptığı analiz göz önüne alındığında Gürcistan'da liderliğin dış politika tarzını etkileyebileceği sonucu çıkmaktadır.

Bu bağlamda Gürcistan'daki liderler değerlendirildiğinde Gürcistan'ın ilk lideri Gamsakhurdiya, 1980'lerin sonunda Gürcü milliyetçiliğinin lideri olarak ortaya çıkmıştı. Mücadeleci bir Sovyet muhalifi olan Gamsakhurdiya, başlangıçta halkın desteğini almıştı. Rusya'nın sömürgeci bir düşman olarak algılanmasını sağlamış böylece Gürcistan'ın sorunlarından sorumlu tutabileceği bir düşman yaratmıştı. Özellikle hitabetlerinde dini sembolleri kullanarak Gürcistan'ın bağımsızlık mücadelesini aydınlık ve karanlık güçler arasındaki bir savaş olarak tasvir etmiştir. 1990 yılında yaptığı bir konuşmada takipçilerine "Biz kardeşler Şeytan'la ejderhayla karşı karşıyayız. Ya Aziz George'un desteği ile onu yeneceğiz ya da bu kozmik ejderha, Deccal, tarihi kaderimizin kontrolünü ele geçirecek ve bizi ezip geçecek."⁴⁴ Gamsakhurdiya'nın bu tavrı ve aşırı milliyetçi tutumu etnik azınlıkları kışkırtan tavrı ile birleşince çatışma ortamı kaçınılmaz oldu. Rusya'yı kendine düşman ederken, Batılı devletlerin desteğini de ilk aşamada kaybeden Gürcistan'ın demokratik geçiş süreci duraksamaya uğradı.

Şevardnadze ise Sovyet eğitimi almış bir pragmatistti. Sovyet Dışişleri Bakanı olarak görev yapmış olan Şevardnadze, ülke içindeki lobileri dengelemeye özen göstermiştir. Dışişleri Bakanı olarak görev yaptığı sürede Batılı meslektaşlarıyla silahlanma yarışının sona erdirilmesi için müzakerelerde bulunmuştur. Bu bağlamda diplomasi dengelerine hakim olan lider Gürcistan'ın Cumhurbaşkanı olduğunda bu değerlerle hareket etmiştir. Tam bir stratejist taktikçi olan Şevardnadze, bir yandan Rusya'yı dengelemeye çalışa bir siyaset izlemiş, bir yandan da Batı ile temas halinde olup 1990'ların sonunda Rusya'ya alternatif enerji hatlarının geliştirilmesi projelerinde

⁴³ Maragaret Herman and Thomas Preston, Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals, **International Studies Review**, Summer 2001, Vol. 3 Issue 2, pp. 95-97.

⁴⁴ Gamsakhurdiya'nın 26.05.1990 tarihli konuşması; აი ია.-online ზვიად გამსახურდიას მიერ 1990 წლის 26 მაისს ქარიშხალას სტადიონზე წარმოთქმული ისტორიული სიტყვა (ai-ia.info)

Gürcistan'ı önemli bir noktaya taşıyacak adımlar atmıştır. Ancak Şevardnadze'nin siyaseti giderek halkın kaygılarından soyutlandı ve sonunda rejiminin sonunu getirecek olan yüksek yolsuzluk ve durgunluğa dönüştü.

Saakaşvili'nin yaptığı açıklamalara bakıldığında, Rusya'nın 2008 yılında Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanıması üzerine yaptığı açıklama, Huntington'un medeniyetçi yaklaşımına bir örnektir. Saakaşvili, "Gürcistan'ın geleceği artık sadece Gürcistan'ın geleceği değil, özgürlüğün, demokrasinin ve medeni insanlığın geleceğidir." şeklinde yaptığı açıklama ile Rus yetkilileri "medenî dünyaya" karşı olarak tanımladı.⁴⁵ Bununla birlikte Saakaşvili, cumhurbaşkanlığının ilk yılında Rusya ile iyi komşuluk ilişkilerine dair adımlar atarak pragmatik davranmıştır. Nitekim Gürcistan'ın NATO'ya katılma arzusuna ilişkin radikal söylemi, Gürcü-Rus işbirliğinin önünü kesmiştir. Saakaşvili'nin ulus-devlet inşası üzerine başlattığı demokratikleşme sürecinin sonunda ülkede toprak bütünlüğünün yeniden tesis edilmesi amaçlanmıştı. Saakaşvili'nin liderliğinde yanındaki kadrolarda onun tarzıyla paralel hareket ediyor, bu görüşü destekleyen söylemlerde bulunuyorlardı. Savunma Bakanı Okruaşvili, yaptığı bir açıklamada 2007 yılbaşını, Tskhinvali'de kutlama sözü vermişti.⁴⁶ Saakaşvili'nin baskın lider özelliği Rusya'nın düşman olarak algılanmasını beraberinde getirdi. Ayrılıkçı bölgelerin hamisi olarak görünen Rusya ile ilişkiler karşılıklı açıklamalar ve eylemler ile alevlendi nitekim Ağustos 2008 savaşında Rusya savaşın bir tarafı oldu.

Gürcistan siyasetinde Saakaşvili'nin tutumu ile 2008 savaşına giden süreç birlikte değerlendirilmiş bu tutum 2012 yılında siyasette yeni bir ismin ön plana çıkmasına mahal vermişti. Rusya'da yaptığı işlerle milyarder olan İvanişvili, Gürcistan'da iktidara geldi. Saakaşvili'ye göre daha pragmatist olan İvanişvili, radikal söylemlerden kaçınmıştır. Saakaşvili ise İvanişvili'nin Rusya'ya yönelik siyasetini vatana ihanet olarak nitelendirmekten kendini sakınmamıştır. Milli Birlik Partisi'nin 19 Nisan'daki mitinginde Saakaşvili, "sizin ülkeye ihanet etmenize izin vermeyeceğiz" demiştir.⁴⁷ İvanişvili ise iç ve dış politikada ideolojik olmayan bir yaklaşım vaat etmiş, Rusya ile ilgili açıklamalarında, Gürcü ürünlerinin Rus pazarına geri dönmesi ve Abhazya'dan geçen demiryolunun olası restorasyonu da dahil olmak üzere diyalog çağrısında bulunmuştur. Amacının Rusya ile ilişkileri düzenleyerek ve NATO'ya entegrasyon sürecinin hızlanmasına katkıda bulunmak olduğunu iddia etmiştir.

Gürcü liderlerinin hepsi Gürcistan siyasetine farklı bir damga vurmuştur. İçinde bulundukları siyasi koşullar, uluslararası konjonktür, liderlerin kişilik özellikleri gibi bir çok etki ülke yönetimini derinden etkilemiştir. Özellikle demokratik kurumların fazla gelişmemiş olması, Anayasanın devlet

⁴⁵ **The President of Georgia Mikheil Saakashvili's statement**, 26.08.2008, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2312&i=1>

⁴⁶ Liz Fuller, Georgia: What Led To Defense Minister's Demotion?, **RFE/RL**, 14 Nov 2006, <http://www.rferl.org/content/article/1072724.html>

⁴⁷ **Saakashvili Addresses UNM Rally**, 19.04.2013, <https://civil.ge/archives/122783>

başkanına fazla yetki tanıyarak olması liderin gücüne dayalı bir sistemin gelişmesine olanak sağlamıştır. Bütün eski Sovyet ülkelerinde ekonomik istikrarsızlık, devlet kurumlarının demokratik değerlere göre yapılandırılması liderlerin başa çıkmak için öncelikli meseleleri olmuştur. Ancak Gürcistan özelinde en önemli sorun bağımsızlık sonrasında toprak bütünlüğünün bozulması, egemenliğin tehlikeye düşüren bir savaş yaşaması olmuştur. Her ne kadar bu süreç ve Saakaşvili'nin baskın tutumu demokratikleşme sürecini duraksattıysa da İvanişvili iktidarı ile birlikte tekrar devam etmiştir.

1.4. Küçük Devlet Olma Özelliği

Küçük devletlerin dış politika davranışları, farklı yazarların çatışan yaklaşımları nedeniyle, küçük devletleri tanımlamak kadar tartışmalı bir alan haline gelmiştir. Genel kabul gören ortak dış politika davranışları uluslararası ilişkiler kuramcıları tarafından belirlenmiştir. Nitekim Gürcistan özelinde yapılan bu çalışmada bu kuramların her birinden yararlanmak mümkündür. Ancak Gürcistan siyasetinde Bağımsızlığının ilk dönemi, Eduard Şevarnadze'nin iktidarının ilk yılları, 2000'li yılların başı, 2003 Gül Devrimi ve sonrası, 2008 Rusya-Gürcistan savaşı ve sonrasında dönemsel olarak farklılıklar vardır. Bu sebeple bu konuda kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Bununla birlikte geleneksel bilgelige göre, uluslararası sistem düzeyinde analiz yapmak daha çok mantıklıdır, çünkü küçük devletler uluslararası sistemde büyük güçleri dengelemek yerine, onların yanında yer almayı tercih ederler.⁴⁸

Gürcistan, küçük devletlerin genel özelliklerine sahiptir. Bağımsızlığından itibaren toprak bütünlüğünü bozan ayrılıkçı çatışmaların varlığı iç istikrarın sağlanmasının önünde büyük engel teşkil etmiş ve Gürcistan'da devlet erkini zayıflatmıştır. Bununla birlikte geçiş sürecinde ekonomik istikrarın sağlanamaması, ülke ekonomisini dışarıya bağımlı bir hale getirmiştir. Gül Devrimi sonrasında ise devlet yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmek için birçok ticari imtiyaz tanımış bu durum da ekonominin dışa bağımlılığını artırmıştır. Güvenlik alanında ise Gürcistan, etnik kökenli ayrılıkçı çatışmaların varlığından dolayı askeri alanda yetersiz kalmıştır. Bölgede Rusya gibi Kafkasya'da çıkar alanı bulunan güçlü bir devletin varlığı, Gürcistan'ın askeri kapasitesinin yetersizliği, Gürcistan'ı büyük güçlerin veya uluslararası ittifakların desteğine ihtiyaç duyan bir konuma getirmiştir. Nitekim bölge devletleri arasında sınırlı etki ve çıkar alanına sahip olması, ekonomik olarak nispeten daha zayıf olması ve iç istikrarın sağlanamamış olması ülkenin dış politikada da küçük devlet olma özelliği ile karar almasına neden olmuştur.

Giorgi Gvalia, Sovyetler sonrasında ortaya çıkan küçük devletlerin uluslararası arenada neye dayanarak hareket ettikleri hakkında yazmış olduğu makalesinde, geleneksel bilgeliği bir yana bırakarak, küçük devletlerin dış politikalarındaki karar verme sürecinde, ülkedeki siyasi elitin düşünsel rolüne ve iç faktörlere yoğunlaşmaktadır. Gvalia'ya göre, Gürcistan'ın dış politikasını geleneksel kuramlarla öngörmek çok zordur, Gürcistan'da gelişen olayları, küçük bir devletin büyük

⁴⁸ Michael Handel, **Weak States in the International System**, Frank Cass, London, 1990.

güç yanında yer alma kuramı ile açıklamak yetersiz kalmaktadır. Uluslararası siyasette Gürcistan'ın izlemiş olduğu politikayı ve elde etmiş olduğu sonuçlarını anlamak ancak ülkedeki iç faktörleri analiz ederek mümkün olur.⁴⁹

Gürcistan özelinde dış politikayı etkileyen iç faktörlere bakıldığında, bağımsızlıktan itibaren toprak bütünlüğünü bozan ayrılıkçı hareketlerin varlığı Gürcistan'da iç istikrarı bozan en önemli unsur olmuştur. Bağımsızlığın ilk yıllarında etnik kökenli çatışmaların toprak bütünlüğünü bozan savaşa neden olması, demokrasiye geçiş sürecinde iken hükümet değişikliğinin darbe yolu ile yapılması, halk ayaklanmaları, Gürcistan'ın egemenliğine ve bağımsızlığına yönelik bir tehdit oluşturmuştur. Neticede devlet inşa süreci tamamlanamamış, devlet kurumları zayıf ve yetersiz kalmıştır. Gamsakhurdiya'dan sonra iktidara gelen Şevardnadze hükümeti, Rusya'yı her ne kadar Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının karşısında tehdit olarak görse de BDT'na üye olarak iç istikrarı sağlamaya yönelmiştir. Gürcistan'ın, küçük devlet olarak onu tehdit eden güçlü bir devletin yanında yer alması için Rusya tarafından hem ekonomik hem de askeri baskı altına alınmış fakat bu baskıya rağmen, 2003 yılındaki Gül Devrimi'nden sonra, Gürcistan dış politikasında kararlı bir şekilde onu tehdit eden güce yanaşmayacağını açıklamıştır. Saakaşvili hükümeti ülkenin dış siyasetini Batıya doğru taşıyarak, çok hırslı bir şekilde güvenlik, ekonomi ve eğitim alanlarında reformları gerçekleştirmeye başlamış, ülkeyi Rusya'dan giderek uzaklaştırarak, Gürcistan ilişkilerinin AB, ABD ve NATO ile yoğunlaştırılması konusunda çalışmalara başlamıştır. Aslında, devrim öncesi Gürcistan hükümeti de Batı yanlısı politikasına sahip olduğunu açıklamış, fakat Şevardnadze hükümeti bu doğrultuda etkileyici adımları pek atmamıştır. Dış politikadaki bu değişim yeni hükümetin "Milli Güvenlik Konsepti" (National Security Concept-NSC) ve "Dış Politik Stratejisi" (Foreign Policy Strategy-FPS) konularında yapılan belgelerde de açıklanmaktadır. Gürcistan dış politika gözlemcileri de Gül Devrimi'nden sonra ülkenin dış siyasi yörüngesinin Batıya doğru yöneldiği konusunda hemfikirdir.

⁴⁹ Giorgi Gvalia and Levabindze Bidzina, **Political Elites, Ideas and Foreign Policy: Explaining and Understanding the International Behavior of Small States in the Former Soviet Union**, İlia State University Tbilisi, 2011.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÜL DEVRİMİ'NDEN SAKAŞVİLİ DÖNEMİNE KADAR GÜRCİSTAN SİYASETİ

2.1. Gül Devrimi'ne Kadar Gürcistan'ın İç Siyasi Durumu

Gürcistan, SSCB'nin dağılma sürecinde Kafkasya Cumhuriyetleri arasında bağımsızlık fikrinin ilk yankı bulduğu ülkelerden biri olmuştur. Mihail Gorbaçov, 1985 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreterliği'nin başına geçtikten sonra gerek devlet hayatındaki gerek ekonomideki durgunluğu ortadan kaldırmak adına *Glasnost* (alenilik, şeffaflık) ve *Perestoyka* (yeniden inşa) politikalarını geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur.⁵⁰ Ancak Gorbaçov'un Sovyet sosyalizminin işleyişine dair idealist sözlerine rağmen ulusalcılık alternatif bir umut, bağımsızlığa doğru giden bir yol olmuştur. Birlik içerisinde kısa sürede yankı bulan ulusal veya etnik hareketler Sovyetler Birliği'nin siyasal yapısında çözümlere neden olmuştur. Gorbaçov'un *Glasnost* politikası Gürcü politikacılar tarafından bağımsızlık ve demokrasi söylemleri ile yankı bulmuştur. Bağımsızlık için mücadele etmek ya da savaşmak Gürcüler için öncelikliyen, Gürcistan'daki etnik özerk yönetimler bu süreçte kendi bağımsızlıklarını ilan etmek için ayrılıkçı arayışlar başlatmış, henüz bağımsızlık mücadelesi veren ülkeyi iç savaşa kadar sürüklemişlerdir. Etnik ve milliyetçi çatışmaların ortasında kalan Gürcistan'da, Abhazya ve Osetya halklarının ayaklanmalarının yanında, 16 tane milliyetçi ve hürriyetçi grup ortaya çıkmıştır ve bu gruplar arasındaki ulus-devlet inşasına yönelik yaklaşım farklılıkları Gürcistan'ın bağımsızlık sürecinde iç çatışmalar yaşanmasına sebep olmuştur.⁵¹

Gürcistan, Nisan 1991'de bağımsızlığını ilan etmesine rağmen Sovyetler Birliği'nin son dönemindeki sıkıntılar devam etmiştir. Sovyetler Birliği döneminde oluşturulan etnik özerk yönetimler Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne karşı en önemli tehdit unsuru olmuştur.⁵² Gürcistan'ın ilk devlet başkanı olan Zviad Gamsakhurdiya'nın on aylık iktidarı süresince olaylar hızla tırmanmıştır. İktidara gelmeden önce milliyetçi politikaları ile destek gören Gamsakhurdiya'nın

⁵⁰ SSCB'nin dağılma süreci ile ilgili ayrıntı bilgi almak için bkz. Nicholas V. Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, **Rusya Tarihi**, Çev. Figen Dereli, İstanbul, 2011, ss. 646-653; Fahir Armaoğlu, **XX. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2004, ss. 913-915.

⁵¹ Ronald Grigor Suny, **The Making of the Georgian Nation**, London, 1989, pp. 317-320; Darrell Slider, "The Politics of Georgia's Independence", **Problems of Communism**, Nov-Dec 1991, pp. 65-70.

⁵² Ronald Grigor Suny, "Living With The Other: Conflict and Cooperation Among The Transcaucasian People", **Caucasian Regional Studies**, Vol. 2, Issue 1, 1997.

aşırı milliyetçi tutumu ile etnik çatışmalar artarken, ülkede siyasi birlik sağlanamamıştır.⁵³ Gamsakhurdiya'nın Gürcistan'ın birlik ve beraberliğini zedeleyen uzlaşmaz tavırları sonucunda Abhazya ve Güney Osetya'daki artan bölgesel çatışmalar Gürcistan'ın bu bölgelerde egemenlik kaybına neden olmuştur. *De facto* yönetim ilan eden bölgeler Rusya Federasyonu ile yakın ilişkiler kurmuşlardır.⁵⁴ Keza Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kafkasya'yı arka bahçesi olarak gören Rusya'nın Kafkasya'daki ayrılıkçı hareketleri desteklediği ve bölgedeki istikrarsızlığın en önemli nedenlerinden biri olduğu da yadsınamayacak bir gerçektir.⁵⁵

Bağımsızlığından itibaren toprak bütünlüğünü sağlamak Gürcistan'ın en önemli problemlerinden biri olmuşken, Gamsakhurdiya'nın ulus-devlet inşasındaki politikaları Gürcistan'daki muhalif grupları harekete geçirmiştir. Tiflis ve çevresi bu muhalif gruplar ile çevrelenmiştir. Abhazya ve Güney Osetya'daki etnik çatışmaların yanında Gürcistan'da diğer etnik ve dini gruplar arasında da ayrılıkçı hareketler ortaya çıkmıştır. Nüfusunun çoğunu Ermenilerin oluşturduğu Cavaheti Bölgesi bunlardan biri iken Müslümanların ağırlıklı olarak yer aldığı Acara Bölgesi de bir diğeridir.⁵⁶ Gamsakhurdiya'nın Milliyetçi tutumu azınlıkları rahatsız ederken din propagandası da Gürcü topraklarındaki Müslümanları rahatsız etmiştir. Acara Bölgesi'ndeki özerk yapı Aslan Abaşıdze kontrolü altında örgütlenmiştir.⁵⁷

Nitekim bağımsızlığının ilanının ardından Gamsakhurdiya ulusal bir finansal sistem geliştiremediği gibi, Abhazya ve Osetya'daki çatışmalardan dolayı da temel ihtiyaçlarına Rusya tarafından ambargo uygulanmıştır.⁵⁸ Ekonomik şartların gün geçtikçe daha kötü bir hal alması, ekonomik alt yapının eksikliği, toprak bütünlüğünü tehlikeye atan çatışmalar, Gamsakhurdiya'nın hukuka aykırı tutumları ülkede bir kaos ortamına neden olmuştur. Ronald Grigor Suny'ye göre "1990 yılında ezici çoğunlukla iktidara gelen Gamsakhurdiya'nın yükselen diktatörlüğü sadece etnik olarak Gürcü olmayanları değil, ayrıca milliyetçi muhalefetin üyelerini de kendine yabancılaştırmıştı."⁵⁹ Ülkedeki siyasi güç mücadelesi ülkeyi adeta bir iç savaş eşliğine getirmiştir.

⁵³ Ghia Nodia, *Political Turmoil in Georgia and the Ethnic Policies of Zviad Gamsakhurdia*, ed. Bruno Coppieters, **Contested Borders in the Caucasus**, Brussels: VUBPRESS, 1996, pp. 73-89.

⁵⁴ Ghia Nodia, **Causes and Visions of Conflict in Abkhazia**, Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies, Working Paper Series, Winter 1997-1998. Rusya'nın bu dönemde bölgedeki etnik çatışmaları destekleme politikası ile ilgili bkz. Dow Lynch, **Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: The Cases of Moldova, Georgia & Tajikistan**, New York, 2000, pp. 128-129.

⁵⁵ Stephen Holmes, "What Russia Teaches Us: How Weak States Threaten Freedom", The National Council For Eurasian and East European Research, June 9, 1997. Rusya'nın Güney Kafkasya'daki etnik sorunları kışkırtma nedenleri için bkz. John Mackinlay and Evgenii Sharov, "Russian Peacekeeping Operations in Georgia", Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping, Ed. John Mackinlay and Ed. Peter Cross, New York: United Nations Press, 2003, pp. 69-71.

⁵⁶ Nodia, **Political Turmoil**, p.79; Voitsekh Guretski, **The Question Of Javakheti**, Caucasian Regional Studies, Vol. 3, Issue 1, 1998.

⁵⁷ James Forsyth, **Kafkasya Bir Tarih**, Çev. Timuçin Binder, Ayrıntı Yayınları, Eylül 2019, ss.721-722.

⁵⁸ Nodia, **Causes and Visions**, p.46

⁵⁹ Ronald Grigor Suny, "Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia", International Security, Vol. 24, No.3. Winter, 1999-2000, p. 163.

1991 yılının Ağustos ayında muhalefet grup ve iktidar arasında başlayan silahlı mücadele Gamsakhurdiya'nın 6 Ocak 1992'de istifa etmesine kadar devam etmiştir.⁶⁰

Gamsakhurdiya'nın istifasının ardından yönetime geçen Askeri Konsey, uzun süredir var olan bu kaos ortamına bir son vermek adına siyasi alanda tecrübeli, donanımlı ve uluslararası alanda prestij sahibi olan SSCB'nin eski Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Şevardnadze'yi Gürcistan'a çağırdılar.⁶¹ David Losaberidze'ye göre Şevardnadze'nin adaylığı herkes için kabul edilebilir görülüyordu: Demokratik güçler 'Berlin Duvarı yıkıcısı' olarak görürken, Etnik azınlıklar Gamsakhurdiya'nın radikal milliyetçiliğine bir alternatif olarak görüyordu. Eski Sovyet lider Komünist *nomenklatura*⁶² için Sovyetlerin altın çağını anımsatıyordu.⁶³ Nitekim Mart ayında Gürcistan'a gelen Şevardnadze, 11 Ekim 1992 yılında yapılan seçimle Devlet Başkanı olmuştur.⁶⁴

İstikrarın sağlanmış olması ülkedeki iç durumu iyileştirmeye maalesef yardımcı olmadı. Aslında Abhazya, Güney Osetya ve Gamsakhurdiya taraftarlarının yoğun olduğu Megrelya'nın büyük kısmı seçimleri boykot ederek, seçime katılmamıştı. Keza 1992 yılının Ağustos ayında Abhazya bölgesinde silahlı çatışmalar tekrar başlamış, 1993 yılının Eylül ayında merkezi hükümetin yenilmesi ile bitmiştir. Abhazya'daki çatışmalara paralel olarak Gamsakhurdiya taraftarları da silahlı çatışmalarla Şevardnadze hükümetine karşı geliyorlardı.

1992-1995 yılları Gürcistan için uzun ve sıkıntılı bir dönem olmuştur. Etnik kökenli ayrılıkçı çatışmalar, ekonomik istikrarsızlık, muhalif taraftarların silahlı çatışmaları daimi bir milli politikanın belirlenmesini mümkün kılmamıştır. Şevardnadze bu süreçte yetkisini güçlendirmeye çalışarak Gürcistan'daki siyasi yapıyı sabitlemek için mücadele etmiştir. Rusya'nın zorlayıcı

⁶⁰ Suny, **The Making**, pp. 317-320, Manana Sanadze, "Gürcistan Tarihi", Gürcistan Kültürü, Ed. Zafer Süslü, s.13; Riasanovsky, **Rusya Tarihi**, p. 656.

⁶¹ Eduard Şevardnadze, 25 Ocak 1928 yılında Gürcistan'ın Lançhuti bölgesinde doğmuştur. 1948 yılında Gürcistan Komünist Partisi üyesi olmuş, bu tarihten itibaren parti adına birçok görevde yer almıştır. 1957 yılında Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreterliğine seçilmiştir. 1965-1972 yılları arasında Gürcistan İçişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 3 Temmuz 1985'te SSCB'nin Dışişleri Bakanı olarak atanmış ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Siyasi Bürosu üyesi olarak seçilmiştir. 20 Aralık 1990'da istifa etmiş ancak 20 Kasım 1991 tarihinde bir aylığına tekrar görevine dönmüştür. 7 Mart 1992 tarihinde Eduard Şevardnadze Gürcistan'a dönmüş ve devlet başkanlığı görevini üstlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.president.gov.ge/eng/Eduard-Shevardnadze-en.aspx>

⁶² SSCB ülkelerinde yönetimin önemli bir aracı olan Nomenklatura, parti tarafından kontrol edilen önemli bir siyasi himaye sistemidir. Stalin'in politikalarının temel dayanağı iken Mihail Gorbaçov'un Perestroyka'sı ile eleştirilmeye başlanmıştır. Ancak bürokratik olarak sağlam bir temele oturduğundan sadece eleştirilmekle kalmıştır. Nomenklatura terimi kıdemli pozisyonlara atanan insanlar sınıfına ait listeleri ifade etmek için kullanılmıştır. SSCB ülkelerindeki her kurumun tüm yetki ve pozisyonlarına dair kendine ait nomenklaturası mevcuttur. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CN%5CO%5CNomenklaturaIT.htm>

⁶³ Gürcistan'ın demokratikleşme süreci için bkz. John S. Dryzek and Leslie Templeman Holmes, **Post-Communist Democratisation**, New York, Cambridge University Press, 2002, pp. 147-157.

⁶⁴ David Losaberidze, **The Problem of Nationalism in Georgia**, NATO Fellowship Programme of the NATO Office of Information and Press, June 1998, p. 10.

diplomasisi karşısında Şevardnadze siyasi manevraları ile stratejik hamleler yapmıştır.⁶⁵ İktidara ilk geldiğinde Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye olmanın bağımsızlık imajlarına zarar vereceğini, ülkenin çıkarlarına aykırı olduğunu düşünüyordu. Simon Sebag Montefiore, Şevardnadze'nin 1993 yılında Abhazya'yı kaybedince Sohum için Rusya karşıtı tavrından vazgeçtiğini belirtiyor. Tiflis'e doğru 30 tank ilerlerken Şevardnadze ile yaptığı diyalogu aktaran Montefiore, Şevardnadze'nin Yeltsin'le görüşmeye Moskova'ya giderken gururunu çiğnemesi gerektiğini bildiğini aktarmıştır.⁶⁶ Ekim 1993'de BDT'na üye olarak bağımsızlık sonrası dönemde yaşanan kaos ortamına geçici de olsa bir çözüm getirmiştir.

Gürcistan'ın bağımsızlık sonrası karşılaştığı iç tehditler hem toprak bütünlüğünü hem de rejim güvenliğini etkilerken dış politikada karar alma mekanizmasında da etkili olmuştur. Bağımsızlığını henüz kazanmış olan ülkenin dış politikadaki temel unsuru uluslararası alanda tanınmayı sağlamaktır. Ancak iç istikrarındaki belirsizlik, ülkenin iç savaş eşiğinde olması, hukuken hala Sovyetler Birliği'nin mevcut olması gibi faktörler Gürcistan'ın uluslararası alanda tanınmasını geciktirmiştir.⁶⁷ Uluslararası ortamda tamamen yalnız kalan Gürcistan, bağımsızlığının ilk döneminde dış siyasetini sadece Rusya faktörü ile sınırlamak zorunda kalmıştır. Gamsakhurdiya dış politika konseptinde herhangi bir strateji izlememiş, Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye olunmasına karşı kararlı bir tutum benimsemiştir.⁶⁸ Bu dönemde Moskova, Gürcistan egemenliğine karşı doğrudan tehdit olarak kabul edilmiştir. Gürcü kamuoyu ve politik çevreleri tarih boyunca tehlikenin kuzeyden –Rusya'dan geldiğini savunmuşlardır.⁶⁹ Şevardnadze, Gamsakhurdiya'ya göre dış politika seçimlerinde nispeten daha özgür hareket etmiştir. Bu sebeple bu dönemde daha gelecek vaat eden daha rasyonel bir dış politika konsepti belirlenmişti. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya, eski hegemonik gücünü yeniden kurmak adına 'yakın çevre' politikasını uygulamaya başlamıştır. Bu da Gürcistan'ı bu politikanın bir parçası haline getirmiştir.⁷⁰ Bölgedeki gelişmeleri yakından takip eden Şevardnadze, Gürcü toplumunun Rus karşıtlığına rağmen Rusya ile yakın ilişkiler kurmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte Batı dünyasının Gürcistan'a gösterdiği destek Rusya tehdidini dengelemek için yeterli olmamıştır. ABD ve Avrupa ülkeleri Gürcistan'ın iç kaos ortamındaki sorunları çözmek için yeterince çaba

⁶⁵ David Darchiashvili, **Georgia-The Search for State Security**, CISAC Stanford University, Caucasus Working Papers, Dec, 1997.

⁶⁶ Simon Sebag Montefiore, **Shevardnadze was respected –but never loved –by Georgians**, 25 Nov 2003.

⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti, Gürcistan'ın bağımsızlığını 16 Aralık 1991'de tanımıştır. SSCB'nin hukuken dağılmasının ardından Gürcistan'ı ilk tanıyan diğer ülkeler Ukrayna, Moğolistan, Litvanya, İran, Kanada, ABD, Tayland, Hindistan, Brezilya, Küba, Çin, Beyaz Rusya, Slovenya, Vietnam, Mısır, Türkmenistan, Hırvatistan, Cezayir, Lübnan ve Pakistan'dır. 1992 yılında ise Gürcistan'ı 51 ülke tanımıştır ve 58 ülke ile diplomatik ilişkiler sağlanmıştır.

⁶⁸ Revaz Koiava, Edisher Baghaturia and Yulia Nikitina, **Georgia and Russia: Bilateral View on the Quarter Century Relations**, Caucasian House, 2017, pp.8-11.

⁶⁹ Darchiashvili, **Georgia-The Search**, p. 2.

⁷⁰ Dimitri Trenin, **Russia's Security Interests and Policies in the Caucasus Region**, ed. Bruno Coppieters, **Contested Borders in the Caucasus**, Brussels: VUBPRESS, 1996, p. 90; Koiava, **Georgia and Russia**, p.49.

harcamamış, uluslararası ortamda Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumak için hamlelerde bulunmamışlardır.

Bu şartlar altında BDT'na üyeliğin ardından Şevardnadze, yavaş yavaş otoritesini yeniden kurmaya başlamıştır. Batı bölgelerinde Gamsakhurdiya taraftarlarını kontrol altına alabilmiştir. 1993-94 kış aylarında Gürcülerin güvenlik sorunlarına çözüm getirmek adına Devlet Güvenliği Bakanlığı'nı kurmuş, başına da eski KGB yetkilisi Igor Giorgadze'yi atamıştır.⁷¹

2.1.1. Gül Devrimi'ne Kadar Yapılan Anayasal Toplumsal ve Ekonomik Reformlar

Gürcistan, 1 Ağustos 1995 tarihinde kabul ettiği yeni anayasası ile birlikte Amerikan modeli Başkanlık sistemine geçmiştir. 9 Nisan 1991 tarihinde Gürcistan Başkanı'nın görev tanımı yapılmış, 26 Mayıs 1991'de yapılan ilk başkanlık seçimi ile Zviad Gamsakhurdiya Gürcistan'ın ilk meşru Başkanı olmuştur. Nitekim Gürcistan'daki demokratikleşme sürecinde iç istikrarın sağlanamamış olması, Gamsakhurdiya'nın Başkanlık yetkilerini kötüye kullanması nedeniyle 6 Kasım 1992 tarihli Devlet İdare Yasası ile Cumhurbaşkanlığı yerini Devlet Başkanlığına bırakmıştır. Devlet Başkanı yüksek yetkilileri görevden alma hakkına sahip değildi. Ancak görev ve yetkileri belirlenmiş ve buna göre Yerel yönetimlerin Başkanlarını atama hakkı ise kendisine verilmiştir. Ayrıca Ulusal Güvenlik Konseyi kendisine bağlıdır. Bununla birlikte oyların 2/3'ü ile Devlet Başkanı görevden alınabilirdi.⁷² Bu düzenlemelerle Devlet Başkanı olarak görevi devralan Şevardnadze, parlamenter fraksiyonlar ve çıkar grupları arasında siyasi koalisyonlar inşa etmek zorunda kaldı. Yeni Anayasa'nın 4. Kısmı Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerini tekrar tanımlamaktadır. Yapılan düzenlemeler Başkan'a geniş yetkiler tanıyordu. Bu düzenlemeyle Hükümet doğrudan Başkan'ın kontrolü altına alınmıştır.⁷³ 1995 Anayasası özellikle Cumhurbaşkanı'nın Parlamento karşısındaki yetkileri konusunda yeterli kontrol ve denge sağlamadığı için sık sık eleştirilmiştir.

Temmuz ayında 5 Kasım'da hem parlamento hem de başkanlık seçimlerinin yapılacağı duyurulmuştu. Ancak Gürcistan Kasım 1995'teki hem Cumhurbaşkanı hem de Parlamento seçimlerine tam olarak hazır değildi. Rejim konsolidasyon süreci Gürcistan için hala tamamlanmamıştı. Bununla birlikte Ekim 1990 ve Ekim 1992 yıllarında yapılan seçimler Gürcistan'daki Parlamentarizm deneyimine katkıda bulunduyorsa da Siyasi Partiler küçük ve deneyimsizlerdi. Toplumun ihtiyaçlarına yönelik programları yok iken yönetim hedefinden de yoksunlardı. Karizmatik liderler etrafında toplanmışlardı ancak bu da güven vaat etmiyordu.

⁷¹ Jonathan Aves, **Politics, Parties and Presidents in Transcaucasia**, Caucasian Regional Studies, Vol. 2, Issue 1, 1996.

⁷² Losaberidze, **The Problem**, p. 14.

⁷³ 1995 Gürcistan Anayasası ile ilgili bkznz. <https://matsne.gov.ge/en/document/view/30346?publication=35>

Devletten bağımsız sosyal grupların olmaması ve siyasal kültürün yetersizliği Gürcistan'da siyasi elitin gelişmesine olanak sağlamamıştır. Ekonomik ve siyasal düşünce olarak bağımsız bir sınıfın olmamasından dolayı Gürcistan'da bağımsızlık sonrasında siyasi istikrar sağlanamamıştır.⁷⁴ Devlet düzeni hızla parçalanırken büyük ekonomik kaynaklara ve baskı gücüne sahip 'mafya' grupları, Devleti ele geçirmek için siyasi liderleri abluka altına almaya başlamışlardı. 1995 yılında seçimlere giderken Gürcistan'daki siyasi elitin yeterince güçlü olmadığı tablosu ortadaydı.

5 Kasım 1995'te yapılan seçimlerde oyların %78'ini alan Eduard Şevardnadze, diğer 5 adayı geride bırakarak Gürcistan Cumhurbaşkanı olmuştur. 29 Ağustos 1995 tarihinde Şevardnadze'ye yönelik suikast girişiminin başarısız olması, Gürcistan içerisindeki popülerliğinin artmasına neden olmuştur.⁷⁵ Bununla birlikte Şevardnadze'ye bağlılığı ile bilinen Vatandaşlar Birliği Parlamento'daki tek güç oldu. 1992 yılında yapılan seçimle 26 Parti Parlamento'ya girerek en geniş temsil hakkını kazanmıştır. Kasım 1995 seçiminde ise 54 Parti ve blok katılmasına rağmen Parlamento'daki 233 sandalyenin 108'ini Vatandaşlar Birliği kazanmıştır. Hemen hemen tüm muhalefet partileri Parlamento'daki yerlerini kaybederken, Ulusal Demokrat Parti muhalefet partisi olarak Parlamento'da yer almayı başardı. Bu sonuçlarda %5 barajının etkisi olduğu muhakkaktır. Önceki seçimlere kıyasla vatandaşların seçime katılım oranı (%63) nispeten düşüktür. Seçimler sırasında bazı hukuk ihlallerinin yapıldığı gözlenmiştir. Ancak seçimlerin nihai sonucu sorgulanmamıştır.⁷⁶

Bağımsızlığının ilanının ardından süre gelen kaos ortamı Gürcistan'ın demokratik düzene geçmesini geciktirmiştir. Nihayet 1995 seçimlerinin ardından yapılan düzenlemelerle demokratik standartlara uygun düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Parti içindeki Batı tarzı reformcu kişilere görev veren Şevardnadze, bu bağlamda Zurab Zvania'yı parlamento sözcüsü olarak görevlendirmiştir. Ghia Nodia, 1995-97 dönemini Gürcistan'ın bağımsızlık mücadelesindeki en başarılı yılları olduğunu belirtmiştir. Seçimlerin ardından yeni Parlamento, yasama gücünü daha da güçlendirmek için çalışmalar yürütmeye başladı. Bu bağlamda 1995-1998 yıllarında bir dizi yasa kabul edilmiştir. Özellikle Batı modelleri örnek alınarak kabul edilen Ceza Muhakemesi Kanunu, Medeni Kanun, Vergi Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Usulü gibi uygulamalar Gürcistan'ı Avrupa standartlarına yaklaştırmıştır. Nitekim 1999 yılında Gürcistan, Güney Kafkasya'da Avrupa Konseyi'ne kabul edilen ilk ülke olmuştur.⁷⁷

⁷⁴ Revaz Gachechiladze, **The Making of The New Georgia: Development Factors-Pluses and Minuses**, Caucasian Regional Studies, Vol. 3, Issue 1, 1998.

⁷⁵ Aves, **Politics, Parties**.

⁷⁶ David Losaberidze, **The Problem of Nationalism in Georgia**, p.13; David Usupashvili and Ghia Nodia, **Electoral Processes in Georgia**, in Building Democracy in Georgia, International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion Paper, No. 4, May 2003, pp. 8-15.

⁷⁷ Gürcistan'ın Avrupa Konseyi üyeliği ile ilgili bkznz. <https://www.coe.int/en/web/portal/georgia>

Bu dönemin diğer bir başarısı ise demokratik ilerlemenin önemli bir göstergesi olan sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesi olmuştur. Bağımsız Medya organı olarak Rustavi-2 TV şirketi kurulmuş, kısa sürede Gürcistan içerisinde popülerlik kazanmıştır.⁷⁸ Keza Sivil toplum örgütlerinin kurulması ile hükümetin faaliyetlerinde bir miktar da olsa kamu denetimi sağlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının gelişimiyle birlikte Gürcistan halkı ve hükümeti yavaş yavaş vatandaşların, hükümetin eylemlerini sorgulayabileceğini, tartışabileceğini benimsemişlerdir. Nitekim toplumun kısıtlı bir kesimi bu platformlarda yer almıştı, STK'lar çoğunlukla şehirli genç eğitimli kesimden oluşuyordu, vatandaşların çoğu politik kararlar karşısında sadece izleyici olarak kalmışlardı.⁷⁹

Gürcistan, mevcut ekonomik krizin üstesinden gelmek için 1994 yılında uluslararası kuruluşlarla işbirliği programı başlatmıştı. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) işbirliği ile neo-liberal bir stratejiye dayanan yeni bir ekonomik sistem geliştirilmiştir. Bu doğrultuda ulusal bir para biriminin kabulü, vergi reformu, bankacılık sisteminin yeniden düzenlenmesi, toprak reformu, kapsamlı özelleştirme, ticaretin liberalleşmesi gibi bir dizi reform uygulamaya geçmiştir. Özellikle enflasyon ve bütçe açığını kontrol altında tutmak için önlemler geliştirilmiştir. Bu ekonomik reformlar ancak 1995'te siyasi istikrar sağlandıktan sonra geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Ekonomik reformların en başarılısı olarak ulusal para biriminin kabulünü görmektedir. Uluslararası piyasalarda Lari (GEL) Ulusal para birimi olarak kabul edilmiştir. Ekonomik reformun ilk yıllarında 1996-1997 döneminde Gayrisafi Yurtiçi Hasıla yıllık %11 büyüme oranı göstermiştir. Uluslararası örgütler reformlar sırasında mali açığı finanse etmek için belirli fonlar kullanmışlardır. Bununla birlikte para politikasındaki istikrar tek başına yatırım çekmeye yeterli olmamıştır. Ekonomi alanında uygulanan reformlarda başarı kaydedilmesine rağmen finansal sistemin zayıf olmasından dolayı piyasaların kırılganlığı devam etmiştir. Bu sebeple üretimin canlanması ve gelişmesi beklenen düzeye ulaşamamıştır. Kredilerin bulunmaması, yüksek vergi oranları, kamu fonlarının yatırım teşvikinde eksikliği, yatırımcıların eksikliği gibi yoksunluklar ekonomik büyümeyi teşvik etmek için yeterli dayanak sağlayamamıştır. IMF ve Dünya Bankası tarafından geliştirilen 1995-1998 reform planı (liberalleşme, istikrar, özelleştirme ve kurumsallaşma) Gürcistan'da başarılı görünmesine rağmen gerçek piyasada mekanizmalar tam olarak işleyememiştir.⁸⁰

⁷⁸ Ghia Nodia and Álvaro Pinto Scholtbach, **The Political Landscape of Georgia: Political Parties: Achievements, Challenges And Prospects**, Delft: Eburon, 2006, p. 16.

⁷⁹ Oliver Reisner, **On the Specifics of the Development of Civil Society in Georgia**, Ed. Giga Zedania Modernization in Georgia: Theories, Discourses, Realities, Bern / Berlin, 2018, p. 243.

⁸⁰ Marina Muskhelishvili and Anna Akhvlediani, **"Democratization Against the Background of Economic Transformation"**, Democratization in Georgia: Economic Transformation and Social Security, International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion Paper, No. 8, May 2003, p. 10.

2.1.2. Göreceli İstikrarın Bozulması

Gürcistan'daki mevcut istikrar ancak 1998 yılının Mayıs ayına kadar sürmüştü. Abhazya'daki silahlı birlikler ve Gürcü partizanlar arasında çıkan silahlı çatışma yaklaşık bir hafta sürmüştür. Ne yazık ki ilk ateşkesin ardından evlerine dönen binlerce Gürcü tekrar sınır dışı edilmiştir.⁸¹ Gürcistan ve Abhazya arasında süren bu silahlı çatışmalarda yerel halk zarar görmüş ve mağdur olmuştur, evlerinden yurtlarından ayrılan insanlar Tiflis'e yığılmış, işsizlikle mücadele etmişlerdir. Silahlı çatışmaların tekrar başlaması Şevardnadze iktidarına güven kaybına neden olmuştur. Bu durumu düzeltmek için yapılan girişimler Gürcistan için kronik bir hal alan mali krize neden oldu.

1998 Rusya ekonomik krizi ve 2000 yılında Türkiye'deki mali kriz Gürcistan'ı da etkiledi. Ulusal para birimi yılsonuna doğru %50-60 oranında değer kaybetmiştir.⁸² Dolayısıyla ekonomik büyüme oranları düşüş göstermiştir. Vergi mükelleflerinden toplanan vergi gelirleri GSYİH'nın sadece %10-12'sini oluştuyordu. Kayıt dışı ekonomi ise ekonomik faaliyetlerin %40 ile %75'ini oluştuyordu. Gürcistan, Sovyet Bloğu ülkelerin komünizm sonrasında kurdukları yeni düzende tablonun en alt sıralarında yer alıyordu.

İstikrar düzeyinin bozulması giderek Gürcistan'ın bölgelerinde de kendini gösterdi. Hükümetin dayattığı reformlar uygulamada karşılığını bulmazken yerel yönetimlerden de beklenen desteği görmemiştir. Bu konuda Gürcistan Vatandaşları Birliği belirli değerleri ve sosyal çıkarları savunan siyasi bir partiden daha çok hükümetin partisi gibi davranmıştır. Yerel yöneticilerle süreci paylaşmak için hiçbir çaba gösterilmediği gibi 1991'den sonra ilk yerel seçim 1998 yılında yapılmıştır.⁸³ Gürcistan siyasi tarihinde yapılan yerel seçimler daha rekabetçi bir havada geçmiştir. Keza hem Gamsakhurdiya hem de Şevardnadze dönemlerinde yapılan yerel seçimlerde de muhalefet partileri ön plana çıkmıştır.⁸⁴ Yerel seçimlerde muhalefet partileri oyların çoğunu alırken, seçimlere katılım oranı %60,5 idi. Seçim sonuçları ile ilgili yapılan analizlerin sonuçları ortaya ilginç bir tablo çıkarmaktadır; Tiflis'te seçime katılım oranı %38,8 iken demokrasinin daha az geliştiği varsayılan bölgelerde bu katılım oranı yüksektir. Örneğin Acara'nın bazı bölgelerinde %94 ile %98,5 arasındayken, Ahılkelek'te %81,15, Mestia'da %81,74, Bolnisi'de %92,91'dir. Gürcistan siyaseti için bu rakamlar alışılmadık derecede yüksektir.⁸⁵ Bu durum demokratik prosedürün başarısızlığı, oyların manipüle edilmesi ya da sonuçların doğru yorumlanmaması olarak düşünülebilir.

⁸¹ Ghia Nodia, **Two Attempts To Establish Democracy in Georgia**, in Building Democracy in Georgia, International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion Paper, No. 1, May 2003, p. 16.

⁸² Ortalama olarak 1 USD: 1,36 GEL'den 1 USD: 1,98 GEL olmuştur.

⁸³ Nodia, **Two Attempts**, p. 15.

⁸⁴ David Usupashvili, **Electoral Processes in Georgia**, p. 9.

⁸⁵ Nana Sumbadze, **Civic Participation in Public and Political Life**, in Building Democracy in Georgia, International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion Paper, No. 7, May 2003, p. 29.

1998’de yapılan yerel seçimler Gürcistan siyasi tarihindeki değişikliklerin habercisi niteliğindeydi. Muhalefet partileri yerel seçimlerde elde ettikleri başarıyı yaklaşan Parlamento seçimlerinde de elde etmeyi ummuşlardır. Bu sebeple ana muhalefet partileri Aslan Abaşidze’nin Gürcistan Demokratik Uyanış Birliği Partisi (GDUBP) ile birleşerek Yeniden Uyanış Bloğunu kurmuşlardır.⁸⁶ Bunun yanında Aslan Abaşidze’nin siyasi partisi 1990’ların ortasına kadar Şevardnadze hükümeti ile uyum içinde çalışmıştır. İki liderin 1999 seçimlerinden önce kopma noktasına gelmesinin nedenleri Tiflis ve Batum siyasi rejimlerinin farklı olmasıdır. Acara Özerk Cumhuriyeti’nin siyasi modeli Gürcistan Anayasası ve mevzuatında tam olarak belirlenmemiştir. Bundan dolayı Tiflis ve Batum arasında ekonomi, dış politika ve yönetim konularında anlaşmazlıklar çıkmıştır.

1990’lı yılların başında Gürcistan’daki kaos ortamından faydalanan Abaşidze, Acara Bölgesi’nde kendi kişisel diktatörlüğünü kurmuştu. Gürcü egemenliğine ve birliğine karşı gelmeyen Abaşidze, buna rağmen merkezi hükümetten gelen meşru taleplere bile karşı durmuştur. Acara Hükümeti Abaşidze ailesinin hakimiyeti altındaydı ve Gürcistan’ın nispeten ekonomik olarak geliri yüksek bölgesiydi. Abaşidze, 1991 yılından itibaren ‘serbest ekonomik bölge’ kurma planı ile ekonomik politikasında bağımsızlık kazanmaya çalışmıştı. Ancak bu girişimi merkezi yönetim tarafından ulusal bütçeyi zayıflatacağı için desteklenmemiştir. Bu sebeple 1996 yılında GVB ve GDUBP arasında ilk anlaşmazlık çıkmıştır.⁸⁷ Bir grup milletvekili bu anlaşmazlıktan dolayı GDUBP’den ayrılmıştır ancak bu Abaşidze’nin tek adamlık iktidarını etkilememiştir.⁸⁸

Acara yöneticilerinin dış politika konusundaki eğilimleri ise Tiflis yönetiminden farklı olmuştur. Aslan Abaşidze doğrudan Rusya’ya sadık bir yönetim anlayışı içinde olup, Merkezi hükümetin Batı yanlısı tutumuna karşı net bir muhalefet halindeydi. Acara Bölgesi’nde bulunan Rus askerleri ile birlikte görünmekten kaçınmayan lider, sık sık Rus politikacılarla da bir araya gelmiştir.⁸⁹ Nitekim 1999 seçimlerinin kampanyasında GVB Partisi Abaşidze’nin Rusya ile olan yakın temasını seçim propagandası olarak kullanmıştır. GVB Partisi, Abaşidze iktidarının Gürcistan’ın dış politika yönelimini Rusya’ya kaydıracağını ve böylelikle Gürcistan’ın bağımsızlığını ciddi bir şekilde zayıflatacağını iddia etmişlerdir.⁹⁰

⁸⁶ Nodia, **Two Attempts**, p. 17.

⁸⁷ David Darchiashvili, **Ajara-The Capital and the Regions of Georgia**, in Building Democracy in Georgia, International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion Paper, No. 10, May, 2003

⁸⁸ Ghia Nodia, **Political Parties in Georgia**, in Building Democracy in Georgia, International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion Paper, No. 7, May 2003, p. 11.

⁸⁹ Darchiashvili, **Ajara-The Capital**, p. 10.

⁹⁰ Nodia, **Two Attempts**, p.17.

2.1.3. 1999 Parlamento ve 2000 Başkanlık Seçimleri

Gürcistan siyasi tarihinde 1999 Parlamento seçimleri diğer seçimlerden farklı bir atmosferde gerçekleşmiştir. Özellikle Batı tipi seçim kampanyası yürütme girişimleri siyasileri zora koşturmuştur. İleri gelen partiler bu süreç için kendilerine imaj danışmanı dahi tutmaktan geri kalmamışlardı. Seçime katılan partilerin sayıca çok olması partileri ittifak ve bloklar oluşturmaya zorlamış, siyasetçiler de vaatlerini, sloganlarını ve programlarını pazarlamak zorunda kalmışlardır.⁹¹

Aslan Abaşıdze'nin önderliğinde kurulan Yeniden Uyanış Bloğu⁹² ana muhalefet iken Sanayiciler Bloğu, İşçi Partisi, Üçüncü Yol İttifakı diğer muhalefet partileridir. Halkın beklentisi daha çok endüstrinin canlanmasına yönelik çalışmalar yapılması, ekonomik refahın yükselmesi ve işsizlik, yoksulluk ve yolsuzlukla mücadele edilmesi üzerinedir. Ancak GVB ülkenin içinde bulunduğu gerçeği görmekten çok uzakta halen daha uluslararası projelerle ekonomik refahı sağlamayı vaat etmekteydi. Nitekim Şevardnadze, tansiyonu düşürmek için 'düşman imajı' oluşturmuş ve bunun için Abaşıdze'yi kullanmıştır. Mevcut istikrarın bozulmasının ülkenin çıkarlarına ters düşeceğini, ülkenin tekrar iç savaş eşiğine geleceğini, şimdiye kadar verilen demokrasi mücadelesinin sürdürülemeyeceğini seçim propagandası olarak kullanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi Abaşıdze'nin Rusya ile olan yakın teması Şevardnadze'nin bu propagandasının en önemli dayanağı olmuştur.⁹³

1999 seçim sonuçlarına bakıldığında 5 Partiden sadece 3'ü %7'lik seçim barajını geçmiştir. Seçime katılım oranı ise %67,9'dur. GVB oyların %42,07'ini almış (85 Milletvekili) ve Parlamento'daki gücünü pekiştirmiştir. Yeniden Uyanış Bloğu %25.41, (51 Milletvekili), Sanayiciler Bloğu %7.13 (14 Milletvekili) oranında oy almışlardır.⁹⁴ Bunun yanında 1995 seçimlerinde GVB haricinde diğer partilerin de Şevardnadze yanında yer almış olduğu ancak bu seçimle sadece GVB'nin Şevardnadze'yi desteklediği belirtilmelidir. Parlamento içindeki muhalefet grubunun sayıca az olması Nisan 2000'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden Şevardnadze'nin zaferle çıkmasına neden olmuştur.

Her iki seçim uluslararası denetim kurumları tarafından eleştirilmiş, seçimlerde hile ve medya baskısı olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca birçok bölgede oy pusulalarındaki rakamlarda oynama

⁹¹ Ekaterina Gakhokidze, **Georgia: Political Parties Before and After The Rose Revolution**, Central Asia and The Caucasus, Vol. 2, No:32, 2005, p. 62.

⁹² Yeniden Uyanış Bloğu; Gürcistan Sosyalist Partisi, Gürcü Gelenekçiler Birliği, Halk Partisi, Chkondideli Derneği ve Ulusal Forum'dan oluşmaktadır.

⁹³ Gakhokidze, **Georgia: Political Parties**, pp. 62-63.

⁹⁴ <http://www.parliament.ge/en/parlamentarebi/saqartvelos-wina-mowvevis-parlamentebi> 1317/saqartvelos-parlamenti-1999-2004-ww-1320.

yapıldığına dair iddialar vardır.⁹⁵ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (AGİT/ ODİHR) seçim gözlem heyetinin raporları Gürcistan'daki seçimlerin kalitesi ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. 1999 Parlamento seçimleri ile ilgili raporda belirtildiğine göre elektronik iletişim araçları ve oy pusulalarında iktidar partisi için açık bir avantaj, Partiler için dönem dönem hareket kısıtlaması, bazı yıldırma ve şiddet örnekleri gözlemlenmiştir. Samtshe -Cavaleti Bölgesi ve Kvemo Kartli Bölgesi'nde sonuçlar 'tatmin edici olmaktan uzak' olarak, Acara Bölgesi için ise 'tatmin edici değil' olarak değerlendirilmiştir.⁹⁶ 2000 Cumhurbaşkanlığı seçimi ise Gürcistan seçim tarihinin en kötü tablosunu oluşturmaktaydı. Uluslararası seçim gözlemcileri seçimlerdeki hile oranının 1995 seçimlerine göre artış gösterdiğini belirtmiştir. Bu konuda 1999 Parlamento seçimlerinde seçime katılım oranının gözle görülür derecede çok olduğu, sandık önlerindeki uzun kuyrukların olduğu ifade edilmiştir. Ancak Nisan 2000'deki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçime katılım oranı %75,9 olmasına rağmen seçim merkezlerinin boş olduğu gözlemlenmiştir.⁹⁷

1998'den itibaren Gürcistan siyasetinde bir geri izleme dönemi başlamıştır. On yıl önceki kadar ağır bir çöküş olmamasına rağmen milenyum çağına girerken başarısız devlet olgusu bazı özellikleri ile yine gündeme gelmiştir.⁹⁸ Nodia'ya göre Şevardnadze iktidarının son döneminde 1990'lı yılların ortalarında sağladığı başarıyı kaybetmiştir. Gürcülere göre Şevardnadze'nin 'dengeleme' stratejisi artık tükenmişti. Devletin bölgesel kontrolü sağlayamaması, ekonomik sistemin giderek bozulması, kamu altyapısının gelişmemesi, güvenlik alanındaki zafiyetler hükümetin işlerliğinin tahrip olduğunu göstermektedir.⁹⁹

1999 yılından itibaren Gürcistan'ın Rusya-Çeçenistan sınırında bulunan Pankisi Boğazı Gürcistan'ın kapalı tuttuğu bölgelerden biri haline gelmiştir. Rusya-Çeçenistan Savaşı'ndan kaçan Çeçen mülteciler ve silahlı gruplar bölgedeki suç oranını arttırmış ve geçidin kontrolünü ellerine geçirmişlerdir. Pankisi'deki kriz dışsal etkilere kaynaklansa da Gürcü siyasi otoritelerinin ve silahlı kuvvetlerinin yetersizliğini ve etkisizliğini ortaya koymuştur. Pankisi bölgesi çok geçmeden silah ve uyuşturucu ticaretinin ve kaçakçılığının merkezi haline geldi.¹⁰⁰ Bölgenin kaçakçılığın merkezi haline gelmesi nedeniyle bölgenin tam izolasyonu sağlanamamıştır. Nitekim Ekim 2001 yılında silahlı bir grup Çeçenin Pankisi'den Abhazya'nın çevresine silahlı baskınlar düzenlemesi

⁹⁵ Usupashvili, *Electoral Processes*, p. 9.

⁹⁶ Ghia Nodia, *The Political Landscape of Georgia*, Eburon Delft, 2006, p. 17.

⁹⁷ Usupashvili, *Electoral Processes*, p. 9.

⁹⁸ David Usupashvili and Ghia Nodia, *Power Structures, The Weak State Syndrome and Corruption in Georgia*, in *Building Democracy in Georgia*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion Paper No.5, May 2003, p.17.

⁹⁹ Nodia, *The Political Landscape*, p. 18.

¹⁰⁰ Usupashvili, *Power Structures*, p. 17.

olayları tırmandırmıştır. Gürcü silahlı kuvvetlerinin bölgeye yaptığı müdahalelerle kontrol sağlanmıştır.¹⁰¹

1999 yılında Rusya-Çeçenistan savaşının tekrar patlak vermesinin ardından gelişen olaylar uluslararası arenada da ciddi sorunlara neden olmuştur. Rusya-Gürcistan ilişkisi bozulmuş, Gürcistan 2001 yılı sonrasında ABD'nin ilgi odağı haline gelmiştir. Rusya Gürcistan'ı teröristleri saklamakla suçlamış ve birkaç kez bölgeyi bombalamıştır. Eylül 2002 tarihinde ise Rusya Başkanı Vladimir Putin, Gürcistan'ı istila etmekle tehdit etmiştir.¹⁰² 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra terör sorunlarının küresel üstünlüğü Gürcistan'da da etkisini göstermiştir. Bu bağlamda terör sorunları ile baş edemeyen ülkelerdeki özellikle de Müslümanların yerleştiği sorunlu bölgeler olası terör kaynağı olarak algılanıyordu. Gürcistan'da özellikle Pankisi bölgesinde kontrol sağlaması için hem Rusya'nın hem de ABD'nin baskısına maruz kalmıştır. Nitekim Gürcü silahlı kuvvetleri ancak mevcut İçişleri Bakanı ve Devlet Güvenliği Bakanı görevden alındıktan sonra bölgede yavaş yavaş kontrolü sağlamaya başlamıştır. ABD, Gürcü ordusunu eğitmek için 200 Özel Kuvvet askerini Gürcistan'a göndermiştir.¹⁰³ Bu bağlamda Gürcistan, ABD ile ortak terörle mücadele eğitim programı yürütmüştür. Gürcistan'ın ABD ile kurduğu yakın temas Rusya'yı rahatsız etse de Şevardnadze geri adım atmamıştır.

Bu dönemde Gürcistan'ın topraklarında sağladığı barış oldukça önem taşımaktaydı. Bu sebeple Gürcistan'ın öncelikli meselesi Pankisi Bölgesindeki krizin çözümü olmuştur. Keza Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı projesinin devam eden görüşmelerinde Gürcistan'ın topraklarında güvenliği halen tam olarak sağlayamamış olması projenin devamı için tehlike unsuru olarak görülmüştür. Bu sebeple Şevardnadze hattın güvenliğinin temini için bütün imkanlarını seferber etmiştir. Kasım 1999'da ise Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı anlaşmasının sağlandığı duyurulmuştur.

2.1.4. Gül Devrimi'ne Doğru Gürcistan'ın Politik Yapısı

1990'ların başından itibaren Gürcistan siyaseti kamu ve ekonomi çevreleri arasında kümelenmişti. Sovyet sonrası dönemde demokratikleşme ve özelleştirmenin bir sonucu olarak Sovyet nomenklaturası hükümet üzerinde kontrolünü korumuş ve ekonomik olarak ayrıcalık elde etmişlerdir. Ekonomik imtiyazlara sahip olan bu iş adamları özellikle seçim dönemlerinde iktidar partisini destekleyerek mevcut durumlarını korumuşlardır. 1994 yılından sonra uzun vadeli yardımlarla GWS şirketi, Aldagi Sigorta Şirketi, TBC Bankası, Kazbegi Bira Şirketi, Gürcistan Coca-Cola Distribütörü kurulmuştur. Bu şirketlerin büyümesi ya da kurulması GVB Partisi ile olan

¹⁰¹ Nodia, *The Political Landscape*, p. 18; David Usupashvili, *Power Structures*, p. 12.

¹⁰² Usupashvili, *Power Structures, The Weak State Syndrome and Corruption in Georgia* p. 19.

¹⁰³ Nodia, *The Political Landscape*, p. 18.

ilişkileri ile doğrudan bağlantılıdır. Ekonomik alanda geliştirilen reformların Gürcistan'daki piyasa ekonomisini geliştirmeye başlamış olması, ekonomik çıkarlarının tam olarak farkında olan bu işadamları, siyasi kararlarını da bu doğrultuda şekillendirmişlerdir. Siyasi karar alma sürecine doğrudan katılmak ve süreci kontrol etmek için 1999 seçimlerinde GVB Partisi'ni desteklemek karşılığında kendi adaylarını da listeye eklemişlerdir. Bu bağlamda GWS Şirketi ve Aldagi Sigorta Şirketi kurucuları Levan Gachechiladze ve David Gamkrelidze partiye katılmışlardır.¹⁰⁴ GVB Partisi'nin 1999'daki seçimlerde elde ettiği başarıda işadamlarından gelen mali desteğin payı vardır.

Şevardnadze, parti içerisindeki kanatlarda taraflar arası dengeyi sağlamaya çalışsa da 2000 yılında artık parti içi kopmalar başlamıştır. Zvania'nın yürüttüğü reform çalışmaları parti içi muhalefete neden olmuştur. 2000 yılında Zvania ve genç reformistlerle anlaşmazlık yaşayan bu işadamları kendi partilerini kurmuşlardır. 2001 yılında kurulan Yeni Haklar Partisi kendisini merkez-sağ partisi olarak tanımlamış, 'yeni hizip', 'yeni hareket', 'yeni muhafazakarlar' betimlemelerini kullanmışlardır. Rusya karşıtı söylemleri bulunan Parti, Batı ve NATO yanlısı bir siyaset belirlemiş, ekonomiyi ve devlet yönetimini liberalleştirmeye yönelik kampanyalar yürütmüşlerdir.¹⁰⁵

Bu dönem siyasete yön veren en etkili olay ise Mikhail Saakaşvili'nin partiden istifa etmesidir. 1995 yılında GVB'ne üye olan Saakaşvili, 2000 yılında ise Gürcistan Adalet Bakanı olarak atanmıştır. Şevardnadze'ye yönelik eleştiriler arttığı dönemde Saakaşvili, üst düzey devlet yöneticilerinin rüşvet ve yolsuzluk olaylarının içinde bulunduğunu ima etmiştir. 2001 yılında görevinden istifa ederek Milli Hareket partisini kurmuştur.

Saakaşvili'nin ardından parti içi muhalefet ve bölünme daha da artmıştır. Haziran 2002 yerel seçimlerinden önce artan muhalefet nedeniyle Şevardnadze parti başkanlığı görevinden ayrılmıştır. Zvania taraftarları ve Şevardnadze taraftarları arasında şiddetli mücadele sürmüştür, Zvania'ya karşı ihanet suçlamaları yapılmış, parti programına ve ilkelerine aykırı tutumlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler üzerine Zvania ve ekibi partiden ayrılmış, Birleşik Demokratları kurmuşlardır.¹⁰⁶ Böylelikle GVB Parlamentoda tek başına yasa yapabilecek çoğunluğunu kaybetmiş oldu.

Gürcistan'daki siyasal sorunların en önemlisi seçim mevzuatındaki istikrarsızlıktır. Her seçimden önce önemli değişiklikler yapılması bir gelenek halini almıştı. Özellikle seçimlerde

¹⁰⁴ Jaba Devdariani, **Georgia: Rise and Fall of the Façade Democracy**, *Demokratizatsiya*, Vol. 12, No. 1 (Winter 2004), p.98.

¹⁰⁵ Valerian Dolidze, **Political Parties and Party Development in Georgia**, *Central Asia and The Caucasus*, Vol. 2, No:32, 2005, p. 54.

¹⁰⁶ Ekaterina Gakhokidze, **Georgia: Political Parties Before and After The Rose Revolution**, p.63.

görevli olanlar son dakika yapılan bu değişikliklerin mağduru olmuşlardır. Nitekim 2001 yılına kadar Cumhurbaşkanlığı, Parlamento ve Yerel Seçimler ayrı yasalarla düzenlenirken, Ağustos 2001’de nihayet kapsamlı bir seçim yasası çıkarılmıştır. Seçimlerle ilgili en kapsamlı tartışma konuları; orantılı temsilin göreceli esasları ve çoğunlukçu sistem ile seçim yönetimi ve parti finansmanıdır. Yapılan değişiklikle son parlamento ve yerel seçimlerde %4’ten fazla oy oranı olan tüm partiler seçim komisyonuna katılmaya hak kazanmıştır. Parti finansmanı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Buna ek olarak seçim kampanyalarında kullanılmak üzere oluşturulan fonlardaki tüm bilgiler kamuya açılmış, isimsiz bağışlar ve yabancı veya uluslararası kaynaklardan gelen yardımlar da yasaklanmıştır. Bu değişiklikle ilk defa 2002 Yerel seçimlerinde Tiflis için Orantılı temsil sistemi kullanılmıştır. Diğer bölgelerde FPTP sistemi geçerli olmuştur.¹⁰⁷

Yeni kurulan partiler ilk defa Haziran 2002’de yerel seçimlerine katılmışlardır. Seçmen 1999 seçim vaatleri yerine getirilmediği için GVB’ye karşı tutum içerisindeydi. Yerel seçimler daha ziyade Parlamento seçimleri havasında geçmiştir. Muhalefet partileri şehirler için vaatlerde bulunmaktansa yaklaşan parlamento seçimlerine yönelik hazırlık içerisindeydiler. Sloganlar ve vaatler daha çok Şevardnadze döneminden sonrasını işaret ediyordu. Bu ortamda gerçekleşen seçimlerde Şevardnadze umduğunu bulamamıştı. GVB, %2,52 oy oranı ile %5 olan seçim barajını geçememiştir. Muhalefet bloğu ise Tiflis Belediyesi’ni kazanmış, Saakaşvili’yi başkan seçmiştir. Abaşidze’nin Yeniden Uyanış Bloğu’ndan önce Gelenekçiler daha sonra da Sosyalist Parti ayrılmıştır. Bu seçimlerde Abaşidze Tiflis’te düşük bir oy oranı elde etmiştir.¹⁰⁸

Bu gelişmeler Gürcistan siyasal hayatında bir dönüm noktasının habercisi niteliğindedir. Şevardnadze iktidarı süresince pek çok iç etkenle mücadele etmiş ve iktidarını pekiştirmişken, şimdi gücünü ve iktidarını kaybetmekle karşı karşıya kalmıştır. Burada dikkat çeken en önemli olay bu noktaya birden gelinmemiş olmasıdır. Ekonominin mevcut durumu, işsizliğin kaygı verici boyutlara ulaşması, reform çalışmalarının kısıtlı ve yetersiz kalması, ülke içindeki yolsuzluk, rüşvet ve her türlü kaçakçılık faaliyetinin devam ediyor olması nedenlerden biridir. Bunun yanında etnik sorunlara çözüm bulunamamış olması, toprak bütünlüğünün halen sağlanamamış olması belki de en önemli nedendir. Siyasi elitin yetersizliği, kamu kurumlarının işlerliğinin az olması, her türlü muhalefet hareketlerinin sindirilmeye çalışılması ise gelinen noktada etkili olmuştur. Gürcistan, 2003 yılındaki Parlamento seçimlerine iç politikasındaki bu karmaşık ortamda girmiştir.

2.2. Gül Devrimi

Gül Devrimi’nin alt yapısını oluşturan faktörleri incelerken uluslararası çevrelerin de etkisini ele almak gerekmektedir. Soğuk Savaş sonrası kurulan Yeni Dünya düzeninde Rusya Federasyonu

¹⁰⁷ David Usupashvili, *Electoral Processes*, pp. 10-11.

¹⁰⁸ Gakhokidze, *Georgia: Political Parties*, p.63.

ve ABD'nin bölgesel çıkar mücadeleleri özellikle de BDT ülkelerini etkilemiştir. Eski Sovyet Bloğu ülkeleri de Rusya ile ilişkilerini daha kısıtlı hale getirip, tam bağımsızlıkları kapsamında dış politika konsepti belirlemişlerdir. Bu bağlamda ABD, NATO, AB ve Batı Avrupa ülkeleri ve bölgesel aktörlere yani Türkiye ve Çin ile ilişkilerini geliştirmeyi çabalamışlardır. Gürcistan için baktığımızda bağımsızlığını ilan ettikten sonra karşılaştığı iç sorunlar ve ekonomik etkenler nedeniyle tam anlamıyla devlet kurma sürecini, demokrasi sürecini ve piyasa ekonomisine geçiş sürecini tamamlayamamıştır. Bundan dolayı Batıya entegrasyonu tamamlanmamış, NATO'ya ve AB'ye katılım hedeflerini gerçekleştirmek imkansız hale gelmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında eski Sovyet bloğu ülkeleri ABD ve Rusya arasında etki alanı oluşturmak için mücadele konusu olmuştur. Bu sebeptendir ki Batı sistemine entegre olmak isteyen bu devletler karşılarında Rusya tehdidini bulmuşlardır. Rusya, AB ve NATO'ya üye olunmasına yönelik kararları ABD'nin stratejik bir hamlesi olarak görmüş ve Soğuk savaş zaferini pekiştirme girişimi olarak yorumlamıştır. 1993'ten sonra halkın ve devletin her kesiminin desteklediği 'Yakın Çevre Doktrini'ni Rusya'nın dış politika stratejisi olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda özellikle Kafkasya'yı arka bahçesi olarak gören Rusya, bölge ülkelerinde etkinliğini devam ettirmek adına dış politikasını şekillendirmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda Putin'in enerji politikalarını aktif bir şekilde yürütmesi Kafkaslardaki etki alanını genişletmiştir.¹⁰⁹ ABD'nin ise hem Afganistan'da hem de Irak'ta paralel bir dönemde yürüttüğü terörle mücadele operasyonları Kafkasya'ya olan ilgisini arttırmıştır. Nitekim ilk olarak Pankisi Krizinde iki devlet Gürcistan'da etki alanı oluşturma mücadelesinde karşı karşıya gelmiştir. ABD bu dönemde hem askeri eğitim alanında hem de finansal olarak Gürcistan'ı desteklemiştir. Rusya ise enerji tedariki ile ilgili etkin gücünü kullanmaktan geri kalmamış, Rus yörüngesinden ayrıldığı anda enerji arzının durdurulacağı tehdidini kullanmıştır.¹¹⁰

Gürcistan'ın uluslararası arenada Amerika ve Rusya'nın odak noktası haline geldiği 2000'li yılların başındaki iç siyasetteki ortam da değişikliklerin habercisi niteliğindedir. Şevardnadze, uluslar arası bir hal alan Pankisi Krizi'ne dayanarak, iç politikayı dengelemeye çalıştı. Ancak Gürcistan'daki politik kriz kaygı verici boyutlara ulaşmıştı. Haziran 2002 tarihinde yapılan yerel seçimler yeni kurulan muhalefet partileri için bir umut teşkil etmişti. Yaklaşık 5 milyon nüfusu olan Gürcistan'ın nüfusunun üçte birinin yaşadığı Tiflis'te muhalefetin oy oranının fazla olması, Gürcistan seçmeninin iktidarın yönetim biçimine karşı net bir tavır içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Seçim sonuçları Şevardnadze açısından da önemlidir, keza Kasım 2003 tarihinde

¹⁰⁹ Revaz Koiava and Edisher Baghaturia, **Georgia and Russia in Between Closeness and Confrontation: 25 Years of Relations**, Georgia and Russia: Bilateral View on the Quarter Century Relations, Caucasian House, 2017, p. 17.

¹¹⁰ Donnacha Ó Beacháin and Abel Polese, **American Boots and Russian Vodka-External Factors in the Colour Revolutions of Georgia, Ukraine and Kyrgyzstan**, Totalitarismus und Demokratie, 5 (2008), Göttingen 2008, p. 91.

yapılacak Parlamento seçimleri öncesinde kamuoyunun tercihlerindeki değişikliği görme fırsatı olmuştur.

2005 yılında yapılması planlanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde karşısına güçlü bir lider çıkmasını beklemeyen Şevardnadze, Parlamento seçimlerinden tam zaferle çıkmak için çalışmalarını arttırmıştır. GVB Partisi içerisindeki ayrışmalar sonucunda parti içerisinde bir kaos ortamı oluşmuştur. Bu bağlamda yerel seçim sonuçlarından sonra parti içerisinde revizyona gidilmiştir. GVB Partisi'nin geniş tabanlı resmi desteği olmasına rağmen Şevardnadze'nin popülaritesi yönetimdeki sorunlar nedeniyle azalmıştır. Hükümetin yolsuzluğa bulaşmış olduğunu açık bir şekilde Adalet Bakanı'nın ifade etmesi ve bu sebeple istifa etmesi, Rusya ile yaşanan Pankisi krizi sonrasında gaz ve elektrik dahil olmak üzere toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamada sorunlar çıkması artık kamuoyunun tepkisine neden olmaya başlamıştır. Şevardnadze, uluslararası popülaritesinin olmasından dolayı bu döneme kadar özellikle kuzeyden gelecek tehdide karşı uluslararası ilişkileri dengede tuttuğu için kamuoyu tarafından desteklenmiştir. Bununla birlikte vatandaşın politik kayıtsızlığı ve ilgisizliği, genel istikrarın bozulacağı endişesi, dış politikadaki Rusya tehdidi, toprak bütünlüğünü kaybetme korkusu gibi nedenler Şevardnadze'nin iktidarının temelini oluştururken, yeni partilerle birlikte yeni siyasi liderlerin öne çıkması, kamuoyuna değişimin mümkün olabileceğini göstermiştir.

Bu koşullar altında Şevardnadze hükümeti gittikçe daha çok otoriterizme yönelmiştir. Hükümet; eleştirileri baskı altına alabilmek için medyaya karşı dava açmış, hakaret davalarına yönelik kanunu ağırlaştırmış, yurtdışı destekli sivil toplum örgütlerine yönelik incelemeler önermiştir.¹¹¹ Özellikle medya üzerinde baskı kurularak muhalefetin gücü kırılmaya çalışılmıştır. Ancak *Rustavi-2*¹¹² kanalı muhalefet liderlerinin haberlerine yer vermeye devam etmiştir. Hükümete karşı eleştirilerin rahatça yer alabildiği kanal 2001 yılında muhalif seslerin artması nedeniyle Şevardnadze'nin hedefi haline gelmiştir. Kanala vergi denetimi yapmak için güvenlik kuvvetleri ve yetkilileri gönderilmiştir. *Rustavi-2*'ye yönelik bu yayın kesme girişimi Gürcistan kamuoyunda geniş yankı bulmuştur. Nodia'ya göre protesto eylemleri Gül Devrimi'nin habercisi niteliğindedir.¹¹³ 2001 yılındaki bu kriz GVB Partisi içinde çözümlerin başlamasına neden olmuşken Şevardnadze, bu hamlesiyle bir kez daha diktatör bir lider olduğunu, demokrasiden nasıl uzaklaştığını göstermiştir.

¹¹¹ Cory Welt, **Regime Vulnerability and Popular Mobilization in Georgia's Rose Revolution**, Center on Democracy, Development and the Rule of Law, Stanford University, April 2006, pp. 15-16.

¹¹² 1994 yılında bağımsız medya kuruluşu olarak kurulan Rustavi-2 kanalı, aslında Rustavi şehrinin yerel kanalıdır. 1996 yılında Posta ve İletişim Bakanlığı lisansını, istasyonun yayıncılık faaliyetlerini belirtmeksizin bir limited şirket olarak kaydedildiği gerekçesiyle iptal etmiştir. Yargıtay, yayın yapmaya devam etmesine yönelik kararını açıklayana kadar, Temmuz 1996'dan Mayıs 1997 tarihine kadar yayın yapmamıştır. Bknz. Jonathan Wheatley, **Elections and Democratic Governance in the Former Soviet Union: The Case of Georgia**, Berliner Osteuropa Info, Vol 21, 2004.

¹¹³ Ghia Nodia, **The Dynamics and Sustainability of The Rose Revolution**, Democratisation in the European Neighbourhood, Michael Emerson (ed), Centre for European Policy Studies, Brussels, 2005, p.43.

Bu gelişmelerin yanında 1999 yılında yapılan Parlamento ve 2000 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yapılan hileleri Şevardnadze ve ekibinin iktidarda kalmasına yardımcı olmuştur. Bu sebeptendir ki 2003 yılında yapılacak olan Parlamento seçimlerinden önce muhalefet partileri ve uluslararası aktörler yeni bir seçim yasası hazırlanması için çalışmalara başladılar. Muhalefet partileri seçim güvenliğini ve adaletini sağlamanın en az oy oranlarını arttırmak kadar önemli olduğunun farkındaydı. Gürcü kamuoyu, GVB iktidarı süresince yönetimin her biriminde yolsuzluk yapılmasından ve bunun olağan karşılanmasından artık son derece hoşnutsuzdu. Özellikle seçimlerin adil şartlar altında ve uluslararası kriterlere uygun yapılması hem kamuoyunun hem de uluslararası toplumun da temel arzusuymuştu.

Nitekim seçimlerden altı ay kadar önce hazırlanan seçim yasası muhalefet ve iktidar partisi arasında anlaşmazlık konusu oldu. Yasaya göre Merkez Seçim Komisyonu'nun (MSK) 11 üyesinden 9'unu Cumhurbaşkanı atayacak ya da 1999 seçimlerinde %7'den fazla oy oranı alan partilerin temsilcileri MSK'da yer alabilecekti. Muhalefet partileri ise Merkez Seçim Komisyonu'nun 11 üyesinden 9'unun Cumhurbaşkanı'nın belirleyeceği seçim tasarısına itiraz ederek, seçim güvenilirliği için Komisyon'da uluslararası temsilcilerin bulunmasını teklif etmişlerdir. Ancak Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, 15 Mayıs 'ta *Rustavi-2* ile yaptığı röportajda, AGİT ve diğer uluslararası örgütlerin temsilcilerinin seçim komisyonlarına katılmasına gerek olmadığını belirtmiştir.¹¹⁴ 3 Haziran'da Milli Hareket, Demokratlar, Gelenekselciler Birliği, Gürcü Halk Partisi, Yeni Muhafazakarlar'dan oluşan 5 muhalefet partisi binlerce insanla birlikte MSK'nın istifasını istemiş ve Parlamento önünde gösteri düzenlemişlerdir.¹¹⁵

2000'li yılların başında Gürcistan siyasetindeki bu canlanma kısa sürede Gürcü kamuoyuna da sirayet etmiştir. Kurulan yeni muhalefet partileri politik kayıtsızlığı olan Gürcüleri de heyecanlandırmış ve Gül Devrimi'nin arka planında rol alan sivil toplum örgütlerine katılım oranı artmıştır. Şevardnadze yönetimine karşı halk örgütlü bir şekilde protestolar düzenlemeye başlamıştır. Gürcistan'daki sivil toplum örgütlerinin bu denli gelişip, organize olması Şevardnadze yönetiminin getirdiği bir demokratik gelişme iken Şevardnadze, bunu yönetim zaafı olarak görmüştür. Gül Devrimi'nin gerçekleşmesinde etkili olduğu düşünülen üç aktör vardır; Gençlerin örgütlendiği *Kmara*, yurtdışı destekli sivil toplum örgütleri, özellikle Mikhail Saakaşvili'nin Milli Hareket partisi başta olmak üzere muhalefet partileri ve *Rustavi-2*¹¹⁶. Bu grupların her biri Gürcistan'ın demokratikleşme mücadelesinde kan dökülmeden başarı sağlamak için ayrı ayrı rol üstlenmişlerdir.

¹¹⁴ RFE/RL, 16.05.03, Georgian President rules out OSCE representation on election commissions.

¹¹⁵ *Covcas Bulletin*, May/June 2003, Vol. 12-No.4, p.1.

¹¹⁶ Giorgi Kandelaki, *Georgia's Rose Revolution A Participant's Perspective*, United States Institute of Peace Special Report, July 2006, Washington, p. 5.

2.2.1. Sivil Toplum Örgütleri ve Gül Devrimi'ndeki Roller

Sivil toplum kavramının Gürcistan siyasi tarihinde gelişimi Batı devletlerinin kuramlarından bağımsız değerlendirilmelidir. Batı'da Aydınlanma ve Fransız Devrimi ile ortaya çıkan fikir akımları ile kök salan sivil toplum kuramı, devletin denetim alanı dışında kalan, bağımsız, rızaya dayalı oluşturulan faaliyetler olarak tanımlanır. Oliver Reisner, Kafkasya'nın sosyal ve politik yapısındaki farklılıklardan dolayı toplumsal modernleşmenin Batı tarzı gelişmediğini belirtmiştir. Batı fikirleri karmaşık bir şekilde benimsenmiş ve küçük bir entelektüel grupla sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte Gürcistan'daki toplumsal uyanış 19. yy. sonlarına dayanmaktadır. Bugün dahi Gürcistan sivil toplum örgütlerinin birçoğu İllia Chavchavadze'ye ithafen söylemler geliştirmişlerdir. Çarlık Rusya döneminde *tergdaleulebi*¹¹⁷ hareketinin lideri olan Chavchavadze, bir arada yaşamak, Gürcü birliğini sağlamak için daha dürüst, daha gayretli, daha sadık, daha şefkatli olunması gerektiğini, bu şekilde bir toplum olunabileceğini ifade etmiştir.¹¹⁸ Çarlık Rusya dönemindeki Gürcistan ilk bağımsızlığını Chavchavadze'nin Gürcü birliği fikirleri ışığında kazanmıştır. Nitekim daha sonra SSCB hâkimiyetinin son döneminde milletlerde başlayan milli uyanış yine Chavchavadze'nin fikirlerine dayanmıştır. 1989 yılında Gürcü dilinin kullanılması ile Gürcü kültürü canlanmıştır. Gürcü dili ve edebiyatını kullanılması ile başlayan bu süreç Gürcü sivil toplumunun bir millet olarak organize olmasının ilk adımıdır. Gürcistan'ın bağımsızlığının ilk döneminde partiler ve liderlerin söylemleri Gürcü birliği, dili, yurdu üzerinedir.¹¹⁹

Chavchavadze'nin fikirleri yaklaşık bir yüzyıl sonra yeniden canlanmış ve Kasım 2003'te iktidara gelen Saakaşvili ile özdeşleşmiştir. Saakaşvili ve yeni kabinede yer alan ekibinin büyük bir kısmı ABD'de eğitim görmüştü. Gürcü Ortodoks Kilisesi'ne bağlı kalarak, Batı'nın liberal demokrasisi model alınmış ve küreselleşme ile ekonomik canlanma hedeflenmiştir. Keza Gül Devrimi'nin öncüleri olan Gürcü liderlerin birçoğu Chavchavadze'nin yolundan ilerlemiş, Avrupa tarzı fikirleri özümsemişlerdir. Genel olarak ortak hedefleri daha demokratik, ekonomik olarak daha üretken ve 'Avrupa' ulus devleti kurmaktır. Jones, Rus yönetiminin sömürge baskısından kurtulmak için entelektüel bir grup tarafından başlatılan Gürcü ulusu inşa sürecinin Gül Devrimi ile tamamlandığını belirtmiştir.¹²⁰

¹¹⁷ *Terdaleulebi*, kelime anlamı olarak Rusya ile Gürcistan sınırında bulunan Terek Nehri'nin suyunu içenler demektir. Ancak sembolik olarak 1850-60 yıllarında devrimci, demokratik bir düşünce okulunu temsilen kullanılmıştır. Rusya'da öğrenim alan Gürcü aydınları Gürcü dili, Gürcü kilisesi, Gürcü devletinin yeniden kurulması fikirlerini savunmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Istoriia Gruzii: Uch. posobi*, Vol. 2. Tiflis, 1973, pp. 80–91 and pp. 105–10.

¹¹⁸ Reisner, *On the Specifics* p. 235.

¹¹⁹ Giorgi Kandelaki and Giorgi Meladze, *Enough! Kmara and the Rose Revolution in Georgia*, Ed. Joerg Forbrig and Ed. Pavol Demes, *Reclaiming Democracy: Civil Society and Electoral Change in Central and Eastern Europe* (Washington: The German Marshall Fund of the United States, 2009, p. 103.

¹²⁰ Stephen F. Jones, *The Rose Revolution: A Revolution without Revolutionaries?*, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 19, No 1, March 2006, p. 37.

Gül Devrimi ile Gürcistan'ın demokratikleşmesi yolunda ciddi bir adım atılmıştır. Yapılan eylemlerde ve protestolarda sivil toplum örgütlerinin katkısı şüphesizdir. Devrim, Gürcistan'daki sivil toplumun hem zayıf hem de güçlü yanını göstermiştir. Bu döneme kadar politik kayıtsızlığı olan Gürcü kamuoyu, ancak 2000'li yılların başında protestolara katılmaya başlamışlardır. Sivil toplum örgütleri ise ancak Şevardnadze'nin 1995 yılında başlattığı reform hareketleri ile siyasi gündeme katkı sağlayabilecekleri bir ortam elde ettiler. 1997 yılında Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi, sivil toplum örgütlerinin daha sistemli ve profesyonel bir anlayışla gelişmesini sağlamıştır.¹²¹ İktidar veya muhalefet partileri etrafında sayıları 3000'i aşan STK kurulmuşken, bunların siyasi karar alma mekanizması üzerindeki etkileri oldukça zayıf kalmıştı. STK faaliyetleri daha ziyade Tiflis'te yoğunlaşmış bu sebeple ülke çapında geniş tabana yayılamamıştır. Bununla birlikte kurulan STK'ların yaklaşık 500 kadarı ise yabancı bağışçılar tarafından desteklenmekteydi.¹²²

Gürcistan'da açılan kuruluşlar üçüncü sektörün gelişmesine olanak tanımıştır.¹²³ Bu kuruluşların en bilineni George Soros'un desteklediği 'Open Society Georgia Foundation'ın (OSGF), Amerika hükümetinin desteklediği Eurasia Foundation, USAID'nin desteklediği ISAR-Gürcistan ki daha sonra Horizonti Gürcistan olarak hizmet vermiştir. Zamanla sayıları artan bu kuruluşlar Gürcistan'daki gelişmekte olan sivil toplum kuruluşlarının süregelen problemlerine aşına olmakla birlikte, stratejilerini Gürcistan özelinde geliştirmişlerdir. Bununla birlikte Gürcistan'daki ofislerinin personellerini ve yöneticilerini Gürcülerden oluşmasına özen göstermiş, böylelikle dış bağlantılı olmalarına rağmen Gürcistan sivil toplum örgütlerinin bir parçası olmuşlardır. Bu vakıfların yanında AB tarafından desteklenen Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Girişimi (EIDHR) ve Hollanda menşeli Cordaid ve NOVIB vakıfları da Gürcistan'daki sivil toplum örgütlerine maddi destek sağlamışlardır.¹²⁴

Gürcistan siyasi tarihinde demokratikleşme yolunda ilerlerken öne çıkan STK'lar vardı. Bunların en dikkat çekeni Özgürlük Enstitüsü (Liberty Institute) olmuştur. Özgürlük Enstitüsü, GVB Partisi içerisindeki reformcu kanada yakın hareket etmiştir. Nitekim bu yakın ilişkileri neticesinde 1999 Parlamento seçimlerinde GVB Parti listesinde kendi adayları da yer almıştı. 1999-2001 döneminde STK'lar Gürcü hükümetini yolsuzlukla mücadele edemediği ve reformları başarılı bir şekilde hayata geçiremediği için daha fazla eleştirmiştir. 2001 yılındaki *Rustavi-2*'ye yönelik vergi denetimine karşı yapılan protesto gösterileri de Özgürlük Enstitüsü'nün önderliğinde

¹²¹ Ghia Nodia, **Civil Society Development in Georgia: Achievment and Challenges**, Caucaus Institute for Peace, Democracy and Development, Tbilisi, 2005, p.33.

¹²² Giorgi Kandelaki, **Enough! Kmara and the Rose Revolution in Georgia**, p. 104.

¹²³ Gürcistan'da kurulan bütün sivil toplum örgütleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. M. Holt Ruffin and Alysaa Deutschler, **The Post-Soviet Handbook: A Guide to Grassroots Organizations and Internet Resources**, Center for Civil Society International, Washington Press, 1999, pp.135-152.

¹²⁴ Nodia, **Civil Society**, pp. 46-47.

yapılmıştı. Bu gösteriler de GVB Partisi içindeki ayrışmaları tetiklemiş ve yeni partiler kurulmuştu. Özellikle reform kanadının Zvania önderliğinde partiden ayrılmasında STK'ların etkisi olduğu görülmektedir.¹²⁵

2001 yılındaki gelişmelerden sonra Gürcistan'daki sivil toplum örgütleri demokrasiyi ve adil seçimleri savunmak için kitlesel seferberliğin gerekli olacağını farkındalardı. Özellikle bu bağlamda Sırbistan'daki OTPOR hareketini¹²⁶ örnek almışlar ve bu doğrultuda örgütlenmişlerdir. Gül Devrimi ile birlikte anılan Kmara hareketinin kurulmasına yönlenmişlerdir. 2000'li yılların başında Tiflis Devlet Üniversitesi öğrencileri eğitimde reform talepleri için bir araya gelip örgütlenmiş ve üniversite yönetimi karşısında seslerini çıkarmışlardır. Bu öğrenci grubuna, Gürcistan için Öğrenci Hareketi grubunun da katılması ile 2003 yılında *Kmara* kurulmuştur. Türkçe 'Yeter' anlamına gelen *Kmara* (კმარა), kısa sürede kalabalık sayılara ulaşmıştır.

Bu örgütlenmede Gürcistan'ın önde gelen STK'larının katkısı şüphesizdir. Gürcistan Genç Hukukçular Birliği (Georgian Young Lawyers' Association), *Kmara* aktivistleri için yasal temsil ve hizmetler sağlarken, Hukuk ve Halk Eğitim Derneği (Association for Law and Public Education), kamuoyunda adil seçimler, polis şiddeti, yolsuzluk gibi konularda farkındalık oluşturmak için eğitim faaliyetlerinde bulunmuştur. Özgürlük Enstitüsü ise siyasetle koordinasyonu sağlamak ve halkla ilişkilerden sorumluydu. Adı geçen STK'lar *Kmara* için maddi ağ oluşturma konusunda da etkili olmuşlardır.¹²⁷ Soros Vakfı'nın desteklediğini bildiğimiz *Kmara*, OTPOR hareketini daha iyi anlamak ve görüşmeler yapmak için temsilcilerini Belgrad'a göndermiştir.¹²⁸ *Kmara*, açıkça seçimlerden sonra her hangi bir siyasi mevkii için çalışmadığını belirtmiş ve kendisini sivil bir güç olarak tanımlamıştır. Bu sebeptendir ki muhalefet partileri ile işbirliği ve uyum içinde hareket etmiştir. Siyasi partilerin seçim kampanyalarından daha farklı bir yol izleyen *Kmara*, etnik ya da dini azınlıkları, kabile topluluklarını ve kırsal kesimde yaşayanları hedef alarak ülke geneline yayılmaya çaba sarf etmiştir.¹²⁹ Bu süreçte ülkenin önde gelen sorunlarını şiddete başvurmada protesto etmiş, bu da hem muhalefet cephesinde hem de kamuoyunda popülaritesini arttırmıştır. Otpor hareketinden esinlenerek duvar yazıları ve resimler yoluyla Tiflis sokaklarına on binlerce grafiti çizmişlerdir. Hükümet cephesi grafitileri sildirse de bu hareket Gürcistan'ın diğer şehirlerine de yansımıştır.

Kmara, Gül Devrimi'nin sembolü haline gelirken Şevardnadze hükümeti *Kmara* ve diğer STK'ların çalışmalarını ve protestolarını itibarsızlaştırmaya çalışmış ya da görmezden gelmiştir.

¹²⁵ Wheatley, *Elections and Democratic*,

¹²⁶ Sırpça Direniş anlamına gelen Otpor, Sırbistan'daki bir grup genç aktivist tarafından kurulmuş ve Miloseviç rejiminin yıkılmasında rol oynamıştır.

¹²⁷ Kandelaki, *Enough! Kmara*, p.106.

¹²⁸ Wheatley, *Elections and Democratic*,

¹²⁹ Kandelaki, *Enough! Kmara*, p.107.

Jones'a göre Şevardnadze, Kasım 2003'te yönetimden ayrılmasına sebep olan olayları yorumlamada bir dizi yanlış yapmıştır. Özellikle kamuoyunun talep ve beklentilerini kavrama noktasında eksik kalan Şevardnadze, rakipleri üzerinden yürüttüğü kampanyalarında, kavgacı bir üslupla hareket ettiğinden toplumun beklentisinden tamamen uzaklaşmıştır. *Kmara* hareketinde yer alan gençleri, atalarının kurduğu düzenden yabancılaşmakla itham etmiştir.¹³⁰

Kmara'nın ve diğer sivil toplum örgütlerinin başarısındaki önemli faktörlerden biri de bağımsız medya kuruluşlarıdır. Bu bağlamda *Rustavi-2'nin* rolü son derece önemlidir. Özellikle 2001 yılındaki vergi denetimi olayından sonra sivil toplum örgütlenerek protesto gösterileri düzenlenmiş, bağımsız medya organına sahip çıkmıştır. Nodia tarafından Gül Devrimi'nin habercisi olarak yorumlanan bu protestolar medya ve sivil toplumun birlikte hareket etmesine olanak sağlamıştır.¹³¹ *Kmara* ya da diğer sivil toplum örgütleri tek başlarına kitlelere ulaşabilecek güçte değildi. Bu örgütlerle ilişki içinde bulunan taban daha çok toplumun eğitilmiş, meslek sahibi, daha entelektüel kesimindendi. *Rustavi-2* sivil toplum örgütlerine kendi gündemlerini TV kanalında sunma imkanı sağlamıştır. Bu gelişmelerin yanında *Rustavi-2*, 2003 Seçiminde sandık başında tuttuğu anketleri oy tabloları ile kıyaslayarak yayınlamış ve seçim sonuçlarının şaibeli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kamuoyunun bilgisine sunulan sonuçlar, protesto gösterilerine neden olurken, hükümet kanadı da anket sonuçlarını itibarsızlaştırmak için kampanya başlatmış, yabancı bir şirketin kendi sonuçlarına yakın anket sonuçlarını kullanmıştır. Ancak hükümete karşı inancını kaybetmiş olan kamuoyu *Rustavi-2'nin* anket sonucuna bağlı kalarak hareket etmiştir.¹³²

2.2.2. 2003 Seçimleri

Gürcistan'da yeni kurulan siyasi partilerle birlikte siyasi hayat canlanmış, yeni kurulan siyasi partiler kısa süre içinde seçime girecekleri için hazırlıklarını hızlandırmışlardır. Ancak %7'lik seçim barajı uygulaması partileri ittifak arayışına sokmuştur. Uluslararası gözlemciler ve sivil toplum aktörleri muhalefet partilerini tek bir blok altında toplamaya çalışmışlarsa da bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Her biri kendi siyasi ideolojisi ile seçim stratejisi belirleyerek hareket etmiştir. Öncelikle İşçi Partisi, Şevardnadze ile bağlantılı herkesi karşısına alarak yol aldığından, böyle bir ittifak kurmak mümkün olmamıştır. Keza muhalefet partilerini GVB Partisi içinden ayrılarak kurulmuş, liderleri ise hükümet bünyesinde önemli pozisyonlarda yer almıştı. Bu genç ve nispeten daha deneyimsiz olan liderler 2005 yılında yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçiminde aday olmayı düşündükleri için de ittifak kurmaktan kaçınmışlardır. Bununla birlikte çabalar ve görüşmeler sonucunda Saakaşvili-Burjanadze-Zvania ise 3 Haziran 2003'te bir araya gelerek kamuoyu önünde birbirleri ile çekişme yoluna gitmeme ve seçim kampanyalarını hükümete karşı

¹³⁰ Jones, *The Rose Revolution*, p. 40.

¹³¹ Nodia, *Civil Society*, p.40.

¹³² Kandelaki, *Enough! Kmara*, p.115.

kullanma yolunda anlaşma sağlamışlardır.¹³³ Saakaşvili'nin "Birleşik Ulusal Hareket" Bloğu üç siyasi gruptan oluşuyordu; Cumhuriyetçi Parti ve Gamsakhurdiya taraftarlarının oluşturduğu Birleşik Gürcistan Ulusal Gücü. Burjanadze'nin Demokratları Birliği ise Zurab Zvania'nın ve Meclis Başkanı Nino Burjanadze'nin önderliğinde bir araya gelmişlerdi. Burjanadze'nin Demokratları'nın seçimleri kazanma ihtimali yüksek olarak gözüküyordu.¹³⁴

Kasım 2003'te yapılacak olan seçimden bir ay kadar önce "Yeni Gürcistan İçin" Bloğu kurulmuştur. Hükümet yanlısı olarak bilinen blok içlerinde Ulusal Demokratik Parti, Yeşil Parti, Sosyalistler ile birlikte Hristiyan Demokratlar Birliği gibi siyasi grupların yer aldığı on parti ve siyasi grubu çatısı altında toplamıştır. Birbirlerinden ideolojik olarak çok farklı olan bu grupların tek ortak noktaları hükümet yanlısı olmaları ve bu doğrultuda hareket etmeleridir.¹³⁵

Bu gelişmelerle birlikte aylarca süren seçim kampanyalarının ardından 2 Kasım 2003 tarihinde Gürcistan'da Parlamento seçimleri yapılmıştır. Seçim sonuçları hükümetin iktidarını korumak için her türlü yola başvurduğunu gösteriyordu. Nitekim aylar öncesinden muhalefetin ve uluslararası kuruluşların ısrarına rağmen MSK'da değişiklik yapılmaması da bu olaylara zemin hazırlamıştır. Temmuz 2003'de ABD Başkanı George W. Bush'un eski sekteri James Baker, Gürcistan'da hem muhalefet liderleri ile hem de Şevardnadze ile görüşmüş, Şevardnadze'ye Başkan Bush'un mektubunu iletmıştır. ABD'nin Gürcistan'a önerdiği seçim formülüne göre seçim komisyonunda her parti temsil hakkı elde edecekti. Şevardnadze başta kabul etmiş gibi gözükse de Şevardnadze'yi destekleyen partiler formülü uygulamaktan kaçındılar. Seçime birkaç gün kala Gürcüler, seçimlerin adil koşullarda gerçekleştirileceğine dair umutlarını kaybetmişlerdi. MSK, bilgisayar ortamında hazırlanan seçmen listelerinin hatalı olduğu gerekçesi ile listeleri iptal ettiğini belirtmişti. Bu sebeple zaten seçim gününde Gürcistan'da bir kaos ortamı hakimdi. Seçmen listelerinde ölümler yer alırken, yüz binlerce kişi kendini listelerde bulamamış ve sandık başlarından dönmüştür.¹³⁶

AGİT ve ODIHR seçim gözlemlerine ilişkin paylaştıkları ilk raporda "Seçimler, yetkililerin gerçek bir demokratik süreç yürütmek için siyasi iradedenden yoksun olduklarını gösterdi. Seçim günü Acara ve Kvemo Kartli bölgelerinde yaygın ve sistematik bir biçimde seçim ihlalleri yapıldığını"

¹³³ David Usupashvili, **An Analysis of the Presidential and Parliamentary Elections in Georgia, A Case Study, November 2003-March 2004**, Election Assessment in the South Caucasus (2003-04), International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2004, p.86.

¹³⁴ Giga Chikhladze and Irakli Chikhladze, **The Rose Revolution: A Chronicle**, Enough! The Rose Revolution in the Republic of Georgia 2003, Ed. Zurab Karumidze Ed. James V. Wertsch , Nova Science Publishers, New York, 2005 pp. 2-3.

¹³⁵ Vakhtang Rcheulishvili önderliğindeki Sosyalistler ve Vazha Lortkipanidze önderliğindeki Hristiyan Demokratlar Birliği Rusya yanlısı söylemleri ile bilinmektedir. İrina Sarishvili Chanturia önderliğindeki Ulusal Demokratik Parti ve Georgi Gachechiladze önderliğindeki Yeşil Parti ise Rusya karşıtı sloganları kullanırken, Batılı değerlere bağlılıkları konusunda açıklamalarda bulunuyorlardı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Giga Chikhladze **The Rose Revolution**, p.1.

¹³⁶ Charles H. Fairbanks, Jr., **Georgia's Rose Revolution**, Journal of Democracy, Vol 15, Number 2, April 2004, p. 115.

belirtmişlerdir. Ayrıca “Oy sayımı ve kayda geçirilmesiyle ilgili seçmen tercihlerinin dikkate alınmadığını gösteren seçim usulsüzlükleri tespit edildiğini” ifade etmişlerdir.¹³⁷ AGİT raporunda sadece seçmen listelerinde değil, seçim sonuçlarının tutanaklara işlenmesi sırasında ve seçim sonuçlarına yönelik itiraz süreçlerinin işleyişindeki uygulamaların da AGİT kriterlerinin ve diğer uluslararası standartlara uymadığının altını çizmiştir.

Kasım 2003 seçimlerinde ABD merkezli Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü (International Republican Institute-IRI) ekibiyle Gürcistan’ın Güney bölgesinde yer alan Marneuli’de seçim gözlemcisi olarak görev yapan Charles H. Fairbanks, seçim sonuçlarına göre GVB Partisi’nin %90’dan fazla oy aldığını ifade etmiştir. Ancak bu oy oranının gerçekte % 60-70 civarında olması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte insanların tekrar tekrar oy kullandığını, seçmenlerin hatta sandık görevlilerinin sandık başlarından uzaklaştırıldığını, sandık görevlilerinin zaman zaman yasal prosedürü yerine getirmediklerini, ‘aile oylaması’ adında bir kişinin toplu oy kullanmasına izin verildiğini, polis güçlerinin sandık başında güvenden çok tehdit edici bir pozisyonda bulunduğuna değinmiştir.¹³⁸

Nitekim muhalefet grubundan da oy kullanımı esnasında seçim usulsüzlükleri ile karşılaşanlar olmuş, bununla mücadele etmişlerdi. Ancak daha sonra rakamlar açıklandığında usulsüzlüklerin bununla sınırlı kalmadığı asıl hilenin oy sayımı sırasında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda Acara Bölgesi’ndeki sandık sonuçları incelendiğinde seçim tutanaklarında oy pusulalarına göre hareket edilmediğini göstermiştir. Acara Bölgesi’ndeki yetkililer 6 Kasım’a kadar seçim sonuçlarını teslim etmeyerek, ülke genelindeki seçim sonuçlarına göre kendi tutanaklarını gerçek olmayan rakamlarla doldurmuşlardır.¹³⁹ Ayrıca AGİT paylaştığı raporda uluslararası seçim gözlemcilerinin Imereti ve Kvemo Kartli bölgelerinde seçime katılım oranının şaibeli bulduklarını belirtmiştir.¹⁴⁰

Gürcistan’da seçim sonuçlarının sayılması sırasında hem muhalefet hem de STK’lar seçim hilelerinin yaşanmaması için iki ayrı şekilde mücadele ettiler. Öncelikle Gürcistan seçim izleme kuruluşu olarak görev yapan, Adil Seçimler ve Demokrasi için Uluslararası Toplum kuruluşu (International Society for Fair Elections and Democracy-ISFED) paralel bir oy ve katılım tablosu (parallel vote tabulation –PVT) oluşturdu. ISFED’e bağlı grup, Gürcistan genelinde sandıkların %20’sine yerleşmiş ve istatistiksel olarak geçerli veriler sağlamışlardı. Buna ek olarak da GSM şirketi *Rustavi-2* için ve Niccola M&Sora şirketi de State TV için sandık çıkış anketi hazırladılar ve seçim

¹³⁷ OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Georgia, Parliamentary Elections 2003, Post-Election Interim Report, 3-25 November 2003.

¹³⁸ Fairbanks, Jr., **Georgia’s Rose**, p.115.

¹³⁹ Lincoln Mitchell, **Georgia’s Rose Revolution**, Current History, October 2004, p.343.

¹⁴⁰ OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Georgia, Parliamentary Elections 2003, p. 5.

yasağının kalkmasının ardından verileri paylaşmaya başladılar. 3 Kasım sabahından itibaren MSK'da web sitesinde resmi olmayan ön sonuçları açıklamaya başladı. MSK'nın gayri resmi sonuçları açıklamaya başlaması seçimlerde şeffaflığı gösterdiğinden memnuniyetle karşılandıysa da verilerin istatistiksel mantığında tespit edilen hatalar sonuçların şaibeli olduğu gerçeğini tez zamanda ortaya çıkardı.

Tablo 1'de MSK'nın verdiği Resmi Sonuçlara ve ISFED'in¹⁴¹ hazırladığı PVT sonuçlarına yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi iki sonuç arasında seçim sonucunu etkileyecek ciddi farklılıklar vardır. Buradan seçmen iradesinin sandık sonuçlarına yansımadığını, sandık başlarında hile yapıldığını görmek mümkündür. Ayrıca bağımsız kuruluşların hazırladığı sandık başı anketleri de PVT sonuçlarına yakın seyretmiştir.¹⁴²

Tablo 1: 2 Kasım 2003 Parlamento Seçim Sonuçları

Parti / Blok	Resmi Sonuçlar %	PVT %
Yeni Gürcistan İçin Bloğu	% 21.32	%18.92
Demokratik Uyanış Birliği	% 18.84	%8.13
Milli Hareket Bloğu	% 18.08	%26.60
İşçi Partisi	% 12.04	%17.36
Burjanadze-Demokratlar	% 8.79	%10.15
Yeni Muhafazakârlar	% 7.35	%7.99
% 7 Seçim Barajı		
Sanayiciler	%6.17	% 5.20

Seçim sonuçlarının açıklanmaya başlamasıyla seçim ihlallerinin ortaya çıkması ve uluslararası seçim gözlemcilerinin de seçimlerin adil şartlarda gerçekleşmediğini, seçim ihlallerinin yapıldığını belirtmesi Gürcistan'daki siyasi ortamı daha da kutuplaştırdı. 3 Kasım'dan itibaren Tiflis'te Özgürlük Meydan'ında *Kmara* aktivistleri ve diğer STK üyeleri toplanmaya ve seçim sonuçlarını protesto etmeye başladı. İlk başlarda protestocuların sayıları az iken Ulusal Hareket ve Demokratlar da gösterilere katılım sağladı. Bunun yanında İşçi Partisi ve Yeni Muhafazakârlar gösterilere katılmamışlardır.¹⁴³ 4 Kasım akşamı Saakaşvili'nin ve Zvania'nın yaptığı konuşmalarla Gürcistan'ın Gül Devrimi resmen başlamış oldu.

2.2.2.1. Protesto Gösterileri

Seçimin ardından başlayan protesto gösterileri 3-23 Kasım arasında düzenli olarak her gün yapıldı. Gün geçtikçe sayıları artan göstericilerin istekleri hükümet tarafından görmezden

¹⁴¹ ISFED hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.isfed.ge/eng/istoria>

¹⁴² OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Georgia, Parliamentary Elections 2003.

¹⁴³ Ghia Nodia, *The Political Landscape*, p. 20.

gelinirken Gürcistan'daki siyasi güç dağılımı hızlı bir şekilde farklılaşmıştı. 6 Kasım'da Acara Bölgesi'nin seçim sonuçlarının açıklanmasıyla birlikte gösterilere kamuoyundan katılım artmaya başladı. Acara Bölgesi'nin sonuçları açıkça seçmen iradesinin sandığa yansımadığını göstermekteydi. MSK'nın sonuçları PVT'nin ve anketlerin sonuçları ile birbirini tutmuyor ve sıralamayı değiştiriyordu. Yeni verilere göre Aslan Abaşıdze'nin Demokratik Uyanış Birliği seçimlerden ikinci parti olarak çıkıyordu. Hem Saakaşvili hem de Burjanadze seçim sonuçları arasındaki farkı göstererek sonuçların iptalini talep etmiş ve tüm muhalefet partilerini parlamentoyu boykot etmeye çağırılmıştı. Bunun üzerine protesto gösterilerinde kamuoyu Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin istifasını ve seçim sonuçlarının iptalini isteyen sloganlar atmaya başladılar.¹⁴⁴ Parlamento dışında yaklaşık bir hafta nöbet devam etmiştir. Protestolar esnasında kamuoyunun düzenini bozacak olaylar yaşanmamış, göstericiler demokrasi nöbetlerini barışçıl bir ortamda gerçekleştirmişlerdir. Bununla birlikte polis kuvvetleri de göstericileri bastırmak ya da geri çevirmek için karşı bir eylemde bulunmamıştır.

Gösteriler Tiflis başta olmak üzere Gürcistan'ın diğer şehirlerinde de düzenlenmeye başlamıştı. 9 Kasım'da Tiflis Özgürlük Meydan'ında toplanan grup Meclis binasına yürümüştü. Meclis binasına aracıyla çıkış yapan Şevardnadze, binlerce insan tarafından ısıklarla protesto edildi. Aynı gün muhalefet liderlerinden Saakaşvili, Burjanadze ve Zvania ile bir araya gelmiş ancak bu kısa görüşmeden somut bir sonuç çıkmamıştı. Şevardnadze, seçimlerde ihlal yapıldığını kabul etmemiş ve seçimleri iptal etmeyeceğini ifade etmiştir. Nitekim Gürcistan'da tansiyonu tırmandıran gelişmeler 10 Kasım'da Şevardnadze'nin Gürcistan turuna çıkmasıyla başlamıştır. İlk durak olarak Senaki'ye giden Şevardnadze, buradan Abaşıdze ile görüşmeye Acara Bölgesi'ne geçmiştir. İki lider burada geniş bir kitleye hitap etmiş, konuşmaları Ajara TV'de canlı olarak yayınlanmıştır. İki lider de muhalefeti hedef alarak yaptıkları açıklamalarda birlikte hareket edeceklerinin altını çizmişlerdir. Nitekim Şevardnadze'nin bu ziyareti Abaşıdze'nin desteğini almak için yaptığı şüphesizdir. Bu sırada Parlamento binası önünde protestolar yağmurlu ve soğuk havaya rağmen devam ediyordu.¹⁴⁵ Şevardnadze'nin Abaşıdze ile olan işbirliği hem kendi tabanındaki seçmeni hem de muhalefet cephesini endişelendirmiştir. Abaşıdze, hem Rusya'nın hem de Azerbaycan ve Ermenistan'ın Şevardnadze'yi desteklemesini sağlamış, bu da Gürcü kamuoyunda Batı ile işbirliklerinin sekteye uğrayacağı konusunda endişeye sebep olmuştur.

Gürcistan'ın diğer yerlerinden Tiflis'e gelen kalabalık grupların katılımı ile sayıları 20.000'i aşan göstericilere seslenen Saakaşvili, Şevardnadze ile uzlaşma yoluna gitmeyeceğini açıkladı.¹⁴⁶ 14 Kasım'da yaptığı çağrı ile protestocuların sükunetle evlerine dönmelerini istemişti. Bundan sonra ise bütün Gürcistan'ı sivil itaatsizliğe ve Cumhurbaşkanı'nın istifasını talep eden protesto

¹⁴⁴ Kandelaki, *Georgia's Rose*, p.4.

¹⁴⁵ Giga Chikhlazde, *The Rose Revolution: A Chronicle*, p.5.

¹⁴⁶ Lincoln Mitchell, *Georgia's Rose Revolution*, p.344.

gösterilerine davet etmiştir.¹⁴⁷ İstifa etmeyeceğini tekrar belirten Şevardnadze, liderleri görüşmeye çağırıyor ise de kimseden olumlu yanıt alamamıştır. Saakaşvili ve Demokratlar Şevardnadze'nin istifası için imza toplamaya başlamışlardı.

Protestocular gösterilere ara verip sivil itaatsizliğe geçmişken 17 Kasım sabahı Abaşidze taraftarları Tiflis'e giriş yapmıştı. Yeni Gürcistan İçin Bloğu'nu destekleyen partilerin de yer aldığı kalabalık grup Meclis binası önünde nöbet tutmaya başladı. Saakaşvili'nin ve beraberindeki protestocuların geri adım atmaması olayları bir anda tırmandırmıştır. Acara bölgesinden gelen protestocular seçim ile ilgili bir fikri savunmak için değil de körü körüne Parlamento binasını korumak için orada yer almışlardı. Bu döneme kadar kimsenin zarar görmediği eylemlerde tarafların Parlamento binası önünde karşı karşıya gelmesi gerginliğe neden olmuştur. Ancak sükunet çağrısı yapan Saakaşvili ve diğer muhalefet liderleri Gürcistan'ın her bölgesinden protestocuyu Tiflis'e davet etmiştir.

20 Kasım günü MSK resmi seçim sonuçlarını açıklamış ve ilk Meclis oturumunun 22 Kasım'da öğleden sonra yapılacağını duyurmuştur. Bu açıklamanın ardından olaylar hızla tırmanmıştır.¹⁴⁸ Milli Güvenlik Konseyi Sekreteri Tedo Japaridze 21 Kasım'da yaptığı bir açıklamada 2 Kasım Parlamento seçimlerinin 'ciddi ihlaller ve usulsüzlükler' ile gölgelendiğini söylemiştir. Bununla birlikte seçim güvenliğini sağlamak ve seçimlerin yenilenmesi için Parlamento'nun toplanması önerisine de katıldığını ifade ettiği konuşmanın ardından 23 Kasım 2003 tarihinde Cumhurbaşkanı Şevardnadze tarafından görevine son verilmiştir.¹⁴⁹ Resmi sonuçların açıklanmasının ardından 2 Kasım seçim sonuçlarına göre Meclis'te 20 sandalyesi bulunan İşçi Partisi, Meclis'i boykot etme kararı verdiğini açıklamıştır. İşçi Partisi Lideri Shalva Natelashvili, yaptığı basın açıklamasında daha önce bu mücadelenin Saakaşvili-Burjanadze-Zhvania ve Cumhurbaşkanı Şevardnadze arasında bir güç mücadelesi olduğundan protesto gösterilerine katılmadığını ifade etmiştir. Ancak binlerce Gürcü vatandaşı yeni Meclis'e karşıyken Meclis'e giremeyeceklerini belirtmiştir.¹⁵⁰ Böylelikle Meclis'in açılması için Anayasa'ya göre gerekli çoğunluk sağlanmamış oluyordu. Ancak Şevardnadze yaptığı açıklamayla bir an önce Meclis'in açılacağını duyurmuştur. Cumhurbaşkanı'nın kitlelerin taleplerini görmüyor olması yakın çevresi tarafından da eleştirilmiştir. Uluslararası Hukuk konularında Şevardnadze'ye danışmanlık yapan Levan Aleksidze 21 Kasım'da yaptığı açıklamayla seçimlerdeki usulsüzlükleri görmemezlikten geldiği ve seçmen iradesini yok saydığı için yaşanan olaylardan Şevardnadze'yi sorumlu tutmuştur.¹⁵¹

¹⁴⁷ Bu tarih farklı kaynaklarda 12/ 13 Kasım olarak da belirtilmiştir. Ancak burada AGİT raporu referans alınmıştır. **OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Georgia**, Parliamentary Elections 2003, p.5.

¹⁴⁸ **CEC Announced Final Results of Elections**, 20.11.2003, <https://civil.ge/archives/104622>.

¹⁴⁹ **National Security Council Chief Warns Over Bloodshed**, 21.11.2003, <https://civil.ge/archives/104635>; **Shevardnadze Dismissed National Security Council Chief**, 23.11.2003, <https://civil.ge/archives/104669>.

¹⁵⁰ **Labor Party Boycotts Parliament**, 22.11.2003, <https://civil.ge/archives/104640>

¹⁵¹ **Thousands Rally for 'Bloodless Revolution'**, 22.11.2003, <https://civil.ge/archives/104637>

Gürcistan'daki olaylar hem muhalefetin izlediği stratejiyle hem de Şevardnadze'nin tutumu nedeniyle daha kitlesel bir eyleme dönmüştür. 21 Kasım akşamında ülkenin dört bir tarafından gelen binlerce kişi kilometrelerce uzanan bir konvoyla Tiflis'e giriş yapmıştı. Saakaşvili'nin çağrısı ile Tiflis'e gelen protestocular Şevardnadze'nin istifa etmesi için hep bir ağızdan sloganlar atmışlarsa da Şevardnadze tutumundan vazgeçmemiştir. 22 Kasım günü Özgürlük Meydanı ve Rustaveli Caddesi'nde 100.000'den fazla kişi toplanmıştı. Meclis'in toplanmasına engel olmak amacıyla protesto gösterilerine devam ettilerse de bu çaba sonuç vermeyince yolları kamyonlarla ve otobüslerle kapatmışlardı. Şevardnadze yaptığı açıklamayla 16.00'da Meclis'in açılış oturumunu gerçekleştireceğini ilan ettikten sonra kalabalık grup Meclis binasına doğru harekete geçmiştir.¹⁵² Güvenlik güçleri Meclis'in arka kapısını tutarken, Acara'dan gelenler ise ön kapıyı tutuyorlardı. Protestocular arasında herhangi bir çatışma yaşanmamış, güvenlik güçleri de taraflara şiddet uygulamaktan kaçınmıştır. Nihayet kalabalık bir grup Şevardnadze'nin konuşması sırasında arka kapıdan içeri girmeyi başarmıştı. İstifa sloganları eşliğinde kürsüden inen Şevardnadze, güvenlik güçleri eşliğinde Meclis binasından ayrılmıştır.¹⁵³

Meclis'te yaşanan olayların ardından 22 Kasım akşamı Cumhurbaşkanı Şevardnadze anayasal hakkını kullanarak ülkede olağanüstü hal ilan etti. Ancak muhalefet bloğunun açıklamalarına devam etmesi ve güvenlik güçlerinin de desteğinin tam olmaması ülkeyi bir iç savaş eşiğine getirmişti. Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov, bu krizi çözmek için Tiflis'e gelmiş, tarafları 23 Kasım sabahı bir araya getirmiştir. Muhalefet liderleri ve Şevardnadze arasında geçen görüşmenin ardından Şevardnadze istifa ettiğini açıklamıştır. 4 Ocak 2004 tarihinde yapılacak yeni seçimlere kadar Nino Burjanadze vekâleten Cumhurbaşkanlığı görevini devir almıştır. Yargıtay, 26 Kasım'da resmen Parlamento seçimlerinin geçersiz olduğunu ilan etmiştir.¹⁵⁴

2000'li yılların başında eski SSCB ülkelerinde ve bazı Balkan ülkelerinde demokratik düzene geçmek amacıyla başlayan toplumsal hareketler genel olarak Renkli Devrimler olarak anılmaktadır. Gürcistan'daki Gül Devrimi de bu devrim hareketlerinden olmakla birlikte *Kadife Devrim* iken protestocular silah yerine sembolik olarak gül taşıdığından Gül Devrimi denilmiştir. Bununla birlikte birçok bilim adamına göre devrim terimi Gürcistan'daki değişimi ifade etmek için doğru bir kullanım değildir. Güçlü bir ideolojinin olmaması, sistemin kökten değişmemesi gibi nedenler devrim kavramından uzaklaşmaya neden olmaktadır. Mitchell'e göre Gürcistan'da yaşanan olaylar neticesinde Gürcistan Sovyetler sisteminden tamamen kopmak için son kozunu kullanmıştır. Gürcülerin bu bağlamda demokratik atılım yaptıklarını ifade etmek daha doğru olacaktır.¹⁵⁵ Keza

¹⁵² Shevardnadze: New Parliament will Be Convened, 22.11.2003, <https://civil.ge/archives/104638>

¹⁵³ New Parliament Session Convened, 22.11.2003, <https://civil.ge/archives/104648>; Opposition Breaks into Parliament Building, 22.11.2003, <https://civil.ge/archives/104649>

¹⁵⁴ Nodia, *The Political Landscape*, p.20.

¹⁵⁵ Lincoln Mitchell, *What was the Rose Revolution For?*, Understanding the Georgian Revolution, Harvard International Review, 27 Feb. 2008, p.2

yeni seçilecek olan başkan ve kabinede görev alacak birçok isim de Şevardnadze hükümetinde pek çok pozisyonda yer almışken, Gül Devrimi'ne neden olan yolsuzluk, mali kriz, toprak bütünlüğüne yönelik tehlikeler halen devam etmekteydi. Ancak şüphesiz ki demokrasi adına umut vaat eden bir ilerleme kaydedilmiştir.

Ghia Nodia'ya göre Gül Devrimi, Gürcistan devleti ve halkı için hem bir başarı hem de başarısızlık göstergesidir. İktidarın anayasaya uygun olarak adil bir şekilde devrinin gerçekleşmemesi, kamuoyu nezdinde devlete ve devletin kurumlarına karşı güveni sarsmıştır. Diğer yandan Kasım 2003'te düzenlenen protestolar Gürcü halkının demokrasi için mücadele ettiğini, siyasi haklarını savunduğunu, iradelerine karşı ihlallerin karşısında durabileceklerini göstermiştir. Gürcü toplumunun herhangi bir çatışma ortamına girmeden barışçıl yollarla protestolar düzenlemesini demokrasi adına bir adım olarak niteleyen Nodia, 1992 yılında yaşanan olaylarla Gül Devrimi sürecini kıyaslamıştır. Buna göre yaklaşık on bir yıllık bir süre sonra Gürcistan tekrar iç savaşın eşiğine gelmişti. Ancak özellikle sivil toplumun gelişmesi ve kamuoyunun örgütlenmesi olayların çatışma ortamından uzakta seyretmesine neden olmuştur.¹⁵⁶

Welt'e göre Gürcistan'daki devrimin en büyük başarısı güvenlik güçlerinin hiçbir koşulda protestoculara müdahale etmemesidir. Bu konuda iki farklı görüş tartışma konusu olmuştur. İlk olarak hükümet protesto gösterilerini ilk andan itibaren sınırlamaya yönelik ya da durdurmaya yönelik bir müdahale gerçekleştirmemiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta güvenlik kuvvetlerinin devlete bağlılığı noktasıdır. Daha öncede belirttiğimiz gibi polisin görev ve yetkilerini kötüye kullandığı durumlar, kaçakçılık suçlarında işbirliği yaptığına ve faili meçhul cinayetlerin üzerini örttüğüne dair iddialar vardır. Bu durumda tartışılması gereken husus yönetimin bu illegal işlerle ne derecede bağlantılı olduğu ya da polis teşkilatının ne derecede devletin güvenlik gücü olduğudur. Diğer bir husus ise 22 Kasım'da Cumhurbaşkanı Şevardnadze Sıkıyönetim ilan etmesine rağmen güvenlik güçleri düzeni sağlamak adına fiili bir harekette bulunmamıştır.¹⁵⁷ Güvenlik güçlerinin başında bulunan yetkili kişilerin bu konuda yaptıkları açıklamalar önemli olduğu kadar kafa karıştırıcı olmuştur. Gürcistan İç Birlikleri Tümgeneral Jumber Antadze "Asla Gürcistan halkına karşı güç kullanmayacağım" demiştir.¹⁵⁸ Savunma Bakanı Davit Tevzadze, olağanüstü hal ilan etmenin düzeni sağlamak için güç kullanılacağı anlamına gelmediğini belirtmiştir. "Ordu, düzeni kurmak için askeri güç kullanımının henüz gerekli olmadığını düşünüyor." demiştir.¹⁵⁹ Burada tartışılan husus herhangi bir müdahalenin gerçekten ahlaken kabul edilemez olduğundan mı yoksa fiziksel olarak imkansız olduğundan mı konusudur.

¹⁵⁶ Nodia, *The Political*, p.20.

¹⁵⁷ Cory Welt, *Georgia's Rose Revolution*, Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World, ed.V.Bunce, McFaul and Ed. K.Stoner-Weiss, Cambridge Press, 2009, pp.176-177.

¹⁵⁸ **Opposition Urges Supporters to Defend "Bloodless Revolution"**, 23.11.2003. <https://civil.ge/archives/104655>

¹⁵⁹ **Defense Minister: No Necessity of Use of Force Yet**, 23.11.2003. <https://civil.ge/archives/104663>

Polis güçleri bu tarihe kadar tarafsız kalmışken ordu süreci dışarıdan takip etmişti. Burjanadze'nin belirtildiğine göre polis teşkilatında ve ordu içinde de destekleyicileri vardı.

Bütün bu sebeplerin yanında güvenlik görevlilerinin protestoculara karşı herhangi bir şiddet uygulamamasının en önemli nedeni 4-9 Nisan 1989'da yaşanan olaylar olmuştur. Gürcistan'da bağımsızlık için düzenlenen miting sırasında Sovyet Ordusu 21 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuş, yüzlerce kişi ise yaralanmıştı. Bu trajik olay her yıl anılmakta birlikte, Gürcistan'daki protestolara aslında neden sert tepkiler verilmediğinin belki de en geçerli nedenidir.

2.2.2.2. Gül Devrimi Sırasında Medya'nın ve STK'ların Rolü

Bu döneme kadar Gürcistan'daki siyasal gelişmeler karşısında kayıtsız kalan Gürcü kamuoyu Şevardnadze'nin istifa etmesi konusunda tek yürek haline gelmişti. Bu döneme kadar Gürcüler siyasete karşı kayıtsız davranırken örgütlü bir şekilde demokratik haklarını kullanmak için meydanlarda, sokaklarda yerlerini almışlardı. Nino Burjanadze, yaptığı bir açıklamada Gürcülerin içinde hala kendi geleceklerini kurtarmak için gizli bir güç olduğunu belirtmiştir. Yoksulluk dâhil birçok şeye tahammül gösterebileceklerini ancak millet olarak onurlarını çiğnetmeyeceklerini ifade etmiştir. Zhvania ise bağımsızlıktan itibaren ilk defa tam anlamıyla galip geldiklerini hissettiklerini belirtmiştir. Gül Devrimi'ni yeniden bağımsızlık ilanı gibi, milli bir mücadele gibi tanımlayan Zhvania, devrim öncesinin ekonomik sıkıntıları devam etse de Gürcü milliyetçiliğine atıf yaparak daha güçlü daha onurlu bir millet olduklarını ifade etmiştir.¹⁶⁰

Nitekim Gürcülerin bu denli organize olup toplu gösteriler düzenlemesinde şüphesiz ki STK'ların ve Medya organı *Rustavi-2*'nin etkisi büyüktü. Batı tarafından finanse edilen ISFED ve GYLA ise seçimlerde adaleti sağlamak için kendi seçmen listelerini hazırlamış ve seçim hilelerinin ortaya çıkmasına yardımcı olmuş, seçim sonuçlarının iptali için Yargıtay'a başvurmuşlardır.¹⁶¹ *Kmara*, meydanlardaki gösterilerde en önemli aktör haline gelmiştir. Gürcistan'ın en ünlü yazarları, şairleri, şarkıcıları, aktörleri, sporcuları, hukukçuları, gazetecileri, bilim adamları da aktivist gruplar arasında yer almış ve insanların bir araya gelerek örgütlenmesine katkı sağlamıştır. Aktivistler zaman zaman verdikleri demeçlerde, katıldıkları TV programlarında iktidara karşı sert eleştirilerde bulunurken, siyasi muhalefet liderleri üzerinde de büyük baskı oluşturmuşlardır.¹⁶² *Kmara* hareketinin önderlerinden biri olan Giorgi Kandelaki, en büyük başarılarının gençlerdeki politik ilgisizliği kırmak olduğunu belirtmiştir. Siyasi kültür ve sivil toplum olgusu tam anlamıyla gelişmediğinden toplumun demokratik rejimin getirilerini benimsemesi ve adapte olması mümkün olmamıştır. Coğrafi faktörler ve tarihi bağlar Gürcistan'ın tipik bir Sovyet sonrası toplumu olarak

¹⁶⁰ Chikhladze, *The Rose Revolution: A Chronicle*, p.ix

¹⁶¹ Jones, *The Rose Revolution*, p. 42.

¹⁶² Usupashvili, *An Analysis of the Presidential* 2004, p.93.

kalmasına sebep olmuş, demokratik yollarla iktidar değişikliği olabileceğine dair inanç oturmamıştır. İş garantili, düşük standartlı ama öngörülebilir bir hayat sunulduğunda devlete güçlük çıkarmayan Gürcüler için bir araya gelip toplu eylemler ve protestolar yapmak neredeyse imkânsızdı. Özellikle gençler arasında siyasi ilgi ekonomik bir getiri sağlamayacağından bir anlam ifade etmiyordu. Kandelaki, *Kmara'nın* bu ilgisizliği kırmak için ünlü genç sanatçı, şair ve müzisyenlerden oluşan bir sanat komitesi kurduklarını ve üniversitelerde gençleri bilgilendirmek ve örgütlemek için etkinlikler düzenlediklerini ifade etmiştir.¹⁶³ En kalabalık eylemlerde sayıları 3000'i aşmayan *Kmara* aktivistleri baskın bir aktör olmasa da gençler arasında kolektif örgütlenmeyi sağladığı için Gül Devrimi ile birlikte anılmıştır.

Sivil toplum örgütleri ile kıyaslandığında medya organlarının seçimler üzerindeki etkisi daha yaygındı. Seçim döneminde yazılı basının tirajının artmasına rağmen televizyon kanalları medyadaki ağırlığını korumuştur. Aslan Abaşıdze'nin kanalı olan Ajara TV, sadece kendi bloğuna ve kendi gündemine yer verirken. Devlet televizyon kanalı olan Kanal 1, hükümetin sesi olmuştur. *Rustavi-2* ilk günden beri muhalif tutumu ile bilinirken Kanal 9 tarafsız tutumunu korumuştur. Bununla birlikte Kanal 1, Ajara TV ve İberia hükümet yanlısı iken Imedi TV ve Mze'nin zaman zaman hükümeti destekleyen tutumları olmuştur. Ne var ki Cumhurbaşkanı'nın izlediği politikalar zaman zaman savunulamaz bir hal aldığından özel kanallar yayınlarında sıkıntıya düşmüşken Kanal 1'de STK'ların baskısından dolayı kısmen de olsa tarafsız kamu hizmeti vermeye çaba göstermiştir.¹⁶⁴ MSK'nın sonuçları resmen açıklamasının ardından Cumhurbaşkanı'nın seçimleri iptal etmemesi üzerine Kanal 1'in Genel Yayın yönetmeni daha fazla hükümet televizyonunda yer alamayacağını bildirerek istifa etmiştir.¹⁶⁵

Gül Devrimi boyunca Muhalefet liderleri medyayı daha inovatif bir şekilde kullanmışken, *Rustavi-2* profesyonel kadrosu ve güvenilir haberciliği ile diğer kanallardan daha yaygın bir etki oluşturmuştur. Özellikle seçim sonuçları ile ilgili tutulan anket sonuçlarının *Rustavi-2*'de yayınlanmasının ardından rakamlar arasındaki tutarsızlık ortaya çıkmış ve kamuoyunda seçimlerde usulsüzlük yapıldığına dair kanı oluşmuştur. Ne var ki Lincoln Mitchell bu konuda *Rustavi-2*'ye atıf yaparak gerçek rakamların sadece 22 Kasım için geçerli olduğunu belirtmiştir. Bizzat meydanlardaki protestolarda yer alan Mitchell, gece nöbeti sırasında kalabalığın 5000 kişiden az olduğunu, Gürcülerin çoğunun gösterilere katılmadığını, *Rustavi-2'den* yapılan yayınları izlediğini ifade etmiştir. *Rustavi-2'nin* ise yayına hiç ara vermeden protesto gösterilerini gösterdiğini, periyodik olarak Muhalefet liderlerinin konuşmalarına yer verdiğini, ancak meydanlardaki görüntülerin hep nispeten daha kalabalık alanlardan çekildiğini ve gerçeği yansıtmadığını

¹⁶³ Giorgi Kandelaki, *Georgia's Rose*, p.8.

¹⁶⁴ David Usupashvili, *An Analysis of the Presidential*, pp.94-95.

¹⁶⁵ **Thousands Rally for 'Bloodless Revolution**, 22.11.2003, <https://civil.ge/archives/104637>

değirmiştir.¹⁶⁶ Mitchell'in medya ile ilgili bu çıkarımı her ne kadar doğru da olsa şüphesiz ki *Rustavi-2* Gürcü kamuoyunu bilgilendirmek ve kamuoyu bilinci oluşturmak için Gül Devrimi süresince sorumlu davranmıştır.

2.3. Mikail Saakaşvili'nin İktidara Geliş Süreci

Şevardnadze'nin istifasının ardından Gürcistan'da kısa sürede anayasal düzene geçilmiştir.¹⁶⁷ Anayasa'ya uygun olarak 45 gün içerisinde seçime gidilmesi yönünde karar alınmışken, yeni seçimin adil bir şekilde yapılabilmesi için öncelikle MSK içerisinde değişiklik yapılması gerekiyordu. Seçimlerin adil ve demokratik bir biçimde yapılması halkın demokrasiye ve yeni yönetime olan inancını pekiştirmek açısından oldukça önemliydi.

8 Aralık 2003 tarihinde AGİT, Gürcistan için bir Seçim Gözlem Misyonu oluşturmuştu. 38 seçim uzmanına Gürcü uzmanlarda eşlik etmiş, sekiz hafta boyunca seçime hazırlık süreci, seçim kampanyaları, seçim günü ve seçim sonrası süreci incelemişlerdir. Ekip seçimlerin yapılamadığı Abhazya ve Güney Osetya hariç Gürcistan'ın on bölgesinde ve Tiflis'te görev yapmıştır.¹⁶⁸ Aslan Abaşidze ise Gül Devrimi'nin hemen ardından Acara Bölgesi'nde olağanüstü hal ilan etmişti. Seçime katıldığı takdirde seçimlere hile karıştırmakla itham edildiği Gül Devrimi sürecini kabul etmiş olacağından 29 Aralık'a kadar katılıp katılmayacağı belli değildi.¹⁶⁹ Nitekim son anda bölgede seçim yapılsa da koşulların ne kadar demokratik olduğu tartışmalıdır.

Aslında 4 Ocak 2004'te yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimi daha ziyade seçmen iradesinin ülke genelindeki tecellisini görmek ve Saakaşvili'nin toplumun her kesimi tarafından kabul gördüğünü kanıtlamak içindi. Aynı zamanda seçime katılım oranı ve oyların dağılımı kamuoyunun devrimi onaylayıp onaylamadığını göstermesi açısından önemli bir unsurdur. 4 Ocak'ta yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi Gürcistan'daki bu döneme kadar yapılmış bütün seçimlerden daha demokratik ve uluslararası standartları karşılamaya en yakın seçimdi. Seçim usulü birçok açıdan AGİT seçim taahhütlerini karşılıyordu, yetkililer kısa sürede demokratik seçim sürecini yürütebilmek için toplu siyasi irade gösterdiler. Seçmenin sandığa olan güvenini tekrar kazanmak için yeni bir seçmen kütüğünün en kısa sürede oluşturulması gerekiyordu.¹⁷⁰ Daha öncede bahsettiğimiz gibi MSK'nın yenilenen seçim kanunu kapsamında Ocak-Şubat 2003

¹⁶⁶ Lincoln Mitchell, *Georgia's Rose Revolution*, p.345.

¹⁶⁷ Saakashvili Announced End of Civil Disobedience, 24.11.2003, <https://civil.ge/archives/104688>

¹⁶⁸ **OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Report**, Georgia Extraordinary Parliamentary Elections, 4 January 2004, p.12.

¹⁶⁹ **Abashidze Desperate to Retain power with Threats to Boycott Elections**, 09.12.2003, <https://civil.ge/archives/104816>; **Abashidze: Adjara to Participate in Elections**, 29.12.2003, <https://civil.ge/archives/104812>

¹⁷⁰ **OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Report**, Georgia Extraordinary Parliamentary Elections, 4 January 2004, pp.4-5.

dönemine kadar seçmen listelerini dijital ortama aktarması gerekirken teknik aksaklıklardan listeler aktarılamamıştı. Bu sebeple Kasım 2003 seçimlerinde seçmen listelerinde karışıklıklar ortaya çıkmıştı ve birçok seçmen sandık başlarında mağdur olmuştu. Bunun üzerine 4 Ocak'ta yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce herkesin kendi seçmen kağıdını gidip kendi eliyle oluşturması ve teslim alması için Gürcistan genelinde bir kampanya başlatılmıştı. Zaten Gül Devrimi sırasında vatandaşlar organize olduğundan sistemin çalışmasında bir aksaklık çıkmamış, kayıt olan herkes güvenle oyunu kullanmıştır.¹⁷¹

17 Aralık tarihinde ise aday listeleri belirlenmişti. Buna göre altı aday seçimlerde yarışacaktı. Nitekim Burjanadze, 26 Kasım'da seçimlerde Saakaşvili'yi destekleyeceğini duyurmuştu. Gül Devrimi'nden önce muhalefet liderleri arasında ön plana çıkan tek bir isim yokken olaylar sırasında Mikhail Saakaşvili'nin liderlik vasfı öne çıkmış, yaptığı açıklamalar geniş yankı bulmuştur. Vekâleten Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Nino Burjanadze, Saakaşvili ile rekabet edemeyeceğinin farkındaydı ve başkanlık yarışına katılması durumunda yeni adayların ortaya çıkmasını da kaçınılmaz bulduğundan, seçimlerde Saakaşvili'yi destekleme kararı vermiştir.¹⁷² Bununla birlikte muhalefet bloğundan Burjanadze ve Zhvania'nın bu kararına karşı tepkiler de mevcuttu. Gelenekselciler Partisi lideri Akaki Asatiani, 2 Kasım seçimlerinde Burjanadze'nin Demokratları koalisyonunda yer almış ve Saakaşvili'yle birlikte seçim protestolarına katılmıştır. Ancak Saakaşvili'nin seçim kampanyasındaki söylemlerini karşılıksız bulduğu için Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kendisini desteklemeyeceğini açıklamıştır.¹⁷³ İşçi Partisi, Sosyalist Parti Gül Devrimi sırasındaki pasif tutumlarından dolayı kendi adaylarını çıkaramamışlardı. Diğer adaylar ise küçük STK'ların desteklediği adaylardı. Saakaşvili'nin en yakın rakibi İmereti bölgesinin eski başkanı Temuri Shashiashvili idi. Zurab Kelekhsashvili ise seçimden bir gün önce seçimden çekildiğini ilan etmişti, ancak adı yine de oy pusulalarında yer almıştı. 4 Ocak 2004 tarihinde yapılan seçimlerin resmi sonuçları MSK tarafından 15 Ocak 2004'de açıklanmıştır. Buna göre Mikhail Saakaşvili %96.24 oy oranı ile Cumhurbaşkanı olmuştur.¹⁷⁴

Cumhurbaşkanlığı seçimin hemen ardından 28 Mart 2004 tarihinde Parlamento seçimlerinin yapılacağı Vekâleten Başkanlık yapan Nino Burjanadze tarafından ilan edilmiştir. Nitekim parlamento seçimlerinin bu koşullar altında yapılması da Gürcistan'ın siyasal hayatında tekrar bir kaos ortamı oluşmasına neden olmuştur. Muhalefet partileri seçimlerin en erken Haziran'da yapılmasını talep etmişlerdir.¹⁷⁵ Yargıtay'ın 2 Kasım Parlamento seçimlerinin tekrarına yönelik

¹⁷¹ Usupashvili, *An Analysis of the Presidential*, p.85.

¹⁷² Usupashvili, *An Analysis of the Presidential*, p.90

¹⁷³ **Opposition Party Leader Refuses to Back Saakashvili in Presidential Elections**, 01.12.2003 <https://civil.ge/archives/104756>

¹⁷⁴ **OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Report, Georgia Extraordinary Parliamentary Elections**, 4 January 2004, s.20.

¹⁷⁵ **Repeat Parliamentary Polls Scheduled for March 28**, 09.01.2004, <https://civil.ge/archives/105014>

aldığı kararda basit çoğunluklu sisteme göre seçilen 85 milletvekiline dokunulmamıştır. Yasal açıdan bakıldığında 235 milletvekilinin 150'si için tekrar seçime gidilecekti. Bu karar hem tartışma ateşini fitillerken hem de seçimlerin güvenilirliğini tekrar sorgulatmıştır. Ancak Gürcistan'da çoğunlukçu seçim sistemine göre yapılmış seçimler ya da nispi temsil sistemine göre yapılan seçimler birbirinden farklı değildi.¹⁷⁶

Nitekim Gürcistan'daki siyasi ortam Kasım seçimlerinden sonra oldukça değişmiştir. Ulusal Hareket ve Burjanadze -Demokratlar birleşerek güçlerini pekiştirmişlerdi. Uzun yıllar iktidarda kalan Gürcistan Vatandaşlar Birliği ise dağılmıştır. Muhalefet bloğu kendi içinde yeni ittifak blokları oluşturmuşlardı. Muhafazakarlar ve Sanayiciler bir blok oluştururken, Gelenekselciler ve Ulusal Demokrat Parti birleşmiştir. MSK, aralarında TBMM'ye ait delegelerin de bulunduğu üç uluslararası gözlemci kuruluşun 28 Mart seçimlerini izleyeceğini duyurmuştur. AGİT de seçim ile ilgili hazırladığı raporda MSK'nın seçimi güvenilir bir ortamda ve demokratik koşullara uygun gerçekleştirmek için yoğun bir şekilde çalıştığını, seçim sürecini daha iyi kılmak adına önerileri titizlikle uygulamaya çalıştığını belirtmiştir. Bununla birlikte MSK, %7'lik seçim barajı konusunda değişiklik yapılması yönündeki talepleri değerlendirmemiştir.¹⁷⁷

MSK'nın açıkladığı resmi sonuçlara göre Ulusal Hareket ve Demokratlar %66,2 oy oranı ile 135 milletvekili çıkarırken, Sağ muhalefetler-Sanayiciler bloğu %7,56 oy oranı ile 15 milletvekili çıkarmıştır. Seçime toplam 20 siyasi grup katılmış, bu iki blok dışında hiçbir parti %7'lik seçim barajını aşamamıştır.¹⁷⁸

2.4. Uluslararası Aktörler ve Gül Devrimi

Gürcistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra iç istikrarını sağlayabilmek adına uzun yıllar mücadele etmiştir. Toprak bütünlüğüne yönelik iç tehditlerle her dönem yüzleşmek zorunda kalan siyasi liderler, bu çatışma ortamı yüzünden yabancı yatırımcılara uygun ortam sağlayamamışlardır. Özellikle Pankisi krizinin ardından Gürcistan'da dengeler değişmeye başlamıştır. Şevardnadze hükümeti aradığı maddi desteği, hükümleri yerine getiremediği için kaybetmişti. IMF ve Dünya Bankası yolsuzlukla mücadele ve kamu kurumlarının etkinliğini artırmak dahil birçok konuda Gürcistan'ın iç politikasında önemli değişiklikler olmadan destekleme programlarına devam etmeyeceklerini açıkça belirtmişlerdi. David Usupashvili'ye göre bu tür bir değişiklik ancak seçmen iradesi ile kurulacak reform taraftarı bir hükümetle gerçekleşebilirdi. Bu sebeptendir ki en başından beri uluslararası aktörler (UNDP, AGİT, AB, AP, Almanya, Hollanda, ABD ...)

¹⁷⁶ Usupashvili, *An Analysis of the Presidential*, p.110.

¹⁷⁷ OSCE/ ODIHR International Election Observation Mission, Repeat Parliamentary Election, Georgia-28 March 2004, ss.1-3.

¹⁷⁸ The CEC approves final protocol of the Parliamentary Elections 2004, 18.04.2004, <https://cesko.ge/eng/list/show/462-the-cec-approves-fial-protocol-of-the-parliamentary-elections-2004-2113>

seçimlerin güvenilir bir ortamda yapılması için seferber olmuşlardı. Uluslararası aktörler riskli bir karar alarak Gürcistan’daki seçimlere dahil olmuş ve muhalefet partilerinin gücüyle birlikte sivil toplumun organize bir şekilde değişimi gerçekleştirebileceğini ummuşlardı. Özellikle ABD’nin ve Soros Vakfı’nın desteklediği STK’lar Gürcistan’ın iç işlerine müdahale payı elde ederek hareket edebilmişken, Ukrayna ya da Özbekistan’da Soros kurumu birçok bürokratik sorunla uğraşmak zorunda kalmıştır. Keza *Kmara* ve diğer STK’ların birçoğunun Batı menşeli kuruluşlar tarafından gerek ekonomik gerekse hukuksal altyapısını oluşturmak adına desteklendiği bilinmektedir. Usupashvili, uluslararası aktörlerin Gl Devrimi’nde aktif rol aldığına dair kanıt olarak tekrarlanan seçimlerde sağlanan ekonomik destekleri göstermiştir. 4 Ocak ve 28 Mart’ta gerçekleştirilen seçim maliyetlerinin %70’den fazlası yabancı bağışırlar tarafından karşılanmıştır.¹⁷⁹ Nitekim Stephen Jones da Batı’da Gl Devrimi’nin popüler demokratik hareketlerin ihraç edilebilir bir model olarak yorumlandığını belirtmiştir. Gl Devrimi’nin bir modernleşme projesi olarak sunulduğunu iddia eden Jones, zellikle Başkan George W.Bush’un desteğiyle Amerika’nın uzun süredir sivil topluma ve sivil toplum örgütlerine yaptığı yardımları bunun kanıtı olarak göstermektedir.¹⁸⁰

Bu noktada Nodia, Gl Devrimi’nde ABD’nin st akıl olarak gösterilmesini eleştirmiştir. şüphesiz ki STK’nın ve aktivistlerin örgütlenmesinde uluslararası aktörlerin etkisi vardır. Ancak burada hükümetin yönetim anlayışını ve yerli sivil halkın olaylara karşı ilgisini de göz önüne almak gerektiğini vurgulamıştır. Daha önce de değindiğimiz gibi uluslararası aktörler sivil toplum örgütlerinin gelişimine çok rahatlıkla katkı sağlayabilmiş, hükümet cephesinden herhangi bir yasal engele takılmamıştır. Nodia, şevardnadze yönetiminin çoğulculuğa sınırlar dahilinde izin verildiğini belirtmiştir. Ancak burada sınırlar konusunda şevardnadze’nin geç kaldığını, zgr medyanın, STK’ların, muhalefet gruplarının kontrol edilemeyen bir hızla örgütlendiklerini ifade etmiştir.¹⁸¹

Gl Devrimi’nin uluslararası aktörler açısından amaçları değerlendirildiğinde Batı ve özellikle de ABD tarafından, Gl Devrimi’nin ideolojik ve politik bir zafer olarak görüldüğü belirtilebilir. Devrim, demokrasinin ve ABD dış politikasının bir başarısı olarak tanıtılırken, Yeni Gürcistan hkmetine ekonomik büyüme, reformlar ve demokrasinin tahsisi için destekleme çalışmaları başladı. ABD Başkanı George W. Bush yaptığı bir röportajda Gl Devrimi’nin yansımalarının dünyanın geri kalanını da etkileyeceğini belirtmiştir. Dünya çapında özgürlük ve adil yönetim isteyen insanlara barışıl yollarla toplumun dönüşebileceğinin güçlü bir rneği olduğunu ifade etmiştir.¹⁸²

¹⁷⁹ Usupashvili, *An Analysis of the Presidential*, p.95.

¹⁸⁰ Jones, *The Rose Revolution*, p.36.

¹⁸¹ Nodia, *The Dynamics and Sustainability*, pp. 41-43.

¹⁸² *Remarks by George W.Bush and Mikheil Saakashvili*, 26.02.2004, <https://civil.ge/archives/105333>

Rusya açısından baktığımızda ise durum tam tersiydi. Ruslar protesto gösterilerinin başladığı ilk günden itibaren memnuniyetsizliklerini belli etmişti. Protesto gösterilerinin artması ile birlikte Putin, Şevardnadze hükümetini desteklediğini belirtmiş, iki ülkenin ortak çıkarları doğrultusunda karar almaya hazır olduğuna dair güven vermiştir.¹⁸³ Nitekim Batı yanlısı muhalefet liderlerinin hükümet kurması Rusya için arka bahçesini kaybetmesi anlamına geliyordu. Aslan Abaşıdze'nin de Şevardnadze hükümeti ile hareket etmesi ile birlikte hem Rusya hem de bölgedeki diğer devletler Gürcistan'a destek sağlamıştır. Abaşıdze hem Ermenistan hem de Azerbaycan liderleri ile görüşmeye gitmiş iki devlet liderinden de destek almıştır. Uzun zaman sonra iki lider de bir konuda hemfikir olmuştur. İki lider de devletleri adına desteklerini bildiren mektuplarını kaleme almıştır.¹⁸⁴ Gül Devrimi'nin ardından açıklama yapan Putin, iktidar değişiminin yoğun bir baskı sonucunda meydana geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca Şevardnadze'nin hiçbir zaman bir diktatör gibi davranmadığı belirten Rus lider, bu eylemleri cesaretlendiren ve organize edenlerin büyük sorumluluk üstlendiklerini belirtmişti. Bununla birlikte “gelecekte, yasal olarak seçilecek yeni hükümetin Rusya ve Gürcistan arasında iyi komşuluk ilişkileri kurmak için elinden geleni yapmasını umduğunu” söylemiştir.¹⁸⁵

Gül Devrimi'nin Gürcü toplumu açısından sonuçlarına baktığımızda yeni kurulan hükümette Şevardnadze yönetiminin sorunları devam etmekteydi. Ancak yeni hükümetle birlikte Gürcistan'ın yönünü daha çok Batı'ya çevirmesi ve reform hareketlerine yönelmesi beklenmekteydi. Toplumun büyük bir kesiminde Batı ile kurulacak olan ilişkilerin ekonomiye katkı sağlayacağına dair umut vardı. Bu bağlamda 22 Şubat'ta ABD'ne bir ziyaret gerçekleştiren Saakaşvili hem ABD Başkanı George W. Bush ile hem de IMF ile görüşmüştür.¹⁸⁶ Gürcistan için Şevardnadze döneminde anlaşması sağlanan Bakü-Tiflis-Ceyhan projesinin devamlılığı büyük önem taşıyordu. Enerji akımının Gürcü topraklarından Avrupa'ya uzanması, Rusya'nın enerji yoluna Gürcistan üzerinden alternatif bir koridor oluşturulması Gürcistan'ın öncelik verdiği konuydu. Nitekim ABD ziyaretinin hemen ardından Saakaşvili Azerbaycan'a gitmiş, Azeri lider İlham Aliyev ile Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı projesinin devamlılığı için görüşmüştür. Saakaşvili ‘projenin Gürcistan için hayati önem taşıdığını’ belirtmiştir. Bununla birlikte her iki lider de stratejik ortaklık yürütmeye devam edeceklerinin taahhüdünü yinelemiştir.¹⁸⁷

¹⁸³ Giga Chikhladze and Irakli Chikhladze, *The Rose Revolution: A Chronicle*, p.11.

¹⁸⁴ **Abasihdze's Visit to Armenia Increase Opposition's Fears**, 11.11.2003, <https://civil.ge/archives/104535>; **Armenian, Azeri Leaders Pledge Supports to Shevardnadze**, 11.11.2003, <https://civil.ge/archives/104530>; **Abashidze Visits Azerbaijan after Talks in Armenia**, 12.11.2003, <https://civil.ge/archives/104538>

¹⁸⁵ **Putin Hopes for Cooperation with New Authorities of Georgia**, 24.11.2003; <https://civil.ge/archives/104683>

¹⁸⁶ **Saakashvili Visits U.S.**, 22.02.2004, <https://civil.ge/archives/105232>

¹⁸⁷ **Georgian, Azeri Presidents Pledge Friendship**, 05.03.2004, <https://civil.ge/archives/105381>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 2004-2008 GÜRCİSTAN'DA DEMOKRATİK DÖNÜŞÜM SÜRECİ

*“Gürcistan vatandaşlarının kesin iradesi;
evrensel olarak tanınan
insan hak ve özgürlüklerini güvence altına almak
ve Devletin bağımsızlığını
ve diğer halklarla barışçıl ilişkileri geliştirmek için
demokratik bir toplum düzeni, ekonomik özgürlük,
Hukukun üstünlüğüne dayalı sosyal bir devlet kurmaktır.
Gürcistan Anayasası”*

3.1. Mikhail Saakaşvili'nin İktidara Gelmesi ile Karşılaştığı İç Sorunlar

SSCB'nin dağılmasıyla kurulan yeni devletlerin birçoğunda olduğu gibi Gürcistan da bağımsızlığını ilan ettiği 1991 tarihinden itibaren iç politikada birçok sorunun üstesinden gelmek zorunda kalmıştır. Bağımsızlığının henüz başında toprak bütünlüğünü sağlamak en öncelikli sorunu haline gelmiş, Abhazya ve Güney Osetya'daki çatışma ortamı devam ederken, Gürcistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Gamsakhurdiya iktidarda uzun süre kalamamış yerini Şevardnadze'ye bırakmıştır. Şevardnadze 1995 yılında yapılan seçimlere kadar geçici yönetimle ülkeyi yönetirken, Gürcistan'da birliği ve düzeni sağlamaya çalışmıştır. 1995'ten 2001 yılına kadar kendi iktidarını pekiştiren istikrarlı bir hibrid rejim kurmuş ancak 2001 yılından sonra Gürcistan'da muhalif görüş hareketlenmeye başlamıştır. Ülke altından kalkamayacağı bir bütçe açığı ile karşılaşmış, ekonomik kriz baş edilemez bir hal almıştı. 2001 yılında Gürcistan, Sovyet Bloğu ülkeleri arasında devletleşme sürecini tamamlayamamış ve acil reform paketine en çok ihtiyaç duyan ülke konumuna gelmiştir. Devlet yönetimi içerisinde yer alan reformist kanat bu doğrultuda taleplerini dile getirirse de Şevardnadze, değişmemek ve iktidarda kalmak için direndi. Ne var ki 2003 yılında gerçekleşen seçim sonuçlarının şaibeli olması Şevardnadze'nin iktidarda kalmak için her yolu mubah saydığıнын göstergesidir. Ancak Gürcü kamuoyu ve siyasi aktörler artık Gürcistan'ın Şevardnadze'nin keyfi yönetimine göre yönetilmesinin karşısındaydı ve Gül Devrimi'nin en önemli nedeni olarak demokratikleşmenin tam anlamıyla sağlanamamasını göstermekteydiler.

Bu bağlamda Gürcistan'ın yeni yönetimden beklentileri oldukça net ve açıktır. Politik açıdan bakıldığında seçmen, seçimlerin şeffaf, özgür ve adil olmasını beklemektedir. Devletin hemen hemen her kademesine işlemiş olan yolsuzluk ve rüşvete karşı kati bir mücadele başlatılmalı, Şevardnadze döneminde işlevini kaybetmiş veya henüz hiç oluşturulmamış kamu kurum ve

kuruluşlarının hizmet ağının geliştirilmesi; dürüst, yetkin ve eğitimli insanların devlet hizmetlerinde etkin rol almaları sağlanmalıdır. Ekonomik açıdan bakıldığında özellikle emekli maaşlarının, çalışan maaşlarının ve diğer sosyal güvenlik ödemelerinin zamanında yapılması; canlanmanın ve yabancı yatırımcılara öncelik vererek büyümenin sağlanması öncelikli çözüm gerektiren sorunlardır. Bunların yanında Rusya'nın desteklediği ayrılıkçı hareketler karşısında toprak bütünlüğünü korumak bununla birlikte diplomatik ilişkiyi belirli düzeyde tutmaya çalışmak Gürcistan için hayati önem taşımaktadır. Gürcü seçmeni Ocak 2004'te yapılan seçime %80 katılma oranı göstererek kitlesel bir şekilde değişim beklentisini vurguladı. %94 oy oranı ile Cumhurbaşkanı seçilen Saakaşvili kamuoyunun beklenti ve taleplerini, devlet kademelerinin ihtiyaçlarının farkındaydı. Bu doğrultuda iktidara gelir gelmez reform çalışmalarını başlattı.

Seçim kampanyası sırasında Saakaşvili öncelikli hedef olarak Abhazya ve Güney Osetya'daki ayrılıkçı hareketleri ve çatışma ortamına son vermek için aktif önlemler alacağını belirtmiştir.¹⁸⁸ Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü koruyacağına ve tüm Gürcistan'da tekrar hakimiyeti sağlayacağına özellikle de yolsuzluğa karşı güçlü bir mücadele başlatacağını vurgulamıştı. Bu bağlamda iktidara geldikten sonra ilk somut adımı Aslan Abaşidze yönetimindeki Acara Bölgesinde tekrar hakimiyeti sağlamak üzerine olmuştur.

Şevardnadze Cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemde Aslan Abaşidze'nin Acara'daki keyfi yönetimine kendi iktidarını pekiştirmek adına tavizler vermiştir. Öyle ki Abaşidze, Acara Bölgesi'nde yer alan Batum limanındaki ticari faaliyetlerden elde edilen vergi gelirlerini merkezi hükümete göndermemiştir. Bunun yanında Abaşidze'nin kendi iktidarını korumak adına seçime şaibe karıştırdığı AGİT'in 2003 seçimine dair raporlarında yer almaktadır. Gürcistan'da şaibeli seçim sonuçları nedeniyle yenilenecek olan seçimlere erken yapıldığı gerekçesiyle katılmayı reddeden Abaşidze, Acara Özerk Bölgesi'nin Gürcistan ile olan sınırını kapatmış ve olağanüstü hal ilan etmişti. Silahlı milis kuvvetlerini arkasına alan Abaşidze, Acara'da keyfi yönetimine devam etmiş, Saakaşvili'nin 15 Mart 2004'te Acara bölgesine yapacağı ziyareti engellemiştir. Bu gelişmenin üzerine Saakaşvili de karşı hamle de bulunarak Acara Özerk Cumhuriyeti'ne ekonomik ambargo uygulamaya başlamıştır.¹⁸⁹ Bunun yanında Abaşidze'nin askeri desteğini de kesmek için 25. Tugay Komutanı'nı Cumhurbaşkanını Acara Özerk yönetimine almayarak isyan ettiğine dair gerekçeyle tutuklamıştır.¹⁹⁰ Batum merkezli 25. Tugay Komutanlığı'nın Saakaşvili kontrolüne geçmesinin ardından Abaşidze ağır ağır yerel seçkinlerin desteğini kaybetmeye başlamıştır. Nitekim 28 Mart 2004'te yenilenen Parlamento seçimlerine katılan Abaşidze'nin 'Yeniden Uyanış Partisi' %3.89 oy oranı ile %7'lik seçim barajını geçememiştir.

¹⁸⁸ Ghia Nodia, Georgia: Dimensions of Insecurity, **Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution** Edt. Legvold R. Cambridge, The MIT Pres, 2005, p.53.

¹⁸⁹ Pamela Jawad, Democratic Consolidation in Georgia after the Rose Revolution, **Peace Research Institute Frankfurt (PRIF)** 2005, p.7.

¹⁹⁰ **Batumi-Based Military Unit Mutinies**, 20.04.2004, <https://civil.ge/archives/105720>

Acara Özerk Cumhuriyeti'nde Kmara ve Abaşıdze'nin destekçileri sokaklarda gösteriler yapmaya devam etmişlerdi. Olayları daha da tırmandıran bir gelişme de Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin Abaşıdze'yi silahlı güçleri bırakması yönünde tehdit etmesidir. Anayasa'nın verdiği yetki ile Acara'nın yasama organını fesih edebileceğini ve bölgede erken seçime gidebileceğini ifade etmiştir.¹⁹¹ İki lider arasındaki bu gerginlik 6 Mayıs'ta Abaşıdze'nin ülkeyi terk etmesiyle son bulmuştur. Saakaşvili, Abaşıdze'nin yerine sadakatine güvendiği eski bir arkadaşını Levan Varşalomidze'yi vali olarak atamıştır. Cumhurbaşkanı Saakaşvili, iktidarının ilk yılını değerlendirdiği bir röportajda Acara Özerk Cumhuriyeti'nin kan dökülmeden yeniden merkezi yönetimle hareket etmesini en önemli başarısı olarak nitelendirmiştir.¹⁹²

3.1.1. Reform Çalışmaları

Kasım 2003 seçimlerinin iptal edilmesi Gürcistan'da değişimin habercisi niteliğindedir. Devrimin gerçekleşmesine öncülük eden Gürcistan'ın reformist liderleri, Saakaşvili, Burjanadze ve Zvania kapalı kapılar arkasında Gürcistan'da yapılması gereken değişiklikleri tartışmış, fikir birliğine varmışlardır. Ocak 2004'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimiyle Cumhurbaşkanı seçilen Saakaşvili, Anayasa çalışmalarını hızlandırmıştır. 3 Şubat'ta 1999 Parlamento'suna 2004 Anayasası tasarısı gönderilmiş, 5 Şubat'ta Parlamento'da görüşmeler başlamış, 6 Şubat tarihinde yeni Anayasa çok az bir muhalefet oyu ile Parlamento'dan geçmiştir.

Tüm bu yaşananlar Gürcistan'ın siyasi hayatında çok tartışmalı bir sürecin başladığını göstermektedir. Öncelikle Gül Devrimini geliştiren süreçte STK'ların ve medyanın aktif rolü söz konusu iken Anayasanın hazırlık sürecine dahil edilmemişlerdir. Kapalı kapılar ardında yapılan görüşmeler ve hazırlık sürecinin ardından hazırlanan yeni Anayasa Parlamento'da dahi tartışılma fırsatı bulamadan kabul edilmişti. Bununla birlikte Gürcistan'ın mevcut yasasına göre Kanun tasarısı Parlamento'da oylamaya sunulmadan en az bir ay önce kamuoyuna duyurulmalı ve kamuoyu önünde maddeler tartışılmalıydı. Ayrıca burada tartışılan diğer bir husus da 1999 Parlamentosu'nun Gül Devrimi'nin devrimci ruhunu ve 'reformist' taleplerini ne kadar taşıdığı, halkın iradesini ne kadar temsil ettiği ile ilgilidir. Nitekim sürecin ivme kazanmasının asıl nedeni olarak Bakanlar Kurulu'nun bir an önce oluşturulması gösterilebilir. Mart'ta tekrarlanacak olan Parlamento seçimlerinden önce Cumhurbaşkanı'nın 9 Şubat'a kadar Bakanlar Kurulu'nu oluşturması gerekmektedir. Ancak mevcut Anayasa ile yeni hükümet sistemini organize edemeyeceklerinden sürece ivme kazandırmışlardır. Burada diğer anayasalardan farklı olan düzenleme, devrimin üç liderinin kendi aralarında güçler dengesini dağıtmasıdır. Yeni Anayasa'ya

¹⁹¹ Saakashvili Threatens to Disband the Adjarian Parliament, 09.04.2004, <https://civil.ge/archives/105658>

¹⁹² Saakashvili Evaluates 2004, 30.12.2004, <https://civil.ge/archives/106917>

göre üç lider de hükümet içinde yer alabiliyordu; Cumhurbaşkanı olarak Saakaşvili, Başbakan olarak Zhvania ve Meclis Başkanı olarak Burjanadze.¹⁹³

Tablo 2: 2004 Demokratik Gelişim

	1997	1998	1999	2001	2002	2003	2004
Seçim Süreci	5.00	4.50	4.00	4.50	5.00	5.25	5.25
Sivil Toplum	4.50	4.25	3.75	4.00	4.00	4.00	3.50
Bağımsız Medya	4.50	4.25	3.75	3.50	3.75	4.00	4.00
Yönetim	4.50	5.00	4.50	4.75	5.00	5.50	5.75
Anayasal, Yasama ve Yargı Çerçevesi	5.00	4.75	4.00	4.00	4.25	4.50	4.50
Yolsuzluk	N/A	N/A	5.00	5.25	5.50	5.75	6.00
Demokrasi Skoru	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A

Kaynak: Freedom House, 2004, Nations in Transit- Georgia.

Saakaşvili bütün bu eleştiriler karşısında yürütme organının yetkililerini değiştiren yeni Anayasa ile Parlamento'nun etkinliğini arttıracaklarını, kuvvetler ayrılığı için yeni bir sistem kuracağını vurguladıysa da gerçekte Cumhurbaşkanı ve Başbakanın etkinliği artmış, Parlamentonun yetkisi kısıtlanmıştı. Parlamento seçimlerinden önce yeni yasa ile Cumhurbaşkanı'na Parlamento'yu feshedebilme ve erken seçime gidebilme hakkı tanınmıştır. Hükümetin işleyişinde yapılan değişikliklerle birlikte Bakanlar Kurulu ve Başbakan'ın görev ve yetkileri tanımlanmıştı. Buna göre Başbakan Cumhurbaşkanı tarafından belirlenip, Parlamento'nun onayına sunuluyor. Başbakanın adaylığı ise Parlamento tarafından kabul edildiği takdirde Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın istişaresi sonucu oluşturuluyordu.¹⁹⁴ Ayrıca Cumhurbaşkanı'na belirli durumlarda Parlamento'yu feshetme yetkisi tanınmıştır, buna göre Parlamento, Kabine için arka arkaya üç kere güvensizlik oyu kullandığında Meclis feshedilebiliyordu.¹⁹⁵ Yeni Anayasanın bu hükümleri tartışmaya açık olsa da muhalefet dahil olmak üzere üzerinde anlaşılan önemli bir konu çifte vatandaşlık konusunda yapılan düzenlemedir.

2004 Anayasa paketi içerisinde en önemli tartışma konusu Bakanlar Kurulu'nun kurulması ve Başbakanlık makamının getirilmesidir. Gürcistan'daki siyasi organizasyon içerisinde Başbakan tarafından yönetilen bir Bakanlar Kurulu Gürcistan'ın siyasi mekanizmasının nasıl işleyeceğine dair bir açıklama getirmemiştir.¹⁹⁶ Siyasi sistemin Yarı-başkanlık sistemi mi veya Süper başkanlık sistemine dönüşeceğini zaman gösterecektir. Öyle ki 1995 Anayasası Devlet Başkanı'na Parlamento'yu dağıtma hakkı vermiyor, Meclis görevlerini yerine getirmeyerek yürütme organının

¹⁹³ Marina Muskhelishvili, Constitutional Changes in Georgia, **Center for Social Studies**, p.49.

¹⁹⁴ Richard Bennet, Delivering on the Hope of the Rose Revolution: Public Sector Reform in Georgia 2004-2009, **Innovations For Successful Societies**, Princeton University, Dec. 2011, p.2.

¹⁹⁵ **Freedom House**, Nations in Transit – Georgia, 2006.

¹⁹⁶ **The Constitution of Georgia 1995**, Chapter 4 Parliament, Articles 78-81.

işleyişini engelleyebiliyordu, aynı zamanda bir hükümet krizi çıkararak Devlet Başkanı'na karşı mücadele edebiliyorlardı. Devrim sonrası süreçte yapılacak değişikliklerin bir an önce yürürlüğe girmesi adına Saakaşvili, özellikle Meclis'in bu süreci baltalamaması adına Anayasaya Meclis'i feshetme hakkını koyduğunu belirtmiştir.

Nitekim Saakaşvili konuşmalarında Gürcistan'daki siyasi sistemin, devlet kurum ve kuruluşlarının işleyişinin, ekonominin çökmesinden her fırsatta kişisel olarak Şevardnadze'yi sorumlu tutuyordu. Ancak muhalefet de Saakaşvili'yi Şevardnadze yönetimi ile benzer uygulamaları üzerinden eleştirmiştir. Öyle ki 2004 Anayasası ile "Cumhurbaşkanı seçilen kişinin varsa siyasi partisi ile ilişkisi kesilir" hükmü Anayasadan çıkarılmış, partili Devlet Başkanlığının önü açılmıştır. Zira hem Saakaşvili hem de Şevardnadze Gürcistan'ın iktidarda olan siyasi partilerinin önemli liderleridir. Bir diğer değişiklikte seçimlerin geçerli sayılması için koyulan % 50 seçime katılım şartı ortadan kalkmıştır. Aslında AGİT ve ODIHR raporları Gürcistan'da yapılan seçimlerin ne kadar usulsüz olduğunu ve 2003 seçimlerindeki verilerin de seçime katılım oranı ile ilgili gerçeği yansıtmadığının göstergesidir. Bu bağlamda Ocak 2004'teki Devlet Başkanlığı seçimi de Gürcü kamuoyunun Saakaşvili'ye olan desteği konusunda net bir tablo çıkarmamaktadır. Her ne kadar seçimlerden %94 oy oranı ile sonuç alınmış olsa da mevcut koşullarda güçlü tek aday olması Saakaşvili'nin önünü açmıştır. Yeni Anayasada bütçe konusunda Parlamentonun yetkisini kısıtlayan bir düzenlemede yapılmıştır. Buna göre yürütme organının izni olmadan Meclis bütçe artışı yapamayacaktı. Bu karar, 2003 Parlamento seçimlerinden önce bütçede para olmamasına rağmen emekli maaşlarına ve memur ödemelerine zam yapılmasına binaen alınmıştır.¹⁹⁷

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Gürcistan'da demokrasiyi topluma yerleştirme mücadelesi uzun yıllar almıştır. Son 15 yıl içerisinde halkın iradesi dışında üç kere rejim değişikliği yapılmıştır. Akabinde yapılan seçimler ise zaten verilmiş olan yetkiyi meşrulaştırmak adına yapılmıştır. Geleneksel olarak, Gürcistan'da parlamenter model daha yüksek düzeyde bir demokrasi ile ilişkilendirilirken, başkanlık modeli diktatörlük tehlikesiyle bağlantılı bulunmuştur. Anayasada yapılan değişikliklerle kurulan yeni rejim Avrupa modeli olarak ilişkilendirilmişse de yeni düzenleme yürütme organına aşırı güç tanıdığından eleştiriye açıktır. Bununla birlikte Şevardnadze'nin kurduğu rejimden sonra Saakaşvili'nin başlattığı demokratik dönüşüm süreci aslında Gürcistan'ın demokratikleşme sürecine ket vurabilir. Anayasanın geniş yetki alanı sunmasının yanında Saakaşvili'nin de baskın liderlik vasfı Gürcistan'da otoriter rejim kurmasına yol açmıştır. Keza yeni Anayasanın birkaç hafta içinde kapalı kapılar arkasında düzenlenmesi ve onaylanması Saakaşvili'nin hibrid rejimi oluşturan kurumsal yöntemleri hemen kullanmaya başladığını göstergesi olarak yorumlanabilir.

¹⁹⁷ Muskhelishvili, Constitutional Changes, p.50

3.1.1.1. Kamu Hizmeti ve İdari Alanda Yapılan Reformlar

Yeni Anayasa aslında devletin yasallığının meşrulaştığı ve işleyişinin değişmeye başladığı dönemle eş zamanlı olarak hazırlanmıştı. Hükümetin her kademesinde yolsuzlukla mücadele başlamış ve kamu kurum ve kuruluşlarında yenilenmeye gidilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarında yapılacak olan çalışmalar ve yeni düzenlemeler ekonomik, siyasal ve sosyal alanda yenilenecek olan Gürcistan devletinin yapı taşı niteliğindedir. Bu bağlamda Saakaşvili ve Zhvania bu bilinçle hareket ederek rüşvetle iş yapan kamu sektörünü özel sektörün büyümesinin önünde engel olarak görmüşlerdir. Özellikle ekonomik olarak çökmüş durumda olan Gürcistan'a uluslararası yatırımcı çekmek adına öncelikli olarak işlevini kaybetmiş kamu kurum ve kuruluşlarının yenilenmesi hedeflenmişti. Keza yeni hükümetin göreve başlar başlamaz karşılaştığı en önemli sorun da Bakanlıkların ve İdari İşler Dairelerinin görev ve yükümlülüklerinin belirsiz ve iç içe geçmiş durumda olmasıydı. Bunun yanında kamu kurum ve kuruluşlarının hesap verilebilirliği de muğlaktı. Gül Devrimi sürecinde Özgürlük Enstitüsü'nde görev yapmış olan Vardzelaşvili ise yaptığı açıklamada, Gürcü kamuoyunun mevcut sistemin eksikliklerini bildiğini ifade etmiştir. Halkın yeni hükümetten beklentisinin ise eski sistemi reformize etmek yerine yeni bir sistem oluşturması ve böylelikle bürokrasiyi daha işlevsel hale getirerek şeffaflığı ve verimliliği arttırması yönünde olduğunu belirtmiştir.

Bu durumdan yola çıkan Saakaşvili, Şevardnadze'nin reform çalışmalarını koordine etmek adına kurduğu Kamu Hizmet Bürosu'nu temel alarak yeni bir oluşum kurmuştur. Şubat ayında hazırlanan mevzuatta kamu kurum ve kuruluşlarında yapılacak olan değişikliklerle ilgili politikayı koordine etmek adına 12 kişiden oluşan Kamu Hizmeti Konseyi'ni kurmuştur. Saakaşvili'nin başkanlığında çalışacak konseye Kartlos Kipiani sekreter olarak atanmıştır. Kipiani, Gül Devriminden önce Kamu Hizmeti Bürosunda çeşitli kademelerde görev yapmış, yurtdışındaki eğitim programlarına katılmıştır. Ancak Şevardnadze hükümetinin reform çalışmalarına gerekli siyasi desteği sağlamadığı için çalışmaları yetersiz kalmıştı. Bu bağlamda hem tecrübeleri hem de eğitimi ile Saakaşvili'ye doğru yön vermesi beklenmekteydi.¹⁹⁸ Yeni düzenleme ile oluşturulan Kamu Hizmeti Konseyi, kamu alanında yapılacak olan bütün reformlar için ayrıntılı bir hazırlık yapmakla görevlendirilmiştir. Kamu Hizmeti Bürosu'nun görev ve sorumluluğu ise Konsey tarafından hazırlanan ve Parlamento'nun onayladığı reformların uygulanmaya konulmasıdır.¹⁹⁹

İktidarın ilk yıllarında kamu sektöründeki yozlaşmayı en aza indirmek adına atılan adımlardan bir diğeri ise toplam bakanlık sayısının 18'den 13'e düşürülmesi olmuştur. Hükümet Altyapı Bakanlığı'nı dağıtarak görev ve sorumluluk alanlarını Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı'na

¹⁹⁸ Bennet, Public Sector Reform, p.5.

¹⁹⁹ David Rinnert, The Politics of Civil Service and Administrative Reforms in Development-Explaining Within-Country Variation of Reform Outcomes in Georgia after The Rose Revolution, **Public Administration and Development**, 35,2005, p. 21

devretmiştir. Saakaşvili'nin 2005 yılında yürütmeden kaldırdığı Devlet Güvenlik Bakanlığı'nın görev ve sorumluluklarını ise İçişleri Bakanlığı üstlenmiştir. Eski Gümrük Dairesi, Vergi Dairesi ve Mali Polis Bürosu'nun bütün görev ve sorumluluk alanları birleştirilerek Maliye Bakanlığı bünyesinde kurulan Gelir Hizmet Birimi'ne devredilmiştir.²⁰⁰ Yeni hükümetin bu değişikliğe gitmesi ile yaklaşık 35.000 kişi işini kaybetmiştir. Bunun yanında eski memurlara ve Şevardnadze hükümeti ile bağlantılı olanlara karşı daha sert ve katı davranılmış, en üst düzeyde neredeyse Sovyet yönetiminden kimseye yer verilmemişti. Saakaşvili hükümetinin ilk kabinesindeki isimlerin 8'i daha önceden STK'larda çalışmışken, 14'ü ise yaş olarak önceki kabinelere göre oldukça gençti (en büyükleri 1961 doğumlu).²⁰¹ Bununla birlikte ilk kabinede göze çarpan isimler arasında Milli Eğitim Bakanı olarak atanan Kakha Lomania daha önceden SOROS vakfı üyesi iken, İçişleri Bakanı olan Vano Merabişvili ise Milli Hareket Birliği'nin sekreteri olarak daha önce görev yapmıştı. Parlamento üyeleri Giga Bokeria ve Givi Targamadze ise Devrim sürecinde Özgürlük Enstitüsü'nde aktif rol almış isimlerdi.²⁰² Çoğu Batı'da eğitim almış olan yeni kabine üyeleri alanlarında oldukça donanımlı idi. Saakaşvili'nin ekibinin öncelikli amacı yolsuzluğu azaltarak devlet kurumlarında verimliliği ve şeffaflığı arttırmaktı. Bunun yanında Saakaşvili zengin ve nüfuzlu çevreleri de ittifak gücü olarak yanında tutmayı ihmal etmedi.

Kamu sektörü alanında özellikle işini iyi yapmayan ve görevini kötüye kullandığı düşünülen polis, gümrük memuru ve vergi tahsildarlarının görevine son verilerek yerlerine liyakat esasına göre yeni kişiler atanmıştır. Böylelikle bu düzenlemenin ardından Şevardnadze'nin neopatrimonyal sistemi için hayati önem taşıyan kurumlar ıslah edilmiş oldu. Siyasi kontrolün yeniden merkezileştirilmesi ile birlikte yolsuzluk oranında önemli bir düşüş kaydedilirken, vergi gelirleri sadece 2004 yılında bile dört kat artmıştı. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algı İndeksi'nin verilerine göre Gürcistan, 2003 yılında 133 ülkeden 124. İken 2007 yılında 79. sıraya yükselmiştir. Mevcut koşullardaki düzelme günlük hayatta Gürcü vatandaşların da farkına varabileceği durumda idi; özellikle enerji kaynaklarında meydana gelen kesintilerin azalmış ve altyapı onarım çalışmaları yerinde ve zamanında yapılmaya başlanmıştı.²⁰³

Bütün bu değişimlerin toplum tarafından benimsenmesi ve Saakaşvili iktidarının güçlendirilmesi adına bir dizi kampanya yürütülmüştür. Öncelikle Mikail Saakaşvili yaptığı açıklamalarla ve ortaya koyduğu irade ile ne kadar kararlı olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanında devlet kademlerinde yer alan önemli isimler hem reform çalışmalarının işleyişinde yer almış hem de yaptıkları açıklamalarla Saakaşvili'yi her adımda desteklemişlerdir. Özellikle yolsuzluğu

²⁰⁰ Bennet, Public Sector Reform, pp. 7-8.

²⁰¹ Joel Lazarus, Neo-liberal State Building and Western "Democracy Promotion" the case of Georgia, **Pan-European Conference on International Relations**, Stockholm, Sweden, Sep. 9-11, 2010.

²⁰² Samuele Dominioni, Consolidating a hybrid regime: the case of Georgia under Shevardnadze and Saakashvili.

²⁰³ Lazarus, Neo-liberal State Building.

önleme konusunda Gürcistan tarihinde ilk defa harekete geçilmiş bu bağlamda caydırıcı cezalar verilmiş ve kuvvet kullanılmaktan dahi kaçınılmamıştır.

2003 yılında Adalet Bakanlığı ve Bakanlığa bağlı kurumlar idari açıdan çok yetersiz durumdaydı. Devletin hemen her kademesinde görülen yozlaşmış memur zihniyeti burada da etkiliydi. 2001 yılında Gürcü nüfusunun %97'si, Nüfus Dairesi'ni ülkenin en yozlaşmış kurumu olduğunu belirtmiştir. Keza, Dünya Bankası'nın belirttiğine göre Gül Devrimi'nden önce bir memur Nüfus Dairesinde işe başlamak için 5000-25000 dolar arasında bir rüşvet ödemekteydi. Bununla birlikte 2003 yılında Adalet Bakanlığı'na bağlı kurumdan pasaport çıkarmak için gerekli resmi harç ise 15 dolardı, ancak vatandaşların bu hizmet için ödedikleri miktar 100-300 dolar arasında bir meblağı bulmaktaydı. Sonuç olarak 2003 yılında Gürcü nüfusunun yaklaşık %60'ının geçerli kimlik ya da pasaportu yoktu.²⁰⁴ Kamuoyu araştırmalarına göre, vatandaşların kimlik bilgilerine ait bir veri tabanının olmaması Adalet Bakanlığı'nı işlevsiz göstermektedir. Bu bağlamda yeni hükümet ilk olarak Adalet Bakanlığı bünyesinde yeniden yapılandırmaya gitmiştir.

Adalet Bakanlığı'na bağlı Nüfus Müdürlüğü ve Kamu Sicili Dairesi'nin görev ve sorumluluk alanları yeniden yapılandırılmış (kişisel kimlik belgelerinin düzenlenmesi, arazilerin mülkiyet haklarının ve tapuların düzenlenmesi gibi), liyakata dayalı iş alımları, maaş artışları ve memurlara yönelik diğer özlük hakları uygulanmaya konulmuştur. Adalet Bakanı Yardımcısı Konstantine Vardzelaşvili ve beraber çalıştığı Irakli Porçkhidze, Nüfus Müdürlüğü'nün altyapısı için yeni bir kişisel kayıt sistemi oluşturmak adına pasaport ve kimlik kartlarını yenilemeye başlamıştı.²⁰⁵ 2011 yılında yapılan bir araştırmada pasaport ya da kimlik belgesi için işlem yapan vatandaşların sadece %1'i işlemlerde yolsuzluk/rüşvet olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Gürcü vatandaşların %92'si resmi belge düzenleme kalitesinden duydukları memnuniyeti de belirtmişlerdi.²⁰⁶ Bu da Adalet Bakanlığı bünyesinde yapılan radikal değişimin idari kaliteyi arttırdığını ve 2003 öncesi döneme göre vatandaşlardaki hizmet kalitesi algısını değiştirdiğini göstermektedir.

Bununla birlikte polis teşkilatında yapılan değişiklik yeni rejimin yüzü olmuştur. Devrimin hemen ardından Başkan Saakaşvili ve ekibi devlete olan güveni yeniden inşa etmek adına önemli adımlar atma gereği duydular. Özellikle 2004 yılında polis teşkilatına olan güveni arttırmak için oluşturdukları kampanya bu açıdan oldukça önemlidir. Polis memurlarında yeni bir imaj oluşturmak için sicili temiz ve dış görünümü daha güçlü ve etkili kişiler görevlendirilmiştir. Saakaşvili, kötü alışkanlıkları olan, düşük maaşlı trafik polislerini işten çıkarmış yerine rüşvete mahal vermeyecek ödeme ile daha güvenilir polis memurlarını işe almıştı. 2004 yılının sonbaharında göreve başlayan yeni polis memurlarına, kendilerine özgü üniformalar hazırlanmış

²⁰⁴ Rinnert, Reform Outcomes, p.24

²⁰⁵ Bennet, Public Sector Reform, p.6

²⁰⁶ Rinnert, Reform Outcomes, p.24

ayrıca Volkswagen markalı araçlarla bir filo kurulmuştur. Bu reform çalışması hükümetin sokakta göze çarpan en önemli başarılarından biridir.²⁰⁷

Tüm bunlarının yanında idari alanda ve kamuda yapılan düzenlemeler, bütün bakanlıklar nezdinde olumlu sonuç vermedi. Kamuoyu açısından bakıldığında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda yapılan iyileştirme çalışmaları yetersiz kalmıştır. 1999 yılında Şevardnadze Hükümeti'nin yaptığı bir değişiklikle Sağlık Bakanlığı ve Sosyal Refah Bakanlığı birleştirilerek Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı oluşturulmuştur. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında görülen sıkıntılar buradaki işleyişi de aksatmaktaydı. Bunun yanında bakanlık personel sayısı da oldukça fazla olmasına rağmen iş akışı çok yavaştı. 2000'li yılların başında vatandaşlar sağlık hizmeti harcamalarının %70-80'in kendi ceplerinden ödemekteydi. 2004 yılında başlatılan kamu alanında iyileştirme faaliyetleri kapsamında geniş çaplı bir halk sağlığı reformu yapıldıysa da ÇSGB ve bağlı kurumlarda idari kalitede verimlilik artmamıştır. Keza Dünya Sağlık Örgütü'nün 2009'da belirttiğine göre ülke çapında bütün kamu kurum ve kuruluşlarına uygulamaya başlanan yeni düzenlemeler kıyaslandığında ÇSGB'nin verimlilik ve şeffaflığının diğer kamu kurumlarına göre yetersiz kalmıştır. Aynı araştırmaya göre vatandaşların 2003-2013 yılları arasında halk sağlığı kurumlarına yönelik güvenilirlik algısı giderek azalmıştır.²⁰⁸

2003 yılından itibaren kamu hizmeti alanında yapılan bu değişiklikler Gürcistan'ın Devlet memurluğu kanununun özü olarak anlaşılabilir. Kamu hizmetinin kapsamlı bir şekilde hazırlanmış tek bir yasasının olmaması bağlayıcı olmadığı anlamına gelmemektedir. Liyakata dayalı memuriyet alımları, memurların varlık beyanı zorunluluğu, memur maaşlarındaki artışlar gibi düzenlemeler diğer ülkelerdeki Kamu hizmet kanunları ile benzer özellikler taşıdığından, yapılan değişiklikler bütün bakanlıklar için bağlayıcı nitelik taşıdığından, bu düzenlemeler Kamu Hizmeti kanunu olarak kabul edilebilir.

3.1.1.2. Ekonomik Reformlar

Gül Devrimi ile iktidara gelen Saakaşvili hükümeti kendini sosyo-ekonomik bir dizi sorunun ortasında bulmuştu. Şevardnadze hükümetinden enkaz bir ekonomi devralan yeni Başkan, çok acil olarak ülkenin kurumsal ve sosyo-ekonomik alanlarındaki sorunları gidermek adına bir dizi yapısal değişikliğe ihtiyaç duymaktaydı. Bu bağlamda hem kurumsal hem de ekonomik reform hareketleri başlatılmıştır. Öncelikli olarak Gül Devrimi'nin en önemli nedenlerinden biri olan ekonomik kriz düzeltilmeli ve kamuoyunda devlet güveni tekrar sağlanmalıydı. Keza Gül Devrimi'nden hemen önce 2003'te Uluslararası Şeffaflık Örgütü Küresel Yolsuzluk Barometresi'nin (GCB) yaptığı

²⁰⁷ James V. Wertsch, Georgia as a Laboratory for Democracy, *Demokratizatsiya*, Fall, 2005, Vol. 13 Issue4, p.528

²⁰⁸ Rinnert, Reform Outcomes, p.26

ankete katılanların %55'i yolsuzluğun önümüzdeki üç yıl içerisinde artmasını beklediklerini belirtmişken sadece %10,5'i düşüş beklediğini belirtmiştir.²⁰⁹

Maliye alanında Saakaşvili hükümetinin en büyük çıkmazı bütçe açığıydı. 2003 yılı Maliye Bakanlığı verilerine göre Gürcistan'da değişen oranlarda olmakla birlikte 21 farklı türde vergi alınmaktaydı. Nitekim vergi alanındaki karmaşık düzenlemeler ve yaptırımın olmaması ile birlikte vergi kayıt sisteminin şeffaf olmaması ve vergi tahsildarlarının rüşvete mahal verecek kadar düşük maaş almaları neticesinde hükümet ancak vergilerin %35'i kadarını toplayabiliyordu.²¹⁰ Buna ek olarak Abaşidze yönetimi altındaki Acara Bölgesi, merkezi hükümete göndermesi gereken gümrük vergisi gelirleri başta olmak üzere vergi ödemelerini göndermiyordu. Bu da Şevardnadze hükümetini oldukça güç bir durumda bırakıyordu. Şevardnadze hükümetinin bütçe ile ilgili izlediği yanlış politikalar neticesinde 2003 yılında devlet bütçesindeki açık, planlanan devlet bütçesi gelirinin %15'i kadardı. Bütçe açığının bu kadar büyük olmasının sonucunda 2003 yılı sonunda kamu sektörüne yapılamayan ödemeler ve emekli maaşlarından oluşan toplam kamu borcu 120 milyon dolara ulaşmıştı. Bunun yaklaşık 70 milyon doları emekliler için yapılacak maaş ödemeleriydi. Halkın %52'si yoksulluk sınırının altında yaşarken, işsizlik oranı şehirlerde %40'ı aşmıştı. Dış borç ülkenin GSYİH'sının yarısından fazlaydı.²¹¹

Devrimin ana nedenlerinden gösterilen ekonomik veriler ve devletin her kademesinde görülen yolsuzluk, halkın kamu kurum ve kuruluşlarına olan güvenini sarsmıştı. Saakaşvili ve Zhvania'nın ülkeyi kalkındıracak ve bütün kurumları ıslah edecek bir Maliye Bakanı'na ihtiyaçları vardı. Bu bağlamda göreve başlayan Kakha Bendukidze, Maliye Bakanlığı yaptığı süre boyunca Gürcistan ekonomisi için yapı taşı sayılabilecek düzenlemeler yapmıştır.

İvedilikle göreve başlayan Bendukidze, özellikle yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmek ve önemli uluslararası örgütlerden hibe almak için acil olarak kamu kurum ve kuruluşlarında ıslah hareketine başladı. Gürcistan'ın uluslararası arenada güvenilirlik oranının artması ve serbest piyasa ekonomisine geçmesi gerekiyordu. Bu sebeple kamudaki yolsuzluğu ve rüşvet almayı önlemek adına öncelikli olarak kamu kurum ve kuruluşlarında ıslah hareketini başlatmıştır. Bakanlıkların ve bakanlıklara bağlı kurumların yapıları yeniden düzenlenmiş ve birleştirilmişti. Özellikle 2005 yılında Saakaşvili'nin desteği ile Bendukidze, Kamu alanında yapılan dönüşüm ve iyileştirme programının en önemli ismi olmuştur. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve kabine ile koordineli bir şekilde çalışan Bendukidze, bakanlıkların kendi ihtiyaçlarına yönelik değişim ve iyileştirme programı oluşturmaları için teşvik programları hazırladı.²¹²

²⁰⁹ The Transparency International Global Corruption Barometer, 3 July 2003

²¹⁰ Bennet, Public Sector Reform, p.4.

²¹¹ Vladimer Papava, Economic Achievements of Postrevolutionary Georgia Myths and Reality, **Article in Problems of Economic Transition**, vol. 56, no.2, June 2013, p.54

²¹² Bennet, Public Sector Reform, p.3

Öncelikle Maliye Bakanlığı bünyesinde düzenlemelere başlayan Bendukidze, sözleşmeli personel alımı ve özelleştirme yolu ile devletin iktisadi faaliyetlerini sınırlandırarak güçlü bir piyasa ekonomisine geçiş yapmak istemiştir. Zira Gürcistan ekonomisinin büyük bir kısmı daha önceden özelleştirilmişti. Nitekim 2004 yılında hükümetin açıkladığı yeni özelleştirme yasası ile birlikte endüstriyel tesisler, limanlar ve altyapı tesisleri gibi daha önceden özelleştirilmeyen kamu iktisadi teşebbüsleri program kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda 2000 memur civarındaki Bakanlık personelini üçte iki oranında azaltarak personel sayısını 700'e indirmiş, verimliliği ve kontrolü arttırmak adına kısa vadeli sözleşme ile alım yapmıştır. Bendukidze'nin personel ile ilgili bu uygulamasına diğer Bakanlıklar temkinli yaklaşmışlardır. Nitekim Bendukidze, eski istihdam sistemi rüşvete mahal verdiği ve verimlilik konusunda daha düşük performansa neden olduğu için kendi Bakanlığı bünyesinde uygulamada ısrarcı olmuştur.²¹³

İstikrarı sağlamak ve kamuya güveni pekiştirmek için yolsuzluğa karşı devletin her kademesinde mücadele başlattığını sık sık vurgulayan Saakaşvili yönetimi, özellikle vatandaşın birebir hizmet aldığı kurumları ıslah etmeye öncelik vermiştir. Bu bağlamda pasaport veya kimlik işlemlerinde ya da tapu işlemleri gibi temel hizmetlerin verildiği kurumlar öncelikli iyileştirildi. Bunun yanında rüşvet almak için sık sık durduran ve denetleme yapan trafik polisleri de küçük çaplı yolsuzluğun görüldüğü kurumların başında idi. Yeni kurulan devriye polisi teşkilatına rüşvete mahal vermeyecek maaş ödemesi yapılmıştır. Ayrıca vatandaşın eğitim hakkı da gasp edilmiş durumdaydı, ülke çapında eğitim standardı oldukça düşüktü. 2004 yılında Eğitim Bakanlığı geniş çaplı bir reform programı başlatmıştı. Aralık 2004'te ise eğitim sistemini âdemi merkezileştirmeyi ve eğitim kurumlarına daha fazla yetki vermeyi amaçlayan yeni bir Yüksek Öğrenim Yasası kabul edildi.²¹⁴ Yasaya göre Cumhurbaşkanı tarafından atanacak rektörler iki yıl içerisinde Avrupa standartlarına göre müfredatlarını ve yönetimlerini değiştireceklerdi. Ayrıca önüne gelene diploma veren birçok üniversitenin de lisansı alınmıştır. Uzun yıllardır üniversiteye giriş sırasında yaygın bir şekilde yapılan hak ihlalinin önüne geçmek için merkezi sınav uygulamasına geçilmiştir. Bu yeni düzenleme ile eğitim alanında sosyal adalet sağlanmaya çalışılmış ve 2005 yılında ilki yapılan merkezi bir üniversite giriş sınavı hazırlanmıştır. Böylelikle gençler sadece bilgilerini kullanarak üniversiteye girebileceklerdir.²¹⁵

Rüşvet alımının önüne geçmek, moral ve motivasyonu arttırmak, daha nitelikli personel çalıştırmak için daha yüksek maaş vermesi gerektiğini kabul eden hükümet, memur maaşlarını arttırmak için 2004 ve 2005 yılında önemli adımlar atmıştır. Öncelikle Saakaşvili demokrasi yolunda ilerlediğini belli ederek uluslararası hibe kuruluşlarının dikkatini çekmeyi hedeflemişti. Zaten 2004 yılının başlarında George Soros'un Açık Toplum Enstitüsü (OSI) ve BM Kalkınma

²¹³ Bennet, Public Sector Reform, p.5

²¹⁴ Freedom House, Nations in Transit -Georgia, 2006.

²¹⁵ President Says Education Reform to Boost Social Justice, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=10823>

Programı (UNDP) ek ödemeler için bir program geliştirdiler. Devlet bünyesinde yapılacak reform çalışmalarında yetenekli ve eğitimli personeli istihdam etmeyi hedefleyen program, üst ve orta düzey devlet memurlarının maaşlarına ek ödeme getirerek, devlet kurumlarını özel sektörden daha cazip kılmıştır. Üç yıl sürmesi planlanan program, devlet bütçesinin bir yıl sonra kendini toparlaması ile sona ermiştir.²¹⁶ Bunların yanında vatandaşın en büyük kaygısı enerji sektöründeki aksaklıkların giderilmesi noktasıdır. Saakaşvili hükümetinin önündeki en büyük engel elektrik kesintileri ve ısınma problemi idi. Devrimden önceki yılda Tiflis hariç ülkenin pek çok iline elektrik günde birkaç saat verilebiliyordu. Enerji sektöründeki sorunlarla mücadelenin sonucunda 2006 -2007 kışında tüm ülkeye elektrik verilmeye başlanmıştı. Halkın birebir hizmet alması yeni hükümete olan inancı ve güveni arttırıyordu.²¹⁷

En büyük değişimlerden biri ise vergi sisteminde gerçekleşmiştir. 2004 yılının sonunda Meclis, işletmelerin 1 Ocak 2004'e kadar olan birikmiş vergi borçlarını bağışladığı bir mali af yasasını da kabul etmiştir. Aynı yasanın içerisinde vergi miktarını ve vergi oranlarını azaltmak için yeni bir düzenlemeye de yer verilmiştir. Bendukidze ve ekibi uzun çalışmalar neticesinde tahsil edilemeyen vergilerin kaldırılmasını uygun bulmuşlardır. Bunun neticesinde Gürcistan'ın karmaşık vergi sistemi basitleştirilerek yeni bir vergi sistemine geçilmiştir. 21 kalemden alınan vergiler üçte iki oranında azaltılarak 7 kaleme düşürülmüştür. İlk üç yıl için yeni vergi kanunu, %12 sabit oranlı gelir vergisi, %20 Katma Değer Vergisi ve %10 temettü ve faiz gelir vergisinden oluşurken miras vergisi ve sermaye kazançları vergilendirilmemiştir.²¹⁸ Hükümetin vergi konusunda yürüttüğü politika Saakaşvili'nin işadamları ile arasındaki buzları biraz olsun eritmişti. Şevardnadze iktidarı özellikle işadamları ile yakın ilişki içerisindeydi, önde gelen işadamları hükümete hem ticari hem de siyasi olarak bağlıydı bunun yanında vergi kaçakçılığı görmezden gelinebiliyordu. Ancak Saakaşvili temel prensip olarak aldığı yolsuzlukla mücadele ilkesinden hiçbir kalemde taviz vermemekle birlikte, bu işadamları önceki hükümetle yakın temaslı olduğundan, onlara karşı katı politikalar uygulamış, hatta kimileri yargılanmıştı. Kabul edilen vergi affı ve yeni düzenleme hem işadamlarına uygulanan baskıyı azaltmış hem de hükümetin düzenli vergi toplamasına imkan sağlamıştı.

Yeni anayasa ile Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin arttırılması ile birlikte getirilen yeni düzenlemeler bir bakıma Gürcistan'ın refah seviyesini dolaylı olarak arttırmıştır. Devlet kadrolarındaki azalma ve daha yetkin personelin istihdamı ile ülkede mali düzen sağlanmıştır. Geniş yetkiler verilen Maliye Bakanı'nın düzenlemeleri sonucunda mali düzen sağlanmış, vergilerin düzenli toplanması sonucunda bütçe açığı kapatılmıştır. Özellikle vergi idaresinin önemli

²¹⁶ Nina Dadaluri, Political Corruption in Georgia, **Corruption and Development**, 2007, p.159

²¹⁷ Viladimer Papava, Anatomical pathology of Georgia's Rose Revolution, **Current Politics and Economics of the Caucasus Region**, Volume 2, Issue 1, p.5.

²¹⁸ **Freedom House**, Nations in Transit-Georgia, 2006.

ölçüde düzenlenmesi ile kayıt dışı işlemler tamamen sonlanmıştır. Sonuç olarak 2004 yılında bütçe krizi tamamen aşılmıştır. Bunlara ek olarak Abaşıdze ile olan krizin aşılması ve Gürcistan'da toprak bütünlüğünün tekrar sağlanması ile Acara Bölgesi düzenli olarak merkezi hükümete gelir akışında bulunmuştur. Bunun neticesinde ise emeklilere ve kamu çalışanlarına biriken maaş ödemeleri de dahil olmak üzere düzenli olarak ödeme yapılmıştır. 2003 yılında Şevardnadze hükümetinin yanlış politikaları nedeniyle durdurulmuş olan IMF programı, 2004 yılının yaz ayında yenilenmiştir.²¹⁹ Gürcistan'ın yeni yüzünün göstergesi olarak yeni model arabalar trafiğe çıkarken, Başkent Tiflis ve liman kenti Batum'da iddialı yeni gökdelenler yapılmaya başlanmıştır. Karadeniz bağlantılı otoyol inşası projesi hızlandırılmıştır. Ayrıca turizm amaçlı tarihi Sığnaği kentinin restorasyonuna başlanmıştır.²²⁰

Yeni değişiklikler ile Bendukidze'nin serbest piyasa ekonomisine ulaşmayı hedeflerken iş dünyası ve yabancı yatırımcı için güvenilir ortam oluşturmuştur. Ticaretin gelişmesine güvenli ortam sağlamak adına yeni bir iş kurmak için gerekli izin belgesi ve ruhsatlar için de düzenleme yapılmıştır. Gürcü Genç Avukatlar Derneği'nin yaptığı bir araştırmaya göre önceki izin belgesi ve ruhsat sisteminde istenen evrakların %83'ü gereksizdi ve sadece haraç için kullanılıyordu. Yeni düzenleme ile evrak sayısında azaltma yapıldığı gibi başvurular da tek bir kurumdan yapılacaktı.²²¹ Böylelikle yatırımcıların ve girişimcilerin yeni bir iş kurmak için önündeki bürokratik engeller kalkmıştır.

Özelleştirme ve uluslararası yatırımcının gelmesi ile Gürcistan'da serbest ekonomi piyasası canlandıysa da işsizlik oranı Saakaşvili yönetiminin ilk üç yılı %12'nin üzerinde kalmış, 2005 ve 2006'da ise %13,8'e ulaşmıştır.²²² Maliye Bakanlığı verilerine göre 2003'ten 2007'e kadar, hem yeni vergi yasasının hem de vergi idaresindeki memurların rüşvete mahal vermemeleri neticesinde vergi gelirleri yaklaşık iki katı artarak %35'ten %78'e çıkmıştır. GSYİH ise %15'ten %23'e yükselmiştir. Ekonomik büyüme ile birlikte maaş ödemelerine de artış gerçekleşmiştir. Memur maaşlarında yapılan iyileştirme ile bazı memur maaşları 15 kat artmıştır. Kamu hizmetinin önemli ölçüde küçülmesine rağmen, memur maaşları için ayrılan bütçe 2004'ten 2007'ye kadar %132 artmıştır. Genel olarak devlet bütçesi devrimden önce 350 milyon ABD doları iken 2006'da 6 milyar ABD dolarına yükselmiştir. GSYİH ise 2004'te %9,5, 2005'te %9,3, 2006'da %8 gelişim göstermiştir.²²³

²¹⁹ Papava, Anatomical pathology, p.4

²²⁰ Stephen F Jones, The Rose Revolution: A Revolution without Revolutionaries?, Cambridge Review of International Affairs, Vol. 19, No.1 Marc 2006, p.45

²²¹ Dadaluri, Political Corruption, p.161

²²² Bennet, Public Sector Reform, p.8

²²³ Bennet, Public Sector Reform, p.10

Ne var ki devlet bütçesinin artmasında önemli bir katkı payı da ‘kefare’ ödemeleri olmuştur. Saakaşvili özellikle eski yönetimin tasfiyesi meselesinin üzerinde titizlikle durmuştur. Devlet kademesinde üst düzey birçok yetkili 2004 yılında gözaltına alınmıştı. Rüşvet veya yolsuzluk şüphesi ile tutuklanan birçok eski yetkili ve özellikle de Şevardnadze’ye yakın olan isimler serbest kalmak için bir miktar ödeme yapmışlardı. Yeni hükümetin popülaritesini arttırmak adına medyada bu haberlere geniş yer verilmişti. Birçok bakan ve milletvekili gözaltına alınmış, birçoğu etkin pişmanlık ve ceza indirimi yolu ile suçlamaların düşürülmesini ve kayıtların silinmesi karşılığında kefare’ ödemeyi kabul etmişti. Bu uygulama sebebi ile birçok yetkili de daha tutuklanmadan istifa ederek üzerinden soruşturma sürecini atlatmıştır. Resmi olarak devlet bütçesindeki kaybın ne kadarının bu kişilerin zimmetinde olduğu ve ne kadarının da ödendiği belirtilmemiştir.²²⁴

Ekonomi alanında yapılan bu düzenlemeler ne yazık ki vatandaşın bireysel olarak ekonomik durumundaki eşitsizliği düzeltmemiştir. Devrimden önce kamu kurum ve kuruluşlarında görülen rüşvet alma, yolsuzluk suçlamaları devrimden sonra yeni hükümetin çabaları ile azaldıysa da bunun vatandaşın refah seviyesine net bir etkisi olmamıştır. Yeni iş hukuku düzenlemeleri yabancı ve yerli yatırımcı için bir fırsat sağlamış, ülkedeki yeni siyasi elit sermaye arttırmaya devam etmiştir. Devrimden önce rüşvet alarak ve yolsuzluk yoluyla ya da gücünü kötüye kullanarak servet sahibi olan elitler, devrimden sonra yasadışı özelleştirme ya da vergi kaçakçılığı ile servet sahibi olmuşlardı. Ne yazık ki oluşan bu sermaye ekonomik açıdan etkin bir şekilde faaliyet gösterememiş, sadece ekonomik büyüme göstergeleri ile kendini ispatlamıştır. Yapılan düzenlemelerin ne derecede etkili olduğu veri bazında değerlendirildiğinde Dünya Bankası ‘İş Yapma Kolaylığı İndeksi’ (Doing Business) 2006 yılı verilerine göre Gürcistan 112. sıradan 37. sıraya yükselmiştir.²²⁵ Her ne kadar ülkeye yatırım yapıldıysa da halkın refahını doğrudan arttıran bir girişim olmamıştır. İşsizlik oranı Saakaşvili yönetiminin ilk üç yılı %12’nin üzerinde kalmış, 2005 ve 2006’da ise %13,8’e ulaşmıştır.

3.1.1.3. Askeri Alanda ve Güvenlik Alanında Yapılan Değişiklikler

Gürcistan’da güvenlik unsurları eski Sovyet ülkelerine nazaran daha karmaşık haldeydi. Gürcistan Cumhuriyeti’nin güvenlik güçlerine bağlı birimler; silahlı kuvvetler, sınır koruma birimleri, İçişleri Bakanlığı bünyesindeki iç birlikler ve özel kuvvetler; Güvenlik Bakanlığı, Devlet İstihbarat Dairesi; Devlet Güvenlik Servisi; ilgili meclis komisyonları, yürütme ve yargı organlarından oluşmaktadır. Bunun yanında Abhazya ve Güney Osetya’daki ayrılıkçı otoritelerin kontrolündeki kuvvetler ve Acara Özerk Cumhuriyetine bağlı kuvvetler Gürcistan güvenlik güçlerinin de bir parçasıdır. Ayrıca Gürcistan’ın Pankisi sınırında ve Gali bölgesi yakınlarında

²²⁴ Papava, Economic Achievements, p.55

²²⁵ **Doing Business 2006**, <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB06-FullReport.pdf>

paramiliter güçler faaliyet göstermekteydi. Gürcistan'ın güvenlik güçlerini etkileyen en önemli grup ise ülke topraklarındaki yabancı güvenlik birimleriydi. Gürcistan'daki askeri üslerde Rus silahlı kuvvetleri; Enguri nehri boyunca BDT barış gücü, ABD'nin Gürcistan Eğitim-Donat Programı kapsamındaki askerleri, Abhazya, Güney Osetya ve Gürcistan'ın Çeçenistan sınırında konuşlandırılmış BM ve AGİT gözlemcileri. Gürcü topraklarındaki bu askeri unsurlar bu açıdan bakıldığında karmaşa içerisinde bulunuyordu. Gürcistan güvenlik güçleri ne Batı'ya entegre olabilmiş ne de tam olarak eski Sovyet düzeninin devamı niteliğindeydi. Özellikle asker-sivil ilişkisi buradaki komuta sistemini de işlevsiz hale getirmişti.²²⁶ Ordu ve paramiliter güçler devlet yönetimine karşı bir sorumluluk ve saygı duymuyordu. Gül Devrimi'nde halk Şevardnadze'ye karşı ayaklandığında askerin ve ordunun onu korumaya kalkmaması, güvenlik güçlerindeki bozulmaya en makul örnektir. Bu bağlamda Saakaşvili iktidara geldiğinde acil olarak NATO standartlarına uygun askeri reform planlamayı gündeme almıştı.

Yeni yönetim ile birlikte Gürcistan'ın yeniden yapılanma süreci ivedilikle başladı. Devlet kurumlarında yeniden güven inşa etme, istihdam sağlama, yolsuzlukla mücadele, ekonomide yapısal reformlar, yabancı yatırımcıyı ülkeye çekme, egemenlik sahası içinde hakimiyeti yeniden inşa etme, ayrılıkçı bölgelerin yeniden entegrasyonu için zemin hazırlama gibi birçok alanda yenilenmeyi kapsayan süreçte, ülkenin güvenlik sektörünü sağlamlaştırması bütün diğer yenilikleri kapsayıcı nitelikteydi. Gürcistan'da yeni bir güvenlik ortamının yaratılması devlet inşa süreci için çok önemli bir adımdı. Güvenlik güçlerinin durumu, ülkenin refahı için en önemli ve zorlu konuların başındaydı. Bağımsızlığından itibaren Gürcistan'ın en büyük sınavı güvenlik güçleri oldu. Öncelikle ayrılıkçı silahlı örgütlenmeyle başlayan problem, çatışma, yolsuzluk, sivil itaatsizlik, kaçakçılık gibi birçok kolda hızla ilerledi. Bu bağlamda ülkenin tüm unsurlarının güvenilir hale gelmesi için acil olarak terör tehdidini, silah ve uyuşturucu kaçakçılığını, kara para aklamayı ve yasa dışı göçü önlemeye yönelik tedbirler alması; boru hatlarının güvenlik önlemlerini geliştirmesi; iç kaynakları seferber edip yabancı malzeme ve teknik desteği sağlaması gerekmektedir. Silahlı kuvvetlerde reform çalışması yapmak için savunma bütçesinin önemli ölçüde artırılması gerekmektedir.

Gürcistan için özellikle yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmek ve boru hattının güvenliği meselesi hayati öneme sahipti. Bu bağlamda Şevardnadze iktidarının son dönemlerinde önemli adımlar atılmıştı. Rusya ile işbirliği yaparak ya da Rusya'ya karşı denge siyaseti izleyerek ayrılıkçı bölgeleri geri getiremeyeceğinin farkında olan Şevardnadze, 1990'ların son döneminde güvenlik ve dış politikada yönünü açık bir şekilde Batı'ya çevirdi. Burada ABD'nin ve Batı'nın Kafkasya'ya yönelik değişen siyasetinin etkisi büyük olmakla birlikte Gürcistan'da enerji transitinde aktif rol alma isteğindeydi. 1998 yılında Avrupa Konseyi, Gürcistan'ın üyeliğini kabul etmiş, aynı yıl ABD,

²²⁶ Philipp H. Fluri and Eden Cole, **From Revolution to Reform: Georgia's Struggle with Democratic Institution Building and Security Sector Reform**, Vienna and Geneva, July 2005, pp.250-251

Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan ve Özbekistan imzaladıkları Ankara Deklarasyonu ile Bakü-Ceyhan petrol boru hattına olan desteklerini bildirmişti.²²⁷ Ancak özellikle Rusya, kendi boru hatlarına alternatif yeni bir güzergah istemediğinden, Gürcü topraklarındaki çatışma ortamını destekliyordu. Projenin gündeme geldiği tarihlerde Pankisi krizinin çıkması ülkede güvenlik sorununu gündemde tutmuştur. Gürcistan, hattın güvenliğini sağlamak için elindeki bütün imkanları seferber ederken, NATO'ya katılma arzusunu dile getirmişti. Şevardnadze'nin görev süresinin sonuna doğru Gürcistan'ın NATO üyeliğine olan ilgisi arttıkça, askeri reform ihtiyacı daha acil hale geldi. Nitekim Gürcistan, Ocak 1994'te NATO'nun genişlemesi kapsamında geliştirilen Barış İçin Ortaklık (BİO) projesinin bir üyesiydi ve bu bağlamda Gürcistan ulusal ordusunun iyileştirilmesi kapsamında maddi ve teknik destek alıyordu.²²⁸ Haziran 1997'de Türkiye ile askeri işbirliği anlaşması imzalayan Gürcistan, anlaşma çerçevesinde 10 subayını Türkiye'ye göndererek eğitim aldırdı. Ayrıca Türkiye'nin onardığı Marneuli askeri havalimanı yeniden hizmet vermeye başladı. Bununla birlikte Şevardnadze, Mart 1999'da iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın hiçbir üçüncü ülkeye yönelmediğini ve ülkesinin Türkiye'ye topraklarında askeri üs vermesinin söz konusu olmadığını açıklamıştır. Şevardnadze'nin bu açıklaması Rusya'dan gelecek baskıları önlemek amaçlı yaptığı aşıkardır.²²⁹ 2002 yılında ise Savunma Bakanlığı bütçesini NATO standartlarına uygun olarak personel, hazırlık ve yatırımlar olmak üzere üç kısımda sınıflandırdı.²³⁰

Saakaşvili iktidara gelmeden dahi Batı yanlısı tutumunu, Batı ile işbirliğini, Gürcistan'ın NATO'ya üyeliği konusundaki arzusunu her fırsatta dile getirmişti. İktidara gelir gelmez de bu doğrultuda temaslar kurdu. Saakaşvili, 4 Kasım'da NATO Genel Sekteri Jaap de Hoop Scheffer ile görüşmesinin ardından, Tiflis'te düzenlediği basın toplantısında ABD'nin barışı destekleme operasyonlarında Gürcü askerleri için yeni ve geniş çaplı askeri yardım programı başlatacağını açıkladı. Halihazırda ABD, 2002-2004 yıllarında Gürcistan Eğit -Donat Programı (GTEP) çerçevesinde Gürcistan'a yaklaşık 2,400 askerin eğitiminde yardımcı olmak üzere 64 milyon ABD doları ayırdığını açıkladı.²³¹ Saakaşvili, ordunun yenilenmesi dahil olmak üzere, güvenlik güçlerine yönelik yapılacak değişiklikleri bu fonlarla destekledi. Ayrıca Savunma Bakanlığı bürokrasisine maaş artırımını için ayrı bir fon oluşturdu. 2003 yılı sonunda orduya ait tanklar, zırhlı araçlar, helikopterler ve diğer askeri teçhizat bakım onarıma alındı.

Bunun yanında Saakaşvili, askeri değişim sürecini NATO'ya üyelik konusundaki kararlılığından dolayı yaptığını, Gürcistan'ın birkaç yıl içinde NATO'ya katılmasını umduğunu vurguladı. Nisan 2004'te Gürcistan'ın NATO ile Bireysel Ortaklık Eylem Planı (IPAP) 2004-2006

²²⁷ İlhan Üzgel, ABD ve NATO'yla İlişkiler, Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, C.2, s.281

²²⁸ İlhan Üzgel, Nato'nun Genişlemesi, Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, C.2, s.309

²²⁹ Mustafa Aydın, Kafkasya ve Ortaasya ile İlişkiler, Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası** C.2, ss. 420-421

²³⁰ David Darchiashvili, Georgian Defense Policy and Military Reform, Ed. Bruno Coppieters adn Robert Legvold, **Statehood and Security: Georgia after the Rose Relution**, The MIT Press, Sep. 9. 2005, pp.131-132

²³¹ U.S. Announces New Military Assistance Program for Georgia, 05.11.2004, <https://civil.ge/archives/106519>

yılları kapsamındaki taahhüdü kamuoyuna duyuruldu. NATO standartlarına uygun 5000 askerden oluşan tam boyutlu bir piyade tugayının kurulması planlandı. IPAP ile birlikte NATO standartlarına ulaşmak için teknik değişiklikler desteklenmiştir. Ayrıca Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik entegrasyonuna, bölgesel işbirliğine, demokrasiye saygıya, insan haklarına, serbest piyasa ekonomisine ve etnik çatışmaların barışçıl yollarla çözümüne olan bağlılığı teyit edildi. IPAP ile birlikte Gürcistan'ın ulusal güvenlik kavramı birçok alanda tanımlanmış oldu.²³²

Akabinde Anayasal düzeyde birçok değişiklik Parlamentodan ivedilikle geçti. Parlamento tarafından onaylanan Askeri Doktrine göre Gürcistan güvenlik birlikleri dört teşekkülden oluşacaktı; Gürcistan Silahlı Kuvvetleri; Sınır Kuvvetleri; İçişleri Bakanlığı Birlikleri; diğer silahlı birlikler mevzuatla belirlenen normlara göre oluşur. Gürcistan Silahlı Kuvvetleri, NATO normlarına göre kara, hava ve deniz kuvvetlerinden oluşur. Yeni süreçte Ulusal Muhafızların yeniden yapılandırılıp birimin kendisi yedek kuvvetler için eğitim merkezine dönüşecekti. Savaş birimleri ise orduya entegre edilecekti. Yenilikler sadece ordu düzeni ile sınırlı kalmadı. Savunma Bakanlığı'na sivil bir isim atandı. Kuruma farklı pozisyonlarda birçok sivil memur da atandı. Saakaşvili diğer kurumlarda olduğu gibi genç, Batı tarzı eğitim almış, reformların gelişmesinde aktif rol oynayan subay ve askeri memurlarla hareket etti. Reformlar konusunda daha muhafazakar düşünen askerler ise emekli edildi. Bununla birlikte kurumlarda da yapısal değişikliğe gidildi. Gürcistan Devlet Sınır Koruma Dairesi, İçişleri Bakanlığı'nın bünyesine alınarak, bu teşkilatın kolluk teşkilatına dönüştürülmesine zemin hazırlandı. İçişleri Bakanlığı'na bağlı birlikler, Jandarma sistemine yakın bir teşkilata dönüştürülecek, ağır silahları ise Savunma Bakanlığı'nın kuvvetlerine devredecekti. İçişleri Bakanlığı bünyesindeki bu değişimi ve Gürcü polis teşkilatını Batı standartlarına yaklaştırmak için bir Reform Dairesi oluşturuldu. Aynı zamanda Sınır Koruma Dairesi'nin bir birimi olan Kıyı Koruma Kuvvetleri ve Savunma Bakanlığı'na bağlı Deniz Savunma Kuvvetleri'nin birbirine entegre olması için çalışmalar başladı. Doğrudan başkana bağlı bağımsız bir dış istihbarat teşkilatı oluşturuldu. Cumhurbaşkanı aynı zamanda silahlı kuvvetlerin en yüksek komutanı ve Milli Güvenlik Konseyi'nin başkanıdır.²³³

Düzenlemeler sadece askeri alanla sınırlı kalmamıştır. Gürcistan Hükümetinin Yapısı, Sorumlulukları ve Faaliyet Kuralları Hakkında Kanun, Aralık 2004 tarihinde Parlamento tarafından kabul edildi. Anayasaya göre Parlamento öncelikle komitelerle birlikte ülkenin iç ve dış politika dinamiklerini belirler; gerekli mevzuatları düzenler; devlet bütçesini kabul eder, mevcut görevlerin uygulanmasının denetimini sağlar. Yürütme organı olarak Gürcistan Hükümeti, güvenlik ve savunma alanında faaliyet gösteren devlet kurumlarının faaliyetlerinden sorumludur. Parlamentonun ya da Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetkisi dahilinde, bu kurumlara gerekli her türlü

²³² Georgia's Commitment Under the Individual Partnership Action Plan (IPAP) with NATO-2004-2006, 28.06.2005, <https://civil.ge/archives/109481>

²³³ Darchiashvili, Georgian Defence, pp.146-147

maddi kaynak ve fonu sağlamakla yükümlüdür. Genel olarak Parlamentonun başta Savunma Bakanlığı olmak üzere güvenlik sektörü üzerindeki denetimi arttırıldı. Savunma Bakanlığının bütçe kontrolü, asker haklarına ilişkin yasal işlemler ve güvenlikle ilgili sivil eğitim programı dahil Parlamento denetimindeydi.²³⁴

Yeni düzenleme ile Gürcistan kuvvetlerinin NATO ile çalışabilirliği, etkinliği ve yöntemleri standartlaştırılmaya çalışıldıysa da özellikle savunma harcamalarına ayrılan bütçe kısa sürede ülke içinde tartışmaya yol açtı. Savunma bütçesi 2005 yılına gelindiğinde 300 milyon Lari'ye ulaşmıştı ki bu Şevardnadze döneminin neredeyse on katından fazlaydı. Gürcistan'ın yakın zamanda geniş çaplı bir saldırı tehdidiyle karşı karşıya kalması beklenmiyordu. Gürcü ordusunun büyük bir konvansiyonel askeri güç inşa etmek yerine, ülke içinde güvenliği sağlamak için somut adımlar atması beklenmekteydi.

3.1.2. Reform Çalışmalarının Merkezi Hükümete Etkisi

Bağımsızlığından bu yana Gürcistan'da devlet inşa süreci, hem ekonomik entegrasyonun tamamlanmamış olmasından hem de toprak bütünlüğü ile ilgili sorunlardan dolayı sonuçlandırılmamıştır. Bu açıdan bakıldığında Devrim sonrası ülkenin gerçekten de bir siyasi geçiş sürecinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu yaklaşımla değerlendirdiğimizde bu siyasi geçiş sürecinin kendisini, devletin yapısal faktörlerindeki değişimlerden daha önemli olduğunu belirtmeliyiz. Gürcistan'da Devrim sonrasında ulus inşa sürecine ve demokrasi inşasına devlet inşasından daha fazla önem verilmiştir. Demokrasi, etnik homojenlik ve ekonomik kalkınma gibi devletin yapısal faktörlerinde bir dizi düzenlemeye gidilmiştir. Bu bağlamda Gürcistan'ın devrimden sonra ne kadar yol aldığı bu ivmeler göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Devrimden sonra yeni kurulan hükümet ivedilikle Gürcistan'da devlet otoritesini sağlamlaştırmak, Batı standartlarında demokrasiyi yerleştirmek ve devletin her kademesinde yolsuzlukla mücadele etmek ve en önemlisi toprak bütünlüğünü sağlamak adına Anayasa'da bir dizi değişiklik yapmıştır. Şubat 2004'te yapılan Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı'nın yetkileri arttırılmış, bu yetki genişlemesi Parlamento'nun etkinliğini zayıflatmıştı. Gürcistan Parlamentosu'ndaki yürütme gücünü büyük ölçüde arttıran bu değişiklikler ile Gürcistan'da bir hibrid rejim veya Süper Başkanlık Sistemi'nin varlığından söz edilebilir. Kamuoyunun desteği ile iktidara gelen Saakaşvili, bu süper gücünü toprak bütünlüğünü sağlamak ve demokratik düzeni oturtmak için kullanacağını belirttiyse de bu anayasal değişiklikler ile kendi iktidarını pekiştirmiştir.

²³⁴ Fluri, **From Revolution**, p. 236

Saakaşvili'nin ilk eylemlerden biri olan Cumhurbaşkanı'nın Parlamentoyu feshetme yetkisinin genişletilmesi ve Parlamentonun bütçeye ilişkin değiştirme veya sorgulama yetkisini kısıtlaması kararı, kuvvetler ayrılığı ilkesini zayıflattığı için tartışmaları beraberinde getirmiştir. Yürütme organına olağanüstü yetkiler veren yeni anayasanın Parlamentodan oy çokluğu ile geçmesinde en büyük katkı Milli Birlik Partisi tarafından sağlanmıştır. Partinin parlamentoda çoğunluğa sahip olması birçok kararın tartışılmadan geçmesine olanak sağlarken, Saakaşvili'nin siyasi kanadı olarak anılmasına da neden olmuştur. İktidara yönelik en büyük eleştirilerden biri de parti – devlet ilişkisi olmuştur. Milli Birlik Partisi devlet aygıtıyla birleşmiş olduğunu ne kadar reddetse de yeni atanan bakanlar ve üst düzey bürokratlar ya partiliydi ya da Saakaşvili ile yakınlığı olan isimlerdi. Örneğin Kakha Lomania (Eğitim Bakanı ve SOROS vakfının eski üyesi), Giga Bokeria ve Givi Targamadze (Parlamentoya girmeden önce Özgürlük Enstitüsü'nde çalışmışlardı), Vano Merabishvili (İçişleri Bakanı ve daha önce Saakaşvili Milli Hareket Genel Sekreteri).²³⁵ Aynı zamanda yolsuzlukla mücadele kapsamında devlet kadrolarında görevlerine son verilen memurların yerine de liyakat esasına göre memur alımı yapılmıştır.

Parti-devlet ilişkisinin en belirgin örneği Milli Birlik Partisi bayrağının devlet bayrağı olarak kabul edilmesidir. Aslında Milli Birlik Partisi'nin beş haçlı bayrağı Gürcüler için birçok anlam taşıyordu. Öncelikle bayraktaki haçın varlığı Ortodoks Hristiyan Gürcüler tarafından dinin Gürcü kültürünü koruduğuna dair inancı pekiştirmektedir. Bununla birlikte bayrağın orta çağlarda Gürcü Krallığı tarafından kullanıldığına dair kaynaklar mevcuttur. Böylelikle bayrak aynı zamanda hem dini hem de tarihi değerlere vurgu yapmaktadır.

Ancak bayrak Devrim öncesi dönemde Saakaşvili ile sembolize olmuştur. Saakaşvili önderliğinde bir araya gelen Milli Birlik Partisi beş haçlı Gürcü bayrağını Devrim öncesinde birçok yerde kullanmıştır. Saakaşvili Adalet Bakanı olarak görev yaptığı dönemde AB bayrağı ile birlikte bu bayrağı brifinglerde yan yana kullanmıştır. Kent Konseyi başkanlığı yaptığı dönemde Konsey binasının üzerinde dalgalanmıştı. Devrim sırasında meydanlarda sık sık görülen bayrak aslında yeni devletin sembolü haline çoktan gelmişti. Şevardnadze istifa ettiğinde ise bayrak, devrimi sembolize etmek adına Devlet Başkanlığı binasının üzerine çekilmişti. Saakaşvili'nin Cumhurbaşkanı Göreve Başlama Töreni'nde beş haçlı, bayrak AB bayrağı ile yan yana dalgalanmıştı. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu bayrak devrimciler tarafından modern değerleri, demokrasiyi, reformları, Avrupa'yı sembolize etmektedir.

14 Ocak 2004'te Anayasa'da yapılan değişiklik ile de beş haçlı bayrak, Gürcistan'ın resmi devlet bayrağı olarak kabul edilmiştir.²³⁶ Bir dizi yasa ile birlikte kabul edilmesi bayrak ile ilgili olası tartışmaları sonraya bırakmıştır. Muhalefet kanadından bu konu ile ilgili gelen eleştiriler,

²³⁵ Samuel Dominioni, Consolidating a hybrid regime: the case of Georgia under Shevardnadze and Sakashvili.

²³⁶ **Parliament of Georgia**, The Law of Georgia on the National Flag, 2004.

bayrağın şekline ya da Gürcü kültürüne yönelik anlamı üzerine olmamıştır. Ancak Bayrak-Parti ilişkisi hatta doğrudan Saakaşvili ile ilişkilendirilmesi eleştirilerin odağı olmuştur. Yeni bayrak, genel iradenin bir sembolü olarak değil siyasi iradenin bir sembolü olarak görülmüştür. Bununla birlikte en önemli eleştiri ise Milli Birlik Partisi'nin yeni bir bayrak kabul etmemiş olması üzerinedir. Devlet bayrağı ortak irade ve birliğin ifadesiyken bayrağın bu şekilde siyasi anlam taşıması eleştirileri haklı çıkarmıştır. Zira bu durum parti ve devletin iç içe girdiğinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Kamuoyunun Saakaşvili'ye verdiği desteğin en önemli dayanağı demokrasi söylemi olmuştur. Bağımsızlıktan sonra kurulan yeni rejimle Gürcistan'da seçimler dahi demokratik standartlarda gerçekleşmemiştir. Devrimden sonra ivedilikle yapılan değişikliklerden demokratik standartlar sağlanması beklenmiştir. Ancak hükümet bu alanda yapılacak çalışmalardan kaçınmıştır. Seçim sisteminde bir değişikliğe gitmekten kaçındığı gibi siyasi muhalefeti de sindirmiştir. Yargı alanında ise yargının bağımsızlığına dair şüpheli kararlar alınmış, yolsuzlukla mücadele gerekçesiyle yapılan her şey meşrulaştırılmıştır. Medya ve STK'lar için de durum pek farklı değildi. Reformlar ile birlikte kurum ve kuruluşların işleyişinde Batı tarzı modeller örnek alınıp, uygulanmışsa da demokrasi açısından alınan kararlar ve uygulamalar endişe vericidir.

Yeni hükümete getirilen eleştirilerin bir diğeri de yolsuzlukla mücadele kapsamında aldığı her kararın tartışmaya kapalı olmasına yöneliktir. Yolsuzlukla mücadeleyi ana hedef olarak belirleyen yeni hükümet bu bağlamda kurum ve kuruluşlarda küçülmeye ve yenilenmeye gitmiştir. Özellikle Şevardnadze hükümetinden kalan bürokrasinin tasfiyesi ve akabinde bu kadrolara daha genç ve deneyimsiz, iktidar partisine yakın isimlerin gelmesi eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Profesyonellikten uzak bu atamalara ve görev tanımlarına verilebilecek en bariz örnek 2006 yılında Savunma Bakanı'na Gürcü şaraplarının yurtdışına pazarlanması görevinin verilmesidir.²³⁷

Diğer yandan yolsuzlukla mücadeleyi önlemek adına maaşlarda yapılan iyileştirme de ayrıcalıklı bir seçkinler sınıfı oluşturduğu için eleştirilere sebebiyet vermiştir. Maaşlardaki bu artış, kamuoyu tarafından kamu görevlilerinin zenginleşmesi olarak algılanmış dolayısıyla yolsuzluğun yasallaştırılması olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte devrim sonrası Gürcistan'da yolsuzluğun hala görüldüğü durumlarda olmuştur. Buna örnek olarak Milletvekili Koba Bekauri'nin Opiza gümrük terminalinde şüpheli ticari faaliyetlere karıştığına dair haberler basında yer almışken, bu dosyada haberi yapan gazeteci tutuklanmış, Milli Hareket Partisi milletvekiline destek olunmuştur. Özellikle üst düzey bürokratlar ve memurların isimlerinin karıştığı bu olaylar kamuoyunda geniş yankı bulmuştur. Vergi Dairesi Şefi Temur Dvali'nin de karıştığı rüşvet olayları neticesinde Maliye Bakanı istifa etmek zorunda kalmıştır. Gürcü Savunma Bürosu'ndan üç yetkilinin de dolandırıcılıktan tutuklanması ve yeniden yapılandırılan polis teşkilatında da çoğu kaçakçılık

²³⁷ Papava, Anatomical Pathology, p.10

olmak üzere benzer olayların yaşanması reformların ne derecede başarılı olduğu tartışmalarını beraberinde getirmiştir.²³⁸

Başkanlık makamındaki gücün aşırı merkezileştirilmesinin en endişe verici sonuçlarından biri kamuoyunun yargı sisteminin bağımsızlığına yeterince güvenememesidir. Yürütme organı doğrudan yargıçların üzerinde baskı kurmasa da kararlarda mevcut siyasi gündemin etkisi gözüküyordu. Bunun en belirgin örneği eski yetkililerin toplu olarak tutuklanması ve yargılanması sırasında yaşanmıştır. Şevardnadze hükümetine yakın olan isimlerin yolsuzluk ve rüşvet suçlamaları ile tutuklandığı davalar kamuoyu tarafından siyasi intikam modeli olarak algılandı. Bu tür davaların yargılama sürecinde yasal sürecin izlenmediği görülmüştür. Savcılar iddianamenin hazırlanması için gerekli delilleri bulamamış, gözetli süresi üç aya kadar uzadığı davalar olmuştur. Sanıklara etkin pişmanlık ve ceza indirim yolu ile suçlamaların düşürülmesi ve kayıtların silinmesi karşılığında kefalet ödemeyi kabul ettirmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte bu davalar ile ilgili bilgi paylaşılmıyor olması kamuoyunun bağımsız mahkemelere karşı güvenini sarsmıştı.²³⁹

3.2. Demokratikleşme Sürecinde Azınlıklar

Etnik çeşitlilik açısından zengin olan Kafkas ülkeleri özellikle SSCB'nin dağılmasının ardından kendi bağımsızlık süreçlerinde bu çeşitliliğin beraberinde getirdiği milliyetçilik çatışmaları ile baş etmek zorunda kalmışlardır. Uzun yıllar Rus egemenliği altında kalan bu topraklarda, hem Çarlık Rusya döneminde hem de SSCB döneminde etnik yapıyı değiştirmek adına bir siyaset izlenmiştir. Rusların egemenlik sahalarında yaşayan milletlerden ve toplumlardan sürgün ya da göçe uğramamış hiçbir toplum yoktur. Sadece Sovyetler döneminde 1920-1949 yılları arasında hükümet tarafından 41 sürgün kararı alınmış ve bu kararlar uygulanmıştır.²⁴⁰ Çarlık Rusya döneminde olduğu gibi Sovyetler döneminde de sürülen insanların yerine Rus kökenliler yerleştirilerek bu topraklardaki etnik yapı değiştirilmiştir. Özellikle Karadeniz'in kuzeyi ile Kafkasya'nın batı sahillerindeki milletler bu politikanın mağduru olmuşlardır. Bugün dahi uluslararası arenada Kırım ve Ahıska Türkleri anavatanlarına dönmek için hukuk mücadelesi vermektedirler. Nitekim sadece bu coğrafya ile sınırlı kalmayan bu sürgün politikası neticesinde milletler anavatanlarında azınlık haline dönmüşlerdir.

SSCB'nin dağılmasının ardından etnik çeşitlilik bölgede kurulan yeni devletlerin öncelikli meselesi haline gelmiştir. Çok etnik gruplu bir devlet olan Gürcistan'da da SSCB'nin dağılması ile azınlık grupların mikro milliyetçi hareketleri ön plana çıkmıştır. Daha bağımsızlığını ilan etmeden

²³⁸ Dadaluri, Political Corruption, pp.161-162

²³⁹ Wertsch, Georgia as a Laboratory, p.529

²⁴⁰ Süleyman Erkan, Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği Dönemlerinde Etnik Sürgünler, *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, Yaz, 2006 Sayı:1, s.156

1990'ın başlarında Abhazya Özerk Cumhuriyeti ve Güney Osetya özerk bölgesi ile ilişkiler dönemin başkanı Zviad Gamsakhurdiya'nın yürüttüğü politikalar nedeniyle gerilmiştir. Gamsakhurdiya'nın ülkeyi homojenleştirme, Gürcüleştirme ve Hristiyanlaştırma politikaları diğer milletler ile olan ilişkilerin gerilmesine sebep oldu. Gamsakhurdiya önderliğinde gelişen bağımsızlık mücadelesinde kurulacak yeni sistemde özellikle azınlık gruplarının yönetimi önemli bir sorun olmuştur. Gürcistan sınırları içerisinde kalan Abhazya Özerk Cumhuriyeti bağımsız Gürcistan devleti içerisinde kalmayı neredeyse imkansız olarak görmekteydi. Bağımsızlığın ilk yıllarında toprak bütünlüğünü bozacak şekilde Özerk yönetimlerin kendi bağımsızlıklarını ilan etmek istemeleri ile ülke iç savaşın eşiğine gelmişti. Genel olarak bağımsızlıktan itibaren Gürcistan'da devlet inşa sürecinde yürütülmeye çalışılan politikalar ayrılıkçı silahlı örgütlenmeye ve çatışmaya neden olmuştur.

Sovyetler Birliğinin dağılmasını takiben yürütülmeye çalışılan ekonomik dönüşüm politikaları ve rejim geçişine yönelik politikalar tam anlamıyla başarılı olamamış, bu durum devlet otoritesinin zayıflığını da beraberinde getirmiştir. Özellikle SSCB döneminde uzun yıllar bağımsızlıktan uzak Rus egemenliği altında varlık gösteren milletler için devletleşme süreci sancılı olmuştur. Önce Çarlık Rusya ardından Sovyetler Birliği çatısı altında Merkez'den yönetimin etkili olduğu Rus sistemi ve disiplininin parçası haline gelen milletler bağımsızlıkla birlikte kendi devlet aygıtlarını oluşturmakta zorlanmışlardır. Özellikle yeni kurulan bu devletlerin en önemli problemleri Merkez ve bölgeler arasındaki siyasi ilişkileri düzenlemek olmuştur. Gürcistan bu bağlamda en sancılı süreci yaşamıştır. Toprak bütünlüğünü sağlamak için girdiği mücadelede başarılı olamazken devlet aygıtını oluşturamadığı için mevcut ilişkilerini düzenleyememiştir. Yetkili elçilerin atanmasına ancak 1993 yılının başlarında başlanmış ve nihayet Şevardnadze'nin kontrolü sağlaması ile ülke toprakları Tiflis merkezi yönetimine bağlanmıştır. Gürcistan idari yönetimi toplam 9 bölgeye ayrılmıştır: Kaheti, Şida Kartli, Kvemo Kartli, Mtsheta-Mtianeti, Samtshe-Cavaheti, İmereti, Samegrelo-Zemo Svaneti, Raca-Leçhumi-Kvemo Svaneti, Guria. Bu bölgesel ayırmda Acara Özerk Cumhuriyeti ve Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nin statüleri ayrı tutulmuştur. Başkent olarak Tiflis, bölgeler ile eşit statüye sahiptir. 1995 Anayasası idari-bölgesel örgütlenme için herhangi bir model öngörmemiştir. Bunun yerine ikinci fıkrada sorunun çözümünün ülkenin toprak bütünlüğünün yeniden sağlanmasına kadar ertelendiği belirtilmiştir. Nihayet ilk olarak Ekim 1997 tarihinde kabul edilen Yerel Yönetim ve Özerk Yönetim Kanunu ile nispeten işlevsel bir yönetim sistemi geliştirilmiştir.²⁴¹

Şevardnadze döneminde yapılan düzenleme ile yerel yönetim sistemi üniter bir yapıda üç hiyerarşik yetkiye dayanmaktadır. En altta 1000'den fazla *temi* (köy); özel statülü şehirler dahil yaklaşık 65 mahalle (Khulo, Kazbegi gibi mahalleler veya Kutaisi, Batum gibi şehirler); ortada ve

²⁴¹ David Losaberidze, Self – Government in Georgia, **Caucasian Institute For Peace, Democracy and Development**, Tblisi, 1998, pp.23-24

üstte dokuz *mkhare* (bölge)'den oluşmaktadır. Buna göre temide yerel halk tarafından üyeleri seçilen *sakrebulo* (yasama organı) ve *sakrebulo* üyelerinin de üyelerini seçtikleri *gamgeoba* (yürütme idaresi) bulunmaktadır. *Gamgebeli* başkanlığındaki *gamgeoba* günlük kamu hizmetini yönetir, yerel altyapıdan sorumludur ve merkezi hükümetin belirlediği yerel bütçeyi tahsis eder. İlçe düzeyinde yönetimlerde *gamgebeliler* başkan tarafından atanırken bölgeler için başkan tarafından *Rtsmunebuli* (bölgesel valiler) atanırdı. *Rtsmunebuli*, *Mkhare*'yi denetlemekle sorumlu olduğu gibi, kesin yetkileri mevzuatta ana hatları ile belirlenmemiştir.²⁴² Bu bakımdan eylemleri eleştiriye açıktır.

3.2.1. Özerk Yönetimlerin Mevcut Durumu

Gürcistan'ın bağımsızlığının ardından toprak bütünlüğünü sağlayamamış olması Sovyetler döneminde oluşturulan Özerk yönetimlerle ilgilidir. Sovyet yönetimi, Gürcistan özelinde diğer Sovyet cumhuriyetlerinden (Rusya hariç olmak üzere) ayrı olarak daha fazla özerk yönetim oluşturmuştur. Bu sebeptir ki diğer devletler bağımsızlık süreçlerinde egemenlik alanlarını ve toprak bütünlüklerini etkileyecek kadar sorunla karşılaşmamışlardır. Sovyet Gürcistan'da üç özerk yönetim vardı. Abhazya Özerk Cumhuriyeti ve Güney Osetya Özerk Bölgesi etnik kökene göre, Acara Özerk Cumhuriyeti ise dine göre oluşturulmuştu. Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 tarihinde Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti'nin 1921 tarihli anayasasına döndüğünü ilan etmişti.²⁴³ Buna göre Sovyetler döneminde yapılan tüm anlaşmalar iptal edilmiş, yasalar ve kanunlar geçersiz kalmıştır. Bu durum bir kaos ortamı yaratmıştır. Bu süreç sadece kuzeybatıda Abhazya'nın kuzeyde Güney Osetya'nın ayrılıkçı hareketiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda Svaneti ve Pankisi vadileri de zamanla Tiflis'in kontrolünden çıkmıştı. Bunun yanında devletleşme süreci tamamlanamadığından Ermeni ve Azeri azınlıkların yaşadığı bölgelerde de güvenlik zafiyeti oluşmuştu. Egemenliğin tam olarak tahsis edilememesi güneybatıda yer alan Acaralılar için kendi yönetimlerini pekiştirme olanağı sunmuştur.

3.2.1.1. Acara Özerk Cumhuriyeti

Nüfusunun çoğunluğunun Müslüman Gürcülerden oluşan Acara Özerk Cumhuriyeti Gürcistan'ın güneybatı kısmında yer alır. Bölge uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde kaldığından bölge halkı dini, tarihi ve kültürel olarak Türkler ile bir yakınlığa sahiptir. 1921 Kars Antlaşması ile Acara Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adıyla kurulmuş, Gürcistan'ın bağımsızlığı ile birlikte Acara Özerk Cumhuriyeti adını almıştır.²⁴⁴ Acara Özerk Cumhuriyeti şu an Gürcistan'ın yargı yetkisi altındaki tek özerk yönetimdir.

²⁴² Losaberidze, *Self – Government*, p. 26.

²⁴³ *The Constitution of Georgia, 1991*, Chapter 1, General Provisions, Article 1.

²⁴⁴ *The 1921 Constitution of the Democratic Republic of Georgia*, Batum 2012, p.25

Kendilerini Gürcü toprak bütünlüğünün bir parçası olarak gören Acaralılar bağımsızlık sürecinde ve sonrasında ayrılıkçı hiçbir hareketi desteklememiştir. Ancak Acara Lideri Aslan Abaşıdze, 1992 darbesi sonrasında Gürcistan'ın yeni yönetimini tanıdığını belirtse de Gamsakhurdiya yanlısı siyasilerle temaslarını sürdürmüştü. Nitekim Acara bölgesinde muhalif silahlı grupların yayılmasını engellemiş, Acaristan'ın güvenliğini ve istikrarlı yapısını korumuştur. Şevardnadze iktidarı meşrutiye kazanana kadar Acaristan lideri Aslan Abaşıdze'nin askeri darbeye gelen merkezi hükümet ile ilişkileri daha gergin seviyedeydi. Şevardnadze'nin devlet başkanlığı süresince de Merkezi hükümet yönetiminin fiilen denetimi dışında kalmıştı.

Yetmiş yıl kadar Sovyet yönetimi altında kalan Acara'da *nomenklatura* sınıfı bağımsızlıktan sonra da oldukça etkiliydi. İşler daha yasal zeminle yürütülmek yerine mafya tarzı yöntemlerle yürütülmekteydi, bölge Tiflis'ten bağımsız ikinci bir siyasi merkez haline gelmişti. Abaşıdze, Merkezi hükümetin kararlarını uygun bulmadığında, uygulamayı reddediyordu. Acara'da siyasi parti faaliyetleri önemli ölçüde kısıtlanırken, sivil toplum örgütlerinin bölgede varlığı söz konusu değildi bununla birlikte basın özgürlüğü de fiilen yoktu. Abaşıdze özellikle şaibeli seçimler, kişisel servet edinmek, suç örgütlerinin faaliyetlerine göz yummak gibi suçlarla anılmıştır. Bunun yanında Rusya ile yakın ilişkiler kurmuş, iktidarının son dönemlerinde merkeze özellikle Batum limanından edindiği vergiler olmak üzere gelir vergilerini göndermemiştir.²⁴⁵

3.2.1.2. Abhazya Özerk Cumhuriyeti

Bugün *de facto* yönetim olarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü bozan Abhazya Cumhuriyeti, bağımsızlıktan itibaren Gürcistan için egemenlik sahasında savaşa kadar varan silahlı çatışmalara neden olmuştur. Karadeniz'in doğusunda yer alan, Batı Kafkasya'nın en eski yerleşim bölgelerinden biri olan Abhazya, Gürcü yurdunun bir parçası olarak kabul edilmektedir. Güney Kafkasya'da yer alan bugünkü Gürcistan sınırlarını temsil eden Gürcü yurdu, Kafkas milletlerinin ve birçok Gürcü Prensliğinin bir arada yaşadığı bir coğrafya idi. Abhazya Krallığı ilk olarak 1570'lerde Osmanlı donanmasının Sohum kalesini işgal etmesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altına girmiştir. 1810'da Abhazya kıyılarındaki Sohum Kalesi Rus egemenliği altına girmiş,²⁴⁶ 1859'da Abhazya resmen Çarlık Rusya İmparatorluğu'nun Kafkasya Valiliği idari yönetimine dahil edilmiştir.²⁴⁷ Bolşevik devrimine kadar Rus egemenliği altında kalan Abhazlar özellikle milli ve dini konularda asimile edilmeye çalışmıştır. Bununla birlikte Ruslar, hem 1828-29 Savaşı hem de 1856 Kırım Savaşı'ndan sonra Abhazya'dan ve Kuzey Kafkasya'dan Türk

²⁴⁵ David Broody, *Ajarian Identity and the Regime of Aslan Abashidze*, Master Thesis, Department of International Relations, Bilkent University, Ankara, September, 1999, pp.78-82

²⁴⁶ Cemal Gökçe, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti*, İstanbul, 1979, s. 89.

²⁴⁷ David M. Lang, *A Modern History of Soviet Georgia*, New York, 1962, p. 40.

topraklarına Müslüman Gürcülerin ve diğer Müslüman milletlerin göç etmesine hem Berlin Antlaşması hem de Yeşilköy Antlaşması ile olanak sağlamıştır.²⁴⁸ Bu stratejik karar ile bölge nüfusunun yapısını zamanla kendi lehine olacak şekilde çevirmiştir.

I. Dünya Savaşı döneminde Çarlık Rusya'nın yıkılması ile Kafkasya'da dengeler değişmiş, kısa süreliğine de olsa Transkafkasya Cumhuriyetleri kendi bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Bu bağlamda kurulan Demokratik Gürcistan Cumhuriyeti düzenlediği 1921 Anayasası'nın 107. Maddesine göre Abhazya'ya (Sohum bölgesi), Müslüman Gürcistan'a (Batum bölgesi) ve Zakatala'ya (Zakatala Bölgesi) özerk yönetim hakkı verdi. Abhazya'nın Özerk Yönetimi ile ilgili hususlar ise Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanmış ve yerel yönetim, bütçe, sağlık, eğitim, ceza hukuku, kamu düzeni gibi temel yönetim haklarında kapsamlı özerklik verilmiştir.²⁴⁹ Burada önemli husus Abhazya'nın Gürcistan toprak bütünlüğünden bağımsız düşünülmediğidir. Tarihi bağlarla birbirlerine bağlı olan bu iki millet birbirinden ayrı görülmemiş, Abhaz yurdu Gürcü topraklarının bir parçası olarak kabul edilmiştir.

Gürcistan'ın bu ilk bağımsızlık hareketi çok uzun soluklu olmamış Sovyet Rusya, 25 Şubat 1921'de Tiflis'e girmiş, 18 Mart'ta ise Sovyet sistemini Gürcistan'a da kurmuştur.²⁵⁰ Gürcistan'ın Bolşevikler tarafından kontrol edilmesine paralel olarak 3 Mart 1921 tarihinde Sohumi'de oluşturulan Devrim Komitesi (Revkom), "Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetini ilan etmiştir. Ancak, 16 Mart 1921 tarihinde Abhazya SSC ve Gürcistan SSC kendi aralarında bir Birlik Antlaşması imzalamışlardır. Buna göre askeri, politik ve mali alanlar başta olmak üzere, haberleşme (telgraf), deniz ulaşım, adalet gibi konuları içeren antlaşmada mutabık kalınmıştır. Dışişleri tamamen Gürcistan SSC'ye, demiryolları ulaşımı ise Transkafkasya Demiryolları idaresine bırakılmıştır. 11 Şubat 1931 tarihinde ise SSCB'nin yeni bir düzenlemesi ile Abhazya'nın statüsü değiştirilmiş, Gürcistan SSC'ye bağlı özerk bir cumhuriyet haline getirilmiştir.²⁵¹

SSCB'nde Gorbaçov'un başlattığı *glasnost* ve *perestroyka* politikalarının uygulanmaya başlamasıyla birlikte milletler arasında mikro milliyetçi talepler artış gösterdi. Bu bağlamda özellikle Abhazlar 1931'de gelen Özerk Cumhuriyet statüsünden önceki statülerine dönmek istediklerini belirttiler. Aslında Abhazlar için sorun, demografik yapının değişmesinden kaynaklanmaktaydı. SSCB'nin dağılması sırasında Abhazya'nın nüfusunun %17'sini Abhazlar, %46'sını Gürcüler oluşturmuyordu. Abhazlar, bu durumun özerklik statüsünden kaynaklandığını iddia etmekteydi. Nitekim Sovyet yönetimi ulusal toplulukların kültür ve edebiyat faaliyetlerini

²⁴⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. VIII, Ankara, 1983, s.65.

²⁴⁹ **The 1921 Constitution**, p.26.

²⁵⁰ Suny, *Georgian Nation...*, s. 237.

²⁵¹ Araz Aslanlı, Abhazya Sorunu, ss. 120-121, Tarihler kullanılan takvimlerin farklı olması nedeniyle farklılık göstermektedir. Örneğin, David Losaberidze, 16 Aralık 1921 "Birlik Antlaşması" için verdiği tarih iken 19 Şubat 1931 tarihinde de Abhazya'nın, Gürcistan içinde Özerk Cumhuriyet olduğunu belirtmiştir.

belirli ölçüde desteklemiş, ayrıca etnik Abhazlara devlet yönetiminde birtakım ayrıcalıklar tanımıştı. Bu bağlamda Gürcüler, Abhazya'nın SSCB içerisinde yer alan Özerk Cumhuriyetlerden daha ayrıcalıklı konumda olduğunu iddia etmişlerdir. Şöyle ki nüfus oranı %17 olan Abhazlar, Parlamentodaki 65 sandalyenin 28'ine sahiptiler, kalan 26'sı Gürcülerin ve 11'i ise diğer milletlerin temsilcilerine verilmişti.²⁵² Bununla birlikte anadilde eğitim hakkının bulunduğu Abhazya'da, bütün SSCB ülkelerinde olduğu gibi resmi yazışma dili Rusça idi. Gamsakhurdiya'nın Gürcüce yazışma dilini dayatması ile başlayan ve devamında aşırı milliyetçi tutumu, Abhazya'da karşı milliyetçi hareketi tırmandırmıştır.

Gamsakhurdiya liderliğinde başlayan Gürcistan'ın SSCB'den ayrılma sürecinde Gürcistan Yüksek Sovyeti tarafından bir dizi karar alındı. Abhazya Yüksek Sovyeti bu kararlara katılmadığı gibi Abhazya yönetiminin 17 Mart 1991 tarihinde yapılan referandumuna katılmış ve çoğunluk SSCB'nin korunması yönünde oy kullanmıştır. Gürcistan bu referanduma katılmamış 31 Mart 1991 tarihinde kendi bağımsızlığı için referandum düzenlemiş ve nihayetinde bağımsızlığını ilan etmiştir.

Burada temel sorun bağımsızlığını ilan etmiş Gürcistan Cumhuriyeti ve SSCB'nin öznesi olarak devam etmek isteyen Abhazya'nın akıbetidir. 1977 SSCB Anayasası'na göre Özerk Cumhuriyetler devlettirler; kendi anayasaları, yüksek yasama, yürütme ve yargı organları vardı. Kendi topraklarında münhasır egemenlik hakkına sahiptirler. Dolayısıyla SSCB'nin anayasasına göre Abhazya ve Gürcistan arasındaki devlet-hukuk ilişkisi sona ermiş bulunmaktaydı. 21 Aralık 1991 tarihinde SSCB'nin dağıldığı ana kadar Abhazya SSCB'nin öznesi olarak kalmıştı.²⁵³

Gürcistan'da iç savaş yaşanmasına neden olan milliyetçiliğin tırmanması neticesinde Gamsakhurdiya yönetimine askeri darbe yapılmış ve Gürcistan Askeri Konseyi oluşturulmuştur. Konsey, Şubat 1992'de öncelikli olarak Demokratik Gürcistan Cumhuriyeti'nin 1921 tarihli anayasasına döndüğünü duyurmuştur. Abhazya, 1921 Anayasası'na göre Gürcistan içerisinde özerk cumhuriyet olarak tanınmıştı. Ancak bu hamle Abhazya'nın statüsünün ne olacağına yönelik tartışmaları beraberinde getirmiştir. Öyle ki Abhazya ve Gürcistan arasında devlet-hukuk ilişkisi yoktu ve Abhazya Parlamentosu, 23 Temmuz 1992'de, 1925 Abhazya Anayasası'nın (1931 tarihli yasa ile kabul edilen özerklik statüsünün yer almadığı) yeniden yürürlüğe girmesini salt çoğunluk ile kabul etti. Bu kararı, Gürcistan Askeri Konseyi başta olmak üzere Abhaz Yüksek Sovyetindeki "Demokratik Abhazya" grubu tanımadığını belirtmiştir.

²⁵² David Losaberidze, Local Government in Georgia, **Developing New Rules in the Old Environment**, ed. Igor Munteanu and Victor Popa, Local Government and Public Service Reform Initiative Open Society Institute, Hungary, 2001, pp. 309-310.

²⁵³ Rico Isaacs and Abel Polese, **Nation-Building and Identity in the Post-Soviet Space**, Routledge, 2016, p.212.

Siyasi müzakere yoluyla anlaşma yoluna gitmek yerine 14 Ağustos 1992 tarihinde Gürcü silahlı kuvvetleri Abhazya topraklarına girmiş ve ilerlemişti. “Kafkasya Halkları Konfederasyonu” gönüllü birliklerinin desteklediği Abhazlar, 30 Eylül 1993’te Gürcü silahlı kuvvetlerine karşı zafer kazandılar.

Abhazya-Gürcistan arasında devlet-hukuk ilişkisinin kurulamaması öncelikle her iki tarafında ağır kayıplar verdiği bir savaşın yaşanmasına neden olmuş daha sonra çözüm süreci uluslararası arenalara taşınmıştı. Abhazya ve Gürcistan, BM’nin ve Rusya’nın ara buluculuğu ile AGİT’in de katıldığı görüşmeler gerçekleştirmiştir. Burada en temel sorun karşılıklı ilişkilerin nasıl olacağına dair bir netliğin bulunmamasıydı. 4 Nisan 1994 tarihinde “Gürcistan-Abhazya Anlaşmazlığının Siyasi Çözümü için Önlemler Deklarasyonu” imzalanmıştı.²⁵⁴ Deklarasyonda Abhazya ile Gürcistan arasında devlet-hukuk ilişkisinin olmadığı resmen tespit edilmiştir. Müzakereler ağırlıklı olarak Abhazya’nın statüsünün belirlenmesi ve mültecilerin yurtlarına geri dönmeleri konuları esas alınarak yürütülmüştür. Nitekim BM, AGİT gibi uluslararası arenada tartışılan, çözüm aranan hiçbir platformda tarafları tatmin eden bir sonuca varılamamıştır.

Gürcistan özelinde savaşın sonuçlarına baktığımızda Abhazya’daki demografik yapının Gürcüler aleyhine değiştiğini görüyoruz. Abhazya’dan 250.000’den fazla Gürcü’nün göç ettiği bilinmektedir.²⁵⁵ Bunun yanında bağımsızlığının ilk yıllarında Gürcistan’ın girdiği bu silahlı mücadele hem egemenlik sahasında toprak kaybına hem de devletleşme sürecinin tamamlanamamasına neden olmuştur. Bu durum iktidara yeni gelmiş olan Şevardnadze’yi BDT’na üye olmak durumunda bırakmıştır. Rusya her ne kadar Gürcistan’ın iç işlerine karışmadığını belirten açıklamalarda bulunduysa da özellikle BDT’ye üyeliği idretmek adına Abhazya’daki kaos ortamını kışkırtmıştır. Şüphesiz ki Abhazya’nın Gürcistan birlikleri karşısındaki başarısında da Rusya’nın bölgedeki askeri üstlerinin rolü büyüktü. Bunun yanında 14 Mayıs 1994’te alınan bir karara göre Rus askeri birlikleri, BDT’nin himayesi altında Gürcistan-Abhazya çatışma bölgesinde Barış Gücü olarak faaliyet gösterecektir.²⁵⁶

Gürcistan’ın siyasi olarak yaptığı hamlelere baktığımızda 10 Mart 1994’te Gürcistan Parlamentosu, Abhaz Özerk Cumhuriyeti Yüksek Sovyetini kaldırırken 14 Haziran’da savaş öncesi seçilen milletvekillerini co-optasyon yöntemi ile Tiflis Parlamentosu’na taşımıştır. Nitekim Abhazya Sohum’da fiilen bulunan, Abhaz topraklarını kontrol eden ve faaliyet gösteren Abhaz Parlamentosu, 22 Ağustos 1995’te Abhazya’nın tam bağımsızlığını onaylayan özel bir karar aldı. 23 Kasım 1996’da ise Abhazya’da %81 katılım oranı ile parlamento seçimleri yapıldı. Gürcistan bu seçimin anayasal olarak bir hükmünün olmadığını belirtmiş ve geçersiz saymıştır. Ancak 1999

²⁵⁴ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report, Vol II, Sep 2009, p.78

²⁵⁵ Koiava, **Georgia and Russia**, p.13

²⁵⁶ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report, Vol II, Sep 2009, pp.78-79

Anayasası ile Abhazya resmi olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu hamlesi beraberinde ekonomik yaptırımları da getirmiştir. Rusya ve Gürcistan başta olmak üzere BDT ülkeleri Abhazya'ya ambargo uygulamaya başlamıştır.²⁵⁷ Abhazya'nın bağımsızlığı uluslararası arenada tanınmadığı gibi çözüm önerileri de hükümsüz kalmıştır. Gürcistan, Gül Devrimi'ne doğru giderken Abhazya konusu çıkmaza girmiştir.

3.2.1.3. Güney Osetya Özerk Bölgesi

Bugün Güney Osetya yani Tskhinvali olarak adlandırılan bölgenin batı bölümü tarihte Gürcistan'ın İmereti Krallığı'nın doğu bölümü ise Kartli Krallığı'nın sınırları içerisinde kaldığı eski haritalar incelendiğinde görülmektedir. Kuzey Kafkasya'nın eski kavimlerinden olan Osetlerin ataları İskit ve Sarmatlar'ın soyundan gelen Alanlar'a dayanmaktadır. Kafkasya'nın Daryal geçidi gibi önemli dağ geçitlerinin Osetlerin kontrolünde olması nedeniyle bölgeye birçok akın düzenlenmiştir. 18. Yüzyılda Çarlık Rusya, Kafkasya'da hakimiyet kurmaya başlamış, Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra Oset bölgesi Rus himayesine girmiştir.²⁵⁸ 1801 yılında Gürcü beylerinin de Rus İmparatorluğu'nun himayesine girmesi ile birlikte Osetler, Gürcü topraklarında yayılma imkanı elde etmişlerdir.²⁵⁹ Bugün Güney Osetya denilen Tshinvali bölgesi Çarlık Rusya'nın yıkılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden Transkafkasya hükümetinin sınırları içerisinde bulunmaktaydı.²⁶⁰ Keza Gürcüler, Tshinvali bölgesinin Güney Osetya olarak adlandırılmasını Kuzey'i vurgulamak adına bir Rus siyasi hamlesi olarak yorumlamaktadır. Gürcistan'da Bolşevik rejimin kurulmasının ardından 20 Nisan 1922'de Güney Osetya Özerk Bölgesi SSCB'nin egemenliği altında oluşturulmuştu.

Sovyetler Birliği çatısı altına milliyetçiliğin yükselmesi ile birlikte Gürcüler ve Osetler arasında gerginlik başladı. 1988 yılında *Ademon Nykhas*: Oset Halk Cephesi kuruldu. Bir yıl sonra iktidara geldiklerinde statülerinin 'Özerk Bölge' statüsünden 'Özerk Cumhuriyet' statüsüne çevrilmesi talebinde bulundular. 20 Eylül 1990 tarihinde Güney Osetya'yı Sovyetler Birliği'ne bağlı "Güney Osetya Demokratik Cumhuriyeti" olarak ilan ettiler. Bu karar Gürcistan Yüksek Sovyeti tarafından reddedildi. Bundan sonra olaylar Gürcistan'ın bağımsızlığına doğru giderken Gamsakhurdiya'nın milliyetçi tutumu ile azınlıklara yönelik izlediği siyasetle çatışma ortamında gerçekleşmiştir. Aralık 1990'da Gürcistan Yüksek Konseyi, Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin statüsünü tamamen kaldırdı. Eylül 1991'de yapılan referandumla Güney Osetya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan ettiler. Bunun üzerine silahlı çatışmalar tırmanmış, başkent Tshinvali'ye doğru

²⁵⁷ Koiava, *Georgia and Russia*, pp.12-13.

²⁵⁸ TDV *İslam Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul, 2007, ss. 437-438.

²⁵⁹ 24 Temmuz 1783 Georgiyevsk Antlaşması imzalanmış, II. Katerina 1783 yılında çıkardığı bir fermanla Rusya'nın Gürcistan'ı himaye altına aldığını açıklamıştır. Lang, *History of Georgia*, s. 39

²⁶⁰ Otar Janalidze, *The Democratic Republic of Georgia 1918-1921*, 2018, p.48

Gürcü silahlı birlikleri hareket düzenlemiştir.²⁶¹ Gürcistan bu süreçte hem Abhazya'daki hem de Güney Osetya'daki ayrılıkçı hareketlerle mücadele halindeydi. Henüz kurulmuş olan bağımsız Gürcistan'ın iki bölgede girdiği silahlı mücadele devlet erkini oldukça zayıflatmıştı. Tarafların ağır kayıplar verdiği, birçok insanın göç etmek zorunda kaldığı çatışmalar 24 Haziran 1992'de Rusya'nın da müdahil olduğu bir ateşkes antlaşması ile geçici olarak son bulmuştur. BDT'ne üye olan Gürcistan'da, Oset ve Gürcü birliklerinin yanında Rus birliklerinin de yer aldığı Barış Gücü çatışma bölgelerine konuşlandırılmıştı. *De facto* bir yönetim kuran Güney Osetya'da Eylül 1996'da Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış, Gürcistan hükümeti seçimlerin gayri meşru olduğunu belirtmiştir. Aynı yıl Temmuz ayında yapılan referandumda ise nüfusun %52'si Kuzey Osetya ile birleşme kararını desteklediği görülmüştür. Bölgenin en önemli sorunu ise mülteci sorunudur. Bu doğrultuda taraflar arasında AGİT ve Rusya'nın arabuluculuk yaptığı müzakere görüşmeleri yapıldıysa da bir sonuca varılamamıştır.²⁶²

3.2.2. Saakaşvili Döneminde Azınlıklar

SSCB'nin dağılmasının ardından on beş ülkenin bağımsızlığını ilan etmesiyle uluslararası sisteme yeni devletler katılmıştır. Bu yeni devletlerin en temel problemleri serbest piyasa ekonomisine ve demokrasiye geçiş süreçleri olmuştur. Demokratik, liberal ve hukuk devleti olarak uluslararası sisteme entegre olmak isteyen yeni devletlerin Batı ile kuracakları ilişkiler hayati önem taşımaktaydı. Kafkas milletleri arasında bağımsızlığın ve milliyetçiliğin uyanması Gürcistan özelinde uzun yıllar süren savaşı ve akabinde de toprak kaybını getirmişti. Diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinden farklı olarak devletleşme sürecinde devam eden silahlı çatışmalar Gürcistan'ın uluslararası arenada tanınırlık sürecini de etkilemişti. Gürcistan başından beri bu ayrılıkçı hareketleri Kafkasya'yı arka bahçesi olarak tanımlayan Rusya'nın desteklediğini iddia etmiştir.²⁶³ Nitekim ilk devlet başkanı Gamsakhurdiya, etnik kökenli ayrılıkçı hareketlerin ana kaynağı olarak Rusya'yı gördüğünden Rus eksenini dışında bir dış politika benimsemiştir. Gürcistan'ın siyasi bağımsızlığını pekiştirmek ve uluslararası topluma entegre olmak için dış politikada Rusya karşısı bir tutum benimseyen Gamsakhurdiya, BDT'ne üye olmamak için direnmiştir. Bunun yanında aşırı Gürcü milliyetçisi tutumu, etnik ayrılıkçı hareketleri tırmandırırken, bu milletleri Rusya'ya yaklaştırmış, uluslararası arenada ise Rusya'yı dengeleyecek bir güç bulamamıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında özellikle Kafkasya ülkeleri, AB ve ABD başta olmak üzere Batı'nın dış politika ekseninden uzaktaydı. Ancak Rusya Federasyonu, 1993 yılında "Yakın Çevre" politikasına yönelmiş ve Kafkasya'daki etkin varlığını devam ettirecek politikalar izlemiştir. Bu bağlamda oluşturulan BDT ile bölgedeki etkinliğini yeniden kurmayı hedeflemiştir. Keza Rusya, zaman

²⁶¹ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report, Vol II, Sep 2009, pp. 71-72.

²⁶² Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report, Vol II, Sep 2009, pp. 93-97.

²⁶³ Dow Lynch, Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: The Cases of Moldova, Georgia & Tajikistan, New York, 2000, ss. 128-129.

zaman Kafkasya'daki etnik çatışmaları kışkırtmaktan geri kalmamış, özellikle müdahale etme imkanlarını her fırsatta değerlendirmiştir. Bunun yanında ateşkes dönemlerinde Barış gücü olarak çatışma sahalarında yer almış, çözüm süreçlerinde de arabulucu taraf olarak masada bulunmuştur.

Şevardnadze, iktidara geldiğinde kamuoyunda Rusya'nın Gürcistan'ı BDT'na üye yapmak için zorladığına, ayrılıkçı hareketleri bu sebeple desteklediğine dair yaygın bir inanç hakimdi. Gürcü topraklarında Rus askeri üslerinin kurulması, Gürcü halkı tarafından Gürcistan'ın egemenliği ve bağımsızlığı için tehlike olarak algılanmıştı.²⁶⁴ Kamuoyundaki yaygın inanç Şevardnadze'nin tutumuna da yansımıştır. İktidarın ilk döneminde devlet egemenliğini pekiştirmek için acil bir şekilde çatışma ortamını sonlandırması gereken Şevardnadze, bu doğrultuda Batı'nın desteğini almak için çabalamıştır. Ülkenin toprak bütünlüğünün korunması ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması için sorunu uluslararası arenaya taşımış, özellikle AGİT ve BM'nin konuya dikkatini çekmiştir. BM, bölgeye Ağustos 1993'te BM Gözlemci Misyonu'nu göndermişti.²⁶⁵ AGİT tarafından ise Cenevre süreci çerçevesinde sorunun çözümlenebilmesi için diyalog başlatılmıştı.²⁶⁶ Ancak öncelikle iç istikrarın sağlanması için Gürcistan'ın acil olarak ateşkese ihtiyacı vardı. Bundan dolayı Şevardnadze, BDT'na katılmayı kabul etmiş ve Rusya'nın askeri üs konuşlandırmasına izin vermiştir. Nitekim bu karar üzerine Abhazya'daki karışıklık anında sona ermiş ve taraflar arasında ateşkes imzalanmıştı. Rusya ise BDT Ortak Barış Gücü adına 3000 Rus askerini ateşkesin devamlılığı sağlamak adına bölgede konuşlandırmıştır.²⁶⁷

Çatışma ortamının geçici olarak durmasının ardından Gürcistan, Şevardnadze yönetimi altında iç istikrarı sağlamaya, ekonomik sorunlara çözüm bulmaya odaklanmıştı. Egemenlik sahasında tam hakimiyetin sağlanamamış olması, çatışma bölgelerinin varlığı, dış yatırımların ülkeye girmesini geciktirmişti. Nitekim AB'nin ve ABD'nin Hazar Havzası'na olan ilgileri, Rusya'nın enerji hattına alternatif olarak Gürcistan coğrafyasına yönelmesi, Gürcistan'ı jeopolitik olarak önemli bir noktaya taşımıştır. Fakat Gürcistan'ın güvenlik zafiyeti sadece ayrılıkçı hareketlerin yaşandığı bölgelerle sınırlı değildi. 1999 yılından itibaren Pankisi Boğazı'nda yaşananlar Gürcistan'ın güvenliği için sorun olmaya başlamıştı, bölge fiilen bir suç cenneti haline gelmişti. Tiflis'teki merkezi hükümete uzak, Rusya sınırına yakın bölgelerde de durum pek farklı değildi. Kaçakçılığın yaygın olduğu bu bölgelerde devlet kontrolü yok denecek kadar az devlet organları oldukça zayıf ve güçsüzdü. Gürcistan'ın azınlık nüfusunun kalabalık olduğu Azerilerin ağırlıklı yaşadığı Kvemo Kartli ve Ermenilerin ağırlıklı yaşadığı Cavaheti bölgesinde de devlet fiilen yoktu. Güney Gürcistan'da bulunan bu iki bölgenin de kendine münhasır sorunları olmakla

²⁶⁴ John Mackinlay and Evgenii Sharov, Russian Peacekeeping Operations in Georgia , **Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping**, Ed. John Mackinlay and Ed. Peter Cross, New York: United Nations Press, 2003, pp. 69-71.

²⁶⁵ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report, Vol II, Sep 2009, p.35.

²⁶⁶ Mustafa Aydın, Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler, Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası** Cilt II, s. 418

²⁶⁷ Mustafa Aydın, Gürcistan'ın Etnik-Politik Sorunları, Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası** Cilt II, s. 417

birlikte temelde merkezden uzak olan bölgelerle aynı kaderi paylaşıyorlardı. Cavaheti bölgesinde yol ve elektrik altyapısı dahi yok iken, Ermeni nüfusun %86,3'ü işsizdi. Nispeten daha iyi ve zengin bir bölge olan Kvemo Kartli'de ise Azerilerin %84,3'ü işsiz olduğunu belirtmişti.²⁶⁸

Gül Devrimi sonrasında iktidara gelen Saakaşvili, ivedilikle merkezi otoritenin zayıflığını güçlendirmesi gerektiğinin farkındaydı. Keza devlet inşası için eksik olan üç işlev birbiri ile bağlantılı durumdaydı. Merkezi otoritenin zayıf olmasının ana nedenlerinden biri uzun yıllar süren silahlı çatışmalar neticesinde askeri alandaki başarısızlık, toprak bütünlüğünün sağlanamaması, devletin her kademesinde görülen yolsuzluktu. Saakaşvili'nin geliştirdiği strateji ile Gürcistan ekonomik refaha kavuşacak, devlet kamu ve kurumları Batı standartlarında demokratikleşecek, askeri alan daha güçlenecek ve bütün bunların neticesinde merkezi otorite sağlamlaştırılacaktı. Saakaşvili, böylelikle refah seviyesi yüksek bir Gürcü devletinin Abhazya ve Güney Osetya'daki vatandaşlara daha fazla güven vereceğini ileri sürdü. Ayrıca etnik azınlıkların “devlet aygıtıyla bütünleşmelerini” sağlamak için “pozitif ayrımcılık” yoluyla kamu hizmetinde istihdamını artırma niyetini de açıkladı. Ancak uygulamada Gürcistan'ın etnik azınlık politikası açıkça aşırı milliyetçi olmasa da kesinlikle ayrılıkçı bölgelerde tam kapsamlı bir baskıya mahal verdi. Gürcistan'da devlet inşa süreci özellikle yolsuzlukla mücadele ve askeri alanda düzenleme üzerine odaklandıysa da merkezi otoriteyi güçlendirmek hedeflenmişti. Bu da etnik ve kültürel azınlıklara karşı daha saldırgan devlet politikaları uygulanmasına yol açmıştır. Nitekim Saakaşvili'nin izlediği siyaset bir bütün olarak ele alındığında 2008 Güney Osetya savaşına neden olan birçok unsur da göze çarpmaktadır.

3.2.2.1. Devlet İnşası Sürecinde Azınlıklarla İlgili Düzenlemeler

Saakaşvili'nin iktidarının ilk yıllarında toprak bütünlüğünü geri kazanarak, Gürcü devletini güçlendirmeye yönelik yaptığı vurgu, kamuoyu tarafından heyecanla karşılanmıştı. Toprak bütünlüğü konusu Gürcü halkı için son derece önemliydi. Sadece ayrılıkçı bölgeler değil, Aslan Abaşıdze'nin Acara Özerk Cumhuriyeti'nde merkezi otoriteyi saymayan yönetimi de Gürcü egemenliğine zarar veriyordu. Bu bağlamda ilk olarak yapılması gereken Abaşıdze yönetiminin merkezi bütçeye göndermeyi reddettiği vergi gelirlerini bütçeye dahil etmesini sağlamaktı. Saakaşvili-Abaşıdze ilişkisi yeni dönemin ilk günlerinden itibaren gergindi. AGİT'in 2003 seçim sonuçlarının şaibeli olduğuna dair raporu paylaşmasının ardından, seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştı. Ancak Abaşıdze, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin katılmayacağını bildirmesi üzerine Acara'da olaylar hızla tırmanmıştır. Saakaşvili'nin Anayasanın verdiği yetki ile Acara yasama organını fesih edebileceğini ve bölgede erken seçime gidebileceğini ifade etmesi üzerine 6 Mayıs'ta Abaşıdze, ülkeyi terk ederek Rusya'ya sığınmıştır.

²⁶⁸ Storm, *Nation Building...*, p.123.

Acara Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan Anayasası'nda net tanımlanmamış ayrı bir özel statüye sahipti. 2000 yılında Acara'nın özerkliği ile ilgili bir düzenleme Anayasaya eklendi, ancak Abaşıdze yönetimi anayasal düzene meydan okuyan tutumu nedeni ile merkezi yönetimden bağımsız hareket etmekteydi. Acara Özerk Cumhuriyeti'nde yaşanan gelişmeler Saakaşvili'nin iktidarını sağlamlaştırmayı kolaylaştıran adımlar atmasına olanak sağladı. 1 Temmuz 2004'te Gürcistan Parlamentosu, Acara'nın özerkliğini ciddi bir şekilde kısıtlayan, Acara'nın statüsüne ilişkin bir kanunu kabul etti. Buna göre eğitim, kültür, altyapı gibi bölge içi faaliyet alanlarında Özerk Cumhuriyetin yetkileri tanımlanmıştı. Ancak aynı zamanda Gürcistan Cumhurbaşkanı'na da geniş yetkiler verilmişti; Saakaşvili, Acara yürütme organını ve parlamentoyu feshetme yetkisine sahipti. Yeni düzenleme ile birlikte Devlet Başkanı, Acara'nın Başbakanını atar ve faaliyetlerinin Gürcistan'ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tehlikeye atması durumunda görevden alabilirdi. Yasama organı halk tarafından seçilmeye devam edecek olsa da Gürcistan Cumhurbaşkanı'na; Acara hükümetinin Başbakanı arka arkaya iki kez onaylamazsa Bakanlar Kurulu'nu feshetme yetkisi verilmişti.²⁶⁹ Bunun yanında belirlenen diğer kararlar nesnel yargı kriterleri sunmamaktaydı. Merkezi hükümet ve Özerk Cumhuriyet arasındaki anlaşmazlıklar bir yargı organına taşınmayacak, çözüm yolu Başkan tarafından belirlenecekti. Benzer şekilde Gürcistan Cumhurbaşkanı, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin yasalarını 'amaçsızlık, hükümet faaliyet programına aykırılık, bütçe denetimi kontrolünün sağlanamaması, kamu mallarının amaç dışı kullanımı, herhangi bir şekilde devlet çıkarlarına zarar vermesi' gibi çok net sınırları çizilmeyen nedenlerle geçersiz kılabilme yetkisine sahipti.²⁷⁰ Yapılan düzenleme ile Acara özerk statüsünü retorik olarak korumuştur. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin merkezi hükümete olan bağlılığının artırılması kamuoyu tarafından memnuniyetle karşılandı. Görevdeki ilk döneminde Saakaşvili'nin, Abaşıdze'ye karşı kazandığı zafer, kamuoyunun güvenini arttırmıştır.

Saakaşvili yönetimi, merkezden uzak idari birimlerdeki verimsizlik ve yolsuzluğun önüne geçmek için Yerel Yönetimlerle ilgili yeni bir mevzuat hazırladı. 2005 yılında kabul edilen yeni mevzuat özünde devlet inşası ve yolsuzlukla mücadele için hazırlandıysa da merkezi yönetimin yetkilerini güçlendiriyordu. *Gamgebeli* ve *Rtsmunebuli* makamları Cumhurbaşkanı tarafından atanmaya devam edecek olup yetkilerinde de bir değişiklik yapılmamıştı. Yeni yasa ile birlikte Gürcistan yerel yönetimin en özerk birimi olan *temi* idari düzeyi kaldırılmış, bunun yerine *mkhare* bürokrasilerini yetkilendirilmişti. Mkhare idari bölgeleri bütçeleri için gerekli vergiyi kendileri toplayacaktı, böylelikle yerel makamların kamu çıkarlarına karşı sorumluluğu arttırılmıştı. Ancak *temi* yönetim birimlerinin kaldırılması ile etnik grupların yönetimdeki temsili ciddi oranda azaldı.

Gürcistan'da siyasi partiler kanunu gereğince siyasi parti kurmak için ulusal bir kitle tarafından destekleniyor olmak gerekli olduğundan bölgesel siyasi partiler kurulamamaktadır.

²⁶⁹ Freedom House, Nation in Transit -Georgia, 2005.

²⁷⁰ Georgian Constitution 2004, Article 89.

Azeriler ve Ermeniler gibi nüfus çoğunluğuna sahip azınlıklar coğrafi olarak konumlandıklarından, parti düzeyinde hükümet sistemine dahil olmaları sınırlandırılmıştır.²⁷¹ Bu durumda, azınlıkların temsilini sınırlandırmıştır. Öyle ki Kvemo Kartli'nin Azeri nüfusun delege temsil düzeyine göre bir Azeri'nin yerel yönetimde gelebileceği en yüksek mevki Gamgebeli Milletvekilliği'dir. Samtshe-Cavaheti'deki Ermeniler ise Sakrebulo bölgesinde bulunduklarından daha üst bir temsil hakkına sahiptirler.²⁷²

Saakaşvili'nin devlet güvenliğini sağlamak adına kaçakçılıkla mücadeleye başlaması en çok azınlıkları etkilemişti. Sınır bölgelerinde yürütülen kaçakçılık faaliyetleri bölge halkının geçim kaynağı idi. Özellikle Azeriler kaçak mal pazarlarının kaldırılması ile mağdur olmuş ve cezai işlem başlatılmıştı. Bunun yanında azınlıkların kamu kurum ve kuruluşlarında çalışması da çok zordu. 1998 Kamu Hizmet Kanunu'na göre tüm kamu hizmetleri Gürcüce yapılacaktı. Şevardnadze döneminde bu kanun zaman zaman esnetilmişti. Keza azınlıkların çoğu Gürcüce bilmiyordu. Saakaşvili yönetimi ile işe alımlar 'liyakat' sistemiyle gerçekleştirilirken Gürcüce konusunda hiçbir esneklik tanınmamaktaydı. Bununla birlikte Saakaşvili, Gürcüce konusundaki problemi çözmek için kapsamlı bir eğitim programı da başlattı.²⁷³

Gürcistan'ın Gül Devrimi ile başlattığı eşzamanlı reform çalışmaları kısmi olarak başarılı olmuştur. Saakaşvili'nin devlet inşası sürecinde azınlıklar ile ilgili yaptığı düzenlemeler ne devlet gücünün kötüye kullanıldığını ne de bölge yönetimlerini çok güçlendirdiğini göstermektedir. Toprak bütünlüğünü sağlamak için aşırı çaba içeren bu düzenlemelerle Saakaşvili, merkezi yönetimi güçlendirmiştir.

3.2.2.2. Saakaşvili'nin Toprak Bütünlüğü'nü Sağlamaya Yönelik Açıklamaları

Saakaşvili'nin devlet inşası, ulus-devleti yapılandırma, demokratikleşme ve yolsuzlukla mücadele adına izlediği politikalar aslında toprak bütünlüğünün yeniden tahsis edilmesi gibi temel bir amaç içindi. İktidarının ilk döneminde sıklıkla toprak bütünlüğünü yeniden tahsis edeceğine dair söylemleri ayrılıkçı bölgelerde tedirginlik yaratmış, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin yetkilerini sınırlandırması ve tekrar merkezi hükümetin eksenine alması bu tedirginliği haklı çıkarmıştı. Saakaşvili resmi olarak göreve başlamadan önce 24 Ocak 2004'te Batı Gürcistan'daki Gelati Manastırı'na gidip Kral David'in mezarı başında yemin etmişti. Yemini ardından Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün yeniden tahsis edileceği ve Gürcistan'ın birleşik güçlü bir ülke olacağını ifade

²⁷¹ Nodia, *The political landscape of Georgia*, p. 145.

²⁷² Julie A. George, *The Dangers of Reform: State Building and National Minorities in Georgia*, *Central Asian Survey*, Vol. 28, No.2, June 2009, p.145

²⁷³ Storm, *Nation Building...*, p.128

eden Saakaşvili'nin bu açıklaması Gürcü milliyetçiliğine vurgu yaptığından etnik milliyetçiler tarafından eleştirildi.²⁷⁴

Güney Osetya için bir strateji doğrultusunda hareket eden Saakaşvili, Kokoity'ye karşı alternatif bir grupla ilişki kurdu. Dmitri Sanakoev liderliğindeki bu grubun faaliyetleri merkezi hükümet tarafından finanse edildi.²⁷⁵ Buna göre bölge halkına Gürcü zenginliğini göstermek, Gürcülere karşı güven oluşturmak, Saakaşvili'nin özerklik taahhüdünün uygulanabileceğini göstermek için çalıştılar. Ancak merkezi hükümetin açıklamaları ve faaliyetleri kendi stratejileri ile çelişiyordu. Saakaşvili, Financial Times'a yaptığı röportajda Güney Osetyalıların Acaralılar gibi özgürlük özlemi çektiğini savundu. Abhazya'nın 2 yıl içinde Gürcistan'a yeniden bağlanacağını iddia ederken Güney Osetya için daha az bir sürede birleşeceklerini umduğunu belirtti. 2006 yılında dönemin Savunma Bakanı Irakli Okruaşvili, yaptığı bir açıklamada bir yıl sonraki yeni yıl tatilini Tskhinvali'de geçirme planından bahsetti.

Bununla birlikte Gürcistan hükümetinin artan askeri harcamaları, kaçakçılık faaliyetlerine yönelik başlattığı operasyonlar, ayrılıkçı bölgelerde endişe ile karşılanmıştı. Kaçakçılığın özellikle sınır bölgelerinin geçim kaynağı olmasını otoriter liderlere bağlayan Saakaşvili, Acara lideri Abaşıdze'nin ve Güney Osetya lideri Kokoity'nin bu faaliyetleri desteklediğini savunmuştu. Acara'nın ardından Güney Osetya'yı da yeniden Gürcistan'a bağlamak için kaçakçılıkla mücadele üzerine bir strateji geliştirildi. 2004 yazında sınırlarda kaçak mal ticaretini önlemek, Rusya sınırından giren malları kontrol altında tutmak için gümrük kontrolünü kurmayı hedefleyen polis operasyonu başlatıldı.²⁷⁶ Ancak bu sebeple Güney Osetya sınırına konuşlandırılan 360 asker, bölgedeki gerilimi tekrar tırmandırmıştır.²⁷⁷ Temmuz ve Ağustos 2004'te bölgede tekrar silahlı çatışmalar yaşandı. Ayrıca sadece bölge halkına tüketim amacıyla gelen kaçak mal pazarı engellenmedi, bölge halkı geçim kaynağını da kaybetti. Saakaşvili, kaçak mal ticaretinin engellenmesinden sonra bölge halkına sunacağı ekonomik kalkınma programlarıyla Güney Osetya halkının kendisini destekleyeceğini beklemişti. Ancak hedeflediği gibi olmamış, hatta Kokoity bu mali kaybın faturasını Saakaşvili'ye çıkararak, Güney Osetya'nın desteğini almıştı.

Saakaşvili'nin toprak bütünlüğünü sağlamak adına izlediği siyaset Güney Osetya ile birlikte Abhazya'daki tansiyonu da yükseltmişti. Abhazya'da Ekim 2004'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rusya'nın desteklediği mevcut Başkan Raul Khajimba seçimi kaybetmiş, merkezi hükümet ile diyalog kurması mümkün görülen Sergei Bagapş yeni başkan olmuştu. Nitekim Saakaşvili'nin milliyetçi söylemleri, silahlanma çabaları, NATO'ya katılma hedefi Abhazlar

²⁷⁴ Wertsch, Georgia as a Laboratory for Democracy, pp.530-531

²⁷⁵ Tbilisi Willing to Formalize S. Ossetia 'Alternative Government, 01.12.2006, <https://civil.ge/archives/111542>

²⁷⁶ Koiava, Georgia and Russia Relations, p. 20

²⁷⁷ Tblisi Deploys Reserve Forces Battalion Near Tskhinvali, 09.11.2004, <https://civil.ge/archives/106545>

tarafından endişe ile karşılanmıştı. Çünkü Gürcistan'ın güçlü Batı devletleri ile müttefik olması, Rusya'nın da çıkarlarına ters düşmektedir. Rusya kendi menfaatleri doğrultusunda Abhazya ve Güney Osetya yönetimleri ile yakın temas içindeydi. Ayrıca çatışma bölgelerinde barış gücü olarak fiili görevi vardı. Saakaşvili, başından beri Rusya'yı ayrılıkçı bölgelerdeki faaliyetleri desteklemekle itham etmiş, Rusya karşıtı tutumunu siyasetinin baş aktörü haline getirmişti. Saakaşvili'nin Rusya'yı Güney Osetya'ya silah sağlamakla suçlayarak Rus kuvvetlerine ait kamyonlara el koyması, Rus-Gürcü ilişkilerinin gerilmesine sebep olmuştu.²⁷⁸

3.3. Milli Güvenlik Konsepti 2005

Ülke genelinde başlatılan reform seferberliği daha demokratik ve güçlü bir devlet olmak için yeterli değildi. Batı standartlarına ulaşmayı hedefleyen Gürcistan'ın Sovyet döneminden kalan sistemi terk etmesi ve daha sistematik bir yaklaşım benimsemesi gerekmekteydi. Özellikle devlet inşa sürecinde ulusal çıkarların korunduğu bir devlet politikası ve stratejisi geliştirilmeliydi. Gül Devrimi'nden önce de bu konuda adım atılmak istenmiş ancak kararlı bir tutum sergilenmemiştir. Şevardnadze bir ulusal güvenlik konsepti geliştirilmesine karşı değildi ancak geliştirilmesi için de bir çaba göstermedi. İlk olarak 1997 tarihinde Savunma ve Güvenlik Komitesi'nin hazırladığı askeri doktrin Parlamento tarafından kabul edildi. Doktrinde eski Sovyet geleneğinden ve askeri dilinden vazgeçilmemiş, Gürcistan'ın ulusal çıkarlarını veya ülkenin karşı karşıya olduğu tehditlere değinilmemişti. 1998 yılında ise daha profesyonel bir destek alınarak Uluslararası Güvenlik Danışma Kurulu (ISAB), Gürcistan Hükümeti tarafından güvenlik unsurlarında reform yapma ve modernleştirme niyetini destekleyen bir çalışma programı başlatması için davet edildi. Kurul'un daha önce Baltık Devletlerinde yürüttüğü çalışmalar referans alınarak, Gürcistan özelinde Milli Güvenlik Konseyi Sekreteri aracılığıyla Başkan'a ve Milli Güvenlik Kurulu Sekreteri'ne stratejik tavsiyeler vermesi beklendi. İlk raporunu 1999 yılında sunan Kurul, tüm güvenlik unsurlarının kapsamlı bir modernizasyona ihtiyaç duyduğunu belirtti. Ayrıca raporda birimlerin ayrı ayrı ve bir aradaki koordinasyonunun zayıflığına dikkat çekilirken, kriz yönetimi ve kontrolü için merkezi mekanizmaların eksikliği belirtildi. Bunun yanında özellikle ülkenin net bir dış politika ve güvenlik politikasının olması gerektiğini vurgulanmıştır.²⁷⁹ Ancak Şevardnadze, öncelikle net bir ulusal güvenlik konsepti belirleyerek kendi düzenini riske atmak istemedi. Bunun yanında son döneminde Gürcistan'da tüm kamu kurum ve kuruluşlarına alternatif bir yönetim ağı kurulmuştu. Gürcistan'ın daha demokratik, şeffaf normlarla yönetilmesi bu sınıfla, Şevardnadze iktidarının arasını bozabilirdi. Bunun yanında her ne kadar Batı entegrasyonu arzusu ifade edilmeye başlandıysa da Şevardnadze, Rusya'ya karşı dengeleyici siyasetten hiçbir zaman vazgeçmedi. Özellikle Rusya ile işbirliği yaparak toprak bütünlüğünü geri kazanabileceğine dair umudu vardı. Son olarak ise bu dönemde Gürcistan'ın yönetim felsefesine bakıldığında Şevardnadze'nin özellikle yolsuzluk

²⁷⁸ Jawad, Democratic Consolidation in Georgia, p.11

²⁷⁹ International Security Advisory Board, "ISAB Report 2006", UK, pp. 1-2.

konusunda fazla tavizkar olduğu, demokratik değerlere daha yüzeysel alan tanıdığı söylenebilir. Bu açıdan Batı ile bütünleşme arzusu böyle bir siyasi mekanizma ile çalışmazdı. Neticede Şevardnadze ne Batı ile ne de Rusya ile Gürcistan'ın lehine tam anlamıyla bir işbirliği sağlayamamıştır.²⁸⁰

Gül Devrimi'nden sonra Gürcistan'ın güvenlik güçlerinde birçok yapısal değişiklik yapıldı ve NATO standartlarına ulaşmak hedeflendi. Ancak Gürcistan'ın güvenlik tehditlerinin kapsamlı bir analizinin yapılması ve karşı kuvvet kullanımının planlanması gerekmektedir. Gürcistan'daki mevcut güvenlik ortamı kırılganlığını korumaktaydı. Halihazırda güvenlik unsurlarının bütün ihtiyaçlarını karşılayacak, mevcut boşlukları dolduracak bir milli güvenlik konsepti olmadığından savunma planları sınırlı kalmıştır. Gürcistan'ın istikrarı için sadece güvenlik unsurlarının modernleştirilmesi, adım adım iyileştirmesi yeterli olmayacaktı.²⁸¹ Milli Güvenlik Konseyi sekreteri bu anlamda ISAB'ın öneri ve değerlendirme raporunu da göz önüne alarak, akademik çevrelerin ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla bir milli güvenlik konseptinin oluşturulması için çalışmalara başladı. Ancak uzmanların Gürcistan'ın Milli Güvenlik Konsepti oluşturulurken cevaplanması gereken temel sorular olduğunu bildirdiler. Özellikle Toprak bütünlüğünü tekrar sağlamak yeni hükümetin temel hedefleri arasındaydı, her ne kadar Saakaşvili, Acara Özerk Cumhuriyeti'ni tekrar merkezi hükümete bağladıysa da diğer ayrılıkçı bölgelerde durum bu kadar kolay değildi. Bu konuda atılacak somut adımlar ne olacak? Bunun yanında Rusya'nın ülkedeki askeri varlığı bağımsızlığından itibaren Gürcü kamuoyu tarafından endişe ile karşılanmıştı. NATO ile işbirliğinin daha da geliştiği yeni dönemde Rusya'nın ülkedeki askeri varlığına son verilmesi kamuoyu tarafından bekleniyordu. Bu doğrultuda ne yapılacaktı? Zira Rusya etnik kökenli ayrılıkçı hareketleri el altından destekleyerek, Gürcistan'ın iç işlerini manipüle edebiliyordu. Gürcistan'ın NATO'ya üyeliği konusundaki arzusunu sıklıkla ifade etmesine ise ekonomik ve diplomatik baskı kurarak cevap veriyordu.²⁸² Bu doğrultuda Saakaşvili başkanlığında özel bir komisyon, temelde Gürcistan'ın ulusal çıkarlarını koruyan, ülkeye yönelik tehditlerin belirlendiği, ulusal güvenlik politikasının ve dış politikasının ana yönlerini belirleyen bir Milli Güvenlik Konsepti hazırlanmıştır.

3.3.1. Milli Güvenlik Konsepti'nin Temel Unsurları

8 Temmuz 2005 tarihinde Gürcü Parlamentosu oy birliği ile Gürcistan'ın Milli Güvenlik Konsepti'ni kabul etmiştir.²⁸³ Buna göre, Gürcistan Milli Güvenlik Konsepti, devletin güvenli

²⁸⁰ David Darchiashvili, Georgian Defense Policy and Military Reform, eds. Bruno Coppieters and Robert Legvold, **Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution**, Cambridge/Mass., MIT Press, 2005 p. 145

²⁸¹ Fluri, From Revolution to Reform, p.234

²⁸² Revaz Koiava, Edisher Baghaturia and Yulia Nikitina, Georgia and Russia; Bilateral View on the Quarter Century Relations, **The Centre for Cultural Relations Caucasian House**, 2017, p.22

²⁸³ **National Security Concept Approved**, 08.07.2005, <https://civil.ge/archives/108469>

kalkınmasına ve temel ulusal değer ve çıkarlarına ilişkin vizyon sunan temel bir belgedir. Konsept, ulusal güvenliğe yönelik tehditleri, riskleri ve zorlukları tanımlamakta ve ulusal güvenlik politikasının ana yönlerini belirlemektedir. Gürcistan halkının NATO ve AB ile tam entegrasyon sağlama ve Avrupa-Atlantik güvenlik sisteminin kurucu bir parçası olarak Karadeniz bölgesinin güvenliğine katkıda bulunma arzusunun altını çizmektedir.

Gürcistan Hükümeti, Ulusal güvenliğe yönelik güvenlik tehditlerini, riskleri ve zorlukları değerlendirerek, temel ulusal değerleri ve çıkarları koruyacak, ilgili uzun vadeli tedbirler yoluyla Milli Güvenlik Konseptini uygulayacaktır. Milli Güvenlik Konsepti tüm stratejiler ve planlar için temel teşkil edecektir. Herhangi bir değişiklik yapılması durumunda ilgili strateji ve planlar da güncellenmelidir. Gürcistan Milli Güvenlik Konsepti; Gürcistan'ın Temel Ulusal Değerleri, Gürcistan'ın Ulusal Çıkarları, Ulusal Güvenliğe Yönelik Tehditler, Riskler ve Sorunlar, Gürcistan Milli Güvenlik Politikasının Başlıca Yönelimleri olmak üzere dört ana husus altında düzenlenmiştir.

Buna göre Gürcistan'ın Temel Ulusal Değerleri, Gürcistan Devleti'nin temelini oluşturmaktadır. Temel ulusal değerlerin korunması, Gürcistan'ın varlığı ve güvenliği ile vatandaşlarının güvenliği ve refahı için son derece önemlidir. Gürcistan, temel ulusal değerlerini mevcut tüm yasal yollarla koruyacaktır. Gürcistan'ın temel ulusal değerleri şunlardır: egemenlik, demokrasi ve hukukun üstünlüğü, insan hakları ve refahı, güvenlik, barış. Konseptte göre bu değerler Gürcistan devletinin 'varlığı ve güvenliği için hayati bir gerekliliktir'. Bununla birlikte Gürcistan'ın anlaşmazlıkları çözme sürecinde uluslararası hukuk ve ilkeler tarafından tanınan barışçıl yollara başvuracağı özellikle vurgulanıyordu.

Gürcistan'ın Ulusal Çıkarları, ulusal değerlere dayanır. Ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi, devletin istikrarı ve kalkınmasının yanı sıra Gürcistan vatandaşlarının refahı, güvenliği ve hak ve özgürlüklerinin korunmasını sağlayacaktır. Gürcistan'ın ulusal çıkarları şu şekilde belirlenmiştir: toprak bütünlüğü; ulusal birlik; bölgesel istikrar; komşu ülkelerde, bölgede özgürlük ve demokrasinin güçlendirilmesi; Gürcistan'ın ulaşım ve transit kapasitesinin güçlendirilmesi ve alternatif enerji kaynaklarının sağlanması; ekolojik güvenlik; ülkenin ulusal ve kültürel kimliğinin sağlanması. Ülkenin toprak bütünlüğü Gürcistan için 'hayati bir ulusal çıkarı' temsil etmektedir. Bununla birlikte "Gürcistan, topraklarında anayasal düzenin yeniden tesis edilmesi sürecinde ortaya çıkabilecek tüm sorunları barışçıl ve yasal bir şekilde çözmek için mevcut tüm yasal yollara başvuracaktır." Bu kısımda ulusal birliğin tekrar sağlanmasına yönelik "Gürcistan'da yaşayan tüm etnik ve dini azınlıkların çıkarlarını, haklarını ve özgürlüklerini" güvence altına aldığı belirtilmiştir. Bu amaçla çoğulculuk, hoşgörü, adalet, dayanışma ve ayrımcılık yapmama ilkelerine dayalı bir toplum inşa etmek amacı vurgulanmıştır. Bölgesel güvenlikle ilgili olarak belgede, Karadeniz ve Kafkasya bölgelerindeki gelişmelerin yanı sıra Rusya'daki gelişmelerin Gürcistan için özel önem

taşıdığı belirtilmektedir. Ayrıca Gürcistan, bölgede ve komşu ülkelerde demokrasi, özgürlük ve sivil toplumun güçlenmesini ‘memnuniyetle karşılamakta ve teşvik etmektedir’.

Belgenin dördüncü bölümünde ülkenin temel ulusal değerlerini ve çıkarlarını zedeleyebilecek tehditler ele alınmaktadır. Buna göre mevcut ve potansiyel tehditlerin listesi şu şekildedir: bölgesel parçalanma; komşu ülkelerden çatışmaların yayılması; askeri müdahale; Gürcistan’da konuşlu Rus askeri üsleri; kaçakçılık ve sınır aşan organize suçlar; uluslararası terörizm. Ayrılıkçı bölgelerin Gürcistan’ın ulusal güvenliği için büyük bir tehdit oluşturduğu belirtilmiştir. Buna göre, ‘dış güçler tarafından desteklenen ve kışkırtılan’ ayrılıkçı hareketler ve kontrolsüz bölgeler ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarını baltalamakta ve terörizm, uluslararası organize suç ve kaçakçılığın kaynağını teşkil etmektedir. Belgede yer alan ‘Komşu ülkelerdeki çatışmaların yayılması’ ibaresi, Rusya’nın Çeçen Cumhuriyeti’nde devam eden çatışmaları tehdit olarak algıladığını göstermektedir. Burada “Komşu ülkelerdeki çatışmalar Rusya Federasyonu’nun provokasyonlarını tetikleyebilir ki buna Pankisi geçidiyle ilgili olarak daha önce tanık olduk” denilmiştir. Ayrıca “Gürcistan’a karşı açık bir askeri saldırı olasılığının düşük olduğu” ancak devlet ve devlet dışı aktörlerin sınır ötesi düşmanlık tehdidinin ‘gerçek’ olduğu belirtilmiştir. Ülkedeki Rus askeri üslerinin varlığının Gürcistan’ın egemenliğini ihlal ettiği ve “Gürcistan’ın ekonomik ve sosyal istikrarını baltaladığı” belirtilmiştir. Uluslararası terörizm ‘ülkenin ulusal güvenliğine yönelik önemli bir tehdit’ olarak görülmüştür.

Ulusal Güvenliğe Yönelik Tehditler, Riskler ve Sorunlar bölümünde ülkenin ulusal güvenliğinin karşı karşıya olduğu sorunları ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Bu sorunlar şunlardır: yolsuzluk ve etkisiz yönetim; ekonomik ve sosyal zorluklar; tek bir enerji kaynağına bağımlılık; bilgi politikası; ekolojik sorunlar. Enerji tedarikine ilişkin sorunlarla ilgili olarak Rusya’ya bağımlılığın Gürcistan’ı dış baskılara karşı savunmasız hale getirdiği belirtilmiştir. Bununla birlikte gizli belgelerin korunmasına yönelik etkin bir sistemin bulunmamasının ve bir devlet bilgi politikasının olmamasının Gürcistan’ın ulusal güvenliği açısından “ciddi bir sorun” teşkil ettiği belirtildi.

Gürcistan’ın Ulusal Güvenlik Politikasının Başlıca Yönelimlerinin vurgulandığı bölümde temel ulusal değerlerin korunmasını ve zorluk ve tehditlerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan politika önceliklerine yer verilmiştir. Bu politika öncelikleri arasında demokratik kurumların ve etkin yönetişimin güçlendirilmesi; savunma kabiliyetlerinin güçlendirilmesi; toprak bütünlüğünün yeniden tesis edilmesi; Avrupa-Atlantik entegrasyonu; dış politika bağlarının güçlendirilmesi; ekonomik güvenlik politikası; sosyal güvenlik politikası; bilgi güvenliği politikası; enerji güvenliği politikası; ekolojik güvenlik ve kültürel mirasın korunması yer almaktadır. Demokratik kurumların güçlendirilmesiyle ilgili olarak Gürcistan devletinin “sivil toplum sektörünün ve kitle iletişim araçlarının gelişimi için yeterli koşulları” sağladığı belirtilmiştir. Ayrıca güçlü yerel yönetim ve özyönetimin oluşturulmasının ‘özel önem’ taşıdığı vurgulanmıştır. Savunma kabiliyetleri ile ilgili

olarak belgede şu ifadeler yer almaktadır: “Gürcistan, ülkenin ulusal güvenliğinin karşı karşıya olduğu tehdit ve zorlukların üstesinden gelebilecek, NATO standartlarıyla uyumlu bir silahlı kuvvetler oluşturmak amacıyla geniş çaplı savunma reformları gerçekleştirmektedir”. “Gürcistan silahlı kuvvetleri, bir kriz ya da acil durum halinde sivil makamlara yardım sağlamanın yanı sıra terörle mücadele örgütlerine ve uluslararası barış destek operasyonlarına da katılabilir” ifadesi yer almaktadır.

Gürcü yetkililer, Güney Osetya ve Abhazya ihtilaflarının geniş bölgesel özerklik ilkesi temelinde barışçıl bir şekilde çözülmesi için gerekli tüm adımları atmaya kararlıdır. Gürcistan’ın Milli Güvenlik Konsepti, Gürcistan hükümetinin Güney Osetya ile ilgili önerisini dikkate almakta ve bu öneriyi bu çatışmanın çözümü için önemli bir belge olarak görmektedir. Abhazya ile ilgili olarak, Milli Güvenlik Konsepti, Sohum ve Tiflis arasındaki yetki dağılımına ilişkin ‘Boden Belgesi’ni bu çatışmanın çözümü için bir ‘çerçeve’ olarak görmektedir.

Bununla birlikte Gürcistan’ın Ulusal Güvenlik Politikasının Ana Yönelimleri bölümünün içerisinde Gürcistan’ın dış politika öncelikleri belirtilmiştir. Bununla birlikte Gürcistan Milli Güvenlik Konsepti’nde Karadeniz bölgesindeki işbirliği bağlamında GUAM (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova) ile de görüşüldüğüne yer verilmiştir. Buna göre ABD’nin son on yılda Gürcistan’a sağladığı siyasi, askeri ve ekonomik yardımdan övgüyle söz edilmiştir. “Gürcistan, Amerika Birleşik Devletleri ile stratejik ortaklığını sürdürmektedir” ifadesine yer verilmiştir. Gürcistan’ın ‘Gül’ ve Ukrayna’nın ‘Turuncu’ Devrimlerinden sonra Gürcistan ve ‘stratejik ortak’ olarak tanımlanan Ukrayna arasında ‘ikili ilişkilerde yeni bir dönem’ başlatıldığı vurgulanmıştır. Türkiye ise Gürcistan’ın ‘önde gelen bölgesel ortağı’ olarak tanımlanmıştır. Türkiye ile ilişkilerin ‘stratejik ortaklık’ seviyesinde olduğu belirtilmiştir. Ortak enerji, ulaşım ve iletişim projeleri Azerbaycan ve Gürcistan arasında stratejik bir ortaklık kurulmasını teşvik etmiştir. “Gürcistan, Ermenistan ile karşılıklı çıkarları ilgilendiren tüm alanlarda pragmatik bir işbirliğine sahiptir” denilmiştir. Rusya için ise “Gürcistan, Rusya ile komşuluk ilişkileri, eşit haklar ve karşılıklı saygı ilkelerine dayanan bir işbirliği arzulamaktadır” ifadesi yer almaktadır. Özetle ifade edilecek olursa Gürcistan’ın dış politika öncelikleri ABD, Ukrayna, Türkiye ve Azerbaycan ile ‘stratejik ortaklık’; Rusya ile ‘ortaklık’ ve Ermenistan ile ‘pragmatik işbirliği’ şeklinde belirlemiştir.²⁸⁴

3.3.2. Gürcü Kimliği

2005 yılında kabul edilen Milli Güvenlik Konsepti’nde Gürcistan, ‘temel ulusal değerleri Avrupa değer ve geleneklerine dayanan, Avrupa siyasi, ekonomik ve kültürel alanının ayrılmaz bir parçası ve Avrupa’nın siyasi, ekonomik ve güvenlik sistemlerine bütünüyle entegrasyon sağlamayı

²⁸⁴ Ministry of Foreign Affairs of Georgia, National Security Concept of Georgia 2005

hedefleyen, Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası olarak kalmayı arzulayan' şeklinde tanımlamıştı.²⁸⁵ Bu ifadenin Milli Güvenlik Konsepti'nde yer alması Gürcü kamuoyunun Avrupa geleneğine geri dönme ideolojisi ile örtüşmekteydi. Her ne kadar Gül Devrimi'nden bu yana Gürcistan yüksek sesle Avrupa kimliğini geri kazandığını, Avrupa entegrasyon sürecinin hızlandığını, AB ve NATO üyeliğini arzuladığını ifade etse de Gürcistan'da Avrupa söylemleri daha eskiye dayanmaktadır.

Gamsakhurdiya liderliğinde bağımsızlığa giden Gürcistan'da milliyetçi fikirler ortaya çıkmış, bu akım etnik milliyetçiliği de tetiklemişti. Rus ekseninden uzaklaşma siyasetinin güdüldüğü ilk yıllarda Gürcü aydınlar, Gürcü kültür ve medeniyetini Batı medeniyetlerine dayandıran teorileri canlı tuttular. 'Biz kimiz?' sorusunun cevabı ile gelişen Gürcü kimliği, öncelikle Rusya karşısı bir siyaset olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde Gürcülerin kendi medeniyetlerini üstün görmeleri, kendilerini Avrupa geleneğine daha yakın hissetmeleri Çarlık Rusya İmparatorluğu altında gelişen fikirlerden esinlenmiştir. Çarlık Rusya İmparatorluğu çatısı altında milli uyanış Gürcüler için geç kalmıştı. Ancak 1860'lara gelindiğinde kendilerine *tergdaleulebi* denilen bir grup genç çevresinde modern Gürcü ulusu fikri gelişti. Rus üniversitelerinde eğitim almış bu grup, Batı modernleşmesi deneyimini taklit ederek bir ulus inşa etme çabasıındaydı. Yazıları ve fikirleri ile akıma öncülük eden İlia Chavchavadze 'milletin babası' olarak adlandırılmaktaydı.²⁸⁶ Yaklaşık iki yüzyıl öncesine ait *tergdaleulebi* misyonu Saakaşvili ile tekrar gündeme geldiyse de, hem Şevardnadze hem de Gamsakhurdiya, Avrupalı Gürcü kimliğine birçok kez sahip çıkmıştı. Öncelikle henüz bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'da Rusya'nın hegemonik gücünün etkisine tekrar girmemek için Gamsakhurdiya, Batı'ya yönelik söylemlerde bulunmuştu. Gamsakhurdiya, Hristiyan Gürcistan'ın eski zamanlardan beri Avrupa medeniyetinin bir parçası olduğu tezini savunuyordu. "Biz Gürcüler her zaman Avrupa yönelimine sahip olduk." ve "Avrupa toplumunun bir parçası olmak istiyoruz."²⁸⁷ ifadelerinden de anlaşılacağı gibi Avrupa sistemine entegresyonunun sağlanmasını talep etmekteydi. Batı'dan aradığı desteği bu dönemde bulamayan Gürcistan, ancak iç istikrarın sağlanmasından sonra ve Batı'nın dış politika hedefleri değiştikten sonra Kafkasya'ya yönelik politikalar geliştirmesiyle birlikte tekrar Batı'ya yönelmiştir.

Bu bağlamda Gürcistan'ın Şubat 1999 tarihinde Avrupa Konseyi'ne üyeliğinin kabulü Gürcü kamuoyu tarafından umutla karşılanmış, Gürcistan eski Başbakanı Zurab Zhvania, "Ben Gürcüyüm öyleyse Avrupalıyım." ifadesini kullanmıştı.²⁸⁸ Şevardnadze ise 2002 yılında Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler, İnsan Hakları, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Komitesi'nde yaptığı konuşma ile Gürcü kültürünü ve medeniyetini Avrupa'ya dayandırmıştı.

²⁸⁵ **National Security Concept Finalized**, 15.05.2005, <https://civil.ge/archives/108060>

²⁸⁶ Nodia, *Components of Georgian National Idea an Outline*, p. 86

²⁸⁷ Koiava, *Georgia and Russia*, p. 9

²⁸⁸ Kornely Kakachia, *European, Asian or Eurasian?: Georgian Identity and Struggle for Euro-Atlantic Integration, Georgian Foreign Policy The Quest For Sustainable Security*, ed. Kornely Kakachia, Tbilisi, 2011, p.47

“Tarihin cilveleri, Avrupa’nın bu kadim bölgesini –Güney Kafkasya’yı-uzun süre kıtadan ayrı tuttu. Avrupa’daki ilerleme sürecini çoğunlukla başkalarının anlatılarıyla öğrendik. Ancak bu geride kaldı. Bugün Güney Kafkasya milletleri-Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan-coğrafi, siyasi ve diğer tüm açılardan Avrupa’nın bir parçasıdır.... Güney Kafkasya, kıtanın geri kalanı gibi Avrupa’nın ayrılmaz ve devredilemez bir parçasıdır.”²⁸⁹

Şevardnadze, bu ifadesiyle Gürcü kimliğini coğrafi olarak Avrupa kıtasıyla ilişkilendirmiştir. Keza aynı bakış açısı Gürcü tarihçiler ve aydınlar tarafından da iddia edilmiş, Gürcistan, coğrafi olarak Avrupa’nın bir parçası olarak kabul edilmişti. Aynı yıl Anayasal bir düzenleme ile Gürcü Ortodoks Kilisesi’ne ayrıcalıklı bir statü verilmiş, buna göre Gürcistan’ın yasal statü ile korunan tek dini örgütü olmuştu. Gürcü Ortodoks Kilisesi’nin ulusal kimliğinin Gürcü kimliği ile doğrudan bağlantılı olduğu belirtilmiş ve Avrupa entegrasyonunu desteklediği vurgulanmıştır.²⁹⁰

Gül Devrimi sonrası ise Gürcistan Cumhuriyeti kendi özünü 1918-1921 Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti’nin ideolojisine dayandırmıştır.²⁹¹ Uzun yıllar Çarlık Rusya hakimiyeti altında kalan Gürcüler, ilk bağımsızlık dönemlerinde yönlerini Batı’ya çevirmiş, Batı, Gürcülerin ana dostu, müttefiki ve koruyucusu olmuştur. Gürcü tarihinin bu dönemine bakılacak olursa özellikle Transkafkasya Komitesi içerisinde Gürcistan’ın verdiği mücadele²⁹² ve Almanya başta olmak üzere bağımsızlığını ilan etmesinde Batı’dan aldığı destek²⁹³, Batum’un geri alınması için uluslararası arenada verilen mücadele²⁹⁴ Saakaşvili dönemi Gürcistan için ışık olmuştur. Rusya bu dönemde dostane ilişkilere sahip olunması gereken komşu bir ülke olarak tanımlanmış, ancak Gürcü bekası için bir tehdit olarak algılanmıştı.²⁹⁵ 2005 yılında oluşturulan Milli Güvenlik Konsepti’ne bakıldığında aynı vizyonla hazırlandığı görülmektedir. Gürcistan bu yüzyılda tam teşekküllü bir demokratik ortak olarak Avrupa’yla yeniden bütünleşmeyi hedefliyordu. Bu bağlamda Saakaşvili, sık sık Avrupa kimliğine sahip çıktı. Gürcistan’ın tarihi şartlar nedeniyle Avrupa medeniyetinden ve kültüründen uzak kaldığını bu nedenle de Batı’nın ilerlemesine paralel hareket edemediğini iddia etmekteydi. Özellikle, liberal demokrasi Avrupa medeniyetleri ile ilişkilendirildiğinden modernleşme ve batılılaşma birbirinin tamamlayıcısı olarak algılandı. Nitekim Batı tarzı demokrasi kurma arzusu, Gürcü bilinçaltına iyice yerleşti.

Devlet inşa süreciyle ulus inşa sürecini ivedilikle tamamlamaya çalışan Saakaşvili tarihi anekdotlara değinerek, Gürcü ulusu fikrini canlı tutmaya çalışmıştır. Toprak bütünlüğünü yeniden

²⁸⁹ Address of Georgian President to the European Parliament Committee for Foreign Relations, Human Rights, Common Security and Defense Policy, 25.03.2002, <https://civil.ge/archives/101489>

²⁹⁰ Nodia, The Path Towards Becoming European, p. 25

²⁹¹ Kornely Kakachia and Salome Minesashvili, Identity Politics: Exploring Georgian Foreign Policy Behavior, Journal of Eurasian Studies, 6, 2015, p.175

²⁹² David Marshall Lang, A Modern History of Soviet Georgia, New York, 1962, p. 192

²⁹³ Government: Germany recognizes our independence, 31. 05.1918, <https://civil.ge/archives/243997>

²⁹⁴ Mustafa Sarı, Türkiye ve Kafkasya İlişkilerinde Batum (1917-1921), Ankara: TTK Yayınları, 2014, ss. 350-359.

²⁹⁵ 1918: Georgia’s Act of Independence Proclaimed, 26.05.1918, <https://civil.ge/archives/242519>

sağlamayı hedefleyen Saakaşvili, Gürcü birliğinin sağlandığı Kral David dönemine sık sık konuşmalarında değinmiştir. Hristiyan medeniyetine sahip bir millet olarak Gürcüler, 10. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar Gürcü birliğini sağlamıştı. Kral David döneminde tek çatı altında birleşen Gürcüler, Kraliçe Tamara döneminde altın çağlarını yaşadılar. Gürcü kültürünün hakim olduğu bu dönemde Gürcüler millet olmanın bilinciyle bir siyasi birlik altındaydı ve Kafkasya’da kendilerini Batı medeniyetinin bir uzantısı olarak tanımlamaktaydılar. Gürcü kimliği, Saakaşvili tarafından Gürcülerin altın çağı ile ilişkilendirilmişti. Yine bir konuşmasında;

Saakaşvili, “Bizi yüzyıllardır kurtaran Gürcü askeri ruhunu yeniden canlandırmamız gerekiyor. Kurucu David’in, Giorgi Brckinvale’nin, 300 Aragvili gibi nice kahramanlarımızın, Didgori kahramanlarımızın geleneklerini canlandırmamız gerekiyor. Aksi halde Gürcistan devlet olarak ayakları üzerinde duramayacak. Askeri güçler sadece başkanlığın ve hükümetin özen ve ilgisini değil, aynı zamanda her Gürcü ailesinin özverisine ihtiyaç duyuyor. Silahlı kuvvetlerimize yardım etmek ve güçlü bir Gürcü ordusu oluşturmak her Gürcü ailesi için bir onurdur.”

ifadelerini kullanmıştır.²⁹⁶ Bununla birlikte çok uluslu etnik bir yapıya sahip olması, Gürcü birliği için bir engel teşkil etmemiş, Gürcü topraklarında yaşayan herkes Gürcü ulusunun bir parçası olarak görülmüştü. Saakaşvili, iktidara geldiğinde bu bağlamda açıklamalarda bulunmuştu. 26 Mayıs 2005 tarihinde bağımsızlık onuruna düzenlenen bir geçit töreninde “Gürcistan onurlu bir millettir. Farklı etnik kökenlerden oluşan bir millet: Gürcüler ve Abhaz, Oset, Azeri kökenli diğer vatandaşlarımız. Ama hepsi vatanımızın vatandaşdır, hepsi vatanseverdir.”²⁹⁷ demiştir. Ancak Saakaşvili’nin milliyetçilik anlayışı, Gürcistan’da yaşayan bütün milletlere eşit haklar tanımaktan ziyade, daha güçlü bir ordu ve daha savaşçı bir askeri ruha sahip güçlü bir Gürcistan kurmak üzerine inşa edildiğinden ve etnik milliyetçiliği arttırdığından eleştirilmiştir. Keza Gürcülerin kendilerini ait hissettikleri Batı’da milliyetçilik, AB sisteminden dolayı daha ziyade ulus ötesi bir kavramdır. Bu bağlamda Gürcü milliyetçiliği de küreselleşme ile birlikte evirildi. Saakaşvili’nin ve STK’ların artan uluslararası katılımı ve uluslararası normlara, haklara ve uluslararası toplumun kurallarına maruz kalması, Gürcü milliyetçiliğinin liberalleşmesine ve radikalleşmesine katkıda bulunmuştur.

²⁹⁶ Zaza Vachridze, Two Faces of Nationalism and Efforts to Establish Georgian Identity, **Identity Studies**, Vol. 4, 2012, p.86.

²⁹⁷ Vachridze, Two Faces of Nationalism, p.86.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 2008 RUSYA-GÜRCİSTAN SAVAŞININ GÜRCİSTAN SİYASETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

4.1. Gül Devrimi'nden Dört Yıl Sonra Gürcistan

Devrim sonrası Gürcistan'da devlet ve ulus inşa sürecinin hızlandırılması için bir dizi düzenleme yapıldı. Batı'nın da fon desteği sağladığı reform çalışmaları ile Gürcistan, Batı normlarında demokratik bir sistem kurdu. Saakaşvili kamu kurum ve kuruluşlarında yolsuzlukla mücadeleyi başlatarak devlet kapasitesini güçlendirdi. Ancak 2007 yılının başlarında reformların taahhüdünü ileri atmaya başlaması beraberinde sorunları getirmiştir. Bu süre zarfında neoliberal ekonomi politikalarının tam olarak oturtulamaması, yargı reformu takviminin geç işliyor olması ki bu seçim kanundaki düzenlemeyi dahi geciktirmiştir, medyaya yönelik baskının artması ile basın özgürlüğünün kısıtlanması, yabancı gözlemciler tarafından demokrasinin gerilemesi olarak yorumlandı. Özellikle basın özgürlüğünün kısıtlanması Devrim öncesi ruhla hiç uymuyordu.

Saakaşvili iktidara gelmeden verdiği vaatlerde STK'ların ve basın özgürlüğünün önemini vurgulamıştı. Ne var ki Kasım 2003'ten sonra hükümetin medya ve TV kanalları üzerindeki kontrolü baskıcı hale geldi. Öyle ki bazı medya temsilcilerinin yayınları durdurulmuş, açık oturum programlarına TV kanallarında yer verilmez olmuştu. 'Kanal 9', 'Iberia' ve daha sonra '202' bağımsız TV kanalları, 'Dilis Gazeti' ve 'Mtavari Gazeti' gazeteleri kapatılmış, 'Rustavi-2' ve 'Mze' TV istasyonları tamamen hükümet kontrolüne girmişti.²⁹⁸ Bu bağlamda 28 Şubat 2005 tarihinde Gürcistan'ın Rezonansi gazetesinde yayınlanan bir makalede, tüm büyük televizyon kanallarının hükümet sansürü ve kontrolü altında olduğunu belirtmiştir. Rezonansi'de yayınlanan haberde TV kanallarının sahiplerinin hükümet ile bağlantıları ifşalandı. 'Rustavi 2' şirketin Genel Müdürü'nün eski Dışişleri Bakan Yardımcısı Nika Tabatadze olduğunu belirtmiş, televizyon şirketinin hisselerinin çoğunun şu anda Savunma Bakanı Iraklı Okruaşvili'nin yakın arkadaşı olan işadamı Khibar Khalvaşi'ye ait olduğunu iddia etmişti. Ayrıca kanalda yayınlanan '60 Dakika' adlı açık oturum programında önceki yıllarda eski Cumhurbaşkanı Şevardnadze dönemine ait üst düzey devlet yetkililerinin yaptığı yolsuzluklar ortaya çıkarılmışken, bu dönemde program hala yayında olsa da gazetecilerin, program için hazırladığı materyaller önden masaya yatırılıyordu. Yazıda 'Imedi TV' şirketinin sahibi ve kurucusunun Rusya tarafından dolandırıcılık iddialarıyla aranan Badri Patarkatsişvili olduğunu, Gürcü hükümetinin ise bu bilgi sayesinde TV kanalını tamamen

²⁹⁸ Papava, Anatomical Pathology, p.10

kontrol altında tuttuğunu iddia edilmekteydi. Habere göre ‘Mze’ televizyon şirketinin %50 hissesi Gürcistan Milli Güvenlik Konseyi Sekreteri Gela Bezhuşvili’nin kardeşi Milletvekili Davit Bezhuşvili’ye, %50 hissesi ise Milletvekili Vano Chkhartişvili’ye aittir. ‘Mze’ kanalında yayınlanan siyasi açık oturumda sunucu Iraklı Imnaişvili, Başbakan Zurab Jvanaiya’nın evinde ölü bulunması ile ilgili hazırladığı programa Adli Tıp Uzmanı Maia Nikoleişvili’yi davet etmiş, Adli Tıp Uzmanı’nın ölümü şüpheli bulunduğunu belirtmesinin ardından program yayından kaldırılmanın eşiğine gelmiştir. Bununla birlikte gazetede yer alan habere göre Güney Osetya’da Oset milisleri ile Gürcü birlikleri arasında çıkan çatışmalar arttığında yaşanan gelişmelerle ilgili haberlere yönelik hükümet denetimi arttığını belirtmiştir. Çatışmalarda şehit olan Gürcü askerlerin cenazelerini gösteren görüntülerin yayınlanmasına da ulusal çıkarlar gerekçe gösterilerek yayın yasağı getirildi.²⁹⁹

Basın özgürlüğünün kısıtlanması ile ilgili 7 Temmuz’da bir grup Gürcü gazeteci hükümetin yayın politikasını kontrol etme girişimlerinden duydukları rahatsızlığı dile getiren bir bildiri imzaladı. Bildiri, ‘Mze’ TV kanalında yayınlanan *Archevanis Zgvarze* açık oturum programının yayın durdurma kararı sonrasında imzalandı. Medya yayın organları üzerindeki baskının arttığını gösteren olay, Milli Hareket Partisi Milletvekili Giga Bokeria’nın Tiflis, Rustaveli Bulvarı’nda meydana gelen sivil ayaklanmanın haberinin yayınlanmasını eleştirmesi üzerine yaşandı. 20 medya kuruluşuna bağlı 76 gazetecinin imzaladığı bildiride Gürcistan hükümetini özgür medyanın faaliyetlerine karışmaktan ve sorumsuz açıklamalar yapmaktan kaçınmaya çağırıyoruz denildi.³⁰⁰

Bunun yanında ‘202’ TV kanalının kurucularından ve ‘Debates’ siyasi programının sunucularından biri olan Şalva Ramişvili’nin 27 Ağustos’ta haraç suçlamasıyla tutuklanması, Saakaşvili hükümetinin yolsuzlukla mücadele etme amacıyla çıktığı yolda geldiği noktayı göstermektedir. Ramişvili, Milletvekili Koba Bekauri’nin, Opiza gümrük terminaliyle ilgili şüpheli ticari faaliyete karıştığına dair bir haberi yayınlamamak için 100 bin ABD Doları talep edip, 30 bin ABD Doları almakla suçlandı. İçişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, kolluk kuvvetlerinin şeffaf bir soruşturma sağlayacağını ve ‘ilgili herhangi bir tarafı’ soruşturmaya dahil etmeye hazır olduğunu belirtti.³⁰¹

Ne var ki Gürcistan’ın belki de en önemli sorunu halen devam eden gayri resmi ağların işleyişte yer alıyor olmasıydı. Yolsuzlukla ilgili haberlerde Milletvekillerinin adının geçiyor olması, kilit kararların alınmasında ise Bakanlar Kurulu’ndan ziyade Saakaşvili’ye yakın bir grubun etkisinin olması kamuoyunda Devrim’le değişimin gerçekleşeceğine dair inancı sekteye

²⁹⁹ Newspaper: Government Controls Editorial Policies of the Private TV Stations, 28.05.2005, <https://civil.ge/archives/107433>

³⁰⁰ Journalists Accuse Government of Pressuring Media, 08.07.2005, <https://civil.ge/archives/108466>

³⁰¹ TV Co-Founder Arrested, Accused of Blackmailing MP, 27.08.2005, <https://civil.ge/archives/108756>

uğrattı. Aslında temel sorun Saakaşvili'nin görev süresinin ilk üç yılında kabine üyelerini sık sık değiştirmesiydi. Bazı Bakanlar ancak birkaç yıl görevde kalabiliyor, başladıkları projeler tamamlanmadan görevden ayrılıyorlardı.³⁰² Kamu kurum ve kuruluşlarında görevlendirilen memurlar ise, işe başladıklarında görev tanımlarını öğrenebilecekleri tecrübeli memur bulamıyorlardı. Bu durum yönetim ve personel eksikliğine sebep oldu, Bakanlar ise karar vericiden çok uygulayıcı durumda kaldılar. Böylelikle kurumsal hafıza gelişemedi ve kurum içi çalışma sistemi organize olamadı. Bununla birlikte Eğitim Bakanlığı'nda görevli Mary Gabaşvili, kurumun değişen Bakanlarının politika önceliklerinin aynı olduğunu ancak iç planlama ve prosedürün sürekli değiştiğini belirtmiştir. Keza yeni görevlendirilen Bakanlar, çalışma düzenlerine daha hakim olduğundan kendi yardımcılarını ile çalışmayı tercih ediyorlardı.³⁰³ Nitekim Adalet Bakanlığı'na bağlı Nüfus Müdürlüğü gibi daha az memur değişiminin yaşandığı kurumlar, uzun vadede reform uygulamalarında daha başarılı oldu.

Bunların yanında Saakaşvili'nin Bakanları ve Bürokratları sık sık değiştirmek için geçerli nedenleri vardı. Saakaşvili, Devrim sonrası kadrolarını Batı'da eğitim görmüş, daha genç ve dinamik, reformist düşünen kişilerden oluşturmuştu. Ancak zamanla bazı Bakanları tecrübesiz ve kriz yönetebilecek beceride olmadığı, işleyişte verimsiz oldukları için değiştirmek zorunda kaldı. Bunun yanında Devrim ruhunu yaşatan yetenekli, iyi eğitilmiş gençlerin çoğu özel sektöre göre kamu sektöründe daha az maaş ödemesi olduğundan, kamu hizmet sektöründe uzun vadede çalışmak istemiyordu. Bununla birlikte kurumların işleyiş ve işlevselliği ile ilgili bir değerlendirme yapabilmek de çok kolay değildi. Devrim'den sonraki ilk dönemde kamu kurum ve kuruluşlarındaki performans değerlendirmesi ancak ya kurum içi personel değerlendirmesi yoluyla ya da vatandaşlar tarafından cevaplandırılan anketler yoluyla yapıldı. Aslında hükümet tarafından doğrudan merkezi ve sistematik bir değerlendirme sisteminin olmaması işleyişte aksaklıklara neden oldu. 2007 yılına gelindiğinde hala resmi iş tanımları, işe alma prosedürleri ve performans değerlendirmesi için etkili işleyen bir mekanizma mevcut değildi.³⁰⁴

Ne yazık ki ekonomi alanında yapılan reformlar, uygulamada beklenen etkiyi yaratmamıştır. Hükümet ise bunun özellikle uluslararası yatırımcıya yansımaması için ciddi uğraş sarf etmişti. Nitekim Ağustos 2006 tarihinde Devlet İstatistik Kurumu'nun periyodik olarak yayınladığı verilere müdahale edilmesi bunun en önemli örneğidir. Reformlar kapsamında Devlet İstatistik Kurumu, Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı bünyesine bağlanmıştı. Böylelikle kurum ülkenin ekonomik durumunun yıllık olarak iyileştiğini ilan etmek gibi bir siyasi sorumluluk üstlendi ve işlevi siyasallaştı. İstatistik Kurumu Temmuz 2006 verileri, Gürcistan'daki yıllık enflasyon oranının

³⁰² Milli Güvenlik Konseyi Sekreteri Vano Merabişvili, Milli Güvenlik Konsepti 2005'in hazırlığına başlamış ancak Gela Bejuaşvili görevi devir aldı. Darchiashvili, Georgian Defence, p.149.

³⁰³ **Deputy Economy Minister Becomes Deputy Chief of NSC**, 14.03.2005, <https://civil.ge/archives/107554>

³⁰⁴ Bennett, Public Sector Reform, p.11.

%14,5'e ulaştığını gösteriyordu. Bu durum IMF yetkilileri tarafından eleştirilirken, Saakaşvili, enflasyon oranını düşürmek için Devlet İstatistik Kurumu Başkanı'nı görevden almayı uygun gördü. Görevi devir alan yeni yönetim hükümet talimatlarına uyarak enflasyon oranını Aralık 2006'ya kadar %9,2'ye kadar kademeli bir şekilde düşürmeyi başardı.³⁰⁵

Kamu kurum ve kuruluşlarında bütçe kısıtlaması ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla başlatılmış düzenleme olup, devletin daha istikrarlı bir mali politikası geliştirmesine imkan sağlamıştır. Kamu ücretlerinin zamanında ödeniyor olması, nitelikli çalışma gücünü kamu hizmetine çekmiş, bu da kurumların güçlenmesine yol açmıştır. Yolsuzlukla mücadele kapsamında bakanlıklar, yerel yönetimler, bürokrasi tabanı başta olmak üzere ülke genelinde tüm kamu kurum ve kuruluşları yenilenmiş ve donatılmıştı. Bununla birlikte nitelikli personel alımı yapılması için birçok kişi işten çıkarıldı. İşten çıkarılan kesim gelir kaynağından ve sosyal güvenceden yoksun kaldı. Devlet erki mali yapıyı düzeltmeye çalışırken, sosyal refahı sağlamada yetersiz kaldı. Bununla birlikte ekonomiyi canlandırmak ve yabancı yatırımcıyı teşvik etmek adına vergi muafiyeti ve diğer gerekli şartlarda kolaylıklar sağlandı. Yabancı yatırımcıya sağlanan kolaylıklar yanında yurtiçinde yerleşik kişilerden çalışan ya da işveren ayırt etmeksizin alınan vergide artışa gidildi.³⁰⁶ Yapılan bu düzenleme sosyal huzursuzluğa neden oldu. Ancak devlet, reformlardan en çok etkilenen vatandaşının sosyal koşullarını iyileştirebileceği hiçbir mali kaynağa sahip değildi.

Kamu mallarının özelleştirilmesine yönelik çıkan yasalar, devrim sonrası faaliyetleri eleştirmek için ayrı bir nedendir. Geriye dönük olarak Şevardnadze hükümetinin özelleştirdiği bazı kurumlara, yolsuzluk iddiaları ile el konuldu. Bu sürece Savcılık ve İçişleri Bakanlığı gibi devlet yetkilileri de dahil olmuş, mülk sahiplerine mülklerinden hükümet yararına “gönüllü” olarak vazgeçmeleri için baskı yapılmıştır. Mülkiyet haklarının ağır bir şekilde ihlal edilmiş olmasının yanında hükümet, bir önceki rejimden miras aldığı imar ve şehircilik alanlarındaki kaosa da son vermek istedi. Devrimden önce inşa edilen ve sahiplerinin hem mülkiyeti hem de inşaatın meşruiyetini belgeleyen ilgili tüm belgelere sahip olduğu özel mülkiyete ait konutların yıkılmasına yönelik yargısız kararlar verilmiştir. Hükümet tarafından bu tür yıkımlara gerekçe olarak sunulan tek argüman, şehrin “imajını” iyileştirme çalışmasıydı. Bunu yapma girişimi mülkiyet haklarıyla çok çatıştı; 2006 yılında sadece Tiflis'te onlarca kafe ve restoran, yüzlerce garaj ve hatta bir apartmana el konuldu ve yıkıldı.³⁰⁷

Nitekim devrim sonrası hızla başlatılan reformlar hükümet tarafından sık sık gururla ilan edilirken, Batı tarafından da büyük ölçüde desteklendi. Yapısal yolsuzluk, kaçakçılık ve suçla mücadelede; eski Sovyet tarzı eğitim sisteminin iyileştirilmesinde; polisin güvenini kazanacak

³⁰⁵ Papava, Anatomical pathology, p.11.

³⁰⁶ Aparidze, State Building, p. 68

³⁰⁷ Papava, Anatomical pathology, p.11.

şekilde yeniden düzenlenmesinde; ordunun modernleştirilmesi ve NATO standartlarına uygun hale getirilmesinde; bürokrasinin daha işlevsel hale getirilmesinde; önceki yıllarda büyük ölçüde eksik olan nispeten istikrarlı enerji arzının sağlanmasında; bazı ana yolların ve diğer altyapının onarılmasında büyük ölçüde başarı gözlemlendi. Bununla birlikte, hükümet temel hedef olarak devlet inşası ve ekonomik liberalleşmeyi seçmişti. Ekonomi alanında vergilerin düşürülmesi ve gümrüklerin küçültülmesi, özelleştirmenin başlatılması, yabancı yatırımcıların davet edilmesi, devlet bütçesinin güçlendirilmesi, makroekonomik endeksin keskin bir şekilde iyileştirilmesi gerçekleştirildi. Gürcistan, sonuç olarak reform çalışmaları ile kısa sürede Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nde 112. sıradaki yerini 2007 yılında 37. sıraya yükseltti.³⁰⁸ Keza Saakaşvili ve beraberindeki reformcu kadro yapılan değişiklikleri halk tabanına yansıtmakta başarısız olsa da uluslararası arenada reformlar başarı göstermiştir.

4.1.1. 7. Kasım 2007 Olayları

2005-2006 sonrasında Gül Devrimi'ni destekleyen toplumsal fikir birliği azalmaya başladı. Devletin kurumsal temeli tam oturtamamış olması, hesap verilebilirliğin saydam olmaması, Saakaşvili'nin kendi gücünü pekiştirmesi kamuoyunun hükümete olan inancını azaltmış, muhalefet ise bu durumu lehine değerlendirmişti. Saakaşvili'nin sık sık Bakanlıklarda yaptığı değişiklikler kendisine karşı bir muhalif çevrenin oluşmasına katkı sağladı. Saakaşvili'nin yakın çevresi olan bu isimler muhalefet saflarına katıldı. Ancak Eski Bakan Giorgi Khaindrava, Dışişleri Eski Bakanı Salome Zourabichvili, Parlamento Eski Başkanı ve iki dönem Cumhurbaşkanı vekilliği yapmış olan Burjanadze gibi Saakaşvili'nin eskiden müttefiki olan isimler, muhalefet saflarına genellikle politika konusundaki anlaşmazlıklardan dolayı değil, kişisel farklılıklarından dolayı katıldı.³⁰⁹ On muhalefet partisi gelecek yıl yapılacak Başkanlık ve Parlamento seçimleri için 2007 yazında bir koalisyon kurdu.³¹⁰ Eski Saakaşvili müttefiki Zourabichvili ve Khaindrava; radikal muhalif politikacılar Shalva Natelaşvili ve Koba Davitaşvili; liberal muhalif David Usupaşvili gibi farklı siyasi görüşten isimleri bir araya getiren koalisyon, Gürcistan'ın çeşitli yerlerinde bir dizi protesto eylemi gerçekleştirdi. Büyük kalabalıklar çekmeyi başaramayan bu ilk eylemlerde koalisyon, hükümetin devrimden önce verdiği sözleri yerine getirmediğini, Saakaşvili'nin iktidarının giderek otoriterleştiğini, üst düzey yolsuzluk iddialarını ve özel mülkiyete el konulması uygulamalarını eleştirdi.

Muhalefetin tepkisi sadece Saakaşvili hükümetinin devlet inşa sürecine, ekonomik istikrarsızlığın devam ediyor olmasına ya da basın yayın kuruluşlarının üzerine kurduğu baskıya değildi. Toplumun hemen hemen her kesiminin memnun olmadığı birçok düzenleme vardı. Yüksek

³⁰⁸ Doing Business How to Reform 2007, **World Bank**, p.6

³⁰⁹ Cornell, Georgian Politics since 2008, pp. 254-255

³¹⁰ **Opposition Urged to Unite**, 19.06.2007, <https://civil.ge/archives/112565>

Öğretim Kurumları ve Eğitim sistemindeki düzenlemeler de bunlardan biriydi. Yüksek Öğretim Kurumlarını düzenlemek için geliştirilen reformlar, Sovyetler Birliği döneminden kalmış, eski sistemin bir parçası olarak kalan ve kendini yenilemek istemeyen, Batı tarzı eğitim sistemini benimsemekten kaçınan akademisyenleri değiştirmeyi hedefliyordu. Buna göre yeni Yükseköğretim Yasası ile Profesörlerin görev süreleri sınırlandırılmış ve yeni yapılacak atamaların kamu rekabeti yoluyla yapılacağı belirtilmiştir. Ancak yeni sistem Gürcü üniversitelerinde nesiller arası bir mücadeleye sebep oldu. Bu bağlamda sistemi eleştiren, sisteme adapte olamayan bir grup akademisyen 2007'nin ilkbaharında muhalif siyasetçiler ile birlikte hareket etmeye başladı. 'Protestocu Profesörler' olarak bilinen grup hükümeti, Batı talimatlarını takip ederek, Gürcü eğitim geleneğini hiçe saymakla ve yükseköğretim kurumlarındaki eğitim sistemini bozmakla suçladı.³¹¹

Saakaşvili'nin kurduğu sisteme yönelik eleştirel seslerin artması, kitlelerin kalabalık halinde protestolar düzenlemesi Savunma Eski Bakanı Irakli Okruaşvili'nin Ekonomi Bakanlığı'na getirildikten sonra istifası ve İmedi TV patronu Badri Patarkatsişvili ile kurduğu işbirliği ile başladı.³¹² Okruaşvili, ilk başta siyasetin ilgi odağı olmak istemese de 2007 yılının Eylül ayında tekrar siyasete giriş yaptığını, kurduğu partinin 'Birleşik Gürcistan Hareketi' (Movement for United Georgia) tanıtım toplantısında belirtti. Toplantıda ülkedeki son gelişmelerin, faşist eğilimlerin ve yetkililerin Gürcü devletine karşı attığı adımların, kendilerini bu partiyi kurmaya zorladığını ifade etti. Saakaşvili'ye yönelik ilk ithamları Saakaşvili'nin sınırları aşan yönetim tarzı, sahtekarlığı, adaletsizliği ve baskıyı bir yaşam biçimi haline getirmesine yönelik oldu.³¹³

Aynı gün akşam 11'de İmedi TV'nin canlı yayınlanan *On the Air* programına katılan Okruaşvili'nin programda yaptığı açıklamalar kamuoyunda geniş yankı uyandırdı. Öncelikle hükümetin yolsuzlukla mücadele kampanyasının "gerçek dışı" olduğunu söyleyerek, hapishanelerin adi suçlularla dolu olduğunu, yolsuzluğun ise "üst düzey yetkililer, Saakaşvili'nin yakın çevresi ve ailesi" arasında halen devam ettiğini iddia etti. Okruaşvili, "Üç yıl önce İçişleri Bakanı olduğum dönemde, Cumhurbaşkanı'nın amcası Temur Alasania'yı 200,000 ABD Doları'nı gasp etmekten tutuklamıştım. Ancak Cumhurbaşkanı'nın ısrarı üzerine onu serbest bırakmak zorunda kaldım." ifadelerini kullandı. Ayrıca yetkilileri ve şahsen Saakaşvili'yi "Ortodoks Kilisesi karşıtı kasıtlı bir kampanya" yürütmekle ve "Gürcü gelenek ve değerlerine karşı savaşmakla" suçladı. Doğrudan "Saakaşvili'nin Gürcü Ortodoks Kilisesi'ne karşı içten içe bir nefreti var" ifadesini kullanan Okruaşvili, bu tezini "Gürcü kilisesi Gürcistan'daki en saygın kurumdur. Bu nedenle (Saakaşvili) Kilise'yi başlıca rakibi olarak görüyor. Yakın çevresindeyken sık sık Kilise'yi bölmekten ve din adamlarını itibarsızlaştırmaktan bahsettiğini duydum." açıklamasıyla desteklemiştir. Bununla birlikte Saakaşvili yönetiminin "Gürcistan'ın tarihini yeniden yazmaya

³¹¹ Aprasidze, State Building, p.67

³¹² **Economy Minister Okruashvili Resigns**, 17.11.2006, <https://civil.ge/archives/111434>

³¹³ **Irakli Okruashvili's Speech at Presentation of his Party**, 25.09.2007, <https://civil.ge/archives/113094>

yönelik açık bir girişimi” olduğunu iddia etmiş, “sanki Gül Devrimi’nden önce Gürcülere ait hiçbir şey yokmuş ve yeni olan her şey Saakaşvili tarafından yaratılıyormuş gibi” davrandığını söyledi. Toprak bütünlüğüne yönelik politikaları ise “sadece Saakaşvili’nin zayıflığı, yetersizliği ve korkusunun” engellediğini söyledi. Saakaşvili’nin ayrılıkçı bölgeleri geri almaya yönelik planlar için çok zayıf bir lider olduğunu belirtti. Bununla birlikte Tiflis’in, Dimitri Sanakoev liderliğinde, geçici Güney Osetya yönetimi kurma kararını da eleştirdi. Okruaşvili, Sanakoev’in bölge halkı arasında saygınlığı ve otoritesi olmadığını, Sanakoev’in atanmasının ülkeyi birleştirmeye yönelik “hayali bir girişim” olduğunu söyledi.³¹⁴

Hükümetin bir dizi siyasi kararını eleştiren Okruaşvili, Saakaşvili’nin baskıcı, despot karakterine yönelik sert ithamlarda bulunmaktan geri kalmadı. Cumhurbaşkanı’nın, iş adamı Badri Patarkatsişvili’yi tasfiye etmesi için kendisine bizzat emir verdiğini söyledi. Temmuz 2005’te “Saakaşvili bana sordu: Bir kişiden -Badri Patarkatsişvili’den -kurtulma konusunda ne düşünüyordum? Ve sonra Saakaşvili, ondan nasıl kurtulacağımıza dair çok detaylı bir planın ana hatlarını çizdi.” Çarpıcı iddiasını “Saakaşvili, bana ondan (Patarkatsişvili’den) kurtulmamız gerektiğini söyledi, tıpkı bir bombalı araç saldırısında öldürülen Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri’ye olduğu gibi.” söylemiyle desteklemiş ancak iddialarını kanıtlı ispatlayamamıştır. Okruaşvili, Saakaşvili’yi engellemek için ABD’ne ulaşmak istediğini, bunu ismini açıklamak istemediği Türk birinin yardımıyla gerçekleştirmeye çalıştığını, bir daha bu planla ilgili bir şey duymadığından başarılı olduğunu düşündüğünü de canlı yayında anlattı. Asıl çekincesini ise “Bunun benim için de bir tuzak olduğu benim için kesinlikle açıktı, çünkü Patarkatsişvili’den kurtulduktan sonra benden de kurtulacaklardı.” ifadesi ile belli etmiştir.³¹⁵ Bütün bunların ötesinde en önemli iddiası Zhvania’nın ölümü ile ilgili olmuştur. Zhvania’nın öldüğü dönemde Savunma Bakanı olan Okruaşvili, Zhvania’nın cesedinin gerçekten de bulunduğu daireye getirildiğini iddia etti. Ancak bu konuda spekülasyon yapmaya hazır olmadığını ve “Zhvania’nın öldürüldüğünü” söylemeyi reddettiğini de sözlerine ekledi. Zhvania’nın yakın çevresi eski bir Devlet yetkilisinin bu açıklamasını davanın geleceği için umutla karşıladı. Keza Zhvania’nın yakın çevresi merhum Başbakan’ın öldürüldüğünü ve cesedin söz konusu daireye taşındığını, zira dairede parmak izi bulunmadığını iddia ediyordu.³¹⁶

Bu açıklamaların üzerine Irakli Okruaşvili, 27 Eylül 2007 tarihinde gece geç saatlerde tutuklandı. Başsavcı yardımcısı Nika Gvaramia, yaptığı açıklamayla Okruaşvili’nin gasp, kara para aklama, görevi kötüye kullanma ve cezai ihmal suçlarından şüpheli bulunup tutuklandığını doğruladı. Saakaşvili’nin sözcüsü Dimitri Kitoşvili, Okruaşvili aleyhinde verdiği ifadede iddiaları

³¹⁴ Okruashvili Breaks Silence by Lashing Out at Saakashvili, 25.09.2007, <https://civil.ge/archives/113097>

³¹⁵ ‘Saakashvili Ordered me to Get Rid of Patarkatsishvili’-Okruashvili, 25.09.2007, <https://civil.ge/archives/113103>

³¹⁶ Okruashvili Remarks Revive Debate on Zhvania’s Death, 26.09.2007, <https://civil.ge/archives/113108>

doğrulamıştı. Buna göre Okruaşvili ve işbirliği içinde olduğu isimler, mobil operatör şirketi Geocell'in %2,6 hissesini eski milletvekili ve işadamı Jemal Svanidze'den zorla almakla suçlandı.³¹⁷ Okruaşvili'nin tutuklanması kamuoyunda büyük yankı uyandırdı. Okruaşvili'nin yaptığı açıklamaların ardından kendisine suç isnat edilerek ivedilikle tutuklanması muhalefet cephesinden de tepki aldı. Patarkatsişvili, Rus gazetesi '*Kommersant*'a yaptığı açıklamada Okruaşvili ile iyi ve normal bir ilişki içinde olduğunu, fikirlerini desteklediğini belirtmiştir. Akabinde protesto gösterilerini desteklemek için Londra'dan Tiflis'e hareket etmişti.³¹⁸ Okruaşvili'nin tutuklanmasını 'siyasi suçlama' olarak tanımlayan muhalefet, bir araya gelerek erken seçime gidilmesi için Tiflis'te, 2 Kasım'da kitlesel bir eylem düzenlemeyi planladı.³¹⁹ Muhalefetin bir çatı altında birleşip, 2003 ruhuna geri dönmesi Saakaşvili cephesinde endişe ile karşılandı. Nitekim Okruaşvili hakkındaki rüşvet ve görevi kötüye kullanma suçlarını kabul edip, Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin Badri Patarkatsişvili'yi öldürmeyi planladığı yönündeki suçlamalarını ise geri çektikten sonra 9 Ekim 2007 tarihinde kefaretle serbest bırakıldı.³²⁰

Son yılların en büyük protesto gösterisinde on binlerce kişi 2 Kasım günü Parlamento önünde toplandı. Cumhurbaşkanı Saakaşvili, muhalefetin taleplerini yerine getirmediği takdirde muhalefet grubu protestolara devam edeceğini bildirdi.³²¹ 7 Kasım günü sabah erken saatlerde polisin açlık grevi yapan protestocuları Parlamento binasının önünden uzaklaştırmaya kalkması olayları hızlı bir şekilde büyüttü. Öğlene doğru protestocular daha kalabalık gruplar halinde Rustaveli Caddesine yöneldi. Devriye polisinin göstericileri kontrol altına alamaması üzerine, kalkan, cop ve diğer ekipmanlar ile donatılmış yüzlerce çevik kuvvet polisi Rustaveli Caddesi'ne konuşlandırıldı. Çevik kuvvet, protestoculara ana yolu açmak için sert bir şekilde müdahale etti. Olayların canlı yayında Mze, Rustavi 2 ve Imedi TV kanallarında yayınlanması doğrudan çevik kuvvetin orantısız güç kullanarak müdahale ettiğini gösterdi. Protestoculara karşı tazyikli su, göz yaşartıcı gaz ve plastik mermi kullanan, çevik kuvvet polisinin yanı sıra olay yerinde siyah giysili ve maskeli kimlikleri belli olmayan bir grupta protestoculara fiziksel saldırıda bulundu.³²² Aralarında muhalefet milletvekili Levan Gaçeçiladze'nin de bulunduğu çok sayıda kişi yaralanırken, haberlere göre Eşitlik Enstitüsü'nden Giorgi Khaindrava'nın da aralarında bulunduğu çok sayıda aktivist gözaltına alındı.³²³

³¹⁷ **Okruashvili Arrested for Alleged Extortion, Money Laundering**, 27.09.2007, <https://civil.ge/archives/113131>

³¹⁸ **Patarkatsishvili Comments on Okruashvili**, 29.09.2007, <https://civil.ge/archives/113147>

³¹⁹ **Okruashvili Quits Politics**, 11.10.2007, <https://civil.ge/archives/113235>

³²⁰ **Okruashvili Released on Bali**, 09.10.2007, <https://civil.ge/archives/113211>

³²¹ **November 2 Protest Rally in Pictures**, 03.11.2007, <https://civil.ge/archives/113400>

³²² **Riot Police Disperse Protesters**, 07.11.2007, <https://civil.ge/archives/113440>

³²³ **Police Clash with Protesters**, 07.11.2007, <https://civil.ge/archives/113435>; **Opposition Tries to Resume Protest Rallies**, 07.11.2007, <https://civil.ge/archives/113434>

Saakaşvili 7 Kasım akşamında sessizliğini bozarak, televizyonlardan yayınlanan ulusa sesleniş konuşmasında genel hatlarıyla protesto gösterilerini 1991 yılındaki iç çatışma ortamına benzeterek ülkenin tekrar iç savaş yaşamasını istemediğini belirtmiştir. Gürcistan'ın kirli oyunların öznesi haline getirilmesine izin vermeyeceğini vurguladı. Ülkenin jeopolitik konumu nedeniyle güçlü komşu devletlerin çıkar alanına girdiğini, komşu ülkelerde kargaşa çıkarmanın bu devletlerin amacı olduğunu ifade etti. Gürcistan'ın baskı altında olduğunu ifade eden Saakaşvili, Badri Patarkatsişvili'ye açık bir gönderme yaparak, Tiflis'teki 7 Kasım olaylarının 'orada (Rusya'da) planlandığını, oradan finanse edildiğini ve onların dostu oligarkların yardımıyla hayata geçirildiğini' söyledi.

Son aylarda Gürcistan'da sonbaharda bir karışıklık beklendiğini duyuyorduk. Bu bilgiyi hem istihbaratımızdan hem de bilgi veren dostlarımızın da bulunduğu bazı yabancı başkentlerden alıyorduk.

Moskova'da alternatif bir hükümet kurulduğuna, Saakaşvili ve hükümetinin bu yılın sonuna kadar devrileceğine dair bilgiler aldık -bunu 6-7 aydır duyuyordum ve bu konuyu ciddiye almamaya hakkım yoktu. Ancak sakindim çünkü büyük bir sorun yaratamayacaklarından emindim.

Ne yazık ki kısmen yanılmışım gibi görünüyor. Gürcü televizyonlarının yayınladığı video materyallerini gördünüz. Rus istihbaratı son dönemde faaliyetlerini yoğunlaştırdı. Özel servislerimiz geçtiğimiz aylarda ve yıllarda onların faaliyetlerini detaylı bir şekilde izliyordu. Rus istihbaratı bazı radikal muhalif gruplar arasında yer edinmeye çalışıyordu; para geliyordu, özel araçlar geliyordu, talimatlar geliyordu ve muhtemelen her şeyi planlıyorlardı, ne yaptıklarını bilmiyoruz. Ancak özel servislerimiz bu faaliyetlerin büyük bir kısmına aşinadır.

Bugün yayınlanan video materyallerinin yanı sıra özel servislere mevcut diğer materyallerin de yayınlanması talimatını verdiğimi belirtmek isterim. Tüm dünyaya Gürcistan'ın genç ve demokratik bir devlet olduğunu, ülkesini barışçıl bir şekilde yeniden bütünleştirmek istediğini, ekonomisini geliştirmek istediğini ve halihazırda %14'lük bir ekonomik büyümeye sahip olduğumuzu göstereceğiz. Gürcistan milyarlarca yatırım alıyor. Gürcistan'ın kalkınmasını, Gürcistan'ın başarısını ve daha fazla büyümesini sürdürmek için hiçbir çabadan kaçınmayacağız, ancak bu güçler tüm bunları engellemeyi amaçladı.

Dün gece Rusya Dışişleri Bakanı Tiflis'teki kargaşanın potansiyel katılımcılarıyla dayanışma içinde olduğunu ifade etti ve onlara destek sözü verdi. Tüm halktan bahsetti ama kesinlikle somut kişilerden bahsediyordu. Dahası, Rusya Federasyon Konseyi Başkanı Mironov, önümüzdeki günlerde Gürcistan'ın başkentinde ve çeşitli şehirlerinde kitlesel kargaşa başlatılacağını kamuoyuna duyurdu. Bu istihbarat servisleri tarafından sunulan bir bilgi değildir, bu bilgi çeşitli yabancı televizyonlar tarafından yayılmıştır.

Bununla birlikte birkaç gündür devam eden protesto gösterilerinin demokratik bir zeminde yapılması gerektiğini, Parlamento önünde toplanmak isteyen kişilerin başkalarının haklarını engellemeye haklarının olmadığını vurguladı. Rustaveli Caddesi'nin trafiğe kapatılmasına izin verilmeyeceğini vurgulayan Saakaşvili, Tiflis'te yeniden düzen tesis etmek için emir verdiğini doğruladı. Ancak yapılan müdahalenin orantısız güç kullanımı kapsamında olmadığını belirtti. Çevik kuvvetin ve polisin demokratik standartlarda, görevleri dahilinde güç kullandıklarını, Batı'dan ve ABD'den örnek vererek anlatmıştır. Demokratik bir ülke olarak ifade özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde hareket edeceklerini, Avrupa tarzı, açık toplum ve demokrasiyi oturtmak için ellerinden geleni yapacaklarını vurguladı.

Bu koşullar altında kitlesel kargaşa, kitlesel çatışma ve şiddet, ülkemizin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması anlamına gelmektedir. Hepimiz varlığımıza yönelik ciddi bir meydan okumayla karşı karşıyayız. Bu nedenle herkesin bunu düşünmesini istiyorum. Bugün sokaklarda toplanan ve aralarında birçok iktidar destekçisinin de bulunduğu insanlara dağılmaları çağrısında bulundum. Meclis Başkanı da aynı çağrıyı yaptı. Protesto gösterileri için zaman yok. Ülkemiz zaten bu süreçten geçmiştir. Gösteriler ve karşı gösteriler için zaman yok. Bugün yapılmaya çalışıldığı gibi bölünmüş caddeler için zaman yoktur. Hiçbir bölünmeye, hiçbir kargaşaya izin vermeyeceğiz. Çeşitli siyasi gruplar arasında herhangi bir çatışmaya izin vermeyeceğiz, çünkü şiddet olgusu gerçekleşmiştir. Yabancı ülkelerin faaliyetlerine, özellikle de bir yabancı ülkenin özel servislerinin faaliyetlerine izin vermeyeceğiz; buna izin vermeyeceğiz ve bunu engelleyeceğiz.

... Bu koşullar altında Gürcistan hükümetinin ve Cumhurbaşkanı olarak benim, Gürcistan kolluk kuvvetlerinin Tiflis sokaklarında demokratik düzeni yeniden tesis etmek ve her şeyi anayasal çerçeveye geri döndürmek için tüm tedbirleri alacağını söylemek istiyorum.³²⁴

Açıklamanın ardından Tiflis'te on gün süre ile olağanüstü hal ilan edildi, basına yayın yasağı getirildi ve internet erişimi kısıtlandı.³²⁵ Saakaşvili'nin olağanüstü hal ilan etmesinin ardından, Imedi TV'de canlı yayın sırasında sunucu polisin 'televizyona girdiğini' duyurmasından kısa bir süre sonra yayın kesildi. Imedi TV'nin siyasi programlar şefi ve sunucusu Giorgi Targamadze, "Şu anda bu stüdyoya girmeye çalışıyorlar"; "Şunu söylemek istiyorum ki Imedi her zaman tüm Gürcistan'ın gerçekleri izleyebileceği tek pencere olmuştur." ifadelerini kullandı. Televizyon kanalının bulunduğu mahallede yaşayan onlarca kişi olayı protesto etmek için kanal önünde toplandı. Patarkatsişvili'nin protesto gösterilerini desteklemek üzere yaptığı açıklamalar, muhalefetin kampanyasını finanse etmeyi planladığını ilan etmesi hükümet yetkilileri ile ilişkilerini daha da gerginleştirmişti. Bununla birlikte Imedi TV ve radyo istasyonunu bünyesinde bulunduran Imedi Medya Holdingi'ndeki hisselerinin yönetimini bir yıllığına ortağı News Corporation'a devretmişti.³²⁶ Bunun yanında Imedi TV'ye göre daha küçük bir kanal olan Kavkasia TV'nin de yayını Imedi TV'nin hemen ardından kesildi. Protesto gösterilerini canlı yayında yayınlayan muhalif televizyon kanalı, sadece Tiflis'i kapsayan bir yayın ağına sahipti.³²⁷

Gürcistan'da iktidar değişimine neden olan 2003 yılındaki protesto gösterileri ile 7 Kasım 2007 olayları olarak literatüre geçen ve nihayetinde olağanüstü hal ilan edilen protestolar incelendiğinde ortaya farklı analizler çıkmaktadır. 2003 yılında binlerce insan seçimlerde yapılan usulsüzlük ve manipülasyon için meydanlara çıkmışken, 2007'de muhalefetin erken seçim çağrısı için ve reform çalışmalarındaki aksaklıklar için protestolar başladı. Şevardnadze, gösterilerin ardından iktidarı bırakırken Saakaşvili, itibarını güçlendirdi. Nitekim Gürcistan siyasetinde önemli bir travma olarak kabul edilebilecek 7 Kasım olayları, siyasi diyalogun nihai başarısızlığına işaret etmiş, ülkedeki siyasi güçler arasındaki ayrışmayı radikalleştirilmiş ve halkın hükümete ve genel siyasi sürece olan güvenini önemli ölçüde azaltmıştır. Saakaşvili'nin protestoculara karşı

³²⁴ Full Text: Saakashvili's Televised Address to Nation, 07.11.2007, <https://civil.ge/archives/113464>

³²⁵ State of Emergency Declared in Tbilisi, 07.11.2007, <https://civil.ge/archives/113458>

³²⁶ Imedi TV Off the Air, 07.11.2007, <https://civil.ge/archives/113455>

³²⁷ Kavkasia TV Off the Air, 07.11.2007, <https://civil.ge/archives/113456>

uyguladığı siyaset, ülkede olağanüstü hal ilan etmesi, yayın karartması demokratik kimliğine ağır bir darbe indirdi. Ancak, 8 Kasım 2007’de erken cumhurbaşkanlığı seçimleri ve erken parlamento seçimleri ilan ettiğinde bu itibarını bir şekilde geri kazanmayı başardı.³²⁸

Bununla birlikte Gürcistan’ın Avrupa entegrasyonu ve NATO üyeliği için geliştirmeye çalıştığı demokratik ülke imajı ciddi anlamda zedelendi. Batı standartlarını yakalamak için bir dizi değişiklik yapılmış ancak taahhütlere bağlı kalınmamıştı. Bu bağlamda 7 Kasım’da yaşanan olaylara Batı’dan da tepkiler gecikmeden geldi. NATO ve AB yetkilileri hükümetin eylemlerini eleştirirken, Gürcistan’da demokrasinin uygulanabilirliği doğrudan sorgulanmaya başladı. AGİT Dönem Başkanı İspanya Dışişleri Bakanı Miguel Angel Moratinos, göstericilerle polis arasında yaşanan çatışmalar ve iki televizyon kanalının kapatılmasının ardından olağanüstü hal ilan edilen Gürcistan’daki son gelişmelerden duyduğu endişeyi dile getirdi. “Umarım Gürcü yetkililer ve muhalefet durumun daha da kötüye gitmesini önlemek için ellerinden geleni yaparlar.” Bakan Moratinos açıklamasında “Herkesi sakin olmaya, aşırılıklardan kaçınmaya ve yapıcı diyaloga girmeye davet ediyorum.” demiştir. Moratinos, krizi ancak demokratik ilkelere dayalı diyalogun çözebileceğini vurguladı.³²⁹ Batı’dan Gürcistan’ın olağanüstü hal ilan etmesine tepkiler peş peşe geldi. Öncelikle ABD Dışişleri Bakanlığı 8 Kasım’da yaptığı açıklamada Gürcistan makamlarının erken cumhurbaşkanlığı seçimleri ve parlamento seçimlerinin zamanlamasına ilişkin referandum kararını memnuniyetle karşıladığını açıkladı. Gürcistan hükümetini olağanüstü hali kaldırmaya ve tüm medya yayınlarını yeniden tesis etmeye çağırdı.³³⁰ AGİT ise 10 Kasım’da olağanüstü halin kaldırılması çağrısında bulunmak üzere Gürcistan’a bir temsilci gönderdi.³³¹ AB özel temsilcisi Peter Semneby, Tiflis’te düzenlediği basın toplantısında, Gürcistan’da ilan edilen olağanüstü halin, 7 Kasım’da Tiflis’te meydana gelen ayaklanmanın yarattığı zorlukların aksine, oldukça geniş kapsamlı olduğunu belirtti. Gürcistan’daki son gelişmelerin AB normlarına uygun olmadığını, bu durumun Gürcistan’ın normal gündeminden uzaklaşmasına neden olduğunu vurguladı.³³² Bununla birlikte İnsan Hakları İzleme Örgütü 20 Aralık’ta bir rapor yayınladı. Raporda 7 Kasım’da yaşanan olayların Gürcistan hükümetinin insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusundaki zayıf taahhüdünü ortaya koyduğunu belirtti. 102 sayfalık raporda hükümetin protestoculara yönelik saldırıları ve İmedi TV’ye yapılan baskına ayrıntılı bir şekilde yer verildi. İnsan Hakları İzleme Örgütü Avrupa ve Orta Asya Direktörü Holly Cartner, “Araştırmalarımız, Gürcistan hükümetinin polisin barışçıl göstericileri kovalayıp dövdüğü ve gazetecileri tehdit edip korkuttuğu zaman çizgiyi aştığını açıkça gösteriyor” dedi. 7 Kasım’da polisin protestoculara yönelik operasyonunun meşru

³²⁸ **Presidential Elections on January 5, 2008-Saakaşvili**, 08.11.2007, <https://civil.ge/archives/113483>

³²⁹ **OSCE Chairman Calls for Calm in Georgia**, 08.11.2007, <https://civil.ge/archives/113468>

³³⁰ **U.S. Calls on Georgia to Lift State of Emergency**, 08.11.2007, <https://civil.ge/archives/113488>

³³¹ **OSCE Chairman Sends Envoy to Georgia**, 11.11.2007, <https://civil.ge/archives/113517>

³³² **EU Envoy Comments on State of Emergency in Georgia**, 11.11.2007, <https://civil.ge/archives/113519>

bir polislik eylemi olmadığını belirtti. Olayların Gürcistan'ın insan hakları savunucusu olarak sahip olduğu itibara ciddi zarar verdiğini vurguladı.³³³

4.1.2. Seçim Sisteminde Yapılan Değişiklikler

Muhalefet bloğunun 2008 yılının sonunda yapılması planlanan Parlamento seçimlerini, erkene çekmek üzere organize olması ile 2 Kasım'da Tiflis'te protesto gösterileri başlamış, nitekim 7 Kasım olaylarının yaşanmasının akabinde seçim tarihi ilan edilmişti. Muhalefet sesini seçimlerin erken tarihe alınmasından daha ziyade seçim yasasında meydana gelen değişiklikler üzerine çıkardı. İktidar partisinin mecliste çoğunluğu elinde tutuyor olması, değişiklikleri hızlı bir şekilde yasalaştırmasına imkan sağlıyordu. Neticede Gürcistan Anayasası 2004 ve 2007 yılları arasında dört kez değiştirilmişti. Bu düzenlemelerle seçim sisteminde de birkaç defa önemli değişiklikler yapıldı.

Bu bağlamda en önemli karar Merkezi Seçim Komisyonu ve alt düzey seçim idarelerinin oluşumuna ilişkin kurallarda yapılan değişiklikler olmuştur. Yeni kanuna göre Cumhurbaşkanı, bir siyasi partiye bağlı olmayan ve seçim görevlisi olabilecek yetkinliğe sahip olan adaylar arasından MSK'nın Başkan dahil yedi üyesinin tamamını onay için Parlamento'ya önerme yetkisine sahipti. Diğer taraftan seçim komisyonları ile ilgili düzenlemede üç üye ilçe seçim komisyonu tarafından atanırken, diğer altı üye Gürcistan'daki son parlamento seçimlerinde en iyi sonuçları alan siyasi partiler arasından seçilecektir. Muhalefet, seçim komisyonlarının oluşturulmasına ilişkin bu yeni kanunu eleştirdi ve bunu "tek partili" bir seçim yönetimi olarak niteledi.³³⁴

Muhalefetin seçim yasasına yönelik diğer bir eleştirisi de 2005 Yerel Seçim Kanunu'na yöneliktir. Gürcistan Parlamentosu, Tiflis Şehir Meclisi (Sakrebulo) seçimine ilişkin seçim kanununda yapılan değişiklikleri, 23 Aralık'ta yapılan üçüncü ve son oturumda 136'ya karşı 11 oyla onayladı. Değişikliklere göre, 37 üyeli Belediye Meclisi'nin 25 üyesinin ilk turda, "kazanan hepsini alır" sistemiyle seçilmesini öngörüyordu. Her bir siyasi parti Tiflis'teki 10 seçim bölgesinin her birinde iki ya da üç aday gösterebilecek, kalan 12 sandalye ise başkentteki on seçim bölgesinin tamamında oyların en az %4'ünü alan partiler arasında "telafi listesi" adı verilen bir yöntemle dağıtılacaktı.³³⁵ Eski Dışişleri Bakanı Salome Zourabiçvili'nin öncülüğünde bir araya gelen 8 muhalefet partisi, bu sistemin tek parti diktatörlüğüne yol açtığını iddia etmiş; seçimlerin nispi temsil seçim sistemi ile yapılmasını talep ettikleri ortak bir bildiri ile bildirmişlerdir.³³⁶ Gürcistan'da Saakaşvili yönetimine karşı ilk eleştirel sesler yerel seçim tarihinin yaklaşması ile

³³³ Human Rights Watch Issues Report on November 7 Events, 20.12.2007, <https://civil.ge/archives/113809>

³³⁴ Parliament Approves Amendments to Election Code, 23.04.2005, <https://civil.ge/archives/107882>

³³⁵ MPs Approve Amendments to Election Code, 23.12.2005, <https://civil.ge/archives/109446>

³³⁶ Opposition Pushes for Party-List System in Local Elections, 30.06.2006, <https://civil.ge/archives/110949>

arttı. MSK tarafından 9 Eylül 2006'da alınan bir karara göre bir kişinin başkentin seçim bölgelerinden birinde çoğunluk seçimlerine katılmadan parti listesi sistemiyle Tiflis Sakrebulo üyeliğine aday olabilecekti. Bu karara dayanarak iktidardaki Milli Hareket partisinin belediye başkan adayı olan görevdeki Tiflis Belediye Başkanı Gigi Ugulava, Tiflis Belediye başkanlığı için yarışan diğer adaylar gibi çoğunluk adayı olarak değil, Milli Hareket'in parti listesi aracılığıyla Sakrebulo üyeliği için yarışacaktı. Cumhuriyetçi ve Muhafazakar partilerin koalisyonu, Tiflis Şehir Mahkemesi'ne başvurarak kararın iptalini istemiş ancak muhalefetin iptal talebi mahkeme tarafından reddedildi. Eski bir parlamenter ve seçim uzmanı olan Vakhtang Khmaladze, yaptığı açıklamada "Bu sisteme göre Sakrebulo'daki sandalye dağılımı seçmenlerin ruh halini tam olarak yansıtmayacaktır" ifadesini kullandı.³³⁷

Nitekim Gürcüler ilk defa belediye başkanı seçmek için 5 Ekim 2006'da sandık başına gitti. MSK, 6 Ekim'de yerel seçim sonuçlarını açıkladı. İktidardaki Milli Hareket Partisi Tiflis'in on seçim bölgesinde toplam oyların %66'sını alırken, onu %11,9 ile Cumhuriyetçi ve Muhafazakar muhalefet partilerinin koalisyonu izledi. Muhalefetteki İşçi Partisi %10,7; Endüstri Gürcistan'ı Kurtaracak Partisi %6,4, Salome Zourabiçvili'nin Gürcistan'ın Yolu Partisi ise %2,9 oy aldı. MSK'ya göre Tiflis'te seçime katılım oranı %34,6 olmuştur. Yerel seçimler çoğunlukçu-orantılı karma sistemle gerçekleştirildi. Tiflis'teki on seçim bölgesinden beşi 3 bölgeli, diğer beşi ise 2 bölgeli seçim bölgeleri olarak belirlendi. On seçim bölgesinin tamamında elde edilen başarı sonucunda, iktidardaki Milli Hareket Partisi Tiflis'in Sakrebulo belediye meclisindeki 25 çoğunlukçu sandalyenin hepsini almış, geriye kalan 12 sandalye ise %4 barajını aşan Milli Hareket Partisi, Cumhuriyetçiler ve Muhafazakarlar seçim bloğu, İşçi Partisi ve Sanayiciler arasında orantılı olarak paylaştırılmıştır.³³⁸

Gürcistan seçim kanunda yapılan bir diğer önemli değişiklik 27 Aralık 2006 tarihinde onaylandı. Anayasa değişikliğinin onaylanmasına muhalefet cephesinden gelen tepkiler büyüktü. Gürcistan anayasası ve seçim kanunda yapılacak değişiklik taslaklarına ilişkin Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu da (Venedik Komisyonu) bir değerlendirmede bulundu. Kabul edilen yasaya göre Gürcistan'da parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri Ekim ve Aralık 2008 tarihleri arasında eş zamanlı olarak yapılacak; seçimlerin kesin tarihini açıklamak Cumhurbaşkanı'na bağlı olacak. Buna ek olarak Anayasa değişiklikleri, cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin aynı anda yapılmasına ilişkin bu kuralın sadece bir kez, 2008 yılında uygulanacağını belirtmektedir. Değişiklikler mevcut Parlamento'nun görev süresini en az altı ay uzatacakken, Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin ilk görev süresini de altı ay indirecekti. Bunun yanında Acara Özerk Cumhuriyeti'ndeki yasama seçimleri için yeni tarih olarak Ekim 2008'i belirledi. Acara Yüksek Konseyi'nin yetkileri ise Haziran 2008'de sona erecekti. Meclis tarafından

³³⁷ **Opposition Protests New Election Rule**, 13.09.2006, <https://civil.ge/archives/115315>

³³⁸ **CEC Announces Tbilisi Election Results**, 06.10.2006, <https://civil.ge/archives/115559>

27 Aralık'ta onaylanan bir başka anayasa değişikliği de Cumhurbaşkanı'nın yargı sistemindeki rolünü yeniden düzenlemektedir. Buna göre, Cumhurbaşkanı artık yargı sistemini denetleyen bir organ olan Adalet Konseyi'nin Başkanı olmayacak; bunun yerine Yüksek Mahkeme Başkanı Adalet Konseyi'nin başkanı olarak görev yapacaktı. Cumhurbaşkanı artık yargıçları atama ya da görevden alma hakkına sahip olmayacaktı.³³⁹

Muhalefet yargı alanında yapılan değişiklikleri memnuniyetle karşılarken özellikle seçim takvimi ile ilgili değişikliğe büyük tepki vermiştir. İktidardaki Milli Hareket Partisi, Rusya'nın Gürcistan'daki seçim sürecine olası müdahalesini engelleme arzusunu gerekçe göstererek, seçimlerin eş zamanlı yapılmasına karar verildiğini savundu. Saakaşvili ise yaptığı bir açıklamada eş zamanlı seçimlerin hükümetin daha fazla reform yapmasını sağlayacağını, çünkü seçim sürecinde reform sürecinin daha zor olduğunu söyledi.³⁴⁰ Anayasa değişiklikleri kabul edilmeden önce parlamento seçimlerinin 2008 baharında, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ise Nisan 2009'da yapılması planlanıyordu. Muhalefet milletvekilleri, mevcut parlamentonun görev süresinin uzatılmasının demokratik olmayan bir emsal teşkil ettiğini savunarak, anayasa değişikliklerinin iktidar çoğunluğu tarafından dış tehditler bahanesiyle gücün daha da pekiştirilmesi için kötüye kullanıldığını savundular. Venedik Komisyonu, siyasi nedenlerin görevdeki bir parlamentonun görev süresinin uzatılmasını haklı çıkarmak için yeterli olmadığını belirtti. “Böyle bir değişiklik için ikna edici bir anayasal gerekçe, Anayasa’da cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin sadece bu vesileyle değil, genel bir kural olarak birlikte yapılmasını sağlamak olacaktır. Ancak Anayasa taslağında böyle bir kural yer almamaktadır” dedi. Anayasa değişikliklerinin Cumhurbaşkanı’na 1 Ekim ile 31 Aralık 2008 tarihleri arasında istediği zaman seçim düzenleme hakkı verdiğini belirten Venedik Komisyonu, bu üç aylık sürenin “açıkça aşırı” olduğunu raporda belirtmiştir. Komisyon, “Bu nedenle Cumhurbaşkanı’nın takdir yetkisi iki ya da üç haftayı geçmeyecek kısa bir süreyle sınırlandırılmalıdır” ifadelerini kullandı.³⁴¹

Seçimlerin eş zamanlı yapılması ile Saakaşvili’ye oy verecek olan vatandaşların, Milli Hareket Partisi’ne de oy vereceği düşünüldü. Zira Devrim sonrası hükümetten beklentisi fazla olan Gürcü vatandaşı, reformlardaki istikrarsızlık ve ekonomik dengesizliğin devam etmesi başta olmak üzere birçok alanda memnuniyetsizliğini dile getirmeye başlamıştı. Anket sonuçlarına göre başkanlık seçimlerinde Saakaşvili, halen birinci aday gelmekteydi ancak Milli Hareket Partisi popülaritesini kaybediyordu. Saakaşvili, Cumhurbaşkanlığı’nın yanında Parlamento’nun da bağlılığını sürdürerek, muhalefet tabanını güçsüzleştirmeyi amaçladı. Bu doğrultuda muhalefete karşı siyasi yaptırımlar uygulamaya başladı. Muhalefetin Rusya ile gizli anlaşma yaptığını iddia

³³⁹ **Controversial Constitutional Amendments Passed**, 27.12.2006, <https://civil.ge/archives/111688>

³⁴⁰ **Saakashvili Hails Constitutional Amendments**, 27.12.2006, <https://civil.ge/archives/111694>

³⁴¹ **Venice Commission Discusses Georgia's Constitutional Amendments**, 16.12. 2006, <https://civil.ge/archives/185498>

etmiş ve buna yönelik vatana ihanet suçları isnat ederek yıpratmıştır. Ayrıca muhalefet partilerini finanse eden, bağış yapan kişiler ve işletmelere yönelik baskı politikası uygulamaktan kaçınmadılar. Artan baskı, siyasi tutuklamalar, suç isnatları neticesinde muhalefet Kasım 2007 protesto gösterilerini düzenledi.

Bu bağlamda yerel seçimlerin ardından muhalefet tek parti diktatörlüğünün önüne geçmek için 2008 Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri yapılmadan önce değişiklik yapılması için harekete geçti. 17 Ekim 2007’de on partiden oluşan muhalefet koalisyonu, dört ana talebini belirleyerek Cumhurbaşkanı Saakaşvili ve Parlamento Başkanı Nino Burjanadze’ye iletti. Aralık ayında yapılan anayasa değişikliğine uygun olarak Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri Ekim ve Aralık 2008 tarihleri arasında eş zamanlı olarak yapılacaktı. Muhalefet değişikliği görevdeki Parlamento’nun süresini birkaç ay uzattığı için “demokratik olmadığı” gerekçesiyle eleştirilmişti. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı Saakaşvili’nin görev süresini de birkaç ay kısaltmaktaydı. Bundan dolayı seçim tarihinin daha erkene alınması talep ediliyordu. Mevcut MSK üyelerinin ise yasaya göre, herhangi bir siyasi partiye bağlı olmaması gerektiğini ancak iktidar partisi ile yakın ilişkilerinin bulunduğunu Levan Tarkhnişvili’nin MSK başkanlığına getirildiğini belirttiler. Seçimlerden önce Siyasi parti temsilcilerinden oluşan yeni seçim yönetimlerinin oluşturulmasını istediler. Bunun yanında mevcut çoğunlukçu seçim sisteminin değiştirilmesine yönelik yeni bir öneri getirdiler. Çoğunlukçu milletvekillerinin seçimine ilişkin mevcut kurala göre, sadece çok adaylı (iki ile beş adaylı) bir seçim bölgesinde en çok oyu alan parti tüm adaylarını destekleyecektir. Bu kurala alternatif olarak muhalefet yakın zamanda seçmenlerin oylarını bir partiye değil, adayın parti üyeliğine bakılmaksızın tek bir çoğunlukçu milletvekili adayına vermelerini öngören bir kural önermiştir. Son olarak da “siyasi tutukluların” ve “vicdan mahkumlarının” serbest bırakılmasını talep ettiler.³⁴² Muhalefet grubu taleplerini ilettikten sonra kitlesel eylem başlattı. 7 Kasım’da ülkede olağanüstü hal ilan edilmesine kadar varan olaylar sonrasında Saakaşvili, Başkanlık seçimleri ile ilgili bir tarih belirledi.

Seçim sistemine ilişkin yapılan en tartışmalı değişiklik Mart 2008’de, Mayıs ayında yapılması planlanan Parlamento seçimlerinden önce yapıldı. Muhalefetin beklentilerine yönelik büyük bir darbe olan yasa tasarısı henüz görüşülürken muhalefet cephesinden büyük tepki aldı. Nitekim 21 Mart’ta kabul edilen seçim kanunu değişikliğine göre 150 üyeli yeni yasama organında; tek vekil seçim bölgesi sayısı 50’den 75’e çıkarılmış; nispi sisteme göre seçilen milletvekili sayısı 100’den 75’e düşürülmüştür. Seçim kanuna yönelik kabul edilen değişikliklerde bağımsız bir adayın çoğunlukçu milletvekili seçimlerine katılmasını engelliyor; sadece bir siyasi parti veya seçim bloğu çoğunlukçu bir milletvekili adayı gösterebiliyordu. İktidar partisi bu önerinin muhalefetin talebi üzerine değişikliklere dahil edildiğini söyledi. Seçim kanununda yapılan

³⁴² **Opposition’s Four Demands**, 02.11.2007, <https://civil.ge/archives/113397>

değişikliklerle ek seçmen listeleri ve buna eşlik eden oy verme günü seçmen kaydı uygulaması da kaldırılmıştır.

Muhalefetin seçimlerde usulsüzlük yapıldığına dair iddialarının önüne geçmeyi amaçlayan bir takım değişiklikler de muhalefet taleplerine göre yapıldı. Buna göre seçim gözlemcileri ve diğer seçim paydaşları, CCTV (kapalı devre televizyon sistemi) seçim merkezi görüntülerine derhal erişme hakkına sahip olacaktı. Bununla birlikte, değişikliklere göre, iddia edilen ihlal için somut bir zaman belirtmeleri gerekecek ve görüntülerin yalnızca 15 dakikalık belirli bir kısmına erişim izni verilecekti. Muhalefetin seçimle ilgili şikayetlerini sunma süresini bir günden iki güne çıkaran bir başka önerisi de kabul edildi. Ancak yasa, seçim şikayetleriyle ilgili olası mahkeme süreçlerinin seçim sonuçlarının özetlenmesini geciktirmeyeceğini de belirtmektedir. Seçim kanununa göre, parlamento seçimlerinin sonuçları oy verme gününden sonraki 20 gün içinde özetlenmelidir. İktidar partisi ayrıca muhalefetin, kamu görevlilerinin seçim komisyonlarına üye olabilmelerine olanak tanıyan bir hükmün değişikliklerden çıkarılması talebini de kabul etti.

Değişiklikler ayrıca, altısı muhalefet partileri tarafından atanmak üzere, İlçe Seçim Kurulu (İSK) üye sayısının beşten 13'e çıkarılmasını da öngörüyordu (aynı kural ilçe komisyonları ve MSK'nın oluşumu için de geçerli olacaktı). Şu anda 75 İSK'nın her birindeki beş üyenin tamamı yetkin seçim görevlileridir. Sözde herhangi bir partiden bağımsızdırlar, ancak aslında iktidar partisnin adayları olmakla eleştirildiler. İSK'lar ayrıca, seçim bölgelerinde kullanılan oyları tablolastırma ve belirli seçim merkezlerinde seçim sonuçlarını iptal etme hakkı ile daha fazla yetkiye sahip olacaktı. İSK'lar 5 Ocak'ta yapılan Başkanlık seçimlerinde bu haklara sahip değildi.³⁴³ Seçime günler kala yapılan bu değişiklik muhalefet partilerinin yasama üzerindeki etkisini aza indirdiği gibi, daha küçük partilerin parlamentoda nispi temsil kazanma şansını da azalttı.

4.1.2.1. 5 Ocak 2008 Başkanlık Seçimi Sonuçları

Gürcistan'da olağanüstü hal ilan edilmesi demokrasiye karşı ağır bir darbe olarak nitelendirildi. Batı standartlarında demokratik bir ülke olmak için devrimden itibaren mücadele veren ülke ilk krizde baskıcı, otoriter rejime geri dönmüştü. Nitekim Saakaşvili'nin bu kararı Batı tarafından eleştirilirken, ülke NATO ve AB normlarından uzaklaşmakla nitelendirildi. Kamuoyunda itibar kaybeden Saakaşvili, stratejik bir hamle yaparak 8 Kasım günü yaptığı açıklamada Başkanlık seçimleri için tarih belirledi. Bununla birlikte Parlamento seçimlerinin eş zamanlı yapılmayacağını belirtti. Vatandaşın parlamento seçim tarihini kendi özgür iradesi ile belirlemesi gerektiğini vurguladı. Seçimlerin demokratik ve özgür ortamda yapılması için kısa

³⁴³ **Controversial Rule on Majoritarian MPs Approved**, 21.03.2008, <https://civil.ge/archives/114580>

sürede tüm kısıtlamaların kaldırılacağını, ülkenin istikrara kavuşması için çalıştıklarını belirten lider, seçimlere 45 gün kala istifa etmiştir.³⁴⁴

Başkanlık seçimlerinin yanında biri Parlamento seçim tarihinin belirlenmesi biri de NATO'ya üyelik konusunda olmak üzere iki adet plebisit yapılması kararlaştırıldı. Buna göre Gürcü vatandaşları "Parlamento seçimleri Gürcistan Anayasasında belirtildiği gibi 1 Ekim ve 31 Aralık 2008 tarihleri arasında mı yoksa 2008 ilkbaharda mı yapılmalı?"; "Gürcistan'ın NATO'ya üye olmasını istiyor musunuz?" sorularına cevap verecekti.³⁴⁵ Yedi adayın yarıştığı başkanlık seçimlerinde adaylardan hiçbiri %50 artı bir oy alamazsa ikinci tur oylamanın iki hafta sonra yapılmasına karar verildi. Saakaşvili'nin yarıştığı başkanlık seçiminde en güçlü rakibi muhalefet koalisyonu tarafından aday gösterilen Levan Gaçeçiladze'dir. Bunun yanında başkanlık seçimi için Badri Patarkatsişvili'de bağımsız aday olarak adaylığını koymuştur.³⁴⁶ Daha önceki başkanlık seçimlerinde adaylar ezici çoğunlukla zafer elde ederken, Saakaşvili'nin son dönemde popülaritesindeki azalma nedeniyle seçimlerin ikinci tura kalması beklenmekteydi. Muhalefetin büyük umutlarla girdiği 5 Ocak 2008 devlet başkanlığı seçiminde Saakaşvili, %53,47 oy alırken Levan Gaçeçiladze ise %25,69 oy almıştır.³⁴⁷ Saakaşvili, Gaçeçiladze'nin iki katı fazla oy alarak seçimin galibi olmuş ve muhalefeti saf dışı bırakmıştı. Seçim sonuçlarının muhalefetin beklentisini karşılayamamış olması Gürcistan'daki siyasi ortamdaki gerginliği arttırmıştı. Seçimlerin oldukça kutuplaşmış bir ortamda geçmesi, iki taraf arasındaki güvensizliği arttırmıştı. Muhalefet, hükümeti muhalif aktivist grupları sindirmekle suçlamış, oy sayım sürecinde usulsüzlük yapıldığını iddia etmiştir.

Nitekim AGİT/DKİHB Seçim Gözlem Komisyonu da seçim kampanyası ortamı ile ilgili seçim öncesinde iki kez ön rapor yayınlamıştı. 14-24 Aralık tarihlerini kapsayan ikinci raporda genel olarak görevdeki aday Saakaşvili'nin idari kaynakları kötüye kullandığı, eşit olmayan kampanya koşulları, gözdağı ve oy satın alma iddiaları nedeniyle cumhurbaşkanlığı seçim kampanyası ortamının "bozulduğu" anlatılıyordu. Özellikle kampanyada Saakaşvili'nin daha görünür olduğu vurgulanmış, bunu yaparken devlet imkanlarından faydalandığı belirtilerek, Tiflis'teki halk otobüslerinin Saakaşvili'nin kampanya afişleri ile kaplandığı örnek olarak gösterildi. Muhalefet adayları da kampanya etkinlikleri için devlete ait binalara eşit erişim hakkına sahip olmadıklarını bildirdiler. Seçim Gözlem Komisyonu, Telavi'de daha önce Saakaşvili tarafından kullanılan bir tiyatro binasının Gaçeçiladze tarafından kullanılmasına izin verilmediğini doğrulamıştır. Raporda özellikle sosyal refah vaatlerine odaklanmış, emeklilere ve diğer hassas

³⁴⁴ Saakashvili's Address on Snap Presidential Elections, 08.11.2007, <https://civil.ge/archives/113486>

³⁴⁵ Scheduling and the Rules of Conduct of a Plebiscite, <https://cesko.ge/en/archevnebi/2008/>

³⁴⁶ Report of Central Election Commission on the 5th of January of 2008 Extraordinary Elections of the President of Georgia, <https://cesko.ge/en/archevnebi/2008/>

³⁴⁷ Report of CEC, <https://cesko.ge/en/archevnebi/2008/>

gruplara elektrik, doğalgaz ve tıbbi malzeme kuponlarının dağıtıldığına dikkat çekildi. Yetkililer kuponların seçimden önce planlandığını savunmaya devam etse de, raporda “dağıtımın kampanya amacıyla kullanıldığını ve devlet faaliyetleri ile bir adayın seçim kampanyası arasındaki ayrımı bulanıklaştırdığını gösteren kanıtlar var” denildi. Emeklilere yönelik sağlık kuponlarının yanı sıra devlet tarafından finanse edilen geçici istihdam programı broşürlerinde Mikhail Saakaşvili’nin oy pusulasındaki numarası olan “5” rakamı yer alıyordu. Bununla birlikte ev sahiplerine muhalefet adaylarına binaları kiralamamaları yönünde yapılan baskılar nedeniyle kampanya ofisleri kurmakta sorunlar yaşandığına dair yaygın iddialar bulunmaktadır.³⁴⁸

Uluslararası gözlemciler Gürcistan’daki seçim kampanyalarının son derece kutuplaşmış bir siyasi ortamda yürütüldüğünü doğrulamıştır. Bunun yanında muhalefetin seçim sonrası seçimlerde ihlal ve usulsüzlük olduğuna dair iddialarla protesto gösterileri düzenlemesi Gürcistan’da iç istikrarı bozmaya devam etmekteydi. Seçim gününden sonra, birden fazla seçmenin oy kullanıldığına dair çok ciddi iddialar gündeme geldi. Bununla birlikte Seçim idaresi ve mahkemeler, bazıları ciddi nitelikte olan usulsüzlüklere ilişkin önemli sayıda şikayeti tam ve yeterli bir şekilde değerlendirmemiş ve soruşturmamıştır. Çok sayıda şikayet de kabul edilemez bulunmuş veya teknik gerekçelerle reddedilmiştir. Kolluk kuvvetlerine ve hükümet organlarına, muhalefet destekçilerine ve yakın aile üyelerine yönelik sindirme, tehdit ve saldırı iddialarını içeren ve bazıları kolluk kuvvetlerini zan altında bırakan raporlar da sunulmuştur. Polisin bu tür şikayetleri yeterince soruşturmadığı görülmüş ve İçişleri Bakanlığı birçok davanın delil yetersizliği nedeniyle kapatıldığını bildirmiştir. AGİT/ DKİHB Seçim Gözlem Komisyonu 4 Mart 2008 tarihinde yayınladığı final raporunda seçmenlerin gözdağı verildiği doğrulanmış vakalar, devlet faaliyetleri ile Milli Hareket Partisi kampanyası arasındaki belirsiz ayırım ve oy sayımları ve çizelgeleme ile ilgili sorunlar gibi seçim sürecinin çeşitli yönlerini eleştirdi. Fakat buna rağmen seçim, genel olarak meşru olarak nitelendirildi ve demokratik seçimlerle ilgili çoğu standarda uygun bulundu.³⁴⁹

4.1.2.2. 21 Mayıs 2008 Parlamento Seçimi Sonuçları

Gürcistan’da muhalefet Mart ayından itibaren seçim kampanyası yürütmekten ziyade iktidarın seçim kanununda yaptığı değişikliği protesto etmek üzerine yoğunlaştı. Değişiklik Parlamento’da görüşülürken Parlamento binası dışında aralarında Yeni Haklar Partisi Lideri Davit Gamkrelidze’nin ve milletvekillerinin de bulunduğu muhalif aktivistler açlık grevine başladı. Bir grup siyasetçi de Nino Burjanadze’nin Parlamento içindeki ofisinin hemen önünde kamp kurmuş ve açlık grevi eylemi yapmaktaydı. Burjanadze, “Açlık grevi yapanlara protestolarına son vermeleri ve seçim kampanyasına hazırlanmaları çağrısında bulunuyorum.” dedi. Bununla birlikte

³⁴⁸ OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Georgia Extraordinary Presidential Election 2008, Interim Report No.2, 14-24 December 2007, pp. 3-4

³⁴⁹ OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Georgia Extraordinary Presidential Election 2008, Final Report, 4 March 2008

Burjanadze, açıklamasında muhalefetin tüm hamlelerinin, durumu istikrarsızlaştırmayı ve yetkilileri kışkırtmayı amaçladığını; provokasyonlara boyun eğmeyeceklerini ve halkın kendi kararını kendisinin vereceğini belirtmişti.

Muhalefetteki Cumhuriyetçi Parti'den milletvekili Davit Berdzenişvili, 21 Mart'taki oturumlarda %30'luk barajın %50'ye çıkarılması için bir öneri sunmaya çalıştı. Ancak iktidar partisi olası bir ikinci turun kendi lehine olmayacağını bildiği için bu öneriyi reddetti. Muhalefet 75 çoğunluk milletvekilinin “bölgesel orantılı listeler” yoluyla seçilmesini istiyordu. İktidar partisi bu sistemde daha fazla çoğunluk sandalyesi kazanma konusunda daha avantajlı, zira yasaya göre diğer adaylardan daha fazla oy alan ve oyların %30'undan fazlasını alan bir aday ikinci tura gerek kalmadan ilk turda kesin galip ilan edilecekti.³⁵⁰ Muhalefet, iktidar partisinin çok vekilli seçim bölgelerine ilişkin önerisini desteklemesi halinde açlık grevini sona erdirmeye hazır olduğunu söyledi. Ancak iktidar partisi açlık grevcilerinin “ültimeumuna” boyun eğmeyeceğini söyledi. 21 Mart'ta yeni muhalefetin tepkisine, açlık grevlerine rağmen kanun onaylandı.³⁵¹

Parlamento seçimlerinin hemen öncesinde, seçim sistemi üzerine tartışmaların yoğunlaşması ile muhalefet seçim kampanyasını verimli yürütememiş, açıkça Saakaşvili iktidarına yardımcı olmuştu. Saakaşvili, seçim kampanyası süresince Gürcü birliğine, Gürcü kimliğine, Gürcü tarihine sık sık atıfta bulunmuş, devrim sonrası gerçekleştirdiği iyileştirme programlarını propaganda malzemesi olarak kullanmış, parlamentoda çoğunluğu sağlarsa daha güçlü bir devlet mekanizmasına sahip olacağını belirtmiştir. Devrim sonrası refahı Gürcü topraklarının her alanına yaymak istediğini ekonomik verilerle desteklemiş ve toprak bütünlüğünü sağlamak üzerine hareket edeceğini seçim kampanyasında vurgulamıştır.³⁵² Bununla birlikte Mayıs ayındaki parlamento seçimlerinin kampanyasında Milli Hareket Partisi, devlet bayrağı olarak kabul edilen parti bayrağını kullanmaya devam etti. Bu kamuoyunda görsel hafızayı canlı tutmak için bir siyaset aracı olarak işlev gördü. Nitekim partiler arasında adil ve serbest rekabeti teşvik eden Sovyet sonrası, siyasi çoğulculuk sembolü, sembolik meşruiyetini kaybederken, Milli Hareket Partisi'nin siyasi varlığı ve iradesi siyasi rekabetin de ötesine geçmiştir.

21 Mayıs 2008 tarihinde yapılan Parlamento seçiminde MSK'na göre toplam 3.465.736 seçmen bulunuyor. 3,558 normal seçim bölgesi kurulunun yanı sıra, askeri kışlalarda-birliklerde, gözaltı merkezlerinde ve hastanelerde olmak üzere 73 özel seçim merkezi bulunmaktadır. Bunun yanında Irak'taki Gürcü askeri personel için iki seçim merkezi kurulmuştur. Ayrıca Gürcistan'ın yurtdışındaki büyükelçilik ve konsolosluklarında 47 seçim merkezi açılmıştır. Seçim 6'sı muhalefet

³⁵⁰ **Controversial Constitutional Amendment Passed**, 12.03.2008, <https://civil.ge/archives/114497>

³⁵¹ **Controversial Constitutional Amendment Passed, as Hunger Strike Continues**, 12.03.2008, <https://civil.ge/archives/114496>

³⁵² **President Saakashvili's Televised Address to Nation**, 23.04.2008, <https://civil.ge/archives/114827>; **President Saakashvili's Pre-Election Address**, 20.05.2008, <https://civil.ge/archives/116328>

partilerinden, 7'si iktidar partisinden atanan MSK yetkilileri tarafından yönetilecekti. Seçimlerde usulsüzlük yapıldığına yönelik herhangi bir algı oluşturmamak için ayrıca özen gösterildi. Yetkililer, aralarında AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (ODIHR) bünyesinde faaliyet gösteren ana uluslararası seçim gözlem misyonundan 400'den fazla gözlemcinin de bulunduğu 800'den fazla uluslararası gözlemcinin MSK'ya kayıt yaptırdığını açıkladı.³⁵³

Toplam 150 milletvekilinin seçileceği seçime, 3 seçim bloğu ve 9 parti katıldı. MSK yaptığı resmi açıklamayla Milli Hareket Partisi'nin %59, 18 oy oranı ile birinci parti çıktığını buna göre, tek adaylı seçim bölgelerindeki çoğunluk yarışında 75 milletvekilliğinden 71'ini elde edebileceğini teyit etti. Nitekim nihai sonuca göre Milli Hareket Partisi, 119; Birleşik Muhalefet Bloğu 17; Hristiyan Demokratlar 6; İşçi Partisi 6; Cumhuriyetçi Parti ise 2 milletvekili çıkardı.³⁵⁴

Gürcistan'ın demokratik normlara uygun hareket ettiğini kanıtlaması gereken bu süreçte Batı'nın gözü Gürcistan'da yapılacak parlamento seçimlerine çevrilmişti. Seçim sonuçlarından sonra Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya Cumhurbaşkanları yaptıkları ortak açıklamada Gürcistan'ı "özgür ve rekabetçi parlamento seçimleri düzenleyerek demokrasi sınavını geçtiği için" kutlarken, ilk raporlar Gürcistan'daki seçimlerin genel olarak uluslararası normlara uygun bir şekilde gerçekleştirildiğini teyit ettiğini belirttiler. Bunun yanında açıklamada "Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya Cumhurbaşkanları Gürcistan ile yoğunlaştırılmış diyalogu derinleştirmeye ve Gürcistan'ın Avrupa Atlantik yapılarıyla bütünleşmesine yönelik çabalarını desteklemeye devam edecektir." ifadesi yer aldı.³⁵⁵ Almanya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Martin Jaeger ise yaptığı açıklamada 21 Mayıs'ta yapılan parlamento seçimlerinin "kusursuz" olmamasına rağmen Ocak ayındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerine kıyasla "önemli bir gelişme" olduğunu söyledi. Ayrıca muhalefete yönelik "Gürcistan bununla demokratik bir toplum yolunda önemli bir adım daha atmıştır... Bu yoğun ve zaman zaman kutuplaştırıcı oylamanın ardından Gürcistan'daki tüm siyasi güçleri reform çalışmalarını hayata geçirmek üzere parlamentoda yapıcı bir şekilde birlikte çalışmaya çağırıyoruz." açıklamasında bulunmuştur.³⁵⁶ Muhalefetin seçim sonuçlarını boykot etmesi üzerine ABD, Gürcistan'daki siyasi güçlere yönelik "Gürcü seçmenlerin kararını kabul etmeleri ve demokratik kurumları güçlendirmeye devam etmek için kapsayıcı diyalog da dahil olmak üzere barışçıl ve sorumlu bir şekilde çalışmaları" çağrısında bulundu. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından 30 Mayıs'ta yapılan açıklamada ise "Gürcü yetkililer 21 Mayıs parlamento seçimlerini AGİT ve Avrupa Konseyi taahhütlerine ve demokratik seçim standartlarına uygun olarak yürütmek için samimi bir çaba sarf ettiler" denildi. Ayrıca seçim sonuçlarında usulsüzlük olduğuna dair iddialara yönelik "seçimlerin standartlara uygun bir şekilde gerçekleştirilmesine

³⁵³ Report of Central Election Commission for Parliamentary Elections May 21,2008, pp. 73-75.

³⁵⁴ Central Election Commission Summarizing Protocol of Parliamentary Elections May 21,2008, 5 June 2008.

³⁵⁵ First International Reaction on Georgia's Polls, 22.05.2008, <https://civil.ge/archives/116379>

³⁵⁶ Germany Hails Georgian Polls, 23.05.2008, <https://civil.ge/archives/116377>

yönelik çabalara rağmen, uygulamayı düzensiz ve eksik kılan bir dizi sorun tespit edilmiştir” ancak “Avrupa Birliği ve diğer uluslararası gözlemcilerle bu seçimin Ocak ayındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kıyasla bir gelişme olduğu konusunda hemfikiriz.” açıklamasında bulundu.³⁵⁷

2008 Parlamento seçimleri Gürcistan’da demokrasinin toplum tabanına oturtulamadığı hakkında önemli iki hususu ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan ilki Gürcü seçmen ‘belirli bir standardı korumak adına’ baskı altında oy verdiğini göstermektedir. Keza Saakaşvili Cumhurbaşkanı olarak medyada sık sık halkın karşısına çıkmış, İçişleri Bakanlığı ve Parlamento üyeleri de dahil iktidardaki Milli Hareket Partisi, siyasi ortama hakim olmuştur. Bununla birlikte seçim öncesinde ülke geneline yayılan kaos ortamından dolayı Gürcü seçmen gizli oylamanın bütünlüğünün tehlikeye girdiğine inanıyordu. Ulusal düzeyde yapılan bir anket çalışmasında 2008 Bahar seçimlerinde Gürcü seçmenin sadece %50,1’i oylarının gizli olduğuna inandığı sonucu çıktı. Seçimlerle ilgili diğer önemli husus ise seçmenin özgür iradesini ortaya koyabileceği seçim atmosferinin olmamasıydı. Muhalefet partileri ideoloji ya da politika geliştirme açısından birbirinden farklı ve yeterli olmadığı için seçmen ya iktidar partisine oy vermek durumunda kalmış ya da iktidar partisine oy vermemek için yetersiz gördüğü muhalefete oy vermek durumunda kalmıştı.³⁵⁸

Nitekim Mayıs 2008 seçimlerinin ardından Gürcistan siyaseti daha da hareketlendi. Anayasal çoğunluk için parlamentodaki üye sayısının üçte iki oranında oya gereksinim vardı, mevcut sistemde iktidar partisinin parlamentoda anayasal çoğunluk için fazlasıyla oyu vardı. Dokuz partili muhalefet bloğu 23 Mayıs’ta parlamento seçim sonuçlarını kabul etmeyeceğini duyurdu. Muhalefet bloğu seçim sonuçlarının Gürcü halkının özgür iradesini yansıtmadığını, Saakaşvili hükümetinin yasallaşmasına zemin hazırladığını iddia etmişti. Seçimlerin hemen akabinde Sovyet tipi seçimlerin bir sonucu olarak Parlamento üyesi olamayacaklarını belirtip, seçim sonuçlarını boykot ettiklerini duyurdular. Dokuz partili bloğun bir parçası olan Muhafazakar Parti’den Kakha Kukava “Bunlar seçim değildi” dedi. Açıklamasında “Bu nedenle bu seçimlerin gayrimeşru ve geçersiz olarak tanınmasını talep ediyoruz. Seçimler özgür bir ortamda yapıldıktan sonra parlamentoya gireceğiz; Saakaşvili tarafından atanmış değil Gürcü halkı tarafından seçilmiş bir parlamentoya gireceğiz. Bu hedefe ulaşmak için mücadele edeceğiz.” dedi. İşçi Partisi de muhalefet bloğunun boykot kararına katıldığını duyurdu.³⁵⁹ Böylelikle parlamentoda temsil yalnızca Milli Hareket Partisi’ne ve Hristiyan Demokrat Partisi’ne kaldı. Son olarak, 2008 yazında hükümet, 2008 parlamento seçimlerinin sonuçlarını protesto etmek için Parlamento’yu boykot eden muhalefet partilerinden

³⁵⁷ U.S. Calls to Accept Election Results, 01.06.2008, <https://civil.ge/archives/116460>

³⁵⁸ Jesse Driscoll and F Daniel Hidalgo, Intended and Unintended Consequences of Democracy Promotion Assistance to Georgia After the Rose Revolution, *Research and Politics*, April-June, 1-13, 2014, p.2.

³⁵⁹ Opposition Bloc Boycotts Parliament, Calls for Rallies, 23.05.2008, <https://civil.ge/archives/116395>

devlet fonlarını kesmek için yasayı kullandı. 2008 yazına gelindiğinde, Gürcistan siyaseti, hükümet ve muhalefet arasında keskin bir şekilde kutuplaşmıştı.

4.2. Ağustos 2008 Savaşı

2000’li yılların başında NATO’nun eski Sovyet bloğu ülkelerini kapsayacak şekilde genişlemeye yönelmesi; Batı’nın özellikle de ABD’nin ilgisini Kafkasya’ya yöneltmesi ile Kafkasya’nın jeopolitik önemi daha belirgin hale geldi. Aynı dönemde Rusya’nın “yakın çevre” doktrini ile bölgeye nüfuz etmeye çalışması stratejik çıkarların çatışmasına neden olmuştur. Bu değişikliklere paralel olarak Gürcistan’da da yönetimin değişmesi bölge dinamiklerini etkilemiştir. Şevardnadze’nin ülkeyi dengede tutmak için sadece dış kaynaklara dayandığı dış politikasından farklı olarak Saakaşvili hükümeti çifte dengeleme stratejisi izlemiş, bir yandan iç dengeyi sağlamak için ülkenin savunma kapasitesini artırırken diğer yandan dış denge aracı olarak ABD ile ittifakı sürdürmeye ve NATO üyeliğini hedeflemeye çalışmıştır.³⁶⁰ Gürcistan’ın Saakaşvili dönemi ile Batı yanlısı dış politika yönelimi ve NATO’ya üyeliğin arzulandığının vurgulanması bu bağlamda NATO mevzuatına göre harekete geçilmesi, Rusya tarafından endişe ile karşılandı. Bununla birlikte Saakaşvili, henüz yemin töreni esnasında toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmek için kararlı olduğunun altını çizmiş, devlet inşa süreci politikaları ve ekonomik istikrarı sağlama girişimleri ile amacına ulaşmayı hedeflemiştir. Ne var ki Gürcistan’da Gül Devrimi ile başlayan yeni süreçte Güney Osetya ve Abhazya’nın ihtilafli durumunun yönetilmesi zamanla daha kompleks hale geldi. Bu durumu iki temel değişken etkilemiştir; öncelikle Gürcistan’ın Güney Osetya ve Abhazya’daki toprak bütünlüğünü yeniden kazanma çabaları; diğeri ise 2005’ten itibaren NATO’ya üyelik konusunda belirgin arzusudur.

Saakaşvili göreve başlar başlamaz Acara Özerk Cumhuriyeti’nde hakimiyetini pekiştirmek için bir dizi eylem gerçekleştirmişti. 26 Mayıs 2004 tarihinde Gürcistan’ın Bağımsızlık Günü kutlamaları kapsamında Batum’da bu zamana kadar düzenlenen en büyük askeri geçit töreni gerçekleştirildi. Törenin Batum’da düzenlenmesi açıkça Gürcistan’ın birliğine yapılan bir vurgudur. Keza Saakaşvili burada Abhazca ve Osetçe yaptığı açıklamalarla ülkenin yeniden birleştirilmesi için çağrıda bulundu. Bununla birlikte “Herhangi bir Gürcü askere neden silahlı kuvvetlerde görev yaptığını sorarsanız, cevabı ‘Gürcistan’ın toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmek için’ olacaktır” dediği açıklaması ne Abhaz tarafından ne de Oset tarafından memnuniyetle karşılanmadı. Bu açıklamalar ve beraberindeki askeri güç gösterisi taraflar açısından uzlaşmacı bir tavır olarak algılanmadı.³⁶¹ Saakaşvili iktidarının ilk yıllarından 2008’e kadar ayrılıkçı bölgelere uyguladığı siyaset birbiriyle tutarlı değildi. Aslında izlenen siyaset en iyi şekilde ‘Havuç-Sopa’

³⁶⁰ Koiava, *Georgia and Russia*, p.25

³⁶¹ Saakashvili Speaks of Peace Amid Show of Force, 26.05.2004, <https://civil.ge/archives/105991>

taktiği ile anlatılabilir. Gürcistan'ın refah seviyesi artırılarak ve ekonomik istikrar sağlanarak ayrılıkçı bölgelerin özellikle de Güney Osetya'nın merkeze bağlanması planlanmıştır.

Nitekim 31 Mayıs 2004 tarihinde Gürcistan İçişleri Bakanı Giorgi Baramidze yaptığı açıklamada Osetya çatışma bölgesi yakınlarındaki Şida Kartli bölgesine ilave iç birlik güçlerinin sevk edildiğini söyledi. Kaçakçılığı önlemek için Güney Osetya yakınlarına Gürcü polisine ait ilave kontrol noktaları kasıtlı olarak kurulmuş, mal kaçakçılığını önlemek adına Egneti pazarı kapatılmıştı. Baramidze açıklamasında, “Görünen o ki, kaçakçılıkla mücadele önlemlerinin uygulanması ayrılıkçı Güney Osetya yetkilileri ve Rusya’da kaçak mal ithalatıyla doğrudan ilgilenen belirli güçlerin endişelenmesine neden oldu” dedi.³⁶² Oset yetkililer ve yerel halk bu adımı kaçakçılıkla mücadele tedbiri olarak değil, Osetya halkına zarar veren ‘saldırgan Gürcü Devleti’nin bir başka düşmanca eylemi’ olarak algıladı. Egneti pazarının kapatılmasından kısa süre sonra Gürcistan’ın çatışma çözümünden sorumlu Devlet Bakanı Goga Khaindrava 8 Temmuz’da yaptığı açıklamada Güney Osetya çatışma bölgesinde görev yapan yaklaşık 50 Gürcü barış gücü askerinin 7-8 Temmuz tarihlerinde bir gecede Güney Osetya tarafı tarafından silahsızlandırıldığını ve alıkonulduğunu söyledi. Rusya olayla herhangi bir bağlantısı olduğunu reddetti.³⁶³ Saakaşvili olaydan açıkça Rus askeri istihbaratını sorumlu tutarak, Gürcistan’ın iç işlerine karışmamaları konusunda sert bir dille uyarıda bulundu. Kısa sürede taraflar arasındaki gerginlik karşılıklı tırmandı. Güney Osetya’da çatışma ortamı sıcakken, Rusya provoke eden eylemlerine devam etti. 20 Eylül’de Moskova havaalanına gelen yaklaşık 40 Gürcü yolcunun Rusya topraklarına girişine Rus sınır muhafızları tarafından ‘vize usulsüzlükleri’ gerekçe gösterilerek izin verilmedi. 20 Gürcistan vatandaşı, 21 Eylül’de Tiflis’e geri dönmek zorunda kaldı.³⁶⁴ 28 Eylül’de ise Gürcistan Savunma Bakanlığı, Güney Osetya fiili makamları tarafından yayılan, Gürcü barış gücü askerlerinin Güney Osetya çatışma bölgesindeki Gürcü köyü Kekhvi’ye patlayıcı madde soktuğu yönündeki haberleri yalanladı.³⁶⁵

2004 yazında ayrılıkçı bölgeler üzerinden yaşanan olaylar Gürcistan-Rusya ilişkilerini gerginleştirdi. Uzun vadede Gürcistan siyasetini şekillendiren unsurlar ortaya çıktı. Rusya’nın ‘gerçek yüzü’ ile karşı karşıya kalan Gürcistan, Rusya’yı alt edemese bile onu dengeleyebilecek bir ortak bulmanın hayati önem taşıdığını fark etti. Gürcü yetkililerin Batı’ya yönelmekten başka çıkar yolu yoktu. Bundan dolayı Gürcistan, Güney Osetya’daki çatışmayı çözmek için çeşitli barış planları sunmaya ve uluslararası örgütlerin katılım derecesini arttırmaya yöneldi. Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, 21 Eylül’de BM Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmada Gürcistan’ın ayrılıkçı bölgeler Abhazya ve Güney Osetya ile “sadece barışçıl yollarla” başa çıkma kararlılığını

³⁶² **Tbilisi Reinforces Checkpoints at Ossetian Conflict Zone**, 31.05.2004, <https://civil.ge/archives/106015>

³⁶³ **Georgian Peacekeepers Detained in South Ossetia**, 08.07.2004, <https://civil.ge/archives/106252>

³⁶⁴ **Georgian Passengers Barred from Entering Russia**, 21.09.2004, <https://civil.ge/archives/116104>

³⁶⁵ **Georgia Describes South Ossetia’s Accusations as ‘Provocation’**, 28.09.2004, <https://civil.ge/archives/116149>

yineledi ve “aşamalı bir çatışma çözüm planı” önerdi. Saakashvili, Rusya ile ilişkilere de değinerek, iki ülke arasında ortak bir terörle mücadele merkezi kurulmasını öngören “yeni ilişkilerin mekaniğini” kolaylaştırmayı teklif etti.³⁶⁶ Ancak bu girişim kısmen tarafların birbirine olan güven eksikliğinden kısmen de Rusya’nın Güney Osetya’yı kendi çıkarları doğrultusunda manipüle etmesinden sonuçsuz kaldı. Rusya’nın Gürcistan politikası Gürcüler tarafından ‘birleştirici değil, bölücü’ olarak algılandı.

1992-2006 yılları arasında Güney Osetya ve Abhazya’da yürütülen barış sürecinde karşılıklı güven inşa etmekten uzaklaşmıştı. Taraflar daha çok uluslararası aktörlerden gelen tekliflere ve çözüme odaklanmıştı. 2006-2008 döneminde ise Gürcü dış politikasının Batı’ya yönelmesi ile ihtilafli bölgelere bakış açısı değişmiş, devlet inşa sürecinde toprak bütünlüğünün sağlanması temel unsur olarak görülmüştü. Bu bağlamda Gürcistan Dışişleri Bakanlığı, “Çatışmanın çözümüyle ilgilenen uluslararası örgütlerin ve devletlerin bu sürece daha aktif bir şekilde dahil olmalarını sağlamak için elimizden geleni yapacağız” dedi.³⁶⁷ Gürcistan “BDT’nin ve aslında Abhazya’daki Rusya liderliğindeki barış operasyonunun devam eden sorunların hiçbirini çözemediğini, tarafsız davranmayı bıraktığını ve ayrılıkçılığın koruyucusuna dönüştüğünü” iddia etti. Sorunun çözümüne yönelik taraflar arasında görüşmelere, tekliflere ağırlık verildi ancak barış müzakerelerinde Rusya’nın rolü azaltıldığı için ne Abhazlar ne de Osetler Gürcistan’ın tekliflerine güvenemedi. Abhazlar ve Osetler Gürcistan’dan barış sürecinin yeniden başlaması için önkoşul olarak güç kullanmama garantisi talep ettiler. Bu talepte Gürcistan’ın silahlanmayı arttırmasının etkisi olduğu açıktır. Ayrıca Gürcü yetkililerin özellikle de Saakashvili’nin toprak bütünlüğünün yeniden tesisi ile ilgili açıklamaları, Yukarı Kodori Vadisi ile ilgili pek yapıcı değildi. Bununla birlikte Gürcistan’ın bir yandan barış müzakereleri için görüş beyan etmesi diğer yandan Yukarı Kodori Vadisi’ne düzenlenen operasyon tarafların birbirine güven duygusunu zedelemiştir.

Kodori Vadisi, Abhazya’nın Gürcistan merkezi makamlarının kontrolü altındaki tek toprağıdır. Yaklaşık 300-400 üyesi bulunan Monadire paramiliter grubu, vadiyi Abhaz birliklerinin olası saldırılarına karşı korumak amacıyla kuruldu. Emzar Kvitsani, Cumhurbaşkanı Şevardnadze’nin geçitteki temsilcisiydi. 2002 yılında milis grubu Savunma Bakanlığı’na bağlanarak yasallaşmış ancak 2005 yılında Savunma Bakanı Iraklı Okruaşvili, bölgedeki yerel halkın hoşnutsuzluğu nedeniyle birimi dağıtmıştı. Temmuz 2005’te Monadire biriminin lağvedilmesinin ardından Savunma Bakanı Okruaşvili birim üyelerini suç faaliyetlerinde bulunmakla suçlamıştı. Okruaşvili Temmuz 2006’da yaptığı açıklamada, “Hükümetin bir temsilcisi olarak, Kodori geçidinde suçla mücadele operasyonları yürütülmesi ve bölgenin orada barınan haydutlardan temizlenmesi gerektiğini söyleyebilirim” dedi. Bunun üzerine siyasi tansiyon hızla

³⁶⁶ Saakashvili’s UN Speech Focuses on Conflict Resolution, Relations with Russia, 22.09.2004, <https://civil.ge/archives/116112>

³⁶⁷ Georgian MFA Responds to Moscow’s Criticism over Kodori, 08.09.2006, <https://civil.ge/archives/115273>

yükseldi. Kvitsiani, 22 Temmuz'da yaptığı açıklamada Gürcistan'ın merkezi makamlarına meydan okuduğunu ve yetkililerin milis gruplarını silahsızlandırmaya yönelik her türlü girişimine direneceğini belirtti.³⁶⁸ Yukarı Kodori Geçiti'nin Rus barış gücü askerlerinin katılımı olmadan BM öncülüğünde denetlenmesi ve bölgede devam etmekte olan rehabilitasyon çalışmalarının hızlandırılması, ayrılıkçı Abhazya'daki stratejik geçitle ilgili olarak hükümetin en önemli öncelikleri haline geldi.³⁶⁹ Saakaşvili, Kodori'nin altyapısını oluşturmak, yeniden bir kasaba inşa etmek için hükümete talimat verdi. Çok kısa sürede iyileştirme çalışmaları tamamlandıktan sonra Saakaşvili ve beraberindeki heyet 27 Eylül'de yukarı Kodori Boğazı'nı ziyaret etti.³⁷⁰ Saakaşvili'nin bu hamlesine Rusya Dışişleri Bakanlığı, 7 Eylül'de yaptığı açıklamada Abhaz ihtilafının çözüm sürecinin Gürcistan'ın askerlerini yukarı Kodori Boğazı'na gönderme kararının bir sonucu olarak "çıkmaza girdiğini" belirtti.³⁷¹ Karşılıklı gerilimin arttığı dönemlerde Rusya, Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya'ya karşı askeri harekate girişmesi durumunda boş durmayacağını ifade etti. Yukarı Kodori geçitinin Gürcistan kontrolüne geçmesi, bölgenin silahlandırılması stratejik askeri konumunu belirgin hale getirmiştir. Abhazya'ya yönelik bir askeri operasyonda Kodori'nin stratejik konumu önem arz etmektedir. Nitekim BM Güvenlik Konseyi 13 Ekim'de Abhazya ile ilgili olarak Gürcistan'ı "özellikle yukarı Kodori" geçidinde provokatif eylemlerden kaçınmaya çağırarak ve Rus barış gücü askerlerinin Abhaz çatışma bölgesindeki önemli "istikrar sağlayıcı rolüne" dikkat çeken bir karar kabul etti. Karar ayrıca Gürcistan'daki BM Gözlemci Misyonu'nun (UNOMIG) görev süresini 15 Nisan 2007 tarihine kadar altı ay uzattı. Cumhurbaşkanı Saakaşvili, karar üzerine yaptığı açıklamada, karar metninde "tartışmalı bazı hususlar" bulunmasına rağmen, Rus tarafının iki temel talebinin belgeye yansıtılmamış olmasını memnuniyetle karşıladığını belirtti.³⁷²

Abhazya'daki gelişmeye paralel olarak Güney Osetya'da da hareketlenmeler yaşandı. Merkezi hükümetin desteklediği Güney Osetya geçici yönetiminin lideri Dimitri Sanakoev, ayrılıkçı Güney Osetya lideri Eduard Kokoity'den 'kurtulmak' amacıyla bir kampanya başlattığını duyurdu. Kokoity'nin zulmüne son vermenin tam zamanı olduğu kampanyada vurgulanırken, Rusya tarafından Tshinvali'ye yerleştirilen yetkililerden Güney Osetya'yı kurtarmak amaçlandı.³⁷³ Buna karşılık Tshinvali'de düzenlenen, 11 ülkeden yaklaşık 500 etnik kökenli Oset katılımcının bir araya geldiği 6. Oset Kurultayında, Rusya yönetimine ayrılıkçı Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanınması çağrısında bulunuldu.³⁷⁴ Tarafların karşılıklı birbirlerini provoke eden davranışlarına

³⁶⁸ **Chief of Militia Group in Kodori Challenges Authorities**, 22.07.2006, <https://civil.ge/archives/111144>

³⁶⁹ **Kodori Tops Government Agenda**, 16.08.2006, <https://civil.ge/archives/115117>

³⁷⁰ **President Saakashvili's Speech in Kodori**, 28.09.2006, <https://civil.ge/archives/115443>

³⁷¹ **Russia Slams Georgia for Kodori Policy**, 07.09.2006, <https://civil.ge/archives/115265>

³⁷² **UN Adopts Resolution on Abkhazia with Focus on Kodori**, 14.10.2006, <https://civil.ge/archives/111199>

³⁷³ **'Goodbye Kokoity' Campaign Launched**, 05.08.2007, <https://civil.ge/archives/112800>

³⁷⁴ **Assembly in Tskhinvali Calls on Russia to Recognize S. Osetia**, 19.09.2007, <https://civil.ge/archives/113064>

Rusya'nın ayrılıkçı bölgeleri doğrudan desteklediği eylemleri de eklenince olaylar hızla gerildi. 2007 yılında Gürcistan-Rusya ilişkileri hızla tekrar gerilmeye başlamış, iki ülkede karşılıklı çatışmanın tırmanmasına katkıda bulunmuştur. Saakaşvili, Rusya'ya karşı daha sert ve katı bir diplomatik dil kullanmaya başladı. Cumhurbaşkanı Saakaşvili, 26 Eylül'de BM 62. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, Rusya'yı Abhazya ve Güney Osetya'nın 'ilhakı' ve 'suç teşkil eden işgali' ile suçladı. Rusya'nın Gürcistan'daki ayrılıkçı hareketleri kışkırtma ve destekleme yönündeki pervasız eylemlerine uluslararası toplum tarafından karşı konulması gerektiğini söyledi.³⁷⁵ Bununla birlikte 1992 yılından sonra Gürcistan-Güney Osetya sorununun çözümüne yönelik barış gücü birliklerinden oluşturulan Ortak Kontrol Komisyonu'ndan Mart 2008'de Gürcistan çekilmek istediğini açıkladı. Rus, Gürcü ve Oset tarafları sorunun çözümüne yönelik 23-24 Ekim 2007 tarihinde Tiflis'te bir araya geldi. Gürcistan'ın çatışma çözümü konularından sorumlu Devlet Bakanı Davit Bakradze, yaptığı açıklamada bölgenin askerden arındırılması, yasadışı silahlı grupların silahsızlandırılması ve silah kaçakçılığının önlenmesinin müzakerelerde öncelikleri olduğunu belirtti. Bu hedeflere ulaşmak için iki önlemin gerekli olduğunu vurguladı; ayrılıkçı bölgeyi komşu Kuzey Osetya'ya bağlayan Roki Tüneli'nin kontrolü ve Didi Gupta köyünde bir gözlem noktasının kurulması. Burada kurulacak bir gözlem noktasının çatışma bölgesi içinde silah kaçakçılığını önlemesi beklenmişti. Bununla birlikte Güney Osetya tarafının, Güney Osetya ayrılıkçı lideri Eduard Kokoity ve Cumhurbaşkanı Saakaşvili tarafından imzalanmasını umdukları, güç kullanılmamasına ilişkin bir anlaşma için bastırması öngörülmektedir. Güney Osetya baş müzakerecisi Boris Çoçiev 22 Ekim'de yaptığı açıklamada son aylarda çatışma bölgesinde Gürcü polisi tarafından etnik Osetlerin "yasadışı tutuklanmasını" da gündeme getireceğini belirtti.³⁷⁶

Görüşmelerde bir sonuca varılamadığı gibi Gürcistan'ın çatışma bölgelerine yönelik politikasının yoğunlaşmasını yakından takip eden Rusya, ülkenin toprak bütünlüğünün yeniden tesis edilmesinin Gürcistan hükümeti için bir öncelik olduğunu ve bunu başarmak için askeri müdahale de dahil olmak üzere her yolu deneyeceğini çok iyi anlamıştı. Gürcistan'dan gelen bu sinyaller Rusya tarafından Gürcistan hükümetini askeri müdahaleye kışkırtmak için kullanıldı ve nihayetinde Ağustos 2008'de savaşa yol açtı. Rusya'nın iktidar partisi lideri ve Rusya Parlamentosu alt kanadı Devlet Dumasının eski başkanı Boris Gryzlov 2 Aralık'ta yaptığı açıklamada, yeni seçilen Rus yasama organının muhtemelen Ocak ayında Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanımayı değerlendireceğini belirtti. Gürcü yetkililer daha önce Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelerinin Rusya tarafından tanınmasının Gürcistan'a karşı savaş ilanı anlamına geleceğini vurgulamıştı. Gürcistan Devlet Bakanı Davit Bakradze 3 Aralık'ta Rustavi 2 TV'ye verdiği demeçte "Gürcistan devleti topraklarını ve bütünlüğünü korumak için tüm anayasal

³⁷⁵ Saakashvili's Speech at the UN General Assembly, 27.09.2007, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=15886?id=15886>

³⁷⁶ Negotiators on S. Ossetia Meet in Tblisi, 23.10.2007, <https://civil.ge/archives/113301>

araçları kullanacaktır” dedi. “Bizim tercihimiz çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesinden yana, ancak Rusya gerçekten Abhazya ve Güney Osetya’nın tanınması için hazırlıklara başlarsa, pozisyonumuzu yeniden gözden geçirmek zorunda kalacağız.” dedi.³⁷⁷

Rusya’nın hoşnutsuzluğunun temel nedeni Gürcistan’ın dış politika ve güvenlik politikasına ilişkin giderek artan Batı entegrasyonu arzusuydu. Rusya, eski Sovyet cumhuriyetlerinin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü sadece resmi olarak tanımış, bu ülkeleri ‘yakın çevre doktrini’ ile sınırlandırmıştır. Batı’nın Kafkasya’ya yönelik ilgisinin artması ile Gürcistan’ın jeopolitik önemi artmış, Hazar enerji kaynaklarının transferinde Gürcistan önemli bir rol üstlenmişti. Nitekim Gürcistan’ın Rusya’ya alternatif enerji güzergahı oluşturulması Rusya tarafından memnuniyetle karşılanmamıştı. Bu bağlamda Gürcistan’ın güvenliği enerji hattının güvenliği olarak görülmüş, özellikle ABD, Gürcistan’ın hem ekonomik kalkınmasını hem de demokratikleşme sürecini tam olarak desteklemişti. 2005 yılındaki Milli Güvenlik Konsepti’nde Gürcistan’ın NATO’ya üyelik konusundaki net tutumu, Batı entegrasyonunun Gürcistan’ın ulusal projesi haline geldiğini göstermektedir. Yıllar içinde Avrupa’nın Gürcistan’a müdahalesinde kademeli bir artış olmuş, Gürcistan, Güney Kafkasya’daki iki komşusu Ermenistan ve Azerbaycan ile birlikte Avrupa Komşuluk Politikası’na dahil edilmiş, AB ile daha yakın siyasi ve ekonomik bağlar geliştirilmiş ve artan yardım sağlanmıştı.

Bu bağlamda Rusya, Gürcistan’ın Batı’ya yönelmesine bir dizi ekonomik ve diplomatik tedbirle karşılık verdi. Keza Gürcü kamuoyundaki genel kanağe göre Rusya, özellikle 2004’ten itibaren izlediği politikada ayrılıkçı bölgelerde arabulucu faaliyetlerden daha ziyade kendi çıkarlarına yönelik siyaset geliştirmiştir. Öncelikle Rusya, “pasaportlaştırma” politikası olarak adlandırılan bir uygulama ile Güney Osetya ve Abhazya’da yaşayan kişilere toplu olarak Rus vatandaşlığı ve dolayısıyla pasaportu vermiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Rus Vatandaşlık Kanunu, 13. ve 14. maddelerinde Rus vatandaşlığına kabulü basitleştirilmiş bir prosedürle düzenlemiş ve böylece Güney Osetya ve Abhazya’dan binlerce yeni başvuru sahibinin yararlanacağı daha geniş yollar açmıştır.³⁷⁸ Öyle ki 3 Mart 2008 tarihinde Rusya’nın Başkanlık seçimlerinde, Rusya Merkez Seçim Komisyonu rakamlarına göre Abhazya’da 51,000 Rus pasaport sahibi³⁷⁹ seçmen oy kullandı. Nitekim NATO mevzuatına yönelik düzenlemeler için eğitim programlarına ağırlık verilmesinden duyduğu hoşnutsuzluğu sadece sert açıklamalar ile değil aynı zamanda Gürcistan’ın hava sahasının ihlal edilmesi, gaz ve elektrik tedariki ile ilgili manipölasyonlar, Gori ve Tsitelubani’de meydana gelen ve Gürcü tarafınca Rus istihbarat servisine atfedilen patlamalarla da kendini göstermiştir. Gürcistan-Rusya ilişkilerindeki krizin derinliğinin en

³⁷⁷ Duma to Consider Recognising Abkhazia, South Ossetia, 03.12.2007, <https://civil.ge/archives/113673>

³⁷⁸ Council of EU, **Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFMCG)**, Vol I, September 2009, p.18

³⁷⁹ Medvedev Receives %90 in Abkhazia, S.Ossetia, 03.03.2008, <https://civil.ge/archives/114421>

güçlü göstergesi olan olay, 27 Eylül 2006 tarihinde Gürcü yetkililerin Rus Askeri İstihbarat Servisi'nin dört görevlisini tutuklamasıyla meydana geldi. Yetkililer gözaltına alınanların Gürcistan'ın NATO'ya olası katılımı konusunda istihbarat toplamaya çalıştıklarını iddia etti. Uluslararası kamuoyunda itibar kaybeden Rusya buna karşılık olarak aralarında çocukların da bulunduğu 200 kadar Gürcüyü kargo uçaklarına bindirerek Rusya'dan sınır dışı etti. Rusya'da kalan Gürcüler ise daha sonra hükümet tarafından organize suçla en fazla bağlantısı olan ulusal azınlık olarak gösterildi. Rusya, Gürcistan'ın dış politika tercihlerini etkilemek için siyasi baskının yanı sıra ekonomik kaldıraçları da devreye sokmaya çalıştı. Bu bağlamda 2006 yılının başlarında, düşük kaliteli üretim bahanesiyle Gürcistan'da üretilen meyve ve sebzeleri yasaklamış, ardından aynı yılın Mart ayında Gürcistan'ın maden suyu ve şarabının Rusya pazarına girişini yasaklamıştır. Ambargo uygulanmadan önce Rusya, Gürcistan'ın en güçlü ticaret ortağıydı ve Gürcistan'ın dış ticaretinin %20'sini oluştuyordu.³⁸⁰

Gürcistan-Rusya ilişkilerinin gerginliğini arttıran bir diğer önemli olay ise uluslararası olup Kosova'nın 2008 yılında ABD ve AB üyesi ülkeler tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmasıydı. Rusya bu modelin eski Sovyet topraklarındaki ayrılıkçı çatışmaların çözümü için bir şablon görevi görebileceğini açıkça ifade etmekten kaçınmadı. “Çatışmalardan etkilenen bölgelerde yaşayan tüm halkların refahı için ortak ilkeler bulmalıyız....Bazıları Kosova'nın tamamen bağımsız olması gerektiğine inanıyorsa, Abhazya ve Güney Osetya'yı neden geri çevirelim?” Gürcistan'da 2008 seçimleri ile Saakaşvili iktidarı pekiştirilmiş buna karşın Rusya, ayrılıkçı bölgelerdeki çatışmaları Gürcistan'a karşı baskı aracı olarak kullanmıştı. Gürcistan-Rusya ilişkilerinin geleceğini şekillendiren bir diğer önemli olay da Nisan 2008'de Bükreş'te düzenlenen ve taraf devletlerin Gürcistan'a Üyelik Eylem Planı (MAP) verip vermeme konusunda bir karar vermeleri gereken NATO zirvesiydi.³⁸¹ Zirvede Gürcistan ve Ukrayna'ya gelecekte NATO'ya üye olabilecekleri söylenmiş ancak üyelik eylem planı teklif edilmemişti.³⁸² Ancak Dışişleri Bakanlarının Ukrayna ve Gürcistan'ın MAP başvuruları konusunda karar verme yetkisine sahip olduğu açıklanmış, Bakanların Gürcistan ve Ukrayna'nın kaydettiği ilerlemeyi Aralık 2008'e kadar değerlendirmeleri kararlaştırılmıştı.³⁸³ Gürcistan'ın ve Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği Rusya tarafından ulusal güvenliğe doğrudan bir tehdit olarak algılanmıştı. Bu bağlamda Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Moskova'nın Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliğini engellemek için hiçbir çabadan kaçınmayacağı uyarısında bulundu. Ayrıca NATO'nun genişlemesini “Güçlü bir askeri bloğun sınırlarımıza yakın konuşlandırılması güvenliğimize yönelik bir tehditten başka bir şekilde değerlendiremeyiz.” şeklinde yorumladı.³⁸⁴ Buna paralel olarak Rus Silahlı Kuvvetleri

³⁸⁰ Koiava, **Georgia and Russia**, p.23

³⁸¹ Süleyman Erkan, 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı ve Uluslararası Toplum, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, 17, 2016, ss.49-50.

³⁸² **NATO Delays MAP for Georgia**, 03.04.2008, <https://civil.ge/archives/114668>

³⁸³ NATO, **Bucharest Summit Declaration**, 3 April 2008, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm

³⁸⁴ **Russian Foreign Minister on NATO Expansion**, 09.04.2008, <https://civil.ge/archives/114709>

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yuri Baluevsky 11 Nisan'da yaptığı açıklamada Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya entegre olması durumunda Rusya'nın askeri ve 'diğer önlemler' yoluyla çıkarlarını koruyacağını söyledi.³⁸⁵

Mart ve Nisan 2008'den sonra hem Gürcistan'da hem de Rusya'da askeri retorik giderek güçlenmekteydi. Karşılıklı sert tutumlu açıklamalara ek olarak Gürcistan hızla silahlandı ve savunma bütçesini arttırdı. Başkan Saakaşvili döneminde Gürcistan'da askeri harcamalar GSYİH'nin %1'inden %8'ine hızla yükseldi. Nitekim sadece 2007-2008 yılları arasındaki askeri harcamalar 1,5 milyar GEL'e ulaşarak bir önceki yılın iki katına çıktı.³⁸⁶ Buna paralel olarak Rusya, Kuzey Kafkasya ve Karadeniz'de Gürcistan sınırına yakın bölgelerde geniş çaplı askeri eğitim tatbikatlarına başladı. Ayrıca Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelerinde yoğun bir askerileşme yaşandı. Putin'in daha sonra itiraf ettiği gibi, Genel Karargah'ın planının bir parçası olarak 'sözde Güney Osetya milisleri' eğitiliyordu.³⁸⁷ Gerginliğin kaynaklarından bir diğeri ise hem savaş uçakları hem de insansız hava araçları (İHA) tarafından ateşkes hattı üzerinde yapılan uçuşlar da dahil olmak üzere, çatışma bölgesi üzerindeki hava faaliyetlerinin yoğunlaşmasıydı. Gürcistan'a ait bir dizi İHA'nın Abhaz ve Rus güçleri tarafından düşürüldüğü bildirildi.³⁸⁸ Rusya, BDT Barış Gücü askerlerine Nisan 2008'de ek birlikler takviye etmiş, Mayıs 2008'de bir Rus askeri demiryolu birliği, sözde insani amaçlarla yerel demiryolunu rehabilite etmek için Abhazya'ya gönderilmişti. Rusya'nın rehabilite amaçlı Abhazya'ya birlik sokması ve mevcut asker sayısını arttırmasını Gürcistan protesto etmiş, ABD'de durumdan rahatsızlığını belirtmiştir.³⁸⁹ Bu gelişmeleri yaz aylarının başında ateşkes hattının Abhaz tarafındaki kamusal alanlarının bombalanması ve Gürcü tarafındaki yol kenarı patlamaları takip etti. 2008'in yaz aylarında ise gerginliğin ana odağı Gürcü-Abhaz bölgesinden Gürcü-Oset çatışma bölgesine kaymıştı. Gürcistan ve Güney Osetya tarafları arasında havan topu ve ağır topçu silahlarının da kullanıldığı, yıkıcı etkisi büyük olan yoğun çatışmalar yaşandı.

Bütün bu gelişmelere rağmen, geniş çaplı askeri eylemlerin başlayacağı öngörülmemiştir. Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmek gibi rasyonel bir arzusu olsa da ne Gürcistan ekonomisi uzun süreli askeri operasyonları kaldırabilirdi ne de Gürcistan bir savaş ortamı ile NATO'ya üyeliğini tehlikeye atabilirdi. Ancak Temmuz ayı başlarında diplomatik faaliyetler yoğunlaşırken çatışma patlak vermenin eşiğine gelmişti. Rusya, Kuzey Kafkasya Askeri Bölgesi'nde; Rusya'nın Gürcistan sınırı yakınlarında ve Karadeniz'de, 15 Temmuz'da Kara Kuvvetleri, İçişleri Bakanlığı ve Federal Güvenlik Servisi sınır muhafızlarından 8,000 personelin

³⁸⁵ **Russian Chief of Staff Warns Against NATO Expansion**, 11.04.2008, <https://civil.ge/archives/114719>

³⁸⁶ **Priorities of Additional Defense Spending**, 27.06.2008, <https://civil.ge/archives/116652>

³⁸⁷ Koiava, *Georgia and Russia*, p. 24

³⁸⁸ **Abkhaz Claim Downing Two More Drones**, 12.05.2008, <https://civil.ge/archives/116269>; **Georgia Pushes Drone Downing at OSCE**, 04.06.2008, <https://civil.ge/archives/116478>

³⁸⁹ **U.S. 'Dismayed' over More Russian Troops in Abkhazia**, 01.06.2008, <https://civil.ge/archives/116461>

katıldığı ‘Kavkaz-2008’ adlı geniş çaplı bir askeri tatbikat başlattı. “Tatbikatların ana amacı Rusya’nın güneyindeki terör tehdidine karşı askeri yönetimlerin ortak tepkisini değerlendirmek” olduğu belirtilmişti. Ayrıca “Gürcistan-Abhazya ve Gürcistan-Osetya çatışma bölgelerindeki gerilimin tırmanmasıyla bağlantılı olarak, silahlı çatışma bölgelerinde özel barış gücü operasyonlarına katılımı ilgili konuların da tatbikatlar sırasında ele alınacağı” vurgulanmıştır. Bu arada, çoğunluğu ABD ve Gürcistan’dan olmak üzere yaklaşık 2,000 asker 15 Temmuz’da Tiflis’in dışındaki Vaziani üssünde ‘Immediate Response-2008’ askeri tatbikatını başlattı. Tatbikata Ermenistan, Azerbaycan ve Ukrayna’dan nispeten daha küçük birlikler de katılmıştır. Ocak ayında yapılması kararlaştırılan tatbikatların temel amacının ABD ve Gürcü kuvvetleri arasındaki işbirliğini arttırmak olduğu belirtilmiştir.³⁹⁰ Bununla birlikte Ağustos ayı başlarında Güney Osetya yetkilileri sivil nüfuslarını Rusya Federasyonu topraklarındaki bölgelere tahliye etmeye başlamıştı.

Nitekim açık çatışmalar, Gürcistan’ın 7 Ağustos 2008’i 8 Ağustos 2008’e bağlayan gece Tshinvali kasabası ve çevresindeki bölgelere karşı başlattığı geniş çaplı bir askeri operasyonla başladı. Operasyonlar Gürcistan’ın büyük bir topçu saldırısıyla başladı. Henüz operasyonun başında Ortak Barış Gücü Gürcü birliğinin komutanı Tuğgeneral Mamuka Kuraşvili, operasyonun amacının Güney Osetya topraklarında anayasal düzeni yeniden tesis etmek olduğunu belirtti.³⁹¹ Ancak 8 Ağustos sabahı erken saatlerde Gürcistan Başbakanı Lado Gurgenidze yaptığı açıklamada, Gürcü güçlerinin Güney Osetya’da “garantili barışın tesisi için önlemler” aldığını söyledi. Başbakan Gurgenidze, “Ayrılıkçı güçlerin Cumhurbaşkanı Saakaşvili’nin barış girişimlerine Gürcü köylerini bombalayarak karşılık vermesinin ardından hükümet birlikleri bölgede barışın tesisi için önlemler almak zorunda kaldığını” belirtti. Başbakan ayrıca 8 Ağustos gecesi Roki Tüneli üzerinden Rusya Federasyonu’ndan Güney Osetya’ya ‘sözde gönüllülerin’ sızdığının gözlemlendiğini söyledi. “Bu gönüllülerin daha fazla kitlesel sızmasını önlemek için de tedbirler aldıklarını, çünkü bunların istikrarsızlığın başlıca kaynaklarından biri olduğunu” vurguladı.³⁹²

Bununla birlikte Gürcistan’ın AB Konseyi nezdinde oluşturulan Gürcistan’daki Çatışmaya ilişkin Bağımsız Uluslararası Gerçekleri Araştırma Misiyonu’na verdiği resmi bilgilere göre, “Gürcistan’ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ve Gürcistan vatandaşlarının güvenliğini korumak için, Gürcistan Cumhurbaşkanı 7 Ağustos saat 23.35’te aşağıdaki hedeflerle bir savunma operasyonu başlatma emri vermiştir:

1. Tskhinvali Bölgesi/Güney Osetya’da sivillerin korunması;
2. Sivillere, Gürcü barış gücü birimlerine ve polise karşı ateş açılan mevzilerin etkisiz hale getirilmesi;

³⁹⁰ Russian Military Practices Peace Enforcement in Conflict Zones, 15.07.2008, <https://civil.ge/archives/116782>

³⁹¹ Georgia Decided to Restore Constitutional Order in S. Ossetia’-MoD Official, 08.08.2008, <https://civil.ge/archives/116932>

³⁹² Peace Enforcement Measures Underway in S. Ossetia-PM, 08.08.2008, <https://civil.ge/archives/116943>

3. Rusya Federasyonu’nun düzenli birliklerinin Tskhinvali Bölgesi/Güney Osetya içindeki Roki Tüneli üzerinden hareketinin durdurulması.”

Gürcistan’ın Rus işgali iddiaları, Gürcistan operasyonu başlamadan önce çok sayıda Rus askerinin ve zırhlısının Güney Osetya’ya yasadışı giriş yaptığı iddialarıyla desteklenmiştir. Gürcistan’ın Misyona sorularına verdiği cevaplara göre, Rus güçlerinin Güney Osetya’ya yığınak yapma süreci Temmuz 2008’in başlarında başlamış, Ağustos ayı boyunca devam etmiş ve askerler, sağlık personeli, çadırlar, zırhlı araçlar, tanklar, motorlu toplar ve topçu silahlarını içermiştir. Bu sürecin 6 Ağustos’u 7 Ağustos’a bağlayan gece ve 7 Ağustos akşamı geç saatlerde yoğunlaştığı iddia edilmektedir. Ancak Gürcistan’ın Rusya’nın bölgeye askeri yığınak yaptığı iddiaları, 8 Ağustos 2008 tarihinden önce Güney Osetya’ya yapılan saldırılar Rus tarafınca reddedilmiştir. Rusya’nın Misyona verdiği bilgilere göre, ilk Rus birlikleri Güney Osetya topraklarına girmiş ve Rus hava kuvvetleri ve topçuları Gürcü hedeflerine yönelik saldırılarına 8 Ağustos günü saat 14.30’da, yani Rusya Federasyonu liderliği tarafından müdahale kararı alındıktan hemen sonra başlamıştır. Ancak Ağustos 2008 çatışmasından önce Rus tarafının Güney Osetya ve Abhaz güçlerine eğitim ve askeri teçhizat sağladığını gösteren Rus kaynaklı olanlar da dahil olmak üzere bir dizi rapor ve yayın bulunmaktadır. Bununla birlikte Rusya Federasyonu topraklarından Güney Osetya’ya Roki Tüneli ve Kafkasya üzerinden Ağustos ayı başlarında bir gönüllü veya paralı asker akını olduğu ve 8 Ağustos 2008 günü saat 14.30’dan önce Güney Osetya’da Rus Ortak Barış Gücü taburu dışında bazı Rus güçlerinin bulunduğu görülmektedir. Buna ek olarak Rus hava kuvvetlerinin, Güney Osetya idari sınırları dışındakiler de dahil olmak üzere Gürcü hedeflerine yönelik operasyonlarına 8 Ağustos sabahı, yani Rus resmi bilgilerinde verilen saatten önce başladığı görülmektedir. Nitekim Rus hava kuvvetleri saldırılarına Gürcistan’ın merkezinde bulunan Variani ve Gori’yi de kapsayacak şekilde başlamış ve bu faaliyetlerini Senaki Askeri Üssü, Poti Limanı ve Başkent Tiflis’teki askeri hedeflerin yanı sıra Tiflis Havaalanı radarı, demiryolu rayları ve diğer altyapı ve iletişim tesisleri dahil olmak üzere ülkenin diğer bölgelerini de kapsayacak şekilde genişletmiştir.³⁹³

Sonradan “beş günlük savaş” olarak adlandırılan silahlı çatışma sırasında ve hemen sonrasında Rus tarafı askeri müdahalesini, Gürcü güçleri tarafından Oset nüfusuna yönelik devam ettiği iddia edilen soykırımı durdurma ve Güney Osetya’da ikamet eden Rus vatandaşlarını ve Ortak Barış Gücü’nün Rus birliğini koruma niyetiyle gerekçelendirdi. Rusya’nın BM Büyükelçisi Vitaly Churkin, BM Güvenlik Konseyi oturumunda Moskova’nın bölgede yaşananları Güney Osetya halkına yönelik bir “soykırım” olarak değerlendirdiğini belirtti.³⁹⁴ 10 Ağustos’ta Gürcistan Hükümeti tek taraflı ateşkes ilan etti ve Gürcü güçlerini Güney Osetya’dan çekme niyetinde

³⁹³ Council of EU, **IIFMCG**, pp.19-20

³⁹⁴ **Moscow Accuses Georgia of ‘Genocide’**, 10.08.2008, <https://civil.ge/archives/116992>

olduğunu açıkladı.³⁹⁵ Ancak bu ateşkese karşı taraf uymadı. Nihayet 10 Ağustos'u 11 Ağustos'a bağlayan gece Gürcü kuvvetlerinin çoğu Güney Osetya topraklarından çekildi. Onları, hem Güney Osetya hem de Abhazya'nın idari sınırlarını geçerek Gürcistan topraklarının derinliklerine giren ve Gori, Zugdidi, Senaki ve Poti de dahil olmak üzere bir dizi Gürcü kasabasında askeri mevziler kuran Rus birlikleri takip etti.³⁹⁶ Askeri çatışmaların son aşamasında, Rus güçleri tarafından desteklenen Abhaz birlikleri yukarı Kodori Vadisi'ndeki Gürcü mevzilerine saldırdı ve 12 Ağustos 2008'de Gürcü güçleri ve yerel Gürcü nüfusunun çoğu tarafından boşaltılmış olan bu bölgeyi ele geçirdi.³⁹⁷

Rusya Gürcistan'daki askeri eylemlerini “barışı koruma operasyonu” olarak nitelendirirken³⁹⁸, Gürcistan bunu “saldırı” olarak nitelendirdi. Saakaşvili, Milli Güvenlik Konseyi oturumunda yaptığı açıklama ile Rusya'nın, Gürcistan topraklarının içerilerine kadar ilerlediğini, Senaki'yi kontrol altına aldığını, Gori'den geçen anayolun kontrolünü ele geçirdiğini teyit etti. Rusya'nın temel amacının Gürcü devletinin varlığına son vermek olduğunu belirtti ve son ana kadar özgürlük ve gelecekleri için savaşacaklarını ifade etti. Bununla birlikte Uluslararası toplumdaki sadece manevi ve insani yardım aldıklarını, ancak bundan daha fazlasına ihtiyaç duyduklarını belirtmiş, Rusya'nın bu barbar saldırganlıklarını durdurmalarını talep etmiştir.”³⁹⁹ Ne var ki AB gibi büyük aktörler de dahil olmak üzere uluslararası toplum herhangi bir resmi nitelemede bulunma konusunda isteksizdi. Ancak çatışmaların durdurulması yönünde genel bir çağrı vardı. AGİT'in dönem başkanlığını yürüten Finlandiya Dışişleri Bakanı Alexander Stubb 9 Ağustos'ta yaptığı açıklamada, Rusya şu anda çatışmada arabulucu değil taraftır ve barış görüşmeleri başladığında bu durumun yansıtılması gerektiğini belirtmiştir. Bunun bir savaş olduğuna dair şüpheye yer olmadığını vurgulamıştır.⁴⁰⁰ İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt ise BBC'ye yaptığı açıklamada “Rusya başka ülkeleri işgal etme hakkına sahip olmadığını anlamalı”. Bu emsalin kabul edilmesinin “yıkıcı sonuçları” olacağı uyarısında bulundu.⁴⁰¹ 12 Ağustos'ta Fransa, Litvanya, Ukrayna ve Polonya Cumhurbaşkanı ve Letonya ve Estonya Başbakanları Tiflis'e desteklerini bildirmeye geldiler. Litvanya Cumhurbaşkanı'nın basın ofisinden yapılan açıklamaya göre Baltık ülkeleri, Ukrayna ve Polonya liderlerinin temel amacı “toprakları Rus ordusu tarafından işgal edilen Gürcistan'a destek olmak, Gürcü halkını ve yasal olarak seçilmiş Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili'yi desteklemek” denilmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı buradan

³⁹⁵ **Saakashvili Calls on Russia for Ceasefire and Talks**, 09.08.2008, <https://civil.ge/archives/116982>

³⁹⁶ **Russian Forces in Zugdidi**, 11.08.2008, <https://civil.ge/archives/117025>

³⁹⁷ **Upper Kodori Attacked**, 09.08.2008, <https://civil.ge/archives/116978>

³⁹⁸ **Medvedev: Russian Troops Enforcing Peace**, 09.08.2008, <https://civil.ge/archives/116975>

³⁹⁹ **'Russia Occupies Significant Part of Georgia'-Saakashvili**, 11.08.2008, <https://civil.ge/archives/117029>

⁴⁰⁰ **OSCE Chair Says Russian Mediator Days Over**, 09.08. 2008, <https://civil.ge/archives/116986>

⁴⁰¹ **Swedish FM: Russia has no Right to Invade Georgia**, 09.08.2008, <https://civil.ge/archives/116985>

taraflar arasında bir ateşkes anlaşmasına varılmasını sağlamak için Moskova'ya hareket etmiştir.⁴⁰² Aynı zamanda ABD Başkanı George W. Bush, Rusya'nın anlaşmaya varması, Rusya'yı Gürcistan'daki tutumunu değiştirmesi konusunda uyarılmış, aksi takdirde Moskova'nın ABD ve AB ile ilişkilerinin tehlikeye gireceği uyarısında bulunmuştur.⁴⁰³

12 Ağustos'ta Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Avrupa Konseyi Başkanı sıfatıyla, askeri çatışmaları durdurmak amacıyla Moskova'ya gitti. Diğer hususların yanı sıra, çatışmaların derhal durdurulmasını ve kuvvetlerin silahlı çatışmadan önce işgal ettikleri mevzilere çekilmesini öngören altı maddelik bir ateşkes planı üzerinde anlaşmaya varıldı. Ancak Rus ve Güney Oset güçlerinin Ağustos ayında ateşkes ilan edilmesinin ardından birkaç gün boyunca ilerleyişlerini sürdürdükleri ve Sovyet döneminde çizildiği şekliyle Güney Osetya'nın idari sınırları içinde yer alsa da Ağustos 2008 çatışmasına kadar Gürcistan idaresinde olan Akhagori bölgesi de dahil olmak üzere ilave bölgeleri işgal ettikleri bildirildi. Rus birliklerinin çoğu 22 Ağustos'tan sonra Güney Osetya ve Abhazya'nın idari sınırlarının ötesindeki mevzilerinden çekilmiş, bazıları ise ancak 8 Eylül 2008'de Moskova'da bir uygulama anlaşmasına varıldıktan sonra, hatta Ekim 2008 başlarında çekilmiştir. Bununla birlikte, 8 Eylül 2008 tarihinde imzalanan uygulama anlaşması ile birlikte olayların askeri operasyonlar alanından çıkıp siyasi ve diplomatik eylemler alanına geri döndüğünü belirtmek gerekir.⁴⁰⁴

4.2.1. Meclis Komisyonu Raporu

Gürcistan Parlamentosu, "Rusya Federasyonu tarafından Gürcistan'ın Bölgesel Bütünlüğünü İstila Etmek İçin Yürütülen Askeri Saldırı ve Diğer Faaliyetleri" incelemek adına geçici bir meclis komisyonu oluşturdu. Komisyonun iktidar partisi üyeleri; Khatuna Gogorişvili, Giorgi Gabaşvili, Givi Targamadze, Akaki Minaşvili ve çoğunluk milletvekili Giorgi Gogvadze iken komisyonun parlamentodaki azınlık üyeleri ise komisyon başkanı olarak onaylanan Paata Davitaia, başkan yardımcısı Levan Vepkhvadze ile Nika Laliaşvili ve Dimitri Lortkipanidze'dir. Eski İşçi Partisi üyesi ve şimdi Bağımsız Milletvekili olan Ramaz Tedoradze de komisyon üyesi olarak görev aldı. Komisyon görüşmeleri kamu denetimine açıktı ve çoğu kamuoyunun ilgisi nedeniyle canlı yayınlandı ancak devlet gizliliğini ilgilendiren konular kapalı kapılar ardında görüşüldü. Ağustos 2008 Savaşı'nın öncesindeki ve sonrasındaki olayları inceleyen 10 üyeli geçici meclis komisyonunda, 22 üst düzey sivil ve askeri yetkili dinlendi. Komisyonda bilgisine başvuru alan yetkililer; Gela Bezhuashvili (Özel İstihbarat Servisi Başkanı); Ekaterine Tkeşelaşvili (Dışişleri Bakanı); Teimuraz Iakobaşvili (Devlet Yeniden Kalkınma Bakanı); Alexander Lomaia (Milli Güvenlik Konseyi Sekreteri); Mamuka Kuraşvili (Barışı Koruma Operasyonları Genel Sekreteri);

⁴⁰² **Four Leaders, Two PMs to Visit Georgia**, 12.08.2008, <https://civil.ge/archives/117036>

⁴⁰³ **Bush Warns Russia Over Georgia**, 12.08.2008, <https://civil.ge/archives/117033>

⁴⁰⁴ Council of EU, **IIFFMCG**, p.22.

Zaza Gogava (Gürcü Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı); David Tkeşelaşvili (Bölge Yönetimi Devlet Bakanı); Zaza Gorozia (Devlet Temsilcisi -Samegrelo-Zemo Svaneti Bölgesi Valisi); Vladimir Vardzelaşvili (Devlet Temsilcisi -Shida Kartli Valisi); Alexander Kvitaşvili (Çalışma, Sağlık ve Sosyal İşler Bakanı); Lado Gurgenidze (Gürcistan eski Başbakanı); Giorgi Ugulava (Tiflis Belediye Başkanı); Dimitri Sanakoev (eski Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin topraklarında bulunan Geçici İdari Bölge Birimi yöneticisi); Malkhaz Akişbaia (Abhazya Özerk Cumhuriyeti Hükümeti Başkanı); Ekaterine Şaraşidze (Ekonomik Kalkınma Bakanı); David Bakradze (Gürcistan Parlamentosu Başkanı); Erasti Kitsmarişvili (Eski Olağanüstü Büyükelçi ve Gürcistan'ın Rusya Federasyonu Genel Yetkili Üyesi); Giorgi Bokeria (Dışişleri Bakan Yardımcısı); Ivane Merabishvili (İçişleri Bakanı); Grigol Vaşadze (eski Dışişleri Bakan Yardımcısı); Davit Kezeraşvili (Savunma Bakanı); Mikhail Saakaşvili'dir(Gürcistan Devlet Başkanı).

Meclis komisyon raporunda yetkililerin bilgileri haricinde Gürcü ve Rus medyasının materyallerine ve yayınlarını da incelenmiş bunlara ek olarak uluslararası STK'ların raporları da bilgi kaynağı olarak kullanılmıştır. 2009 yılında 63 sayfalık, 5 kısımdan oluşan rapor yayınladı. Buna göre rapor; Rus askeri saldırısından önceki ve sonraki gelişmeler; Çatışmanın barışçıl çözümü için barış inisiyatifleri; Askeri saldırganlık ölçeği; Gürcistan makamlarının savaş sırasındaki eylemleri ve tespit edilen eksiklikler; Öneriler kısımlarından oluşmaktadır.

Komisyon hazırladığı raporda Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik saldırılarına Ağustos 2008'den önce başladığını belirtmiştir. 14 Mayıs 1994'te imzalanan bir anlaşmayla BDT barış gücü birlikleri Abhazya'ya konuşlandırılmıştı. Barış gücü birliklerinin görevi; Ateşkes izleme uygulaması; Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin güvenli ve yasal geri dönüşü için koşullar oluşturmak; bu önlemlerin Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne uygun olarak uygulanması olarak belirlenmişti. 24 Haziran 1992'de Gürcistan ile Rusya Federasyonu arasında ateşkes sağlanması amaçlı bir anlaşma imzalanmış, anlaşmaya ek olarak, çatışma bölgesi kontrol bölgelerine bölündü. Buna göre Gürcistan, Güney Osetya, Rusya Federasyonu ve Kuzey Osetya temsilcilerinden oluşan bir Ortak Kontrol Komisyonu kuruldu. AGİT'in de faaliyetlerine katıldığı komisyon neticesinde Gürcü, Oset ve Rus birliklerinden oluşan ortak barış gücü kuruldu. Ortak Barış Gücü Kuvvetleri'nin komutanlığına bir Rus general atandı.

2004 yılına kadar her iki çatışma bölgesindeki durum belirsizliğini korudu. Bölgedeki Rus barış güçlerinin varlığına rağmen, Gürcü köylerine, sivillere ve kolluk kuvvetlerine saldırılar sürekli devam etmiş, hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesine son verilememiştir. İçişleri Bakanlığı'nın paylaştığı verilere göre;

- 8 Ağustos 1992'den 8 Ağustos 2008'e kadar Tskhinvali bölgesinde, Rus barış gücü kuvvetlerinin sorumluluğu alanında toplam 150 sivil ve kolluk görevlisi öldürülmüştü.

- 1994'ten 2007'ye kadar Abhazya topraklarında Rus barış gücü kuvvetlerinin sorumluluğu alanında ise 991 cinayet, 294 yaralanma, 1527 adam kaçırma, 223 kundaklama, 21 tecavüz, 716 kolluk kuvvetine saldırı düzenlendi.⁴⁰⁵

Devlet Yeniden Yapılanma Bakanlığı'nın raporuna göre 1993 ile Mart 2008 arasında BM Güvenlik Konseyi 38 karar almış, BM Genel Sekreteri, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü, mültecilerin geri dönüşlerini ve mülkiyet haklarını vurgulayan Gürcistan hakkında 70'den fazla rapor hazırlamıştır. Ancak Sohum ve Rusya Federasyonu temsilcileri, BM dahil uluslararası kuruluşların çatışmayı barışçıl yollarla çözme çabalarını görmezden geldi.

Komisyon raporunda Rusya Federasyonu'nun bir diğer ihlali olarak 2002'den beri Güney Osetya topraklarında vatandaşlara Rus pasaportlarının verilmesi yer aldı. Bu sürecin hem uluslararası hukuk normlarını hem de Rusya Federasyonu'nun mevzuatını ihlal ederek gerçekleştirildiği belirtildi. Buna göre

- Pasaportlar, Gürcistan tarafından akredite edilen konsolosluk makamı tarafından verilmemiş;
- Rus mevzuatına göre vatandaşlık verme şartları ihlal edildi. "Rusya Federasyonu Vatandaşlığı Üzerine" Federal yasa, Rus vatandaşlığını elde etmek için basitleştirilmiş kurallar belirlemektedir. Özellikle, söz konusu yasanın 14 (1) (b) maddesi uyarınca, Rusya Federasyonu vatandaşlığının kazanılması için tercih edilen rejim, SSCB vatandaşlığı olan, SSCB üyesi olan Devletlerde ikamet eden kişilere uygulanır.

Gürcistan'ın, Gürcistan Vatandaşlığı Hakkında Kanunu'na (25.03.1993) göre, Abhazya Özerk Cumhuriyeti nüfusunun ezici çoğunluğunun Gürcistan vatandaşı olarak kabul edilmesinin nedeni, Vatandaşlık Yasası'nın kabul edilmesinden sonraki altı ay içinde Gürcistan vatandaşlığının reddedilmemesidir. Buna göre, Abhazya halkı Gürcistan vatandaşlığını almadıklarına dair bir belge sunmadıklarından Rus vatandaşlığı almaları yasadışıdır. Rusya Federasyonu resmi verilerine göre, 2008'de Abhazya nüfusu 220.000 ve bunların % 80'i Rus pasaportuna sahip ve Güney Osetya nüfusu 100.000 ve bunun % 90'ı Rus pasaportuna sahipti.

Komisyon raporunda 2004'ten itibaren gün gün Rusya Federasyonu'na ait birliklerin Gürcistan'a yönelik askeri ihlalleri ve saldırıları bildirildi. Rusya özellikle Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması'nı askıya aldıktan sonra Kuzey Kafkasya'daki askeri birliğini Gürcistan'ın kuzeyi ile sınırlamamış, Gürcistan'a karşı saldırılarında bu birlikleri kullanmıştır. Rusya Federasyonu tarafından Mart 2008'den bu yana alınan kasıtlı tedbirler, ihtilafın yeniden artmasını kaçınılmaz hale getirdiği belirtilmiştir. 6 Mart 2008'de Rus yetkililer tek taraflı BDT 'Abhazya-Gürcistan Çatışmasının Çözümü' kararından çekildi. BDT Devlet Başkanları Konseyi'nin fesih için

⁴⁰⁵ Komisyon raporunda belirtildiğine göre Gürcü kolluk kuvvetlerinin bu alanlardaki bilgilere sınırlı erişimi olduğundan, istatistikler tam bilgi sağlamada yetersiz kalmaktadır.

istediği belgelerin sunmadan Rusya'nın Antlaşmadan tek taraflı geri çekilmişti. Buna ek olarak Kanun kapsamında belirtilmesine rağmen garantör ülkeler kontrolündeki fiili rejimlere hala aktif bir şekilde silah ve insan gücü sağlanmaktaydı. 21 Mart 2008'de Rus Yasama Meclisinin Alt Kurulu – Duma Rus yönetimine Abhazya ve Tskhinvali bölgelerinin bağımsızlığının tanınması öneren bir karar almıştı. 16 Nisan 2008'de ise Cumhurbaşkanı Putin, Abhazya ve Güney Osetya'nın fiili hükümetleri ile doğrudan yasal ve diplomatik ilişkiler kurma kararnamesi imzaladı. Bu gerçek, AB, AGİT, NATO, ABD, Büyük Britanya, Fransa, Almanya da dahil olmak üzere uluslararası topluluk tarafından kınanmış, uluslararası toplum Rusya'yı kararnameyi kaldırmaya çağırılmış ancak Rusya kararnameyi geri çekmemiştir. Bununla birlikte raporda 20 Nisan 2008, sabah saat 10'da, Rusya Federasyonu toprakları üzerinden uçan “Hermes-450” bir avcı uçağının Gali Bölgesindeki Gagida köyünün tepesinde Gürcü insansız hava aracını vurduğunu BM Gözlemci Misyonu da doğrulamıştır.

Komisyon raporunda ayrıntılı olarak Gürcistan'ın çatışmaların barışçıl çözümü için geliştirdiği planlara yer verilmiştir. Gürcistan'ın çatışmanın barışçıl çözümü için yeni bir yaklaşım arama çabaları 2004'ün başından bu yana yoğunlaşmıştı. Gürcistan hükümeti ve uluslararası ortaklar çok sayıda barış inisiyatifi başlattı ancak tüm teklifler Rusya Federasyonu ve himaye altındaki fiili rejimler tarafından reddedildi. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili, Gürcistan Parlamentosu Başkanı David Bakradze, Gürcistan Dışişleri Bakanı Eka Tkeşelaşvili, Dışişleri Bakan Yardımcısı Giorgi Bokeria, Grigol Vaşadze komisyon görüşmelerinde “Ne Rusya'nın ne de bölgelerin fiili otoritelerinin, çatışmaları barışçıl yoldan çözmek için somut bir inisiyatif sunmadıklarını” tasdik ettiler.

2008 yazından bu yana, AB'nin Gürcistan toprakları üzerindeki anlaşmazlıkları çözme konusunda eşi benzeri görülmemiş bir ölçekte ilgili olduğu belirtildi. Bunun kanıtı olarak AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın Batum ve Sohum'u ziyareti ve Almanya Dışişleri Bakanı Franz Walter Steinmeier tarafından önerilen barış planı gösterildi. Bu belge ile ilgili müzakerelere başlamak için, bakan ilk önce Tiflis'i ziyaret etti ve sonra fiili Abhaz lider Sergey Bagapsh ile görüştü. Komisyon, yukarıdaki olumlu dinamiklerin, Gürcistan'ın çıkarlarına en uygun olan çatışmaların barışçıl çözümünü hızlandıracak sonucuna vardı.

Komisyon, Gürcistan Hükümetinin Ağustos ayına kadar yaptığı en büyük eksikliğin Rus Barış Gücü'nün gayrimeşruluğunu resmi makamlarca ilan etmemiş olmasını görmüştür. Komisyonun daveti üzerine gelen yetkililer, komisyon üyelerine bu konunun 2008 Ağustos ayından itibaren (özellikle Mart ve Nisan aylarında yüksek politik seviyede) ele alındığını ama müttefiklerin tavsiyeleri, mevcut durumun daha da zora girmemesi ve ayrıca bir gerginliğe sebep olmamak için adım atılmadığını ifade ettiler. Raporda, “Müttefiklerimiz böyle bir girişimin Rusya tarafından olumsuz algılanacağını ve istenmeyen bir sonuçla bitebileceği hususunda bizi uyardılar.” ifadesi yer almıştır. Gürcistan'ın çatışmacı yaklaşımı, uluslararası ilişkiler bağlamında da, “Barış Gücü”

konusunda da Rusya Federasyonu'nu durdurabilecek bir etki gösteremediği için komisyon tarafından eleştirilmiştir. Rusya Federasyonu, kendi "Barış Gücü"nü Gürcistan'a karşı yürütülen saldırgan tutumlarda kullandığı bir objeye dönüştürmüş; Barış Gücü'ne karşı gerçekleştirilen herhangi bir eylemi karşılık vermek için kullanan Rusya, çıkarları doğrultusunda kendi birliklerini rahatlıkla Gürcü halkı üzerinde kullanmaktan geri durmamıştı.

Komisyon raporunda yaz aylarında savaş öncesindeki silahlı saldırılara yer verilmiş, Rusya'nın savaş hazırlığında olduğu kanıtları ile belirtilmiştir. 28 Temmuz'da Oset milisleri, AGİT gözlemcilerine ve Barış Gücü birliklerine Çorbauli köyüne doğru ateş açtı. 29 Temmuz'da, saldırıların yoğunlaşmasından önce, Osetya kuvvetleri, etnik olarak karışık nüfusun yaşadığı köyleri bombalamaya başladı. Ayrıca Gürcü Barış Güçlerini ve kontrol noktalarını da bombaladı. Bombardımanda büyük kalibreli topların kullanıldığı belirtildi. Aynı gün, Osetli milisler Barış Gücü görevlileri ile çalışan AGİT gözlemcilerine ateş açtığı bildirildi. 1 Ağustos'ta Tskhinvali yakınlarında bir kamyon patlamasında beş polis yaralanmış, Oset birimleri, Kvemo Nikozi, Zemo Nikozi, Avnevi, Ergneti ve Eredvi'deki Gürcü polisler ve Barış Güçlerine ateş açmıştı. Nuli köyünde bir kişi yaralandığı ve birçok ev hasar gördüğü rapor edildi. Gürcü tarafı misillemeye karşı ateş açmış, ancak emirden kısa bir süre sonra ateş etmeyi kesmişti. 2 Ağustos'ta, Gürcü köylerindeki bir çatışmada altı sivil ve bir Gürcü İçişleri Bakanlığı görevlisi yaralandı. 3 Ağustos'ta, fiili rejim, Tskhinvali ve çevresindeki köylerden sakinleri tahliye etmeye başladığı, tahliyenin iki gün sürdüğü Rus kaynaklarından doğrulandı. 4 Ağustos'ta geç saatlerde Oset tarafından, Sarabuki'nin tepesinde görevdeki Gürcü Barış Gücü askerlerine ateş açılmış, iki askerin yaralandığı bildirilmiştir. Ortak Barış Gücü Kuvvetleri Komutanı General Marat Kulakhmetov da, çatışma bölgesinde anlaşma uyarınca yasaklanan silahların, 80 mm kalibreli topların kullanıldığını onayladı. 5 Ağustos'ta Osetli militanlar, Ubuli köyündeki Gürcü polisi kontrol noktasına üç el bombası attılar. 4-5 Ağustos'ta bir grup gazeteci ve diplomat Tskhinvali bölgesindeki Gürcü köylerini ziyaret etti. Gürcü yürütme yetkililerine göre, ziyaretin amacı, Osetyalı oluşumların topçu saldırısının yol açtığı hasarı görmek ve onları çatışma konusunda uyarmaktı. Yerel haberlere göre 6 Ağustos'ta Kuzey Kafkasya'dan yaklaşık 150 gönüllü geldiği, Tskhinvali askeri üssünün inşaatında çalışan insanların serbest bırakıldığı ve dükkanların kapatıldığı bildirildi. Aynı gün saat 16:00 civarında, Frinevi, Ubayati ve Khetagurovo köylerinden Osetli oluşumları Gürcistan'ın Eredvi, Prisi, Nuli ve Avnevi köylerine ateş açtığı rapor edildi. Topçu bombardımanın gece yarısına kadar devam ettiği buna karşılık olarak Gürcü kolluk kuvvetlerinin ateş açtığı belirtildi. Bununla birlikte AGİT askeri gözlemcilerinden ve Rus Barış Gücü birliklerinden oluşan izleme grubu tarafından 5 Ağustos'ta yayınlanan raporda Tskhinvali bölgesindeki Gürcü köylerine saldırı düzenlendiği ve Oset tarafının yasaklanan silah kullandığı teyit edildi. 6 Ağustos akşamı Gürcistan Cumhurbaşkanı, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı ile temasa geçmeye çalıştığını belirtmiş, ancak Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, ilk görüşmelerin henüz olgunlaşmadığı gerekçesiyle Cumhurbaşkanlarına telefon etmeyi reddetti. Komisyona göre, bu Rus tarafının askeri bir eylemden kaçınmak için son kararıydı. 7 Ağustos günü 00: 00'da Eredvi, Fris ve Vanati köylerine topçu

saldırıları düzenlenmiş, Sarabuki zirvelerine saldırılar ulaşmaya başlamıştı, sonuç olarak üç Gürcü Barış Gücü askerinin öldüğü rapor edildi.

Gürcistan İçişleri Bakanlığı tarafından alınan telefon konuşmalarının kayıtları, Rus ordusunun düzenli olarak saat 3.30'da Gürcistan topraklarına gelmesi hakkındaki bilgileri doğruladı. Kayıtlar, Gürcistan Silahlı Kuvvetleri misillemesinden yaklaşık 20 saat önce, Rus birliklerinin Roki Tüneli'ni ele geçirip Güney Osetya bölgesine girdiğini göstermektedir. Gassiev ile "Sınır Muhafızları" başkanı arasında Rus birliklerinin Tskhinvali bölgesindeki hareketleriyle ilgili bir telefon görüşmesi gerçekleştiğini ABD makamları da doğruladı. Rusya Federasyonu'nun çatışmaların aktif aşamasına kadar, Gürcistan'a kitlesel askeri giriş yapması anlaşma hükümlerince söz konusu değildir. Rus yetkililer, kaydın Rus Barış Güçlerinin planlı bir rotasyonundan bahsettiğini belirtmiştir. Ancak bu tarihte yürürlükte olan anlaşma uyarınca, bu tür bir hareketin tüm Ortak Barış Gücü taraflarına -Gürcistan Hükümeti temsilcisi ve AGİT'e en az bir ay önceden bildirilmesi gerekmektedir.

Komisyon raporuna göre bu gelişmeler doğrultusunda Gürcistan askeri birlikleri ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı birlikler Tskhinvali'de operasyonlara başladılar. 8 Ağustos sabahından itibaren Rusya kara, deniz ve hava kuvvetleri bütün güçleri ile Gürcistan topraklarına saldırmaya başladı. Yukarı Abhazya bölgesine kitlesel saldırılara başladılar ve günler boyunca Gürcistan toprakları bombalandı. Saldırıların Gürcistan'ın bütün topraklarına yayılmasını Gürcülerin, Osetlilere soykırım uyguladığı ve 2.000 sivil vatandaşın ortadan kaldırıldığı iddialarına dayandıran Rusya Federasyonu, yetkin uluslararası organizasyonların ve devletlerin söz konusu ihtimalin gerçeği yansıtmadığını açıklamasından sonra söylemlerinden vazgeçmiş ve bu konu ile ilgili bütün resmi açıklamaları da kaldırmışlardır.

Sayısal bağlamda ve silah gücü bakımından birbirlerine nazaran dengesiz olan bu iki ülkenin karşı karşıya gelmesi sonucunda Gürcistan Silahlı Kuvvetleri aldıkları emir doğrultusunda başkenti korumak amacıyla geri çekilmeye başladı. 5 günlük mücadele sonrası karşılıklı çatışmalara uluslararası müdahaleler sonucunda ara verildi. Rusya Federasyonuna bağlı güçlerin Yukarı Abhazya'da, Samegrelo'da, İç Kartli'de, Büyük ve Küçük Liahvi ve Prone Vadileri'nde, Mtskheta-Mtianeti bölgesinin bazı kısımlarında ve ana yollarda kontrolü ele geçirdiği rapor edilmiştir. Belli bir süre sonra uluslararası güçlerin müdahalesi sonucunda, Nicolas Sarkozy'nin inisiyatifiyle gerçekleştirilen barış anlaşmasıyla Rusya Federasyona ait bazı askeri birlikler yanlarındaki ağır silahlarla Gürcistan'ın bazı bölgelerinden çıktılar.

Komisyon tarafından yapılan karşılıklı görüşmelerde, Gürcistan Hükümeti'nin Rusya tarafından 2008 yılının Ağustos ayında gerçekleştirilen saldırgan tutumun bu kadar büyük çapta beklenmediği ve Gürcistan'ın buna hazır olmadığı sonucuna varılmaktadır. Rusya'nın Abhazya ve Osetya'nın kuzeyinde bulunan Gürcü köylerine yönelik olası tehlikeleri ve saldırıları konusunda

Gürcistan sınır birliklerinin ve Gürcistan Milli İstihbarat Teşkilatı'nın Gürcistan Hükümeti'ni uyarmasına rağmen, beklenmedik bir şekilde Rusya Federasyonu, düzenli ordusuna ait birlikler 7 Ağustos sabahı Rok Tüneli'ni geçerek Gürcistan topraklarına girmiş ve saldırılarının şiddetini özellikle 9 Ağustos tarihinden itibaren arttırmıştı.

Ülke güvenliği ile ilgili görev yapan bütün birim yöneticilerinin mevcut durumun daha da şiddetleneyeceği ve yeni saldırıların olabileceği hususunda bilgi sahibi olmalarına rağmen ülkeyi tehdit eden unsurların gerektiği gibi analiz edilememesi ayrıca altı çizilmesi gereken bir husus olarak görülmüştür. Temmuz ayı sonunda, Gürcistan sınırında, Rusya Federasyonu'nun belli aralıklarla tatbikat yapmaya başlaması ve çatışma bölgesindeki saldırılarının sıklaşması, her zaman olduğu gibi, Gürcistan Hükümeti tarafından geleneksel provakasyon dalgası olarak algılandı. Sonuç olarak, olası tehlikelere uygun planlama yapmakta geciken Milli İstihbarat Teşkilatı, gelişmeler karşısında 7 Ağustos sabahından itibaren olağanüstü hal koşullarında müdahale etmek zorunda kaldı. Günümüzde daha net anlaşıldığı üzere ülkenin güvenliğinden sorumlu bu devlet kuruluşu Rusya Federasyonu'nun bu seviyede büyük bir saldırıya geçeceği ihtimalini çok düşük olasılık olarak görüyordu. Hükümet yetkililerinin açıklamalarından Gürcistan'ın bütün önemli müttefiklerinin mevcut kanunlar ve uluslararası anlaşmalar doğrultusunda Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'a saldırma olasılığının düşük olduğunu beyan ettikleri anlaşılmaktadır.

Gürcistan Milli İstihbarat Teşkilatı, 7 Ağustos günü Rusya'nın Rok Tüneli'nden Gürcistan'a ek askeri birlikler getirdiğine dair bilgiye sahipti. Bu konudaki bilgi, Gürcistan Dışişleri Bakanlığı tarafından 7 Ağustos sabahında gerekli makamlara iletili. Söz konusu istihbaratın iletilmesi, uluslararası müttefiklere duyurulduğu gibi Gürcü halkına duyurulmadı. Rus birliklerinin 7 Ağustos sabahı Gürcistan'a sızmalarına dair istihbari bilgiler ilk aşamada sadece yabancı devletler ve politik çevrelerin bilgilendirilmesi ile sınırlı kalmıştır. Hükümet yetkililerince 7 Ağustos sabahı Rus birliklerinin Gürcistan'a girmesi, sonrasında Gürcü askerlerinin müdahale ederek Rus askerlerinin ilerlemesine engel olması, Gürcü hükümetinin çatışmaların politik bağlamda dar dairede bilinmesi için çaba gösteriyor olması şeklinde açıklanmaktadır. Gösterilen bu gayrete rağmen 8 Ağustos günü Rus öncü birlikleri ve bombardıman uçakları Gürcistan'ın bütün toprakları üzerinde kontrolü ele geçirmişlerdi.

Gürcistan Hükümeti, günden güne ağırlaşan olaylara paralel olarak yaşanan gelişmeleri yönetebilme adına birkaç merkez kurdu. Milli İstihbarat Teşkilatı üyeleri olağanüstü hal şartlarında sürekli bir araya gelmekteydi. Gürcistan Parlementsosı mevcut duruma uygun olarak ön plana çıkan konular (mecburi yer değiştirmek zorunda kalan kişilere yardım, lojistik, basınla ilişkiler, soykırım iddialarını incelemek) üzerinde çalışacak komisyonlar kurdu. Söz konusu komisyonlar, ekonomik, dış ilişkiler ve güvenlik alanlarında da faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte olağanüstü hal yönetiminin girişimleri kayda değer sonuçların elde edilmesine önemli katkılar sağladı; kriz

şartlarında Gürcistan'ın tüm bölgelerinin gıda, yakıt ve ilaç ihtiyaçları karşılandı. Ne gıda konusunda ne de ekonomik konularda herhangi bir panik havası yaşanmadı.

Gürcistan Dış İstihbarat Özel Servisi Başkanı Gela Bujuaşvili, komisyona yapmış olduğu açıklamada, savaş öncesi dönemde, ülkenin ekonomik güvenliği açısından önemli bir belgenin eline geçtiğini ve bu belgeyi Ekonomiyi Geliştirme Bakanı'na ilettiğini ifade etti. Sonraki görüşmelerde söylemlerini değiştiren Gela Bejuaşvili, bahsi geçen bilgileri Enerji Bakanı'na verdiğini belirtti. Enerji Bakanı'nın reaksiyonlarının ve kararlarının söz konusu sürece ne kadar uygun olduğunun araştırılması, geçici komisyon üyelerinin görevleri arasında yer almıyordu. Bundan dolayı ele geçirilen belgeler, kanuni sürecin bir an önce başlatılması için Gürcistan Başsavcılığına gönderildi.

Bu süreçte, elçilerin özel durumlarda reaksiyon gösterebilmeleri için hazırlanmış özel bir planlamanın ve görev çerçevelerini belirten resmi yazılı bir kaynağın olmadığı ve yaşanan sürecin kontrol edilemediği gibi Gürcistan Dışişleri Bakanlığı'nın zayıf noktaları gün yüzüne çıktı. Rusya Federasyonu'nda görev yapan Gürcistan Büyükelçisi tarafından Gürcistan Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen zabıtlarda Gürcistan'ı bekleyen tehlikelere hiç değinilmemesi, elçinin görevine uygun hareket etmemesi yukarıda bahsi geçen söylemleri güçlendirmektedir. Söz konusu eksiklikler, çalışanların belirlenmesindeki uygulanan yanlış politikalarda aranmalıdır. Ağustos savaşı sırasında Çek Cumhuriyeti'nde görev yapan Gürcistan Büyükelçisi Lado Cipaşvili'nin üzerine düşen görevleri başına buyruk bir şekilde gerçekleştirmeye başladığı görülmüştür. Rusya Federasyonu'nda görev yapan Gürcistan Büyükelçisi Erasti Kintsmaşvili'nin yaptıkları ise kabul edilir görülmemiştir. Komisyon büyükelçiden Gürcistan'da faaliyet gösteren bir politik grubun olduğunu ve bu grubun ABD'nin Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne dair yaklaşımlarını değiştirerek Gürcistan hükümetinde yer alan kişileri toprak bütünlüğünü gerçekleştirmesinin tek yolunun sadece ve sadece güç kullanarak mümkün olduğu hususunda kışkırtmaya çalıştığı bilgisine ulaştı. Elçinin vermiş olduğu bilgileri doğrulamak isteyen komisyon üyeleri bu bağlamda Gürcistan Devlet Başkanı'nı, Dışişleri Bakanlığı yetkililerini, İçişleri Bakanı'nı ve Savunma Bakanı'nı dinledi ama görüşmeye davet edilen hiçbir yetkili söz konusu grubun varlığını onaylamadı. Komisyon, Gürcistan Moskova Büyükelçisi Erasti Kintsmaşvili ile yapılan görüşmenin kayıtlarını kanuni sürecin bir an önce başlatılması için Gürcistan Başsavcılığına gönderdi.

Gürcistan Savunma Bakanlığı'nda da çok ciddi eksiklikler tespit edildi. Genel Kurmay Başkanı'ndan alınan bilgilere dayanılarak askeri iletişim sistemlerinde sorunlar yaşandığı bilgisine ulaşıldı. Gürcistan askeri birliklerinin teknik bağlamda donanımlı olmasına rağmen söz konusu tekniğin kullanılması için yeterince eğitimin verilmediği ve bu sıkıntının savaş sırasında kendini gösterdiği anlaşıldı. Yukarıda bahsi geçen sorunlar dışında yedek askerlik sistemine de değinmek gerekiyor. Askeri operasyonlar sırasında faaliyet alanları başta olmak üzere planlama, hazırlıklar ve operasyon sırasında yapılması gereken eylemlere kadar birçok alanda çok ciddi sorunlar baş

göstermişti. Askeri müdahalenin başladığı ilk saatlerde, Savunma Bakanlığı'ndaki iletişim stratejileri açısından yapılan yetersiz hazırlıklardan ve bilgi paylaşımı koordinasyonunda yaşanan sorunlardan dolayı bağımsız açıklama yapan Genelkurmay Başkanı Mamuka Kuraşvili'nin "Anayasal Düzenin Korunması ile ilgili" söylemleri ileriki tarihlerde Gürcistan'a karşı yürütülen anti propagandada kullanıldı. Komisyona yapmış olduğu açıklamada hatalarını kabul eden Kuraşvili, almış olduğu yanlış kararı yaşadığı çok önemli fiziki ve psikolojik travma ile açıklamaktadır.

Savunma Bakanlığı'nda savaş stratejinin planlaması ilgili yürütülen çalışmalar, ülkenin yaşadığı sorunlara cevap veremiyordu. Bu bağlamda çatışma sürecinde ülkeye ait ağır silahların bir kısmının kaybedilmesi subay eğitimi politikasındaki eksikliklerle açıklanabilir. Gürcistan Silah Kuvvetlerinde görev yapan subaylarının belli bir kısmının eğitimini seferberlik öncesindeki birkaç hafta önce bitirmiş olması da ayrıca altı çizilmesi gereken bir durum olarak tespit edildi. Genel Kurmay Başkanlığı'nın savaş durumunda kendisine ait geri çekilme planının olmaması da ayrı bir handicap olarak ortaya çıkmıştır. Geri çekilen askerler bağımsız şekilde karar alarak hareket etmişti. Bu durum Genelkurmay Başkanlığı'nın seferberlik halinde operasyonlardaki eksikliklerine işaret etmektedir.

Son dönemlerde Gürcistan, aktif bir şekilde, arasında hava savunma sistemlerinin de olduğu silah satın alma ihaleleri yapmıştı. Ülkenin güvenliği bağlamında savunma için gerekli silah ve teknolojinin iyi analiz edilmesine ve bunun için ek bütçenin de ayrılmasına rağmen Gürcistan dışında yaşanan gelişmelerden dolayı birçok ihale sonuçlandırılmadı. Ağustos Savaşı'nda bu ve benzer sebeplerden dolayı Gürcistan elinde bulundurduğu kısıtlı imkanlarla karşılık vermeye çalışmıştı. Söz konusu eksikliklerin tespiti de geçici komisyonun görev kapsamı dışında olduğu için konunun Gürcistan Parlamentosu güven grubu tarafından ele alınmasına karar verildi.

Genelkurmay başkanı tarafından Savunma Bakanlığı binasının boşaltılması hakkında vermiş olduğu bilgilerin incelenmesinin geçici komisyonun görev kapsamı dışında olduğu, başka kurumların sorumluluğu altında olduğu kararına varan komisyon, yapılan görüşmenin kayıtlarını kanuni sürecin bir an önce başlatılması için Gürcistan Başsavcılığına gönderdi.

Geçici komisyonun çalışmaları esnasında davet edilen devlet görevlilerine sivil savunma hususunda sorulan sorulara verilen cevaplar da sivil savunma sistemin de eksikliklerin olduğu ve gereken önemin gösterilmediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Sivil savunma planları konusunda da herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Komisyon çalışmalarında ayrıca Seferberlik Hali Cenevre Sözleşmesi kapsamında sivil savunma konularında belirtilen ek maddelerin de uygulanmadığını anlaşılmıştı. Bu bağlamda tek istisna Emek, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gösterilebilirdi. Komisyon yapmış olduğu incelemeler sonucunda seferberlik haline hazır olan ve önceden hazırlanan plan çerçevesinde hareket eden tek devlet kuruluşunun Emek, Sağlık ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığı olduğunu ifade etmektedir. Bakanlık bünyesinde olağanüstü hallerde sağlık güvenliği alanında yer alan kaynakları etkili kullanma birimi bulunmaktadır. Mevcut kaynakların metrekareye düşen oranın ölçüdüğü bu birimde görev yapan sağlık ekipleri, seferberlik ve benzeri durumlarda gerçekleştirecekleri eylemlere yönelik eğitimden geçmişlerdir. Ağustos Savaşı'nda 12.000 insana yetebilecek ilaç ve kan stoku mevcut iken, Rusya'nın saldırılarında kullanılmak üzere hazır bekletilen 111 ambulans, 14 tam donanımlı yoğun bakım ambulansı ve acil ihtiyaçları karşılamak için 42 sağlık merkezi hazır bekletiliyordu. Seferberlik döneminde hastaneye kaldırılan 2.300 kişiden sağlık merkezlerinde sadece 3 ağır hasta vefat etmiştir.

Ayrıca Gürcistan'ın farklı müesseselerinde görev yapan ve yıllık izinlerinden dolayı yurt dışında bulunan yüksek mevki sahibi kişiler, seferberliğin başladığı ilk anlardan itibaren Gürcistan'a döndüler ve Devlet Başkanı ya da Başbakan'ın (Enerji Bakanı Azerbaycan'a; Dışişleri Bakanı Bürüksel'e gitti) emirleri dışında süreç bitene kadar ülke dışına çıkmadılar.

Bununla birlikte Geçici komisyon herhangi bir makam sahibinin görevden alınmasına dair bir tavsiyede bulunmamıştır. Komisyon çalışmaları sırasında yapılan değişiklikler sonucunda Başbakan'ın, Milli İstihbarat Başkanı'nın, Genelkurmay Başkanı'nın da yer aldığı birçok bürokrat ve askeri yetkilide görev değişikliği yapıldı.

Komisyon raporunda vurgulandığı üzere Rusya'nın kanunsuz işgali, uluslararası güçlerin Gürcistan topraklarında kabul ettiği yüzde yirmilik bir kısımda devam etmektedir. Rusya Federasyonu, uluslararası hukuku hiçe sayarak Gürcistan topraklarında yer alan Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını kabul etti. Söz konusu kanunsuzluk konusunda hazır olduğunu uluslararası arenadan sadece Nikaragua dile getirdi.

Raporun çalışmaları neticesinde Rusya'nın Gürcistan'a yapacağı saldırılara uzun yıllar boyunca hazırlandığı tespit edildi. Avrupa ile silahlanma anlaşmasından tek taraflı olarak çekilen ve sonrasında silah satımında ambargo yükümlülüklerinden kurtulan Rusya, Güney Osetya'nın defacto hükümetine gizli ya da açıktan yaptığı yardımlar sonrasında Gürcistan'a saldırma kararı almıştır.

Nitekim Gürcistan, işgal edilen bölgelerde geçici olarak kontrolü kaybetmiş olsa da bağımsız kalmayı ve devlet düzenini korumayı başarmıştır. Alınan ağır sonuçlara rağmen Gürcistan bağımsız, hür ve medeni bir ülke olarak gelişimine devam etmeli ve uluslararası barış mekanizmasını kullanarak Rusya ve onun güdümündeki defacto hükümetlerle olan uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmalıdır. Gürcistan halkının çoğunluğunun katılımıyla gerçekleştirilen referandum sonucunda alınan kararla NATO'ya entegre sürecinin başlatılması ve demokratik reformların güçlendirilmesi, Gürcistan'ın güvenliğinin en büyük garantisi olarak görülmektedir.

Son yıllarda Rusya'nın Gürcistan'a karşı açık ya da gizli şekilde beslediği düşmanca tutum ve provokasyonlardan farklı olarak yapmış olduğu bu somut saldırı, Gürcistan'ın bağımsızlığına ve halkının güvenliğine çok büyük tehdit oluşturmaktadır. Rus askeri birliklerin Gürcü topraklarına girmesi ve ağır silahlarla yapılan saldırılar, Rusya Federasyonu'nun defacto hükümete bağlı askeri birliklerle birlikte Gürcü topraklarına yapmış olduğu saldırgan tutumun en büyük göstergesidir. Komisyonun son değerlendirmesine göre Gürcü hükümetinin kendini koruma adına karşılık vermekten başka çaresi yoktu. Ağustos olayları sırasında Gürcü Hükümeti, kendi eylemleri ve müdahaleleri ile Rus saldırganlığını durdurmaya muvafık oldu.⁴⁰⁶

4.2.2. Savaşın Gürcistan Siyasetine Etkisi

Parlamento seçimlerinin ardından başlayan protestolar Gürcistan siyasetini hareketlendirmişken, Ağustos ayında yaşanan savaş iç gerilimi daha da tırmandırmıştı. 2008 yazının hararetli atmosferinin ardından parlamentodan çekilen muhalefet bloğu ve Cumhuriyetçi Parti'den boşalan sandalyeler için Kasım 2008'de ara seçim yapıldı. Boşalan sandalyeler Hristiyan Demokratlar ve Ulusal Demokratik Parti vekilleri ile dolduruldu.⁴⁰⁷ Bununla birlikte parlamentoda temsil edilmeyen muhalefeti partileri hükümetle diyaloga girmeyi reddetmesi, Gürcistan'ın demokratikleşme süreci önünde ciddi bir engel teşkil etmişti. Saakaşvili hükümeti savaşın ardından bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürebilmek için Batı'dan özellikle de ABD'den destek alması gerekliliğini savunmuştu. Bu bağlamda bu döneme kadar reformların işleyişi ve yetersizliği ile ilgili ağır eleştiri aldı.⁴⁰⁸ Gürcistan ekonomisi hem savaş şartlarından hem de politika uygulamalarından dolayı ciddi bir daralmaya girmişti. Bu durumda acil eylem planı geliştirmek adına; Singapur modeli; AB ile bütünleşmeye devam edilmesi; Anayasal reformun geliştirilmesi; Ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilmesi; Rusya'nın varoluşsal tehdit olarak tanımlanması hükümetin öncelikleri olarak belirlendi. Saakaşvili, Rusya tehdidine karşı en etkili siyasetin kalıcı ilerleme olduğunu sıklıkla vurguladı.⁴⁰⁹ Demokratikleşmeye olan bağlılığın sürdürülmesi sadece ülke içi amaçlar için değil, aynı zamanda ulusal güvenliğin sağlanması için de bir öncelik haline geldi. Rus saldırganlığının devam etme olasılığı, Gürcistan'ın varoluşuna yönelik tehdit olarak algılanmış ve Batı'nın desteği ülke çıkarları için gerekli hale gelmişti. Ancak demokratik reformlar ve ilerleme ile Batı'nın ülkeyi destekleyeceği bilindiğinden ivedilikle yeni anayasa ve reform çalışmaları başlatıldı.

⁴⁰⁶ “რუსეთის ფედერაციის მხრიდან საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფის მიზნით განხორციელებული სამხედრო აგრესიისა და სხვა ქმედებების შემსწავლელ საქართველოს პარლამენტის დროებითი კომისია”, საქართველო, 2009.

⁴⁰⁷ Summarizing Protocol of Election Results of the Central Election Commission, **By-Elections of Parliament of Georgia November 3, 2008 for the Parliamentary Elections**, May 21, 2008

⁴⁰⁸ Yalçın Sarıkaya, Georgian Foreign Policy After the August 2008 War, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı 31, Güz 2011, pp.5-6.

⁴⁰⁹ **Saakashvili on Ruling Party's Vision**, 15.06.2010, <https://civil.ge/archives/120293>

Devrimden bu zamana kadar yolsuzlukla mücadele etmek Gürcistan'ın en temel hedefi olmuştur. Ekonomik kalkınmanın önünde engel olarak görülen yolsuzluğu azaltmayı amaçlamayan bir dizi değişiklik yapılmıştır. Nitekim Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2010 Yolsuzluk Algılama Endeksi'nin Dünya Çapında 178 Ülkede Kamu Sektöründe Algılanan Yolsuzluk Düzeyinin ölçümünde Gürcistan 73. sırada yer almıştır.⁴¹⁰ Eski Sovyet bloğu ülkeleri arasında diğer ülkelere örnek gösterilen bir ilerleme kaydedilmiş, Gürcistan ekonomisi gelişim göstermişti. 2005-2007 yılları arasında Gürcistan, Dünya Bankası tarafından dünyanın 1 numaralı reformcu ülkesi olarak kabul edildi.⁴¹¹ Dönemin Maliye Bakanı Aleksisşvili, dünyada kamu maliyesi, vergi ve gümrük politikası ve idaresi ile deregülasyon ve liberalizasyon alanlarında başarılı reformlar gerçekleştirmesiyle tanındı. Bu dönemde ülkenin vergi yükü büyük ölçüde azalırken, vergiye uyum oranında önemli bir artış kaydedilmiş, hem doğrudan yabancı yatırımlarda hem de GSYİH büyüme oranında kayda değer bir iyileşme görülmüştür. Gürcistan'ın İş Yapma Kolaylığı endeksinde 2006 yılında 112. sırada olan yeri 37. sıraya yükseldi.⁴¹² USAID, Eylül 2007'de yayınladığı raporda Gürcistan'ın son 50 yıldaki tüm ülkelerden daha hızlı reform yaptığını ve daha hızlı iyileşme yönünde sonuç gösterdiğini belirtmiştir.⁴¹³ Genel olarak Gürcistan bu süreçte alanında uzman pek çok kişiye göre etkili kurumsal yapılanma önlemleriyle birlikte serbest piyasa reformlarına dayalı, yukarı doğru güçlenen bir ekonomik sarmal yaratmayı başarmıştı. Ancak 2008 yılına gelindiğinde hem Rusya ile yaşanan savaşın sonuçları hem iç siyasi baskılar hem de ekonomik reformların beklenen dış yatırımcıyı ülkeye çekememiş olması Gürcistan'ın başarı hikayesinin kusursuz olmadığını ortaya çıkardı.

Gürcistan'daki demokratik ilerlemeyi yavaşlatan etkenlerin ana nedeni savaş gibi gözüксе de temelde reformlar ile ilgili daha derin problemler vardı. Öncelikle Gürcistan'daki ekonomi reformları piyasa dostu gibi lanse edilmiş ancak beklenen etkiyi göstermemiştir. Ülkenin gerçek tablosu uluslararası kurumlarla paylaşılan yasal verilerden farklıdır. Gürcistan'da 'mülkiyet hakları, yargı bağımsızlığı ve azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması' daha geniş ekonomik gösterge çalışmalarında düşük not almaktadır. Bununla birlikte 2004-2008 döneminde Reform Koordinasyon Bakanlığı görevini yapan Kakha Bendukidze, deregülasyon reformları ile ilgili 'vicdanımız dışında her şeyi satacağız' demiştir. Gürcistan'daki tam ölçekli resmi deregülasyon ve liberalizasyon, gayri resmi güç yapıları ve yargı kararları mülkiyet haklarının korunmasını engellemeye devam ettiği sürece ekonomik verimliliği artırması muhtemel gözükmemektedir. Bunun yanında deregülasyon reformları hızla uygulanırken Cumhurbaşkanı Saakaşvili, 9 Mart'ta yaptığı açıklamada Gürcistan'ın "Singapur unsurlarıyla birlikte bu bölgenin İsviçre'si" olma

⁴¹⁰ Transparency International Corruption Perceptions Index, 2010.

⁴¹¹ Doing Business 2007 'How to Reform', The World Bank, p.1.

⁴¹² Doing Business 2007 'How to Reform', The World Bank, p.6.

⁴¹³ Georgia Business Climate Reform Final Report, USAID Georgia:Opened For Business, Sep. 2009, p.43.

yolunda ilerlediğini söyledi.⁴¹⁴ Nitekim bu açıklamayla Saakaşvili'nin, Singapur modelinin Gürcistan için pek uygun olmadığını, ülkenin bu şekilde kalkınmasının ilan edilen Avrupa tercihiyle temelden çeliştiğini, bu iki ülkenin ekonomik modelleri ve kurumsal sistemleri arasındaki önemli farklılıkları tamamen göz ardı ettiğini göstermektedir. Otoriter bir rejimle yönetilen Singapur'un örnek gösterilmesi, ekonominin neoliberal yapısı ve özellikle de AB'nin serbest ticaret için Tiflis'ten talep ettiği türden bir düzenlemenin yokluğu Gürcistan'ın bu döneme kadar yaptığı ekonomik düzenlemeler ile ters düşmektedir. "Singapur modeli" yoluna giren Gürcistan liderleri, ülkeyi AB'den ve bir bütün olarak Avrupa tipi ekonomik sistemden giderek daha da uzaklaştırmaktadır.⁴¹⁵ Bu düzenlemelerin yanında Saakaşvili'nin iş dünyası reformları, Gürcü vatandaşlarını eşit bir şekilde etkilememiştir. Ne yazık ki ülke nüfusunun dörtte biri hala yoksulluk içindeydi ve durumlarında hiçbir iyileşme gözlemlenemedi. Yüksek gelir grubu Saakaşvili yönetiminin reformlarından faydalanırken, ülkenin kırsal ve kentsel kesimleri arasındaki ekonomik uçurum daha da büyüdü. Dünya Bankası, Gürcistan'daki hızlı büyümenin özelleştirme ve kamu hizmeti reformlarından dolayı istihdamın azaldığı bir ortamda gerçekleştiğini belirtti. Gini katsayısı dikkate alındığında, Gürcistan geçiş sürecindeki en eşitsiz ülkeler arasında yer alıyordu.

Özellikle yolsuzluğun toplumun her kademesinden kaldırılması amacıyla başlayan devlet inşası süreci, Okruaşvili'nin yolsuzluğa karıştığı iddialarıyla toplum tabanındaki inancı zedelemiştir. Günlük hayatta kamu işlerinde görülen yolsuzluk ve rüşvet vakaları azaldıysa da Saakaşvili'ye yakın olan bürokratlar ve iş adamları daha üst düzey yolsuzluk ve rüşvet olaylarına karıştılar. Böylelikle ülkede iktidarda kalmak için belirli bir kesimin faaliyetlerine göz yuman kayırmacı bir siyasi sistem ortaya çıktı. 7 Kasım 2007'deki gösteriler sonrasında hükümetin yayın kesmesi ve olağanüstü hal ilan etmesi siyasi dönüşümün de başarılı olmadığı şeklinde yorumlandı. Hükümet liderleri sık sık demokratikleşmeden önce istikrarı sağlamaya yönelik politikalara öncelik verdiklerini dile getirdiler. Savaş sonrasında ise bu durum daha da keskinleşti, öyle ki Gürcistan, Rusya'yı var olmasının önünde tehdit olarak nitelendirdi. Nitekim savaş sonrasında Gürcistan hükümeti savaşın etkilerine, Gürcistan'ı demokratik konsolidasyon yolunda sağlam bir şekilde geri götürecek geniş kapsamlı reformlar vaat ederek karşılık verdi. Saakaşvili, NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer ile düzenlediği ortak basın toplantısında 'yeni bir demokratik reform dalgasının başlatıldığını' duyurdu. Bu reformlar ile daha güçlü bir parlamentoya ve hükümet organları arasında daha etkin denetim ve gözetim araçlarına sahip olmak; özel mülkiyetin dokunulmazlığını güçlendirmek; medyayı daha özgür ve tarafsız hale getirmek; yargıyı daha adil ve bağımsız kılmak hedeflenmişti. Özellikle basın özgürlüğü ve yayın kısıtlamaları ile gündemde olan ülkede halen bir TV kanalında aktif bir siyasi tartışma programı yayınlanmamaktaydı. Nitekim Saakaşvili konuşmasında ilk kez medya özgürlüğü eksikliğinin varlığını kabul etmiş, "demokrasimiz için bir zorluk olmaya devam ettiğini" belirtmişti. Bununla birlikte hem Gürcü

⁴¹⁴ Saakashvili: 'Georgia Switzerland with Elements of Singapore', 09.03.2010, <https://civil.ge/archives/119958>

⁴¹⁵ Papava, Economic Transation, p.59.

kamuoyu hem de uluslararası toplum ve örgütler Gürcistan'ın yargı reformu konusundaki eksiklerini ve eleştirilerini sık sık dile getirdiklerinden Saakaşvili, daha bağımsız daha adil bir yargı sistemi inşa etmek adına yargı reformu başlatılacağını belirtti. Ayrıca parlamentonun ve özellikle de parlamenter muhalefetin rolünün arttırılacağı yönünde vaatlerde bulundu.⁴¹⁶

Ancak hükümetin siyasi ve yapısal reformlardan daha acil savaşın ekonomiye verdiği zararı iyileştirmesi gerekiyordu. Savaş Gürcistan'ın altyapısına önemli ölçüde zarar vermişken, yaklaşık 20.000 kişi savaş nedeniyle evini terk etmek zorunda kaldı. Savaşın ekonomiye verdiği zarar hane halkı bazında kalmamış, uluslararası projeleri de kesintiye uğratmıştır. Saakaşvili'nin Rusya'ya karşı Batı desteğine ihtiyaç duyması ve bu bağlamda reformlarda iyileştirme yapacağını NATO Genel Sekreteri'ne beyan etmesi neticesinde Ağustos 2008'deki savaşın ardından yardım taahhütlerinde keskin bir artış meydana geldi. Eylül ayında Dünya Bankası, Avrupa Komisyonu ve Birleşmiş Milletler savaşın etkilerini inceleyen, ortaya çıkan ihtiyaçları değerlendiren ve üç yıllık bir toparlanma planı sunan bir Ortak İhtiyaç Değerlendirmesi hazırladı. Bu değerlendirme neticesinde 22 Ekim 2008 tarihinde Brüksel'de bir yardım konferansı düzenlenmiş ve bağışçılar 4.55 milyar dolar yardım taahhüdünde bulunmuştu.⁴¹⁷ Bu paket Gürcistan'ı savaşın ve mali krizin birleşik etkilerinden korumayı amaçlıyordu ve Gürcistan'ın gelecekteki kalkınmasına yönelik Batı desteğinin önemli bir işaretini teşkil ediyordu.

Nitekim savaş sonrası dönemde en önemli gelişme 15 Ekim 2010'da Gürcistan'ın yeni anayasasının parlamentoda kabul edilmesi oldu. Yeni anayasa Ekim 2013'te seçilmesi planlanan bir sonraki cumhurbaşkanının göreve başlamasıyla birlikte yürürlüğe girecek ve 2013 yılında yürürlüğe girer girmez, o sırada mevcut olan hükümet istifa edecek ve yeni hükümeti kurmak üzere 2012 yılında seçilen Parlamento'ya yol verecektir. Yeni değişiklikler ile bir sonraki cumhurbaşkanının yetkileri Başbakan ve hükümet lehine önemli ölçüde azaltıldı. Buna göre Cumhurbaşkanı devletin başı, başkomutan olarak kalacak ve dış ilişkilerde ülkeyi temsil edecektir (mevcut anayasada olduğu gibi en yüksek temsilci olmayacaktır); Mevcut anayasada belirtildiği gibi Cumhurbaşkanı artık devletin iç ve dış politikasını yönlendirmeyecek ve uygulamayacaktır. Bu yetki Başbakan'a ve hükümete devredilecektir; En az 35 yaşında olan, en az 5 yıldır Gürcistan'da yaşayan (15 yıllık ilk versiyon yerine) ve seçimler sırasında son üç yıldır Gürcistan'da daimi olarak yaşayan Gürcistan vatandaşı (ilk başta öngörüldüğü gibi doğuştan vatandaş değil) cumhurbaşkanlığı için aday olmaya uygun olacaktır; Başkanın bir siyasi partide karar verici bir görevde bulunma hakkı olmayacak, ancak bir partiye üye olma hakkı korunacaktır; Cumhurbaşkanı, silahlı kuvvetler genelkurmay başkanını ve diğer üst düzey askeri komutanları sadece hükümetin onayıyla atama veya görevden alma hakkına sahip olacaktır; Cumhurbaşkanı kanun tasarısı hazırlama hakkına sahip olmayacaktır; Cumhurbaşkanı Parlamentoyu acil toplantıya

⁴¹⁶ Saakashvili Speaks of 'New Wave' of Democratic Reforms, 16.09.2008, <https://civil.ge/archives/117486>

⁴¹⁷ UNDP, Assessment of Developments Results Evaluation of UNDP Contribution Georgia, May, 2010, p.10

çağırma hakkına sahip olmayacaktır; Cumhurbaşkanı referandum çağırısı yapma hakkına sahip olmayacaktır; Cumhurbaşkanı, telekomünikasyon ve enerji düzenleme komisyonlarına üye atama hakkına sahip olacak, ancak bu sadece hükümetin mutabakatı ile mümkün olacak; Cumhurbaşkanı, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin hükümet başkanını ancak siyasi partilerle istişare ettikten ve merkezi hükümetin onayını aldıktan sonra atama hakkına sahip olacaktır; Cumhurbaşkanının görevden alınması konusu milletvekillerinin en az 1/3'ü tarafından başlatılabilecektir. Konu daha sonra Anayasa Mahkemesi'ne taşınacaktır. Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı'nın eyleminin suç veya anayasayı ihlal belirtisi içerdiği sonucuna varırsa, Parlamento 15 gün içinde Cumhurbaşkanı'nın görevden alınıp alınmayacağını oylamak zorunda kalacak. Cumhurbaşkanının görevden alınması için milletvekillerinin en az 2/3'ünün oyu gerekecek. Ayrıca Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanı çifte vatandaşlığa sahip bir kişi tarafından seçilemeyecektir (ilk taslakta bu hüküm tüm üst düzey devlet görevleri için de geçerliydi).

Yeni anayasa ile Hükümet, ülkenin dış ve iç politikasını yönlendiren ve yürüten ve Parlamento önünde sorumlu olan yürütme organının en üst organı haline gelir; Başbakan, savunma ve içişleri bakanları da dahil olmak üzere hükümetin diğer üyelerini atama ve görevden alma hakkına sahiptir (mevcut anayasaya göre bu iki bakanın görevden alınması münhasıran Cumhurbaşkanına ait bir haktır). Başbakan'ın istifası otomatik olarak hükümetin de istifasına yol açacaktır; Hükümetin yetkileri, mevcut anayasada öngörüldüğü gibi yeni bir Cumhurbaşkanı seçilmesiyle değil, yeni seçilen Parlamento'nun görev süresi onaylanır onaylanmaz askıya alınır; Devlet bütçesini görüşülmek üzere Parlamento'ya sunmak sadece hükümete aittir ve bu ikisini tüm bütçe konularından sorumlu kılarak, Cumhurbaşkanı'nı dışarıda bırakır; hükümet öncü bir role sahip olacak ve Parlamento'nun bütçe konularındaki rolü sınırlı olacaktır; Hükümet, uluslararası anlaşmaların onaylanmasını veya feshedilmesini Parlamento'dan talep etme hakkına sahiptir; Cumhurbaşkanı da bazı durumlarda bu hakka sahiptir, ancak hükümetin rızası ile; Cumhurbaşkanı, hükümetin onayı olmadan büyükelçileri atama veya görevden alma hakkına sahip olmayacaktır (büyükelçi atamalarını onaylamak artık Meclis'e bağlı olmayacaktır); İl valilerini mevcut anayasada olduğu gibi Cumhurbaşkanı yerine hükümet (ilk taslakta öngörüldüğü gibi tek taraflı olarak Başbakan değil) atayacak ve görevden alacaktır; Başbakan, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini "karşı atama" hakkına sahip olacak, bu da Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin çoğunun Başbakan'ın imzasıyla onaylanması gerekeceği anlamına gelmektedir.

Cumhurbaşkanının yetkilerini önemli ölçüde sınırlandıran yeni anayasada yargı ile ilgili değişiklikler yapıldı. Buna göre; Hakimlerin yaş şartı mevcut 28'den 30'a yükselecektir; Alt mahkeme hakimlerinin görev süresi emeklilik yaşına ulaştıktan sonra sona erecektir; bu hüküm Yüksek Mahkeme hakimleri için geçerli değildir; Hakimler için 3 yıldan fazla olmayan bir deneme süresi getirilecektir; Önerilen bir değişikliğin üç ay arayla yapılacak iki oturumda tüm

milletvekillerinin üçte ikisi tarafından kabul edilmesi gerekeceğinden anayasanın revizyonu daha karmaşık hale gelecektir.⁴¹⁸

Güçlü yürütme erkine dayalı yeni anayasa ile ülkenin ekonomik ve siyasi sorunlarına çözüm bulunması hedeflenmişti. Mevcut anayasanın en çok eleştirilen kısmı Cumhurbaşkanı'nın yetki ve sorumlulukları idi. Yeni Anayasa ile Cumhurbaşkanı'nın yetki ve sorumlulukları azaltılmış, Başbakanın yetki ve sorumlulukları artırılmıştı. Anayasanın hazırlık aşamasında Venedik Komisyonu'nun önerileri dikkate alınmıştı. Venedik Komisyonu genel hatlarıyla Gürcistan'ın 2013 sonundan itibaren yürürlüğe girecek olan yeni anayasasını “doğru yönde atılmış önemli bir adım” olarak memnuniyetle karşılamıştır. Bununla birlikte, “parlamentonun yetkilerinin daha da güçlendirilmesinin arzu edilir olacağını” belirtmiştir. NATO Parlamenter Asamblesi'nin bağlayıcı olmayan kararında Gürcü yetkililer “demokratik reformları ilerletme ve özellikle de yolsuzlukla mücadele etme, demokratik kurumlar inşa etme ve muhalefeti karar alma süreçlerine dahil etme çabaları” dolayısıyla takdir edilmektedir.⁴¹⁹

Bununla birlikte 2012 seçimlerinden önce Parlamento 1 Temmuz 2011'de ‘Ekonomik Özgürlük Yasası’ olarak bilinen yeni bir yasayı kabul etti. Yeni yasaya göre hükümet referanduma gitmeden vergileri “geçici olarak artırma” hakkına sahip olacak, ancak bu durumda artırılan vergi üç yıldan fazla yürürlükte kalamayacaktı. Aslında bu yasa 2010 yılında kabul edilen değişikliğe bir düzenleme getirmek adına hazırlandı. Yasa ile hükümetin vergileri arttırmaya karar vermesi halinde referanduma gidilmesi gerektiği yönündeki karara karşın bir alternatif oluşturulmuştur. Aynı kanuna göre 2013 sonundan itibaren yürürlüğe girecek olan bütçe açığı %3 ve kamu borcu %60 ile sınırlandırılırken, hükümet harcamalarının GSYH'nin %30'unu aşmasına izin verilmemektedir. Ancak burada da bir alternatif yol öngörülmüştür. Buna göre önerilen devlet bütçesindeki rakamların, harcamaların GSYİH'ye oranına ilişkin %30'luk sınır ve %3'lük bütçe açığı tavanı ile uyumlu olmayabileceği, ancak bu durumda hükümetin iki yıl içinde belirlenen sınırlamalara geri dönülmesini öngören bütçe parametreleri önermesi gerektiği bir yol vardır.⁴²⁰

Parlamento, 23 Aralık 2011 tarihinde Ağustos 2008'deki savaşın bir sonucu olarak önemli bir karar ile Milli Güvenlik Konsepti değiştirmiştir. Buna göre Rusya'nın Gürcistan topraklarını askeri olarak “işgal etmesi” ve “yeni bir askeri saldırı riski” ile “Rusya'nın işgal ettiği topraklardan organize ettiği terör eylemleri” Gürcistan'ın karşı karşıya olduğu başlıca tehdit ve zorluklar arasında yer almaktadır. Konsept, Rusya'nın ana hedefinin Gürcistan'ı “başarısız bir devlete” dönüştürmek, Gürcistan'ı Avrupa-Atlantik entegrasyonu yolundan saptırmak ve “Gürcistan'ı zorla

⁴¹⁸ **Key Points of Newly Adopted Constitution**, 15.10.2010, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=22757?id=22757>

⁴¹⁹ **NATO Parliamentary Assembly on Georgia's Constitutional Reform**, 17.11. 2010, <https://civil.ge/archives/185733>

⁴²⁰ **Revised 'Economic Liberty Act' Passed with Final Reading**, 01.07.2011, <https://civil.ge/archives/185962>

Rus yörüngesine geri döndürmek” olduğunu vurgulamıştır. Konseptte belirtildiğine göre, “Ağustos 2008’de gerçekleştirilen askeri saldırının nihai amacı sadece Gürcistan topraklarını işgal etmek veya Abhazya ve Güney Osetya’daki vekalet rejimlerinin uluslararası alanda tanınmasını sağlamak değil, aynı zamanda Gürcistan’ın dış politika rotasını değiştirmek ve Gürcistan’ın demokratik olarak seçilmiş hükümetini zorla değiştirmektir çünkü bağımsız ve demokratik Gürcistan, Rusya’nın egemen siyasi eliti tarafından önemli bir tehdit olarak algılanmaktadır.” Gürcistan’ın Rusya ile ilişkileri de konseptin “Gürcistan’ın Ulusal Güvenlik Politikasının Başlıca Yönelimleri” başlıklı ayrı bir bölümünde ele alınmaktadır. Tiflis’in Rusya ile “iyi komşuluk ve eşitlik ilkelerine” dayalı ilişkiler arzulanı belirtmiştir. Bununla birlikte, “Rusya tarafından Gürcistan’ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmeden ve işgalden arındırma süreci başlatılmadan bunun mümkün olmayacağı” da vurgulanmıştır.

Belgede, Rusya-Gürcistan devlet sınırının Abhaz ve Güney Osetya bölümleri üzerinde “kontrolün olmamasının” sınır aşan suç sorunuyla etkin bir şekilde mücadele edilmesinin önünde engel oluşturduğu belirtiliyor. Yeni ulusal güvenlik konseptine göre bu vakalar, “Abhazya ve Tskhinvali bölgesinin işgalinden sonra Rusya Federasyonu’nun bu bölgeleri Gürcistan topraklarında terör eylemleri gerçekleştirmek amacıyla teröristlerin eğitilmesi ve işe alınması için kullandığını” göstermektedir. Bununla birlikte işgal altındaki topraklardan zorla yerinden edilen kişilerin temel haklarının ihlal edilmesi “önemli bir zorluk” olarak tanımlanırken, bu kişilerin güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşlerinin sağlanmasının yanı sıra mülkiyet haklarının iade edilmesinin Gürcistan devletinin önceliklerinden biri olduğu belirtilmiştir.

Belgede ayrıca sürdürülebilir ekonomik kalkınma, terörizm, siber güvenlik, enerji güvenliği, ekoloji, organize sınır aşan suçlar, demografi, Gürcü dili bilgisinin artırılması yoluyla etnik azınlıkların ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal hayatına entegrasyonu ve tarihi ve kültürel miras anıtlarının korunması da ulusal güvenliğin önündeki zorluklar arasında sayılmıştır. Ülkenin toprak bütünlüğünün güvence altına alınması ve demokratik kurumların daha da geliştirilmesi ülkenin temel ulusal çıkarları arasında kabul edilmiştir. Konseptte, Gürcistan’ın NATO ve Avrupa Birliği’ne entegrasyonu ile ilgili ayrı bir bölüm yer almakta ve bunun ülkenin “en önemli” dış politika ve ulusal güvenlik önceliklerinden biri olduğu belirtilmektedir. Ağustos savaşının Gürcistan’ın NATO hedefini baltalayamadığı belirtilmiş, ülkenin 2004’ten bu yana bu yolda büyük bir ilerleme kaydettiği vurgulanmıştır. Ayrıca AB ile “kademeli entegrasyonun” Gürcistan’ın en önemli yönlerinden biri olduğu belirtilmektedir.⁴²¹

⁴²¹ Ministry of Foreign Affairs of Georgia, National Security Concept 2011.

4.3. Gürcistan'da İktidar Değişimi

2008 seçimlerinin ardından Ağustos 2008'de yaşanan savaş sonrasında muhalefetin hükümete yönelik eleştirilerinin artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Milli Birlik Partisi'nden ve hükümetten ayrılan önemli isimlerin muhalefet gruplarına katılması Gürcistan siyasetinin hareketlenmesine neden olmuştur. Bunlar arasında Parlamento seçimlerinden bir ay önce aday listeleriyle ilgili bir anlaşmazlıktan dolayı Milli Birlik Partisi'nden ayrılan eski parlamento başkanı Nino Burjanadze de vardı. Burjanadze, yeni partisi Demokratik Hareket Partisi ile Gürcistan siyasi hayatına katıldı. Parti bildirisinde hükümetin hem ülke içinde hem de uluslararası arenada itibar kaybettiğini, Gürcistan'ın güvenilir bir imaj tesis etmesi için erken seçim yapılması gerektiği belirtildi.⁴²² 4 Aralık 2008 tarihinde Gürcistan'ın BM Daimi Temsilciliği görevinden istifa ettiğini bildiren Irakli Alasania, daha sonra kendi partisini kurdu. İstifa kararının gerekçesi olarak, Gürcistan Cumhurbaşkanı ile aralarında son dönemde iç siyasi ve askeri-siyasi kalkınma konularında ve bu arada çatışmaların çözümüne ilişkin meselelerde ortaya çıkan temel görüş ayrılıklarını gösterdi. Ağustos 2008 Savaşı ile ilgili yetkililerin temel görevinin, öngörülebilir olan ve Gürcistan'ın stratejik müttefiklerinin sayısız uyarılarına rağmen dahil olunan askeri çatışmayı önlemek olduğunu belirtti. Saakaşvili'yi ülkenin kabiliyetlerini, beklenen saldırının boyutlarını ve yıkıcı sonuçlarını değerlendirmede başarısız olduğu için eleştirmiş, Gürcistan'ın bu provokatif savaşa girmesinden Gürcistan Devlet Başkanı sorumlu tutmuştur.⁴²³ Ağustos savaşından sonra Cumhurbaşkanı Saakaşvili yönetimindeki eski müttefiklerini eleştiren eski Başbakan Zurab Nogaideli, 3 Aralık'ta yeni bir muhalefet partisi olan Adil Gürcistan Hareketi'ni kurduğunu açıkladı. Nogaideli basına yaptığı açıklamada, partisinin, yetkililerin uygunsuz politikaları ve “yönetimi” sonucunda ülkenin karşı karşıya kaldığı “kaçınılmaz” siyasi ve ekonomik krizi önleme arzusunda olduğunu söyledi. Partinin ana karar alma organı üyeleri şu isimlerden oluşuyordu: kısa bir süre önce iktidar partisinden ayrılan milletvekili Petre Mamradze, eski milletvekilleri Shota Gvenetadze ve Eduard Surmanidze ile eski vergi dairesi başkan yardımcısı Koba Abuladze ve Levan Roinişvili.⁴²⁴ İki muhalefet partisi Cumhuriyetçi Parti ve Yeni Haklar Partisi 8 Aralık'ta, yetkililere meydan okuyacak uygulanabilir bir “alternatif güç” yaratma hedefiyle bir ittifak kurduklarını açıkladı. Yeni Haklar Partisi lideri Davit Gamkrelidze ve Cumhuriyetçi Parti lideri Davit Usupaşvili bir memorandum imzaladıktan sonra yaptıkları açıklamada, “En büyük hedefimiz mümkün olan en kısa sürede erken seçimlere ve hükümetin barışçıl bir şekilde değiştirilmesine zemin hazırlamak olacaktır” dedi.⁴²⁵

⁴²² **Burjanadze Inaugurates Party**, 23.11.2008, <https://civil.ge/archives/117957>

⁴²³ **Irakli Alasania's Statement**, 24.11.2008, <https://civil.ge/archives/118136>

⁴²⁴ **Ex –PM Nogaideli Sets Up Party**, 3.12.2008, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=20068?id=20068>

⁴²⁵ **New Opposition Alliance Set Up**, 08.12.2008, <https://civil.ge/archives/118038>

Çok sayıda saygın ve tanınmış isimlerin Milli Birlik Parti'sinden ayrılarak muhalefet cephesine geçmesi Gürcistan'ın demokratikleşme sürecine katkı sunduğundan uluslararası arenada memnuniyetle karşılandı. Mevcut hükümette uluslararası tavsiyeler ışığında özellikle reform sürecini desteklemesi adına muhalafete karşı daha uzlaşmacı bir tutum sergilemişti. Nitekim Gürcistan'daki muhalefet grubunun ortak görüşü erken seçim yapılması yönündeydi. Muhalefet faaliyetlerinin çoğu hükümete ve politikalara karşı siyasi alternatif sunmak yerine cumhurbaşkanının istifa etmesini talep etmek üzerineydi. Bununla birlikte Gürcistan'daki tüm önemli siyasi aktörler ülkenin ulusal güvenlik hedeflerine ulaşması için gerekli araçlar konusunda ortak görüşlere sahipti. ABD ile güçlü bir stratejik ilişkinin sürdürülmesi, NATO üyeliğinin hedeflenmesi ve AB ile bağların güçlendirilmesi gerektiği konusunda neredeyse fikir birliği vardı. Keza özellikle savaştan sonra Gürcistan'da açıkça Rusya eğilimli bir dış politikayı savunmak siyasi intihar ile eşdeğer nitelendirilmektedir.

Muhalefet liderleri ve Saakaşvili, 9 Nisan 1989'da Sovyetler Birliği'nin Tiflis'teki protesto gösterileri sırasında 20 kişinin öldürüldüğü olayları anma günü için Parlamento önünde bir araya geldi. Törenin ardından Saakaşvili yaptığı açıklamada, “Konumlarımız ve görüşlerimiz ne kadar farklı olursa olsun tek bir vatanımız var ve bu vatan uğruna birliğe ihtiyacımız var” dedi. Bunun yanında “Gürcistan'ın nihai kurtuluşu ve nihai olarak demokratik, özgür, Avrupalı bir devletin kurulması için verdiğimiz mücadeleyi tamamlamamız gerekiyor” diye vurguladı. Parlamento Başkanı David Bakradze ise muhalefete seçim ve anayasal reformların yanı sıra yerel özerk yönetim reformunu da içeren kapsamlı bir demokratik reform paketi üzerinde diyalog başlatmayı teklif ettiklerini yineledi. Bununla birlikte aynı gün muhalefet Saakaşvili'nin istifasını talep etmek üzere Parlamento önünde protesto gösterisi düzenledi.⁴²⁶

Nitekim protestolara katılım oranının düşük olması Gürcü halkının yapıcı sonuçlar vaat etmeyen gösterilerden duyduğu yorgunluğu yansıtıyordu. Muhalefet, parlamento ve cumhurbaşkanlığı konutu dışında çadırlar kurarak, Tiflis'teki ana caddeleri kapatarak ve sayılarını artırmak için diğer bölgelerden aktivistler getirerek mitingleri kalıcı hale getirmeye çalıştı. Hükümet ise polisi sokaklardan çekerek ve sokakta protestocularla karışmak yerine korunmaları için binaların çevresine taşıyarak karşılık verdi. Protesto gösterileri hem hükümet yetkilileri hem de muhalefet tarafından genel olarak sakin ve profesyonel bir şekilde ele alındı. Her iki taraf da bu son derece kırılgan dönemde Kasım 2007 olaylarının tekrarlanmasının Gürcistan için yaratacağı tehlikeleri anlamıştı. Keza Gürcistan için acil bir şekilde siyasi atmosferin normalleşmesi, siyasi gruplar arasında diyalogun yeniden başlatılması ve geciken siyasi reformların ele alınması gerekiyordu. Genel olarak, 2009 baharındaki eğilim karşılıklı ılımlı atmosfer Gürcistan'ın

⁴²⁶ **Opposition Leaders, Saakashvili Commemorate Jointly April 9 Tragedy**, 09.04.2009, <https://civil.ge/archives/118622>

demokratikleşmesinde bir ilerleme olarak görülebilir. Hükümet ise bu doğrultuda reform çalışmalarına başlamıştır.

Tablo 3: 2012 Demokratik Gelişim

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Seçim Süreci	4.75	4.75	4.50	4.75	5.25	5.25	5.00	5.00
Sivil Toplum	3.50	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75	3.75	3.75
Bağımsız Medya	4.25	4.25	4.00	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25
Yönetim	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Milli Demokratik Yönetim	5.50	5.50	5.50	5.75	6.00	6.00	5.75	5.75
Yerel Demokratik Yönetim	6.00	5.75	5.50	5.50	5.50	5.50	5.50	5.50
Anayasal Çerçeve ve Bağımsızlık	5.00	4.75	4.75	4.75	4.75	4.75	5.00	5.00
Yolsuzluk	5.75	5.50	5.00	5.00	5.00	5.00	4.75	4.50
Demokrasi Skoru	4.96	4.86	4.68	4.79	4.93	4.93	4.86	4.82

Kaynak: Freedom House, 2012, Nations in Transit-Georgia.

Hükümet bu bağlamda 7 Kasım 2007 olaylarında ve akabinde muhalefetin protesto gösterilerini de göz önüne alarak, demokratik gelişmeyi vurgulamak adına temel haklar ve ödevler düzenlemesi altında toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu düzenlemiştir. Parlamento, 1 Temmuz 2011’de toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununda değişiklikleri onayladı. Buna göre artık mahkeme binalarına 20 metre yarıçaplı bir alan içerisinde miting yapılmasının tamamen yasaklanması öngörülmüyor; bunun yerine mahkemeler, bir mahkeme binasının protestocular tarafından bloke edilmesini ve mahkemenin çalışmasının engellenmesini önlemek amacıyla böyle bir yasak koyma yetkisine sahip olacak. Kanun ayrıca bu tür bir kararın anayasal bir hak olan toplanma özgürlüğünün “özünü göz ardı etmemesi” gerektiğini de belirtmektedir. Aynı kurallar, binalarından 20 metre yarıçaplı bir alan içerisinde miting yapılmasını yasaklama yetkisine sahip olacak olan devlet kurumları ve bakanlıklar için de geçerli olacak. Değişiklikler, savcılık, polis karakolları, tren istasyonları, havaalanları ve limanların girişlerine 20 metre mesafede miting yapılmasının tamamen yasaklanmasını öngörür iken askeri üsler ve askeri tesislerin 100 metre yarıçapında bir alanda miting düzenlemek de yasaklanmıştır. Buna ek olarak yetkilileri, protestocuların çıkarları ve hakları ile protesto alanının çevresinde yaşayan, çalışan ve işyeri işleten kişiler arasındaki “dengeyi” korumaya çağıran bir hüküm de yer almaktadır. Ancak bir miting “kısa bir süre” için yapıldığında bu hüküm önemsiz hale gelmektedir. Bu dengenin korunması söz konusu olduğunda, bir mitingin süresi ve yeri konusunda sınırlamalar getirmenin yerel makamlara bağlı olduğu; ancak böyle bir durumda yetkililerin organizatörlere protesto yeri için alternatif seçenekler sunması gerektiği belirtilmektedir.⁴²⁷

⁴²⁷ Amendments to Law on Rallies Approved, 01.07.2011, <https://civil.ge/archives/121251>

Mayıs 2008 seçimlerinden önce mevcut seçim sisteminde yapılan değişiklikler muhalefet grubu tarafından eleştirmiş, seçim sonuçları ise boykot edilmişti. Bu bağlamda Venedik Komisyonu'nun ve AGİT/DKİHB Seçim Gözlem Heyeti'nin raporları da göz önüne alınarak 2012 Parlamento seçimlerinden önce mevcut seçim sisteminde değişiklik yapılması zorunlu bir hal almıştı. Bununla birlikte Gürcistan'da seçim kanunu 2001'den itibaren 46 kez değiştirilmişti. Eylül 2011'den itibaren seçim kanunu Parlamento'da görüşülmeye başlandı. 20 Aralık'ta Parlamento'da kabul edilen yeni seçim kanunu, Venedik Komisyonu'nun tavsiyelerine kısmen uyuyordu. Temel seçim mevzuatı, Seçim Kanunu, Devlet Denetleme Kanunu, Ceza Kanunu, İdari Suçlar Kanunu ve Seçim İdaresi Yönetmeliklerini içermektedir. Böylelikle hem seçim sistemi hem de yasal çerçeve seçimlere bir yıldan az bir süre kalmışken önemli değişikliklere uğradı. Aralık 2011'de kabul edilen yeni kanun 2012'de AGİT/DKİHB ve Venedik Komisyonu'nun önerileri de dikkate alınarak iki kez revize edildi.

Yeni seçim kanuna göre buna göre çoğunlukçu ve parti listeli milletvekilleri arasındaki mevcut 75/75'lik sandalye dağılımı biraz değişmektedir. Bir sonraki Parlamento'da tek adaylı seçim bölgelerinde seçilen 73 çoğunlukçu milletvekili ve parti listesinden nispi sistemle seçilen 77 milletvekili olacak. Kayıtlı siyasi partiler ve bloklar hem çoğunluk yarışında (her seçim bölgesi için bir aday) hem de ülke çapındaki seçim bölgesinde (100 ila 200 adaydan oluşan bir liste) yarışabilirler. Çoğunluk adayının seçilebilmesi için seçim bölgesindeki toplam geçerli oyların en az % 30'unu alması gerekmektedir. Hiçbir adayın bu baraja ulaşamaması halinde, 14 gün içinde en çok oyu alan iki aday arasında ikinci tur oylama yapılır. Siyasi partiler ve bloklar, sandalye tahsisine hak kazanabilmek için ülke çapındaki seçim bölgesinde geçerli oyların %5 barajını aşmak zorundadır.⁴²⁸

AGİT taahhütleri doğrultusunda mahkumlara ilk kez oy kullanma hakkı verildi. Hafif suçlardan hüküm giymiş mahkumların seçimlerde oy kullanmasına izin verilmesini öngören madde ilk okumada kabul edildi. Bununla birlikte seçim bölgeleri ile ilgili kilit tavsiyeler dikkate alınmamıştır. Her bir seçim bölgesinde seçmen sayısı yaklaşık 6,000 ile 140,000 arasında değişmektedir. Venedik Komisyonu, çeşitli seçim bölgelerindeki seçmen sayısındaki büyük farklılığın "oy hakkının eşitliği ilkesine zarar verdiğini" belirtmiştir.

Venedik Komisyonu'nun tavsiyeleri doğrultusunda taslağa eklenen yeni hükümlerden biri, bağımsız adayların tek dereceli seçim bölgelerinde çoğunlukçu milletvekilliğinin yanı sıra yerel seçimlerde Belediye Meclisi üyeliği ve Tiflis Belediye Başkanlığı için de aday olabilmelerine imkan tanınmasıdır. Halihazırda sadece bir siyasi parti ya da seçim bloğu tarafından aday gösterilenler aday olabiliyordu. Muhalefet partileri, tek adaylı seçim bölgelerinde çoğunluk yarışında iktidar partisine daha fazla manevra alanı sağlayacağını düşündükleri için böyle bir

⁴²⁸ Election-Related Constitutional Amendments Endorsed, 20.12.2011, <https://civil.ge/archives/121645>

değişikliğe her zaman isteksiz yaklaşmışlardır. Daha önce bağımsız adayların tek dereceli seçim bölgelerinde çoğunluk için yarışmasına izin veriliyordu ve Parlamento’da bu adayların çoğunun aslında hükümet yanlısı olduğuna inanılıyordu. Muhalefetin talebi üzerine 2008 parlamento seçimleri öncesinde bağımsız adayların çoğunluk milletvekilliği için yarışması engellenmişti.⁴²⁹

Bunlara ek olarak İktidar partisi, yerel gözlemci gruplarının tavsiyesini dikkate alarak, seçim bölgelerinde bulunmaya yetkili kişiler tarafından oy verme merkezlerinde fotoğraf/video çekilmesine izin vermeyi kabul etmiştir. Ancak taslak, Venedik Komisyonu’nun tavsiyesi doğrultusunda, oy verme merkezlerinde CCTV kameralarının kullanılmasını yasaklamaktadır. Mevcut seçim kanunu, ihlallerin önlenmesi ve ihlal iddialarına ilişkin şikayetlerin doğrulanması amacıyla oy verme merkezlerinde CCTV kameralarının kullanılmasına izin vermektedir.⁴³⁰

Muhafif siyasetçi Bidzina İvanişvili’nin Gürcistan vatandaşı olmadan Ekim ayında yapılacak parlamento seçimlerinde aday olmasına imkan tanıyacak anayasa değişikliği taslağı Parlamento’da kabul edildi. Fransız vatandaşı Bidzina İvanişvili’nin Gürcistan vatandaşlığına kabul edilmemesi üzerine önerilen değişiklik taslağına göre, Gürcistan’da en az on yıl yaşamış olan Gürcistan doğumlu bir AB vatandaşı, parlamento seçimlerinin yanı sıra 2013 sonundaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de seçilme ve oy kullanma hakkına sahip olacak. Değişiklik taslağında “Gürcistan’da doğan, 10 yıldır Gürcistan’da yaşayan, son üç yıldır sürekli olarak Gürcistan’da ikamet eden ve AB üyesi bir ülkenin vatandaşlığına sahip olan kişiler, diğer Gürcistan vatandaşları ile birlikte seçme ve seçilme haklarını kullanabilirler” yer alıyor. Ayrıca bu kuralın 1 Ocak 2015 tarihinden önce yürürlüğe gireceği de belirtilmiştir. Birlikte yürürlüğe giren bir başka değişiklik ile milletvekili seçilme yaşı 25’ten 21’e indirilmiştir.⁴³¹

4.3.1. 1 Ekim 2012 Parlamento Seçimleri

Parlamento seçimlerinden önce muhalif siyasetçi Bidzina İvanişvili, Gürcistan’ın siyasi hayatına katıldı. Ancak, Fransız vatandaşı olması nedeniyle İvanişvili’nin Gürcistan’da şahsen bir siyasi parti kurma ya da başkanlığı yapma hakkı bulunmuyordu. Bu bağlamda resmi olarak bir parti olmayan ancak siyasi faaliyet için bir platform görevi gören Gürcü Rüyası halk hareketi Aralık 2011’de kuruldu. Şubat ayında ise Cumhuriyetçi Parti; Özgür Demokratlar; Ulusal Forum daha sonra ise Sanayiciler Partisi’nin katılımıyla bir koalisyon oluşturuldu. Milyarder Bidzina İvanişvili’nin kişisel serveti yaklaşık 7 milyar dolara tekabül ediyordu. Muhalefet bloğu onun finansmanı olmadan muhalefetin hiçbir şansı olmayacağı konusunda hemfikir idi. Anayasada

⁴²⁹ Venice Commission’s Election Code Recommendations, 16.06.2010, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=22425?id=22425>

⁴³⁰ Draft Election Code Passed with First Reading, 20.12.2011, <https://civil.ge/archives/121646>

⁴³¹ Amendments to Election Code Approved, 28.06.2012, <https://civil.ge/archives/122039>

yapılan düzenleme ile birlikte 1 Ekim 2012 tarihinde yapılacak parlamento seçimlerine Bidzina İvanişvili'nin Gürcü Rüyası Partisi de katılacaktı. İvanişvili, devlet yatırımları ve çiftçi kooperatiflerinin teşvik edilmesi de dahil olmak üzere ülke tarımını canlandırma sözü verdi; geliri asgari geçim düzeyine denk gelenler için %20 gelir vergisini kaldırmayı vaat etti; “yetkililer tarafından sunulan her iki vatandaş için” sigorta yerine “her bir vatandaş” için “temel” sağlık sigortası sözü verdi. Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik entegrasyonunu sürdürmesi gerektiğini de söyleyen Başbakan, Rusya ile ilişkilerin “normalleşmesinin” de önemli olduğunu; Gürcistan'ın uluslararası toplum için “öngörülebilir bir ortak” olması gerektiğini de vurguladı.⁴³²

Nitekim güçlü bir siyasi figürün seçimlere katılması ile seçim kampanyası süreci Gürcistan için renkli geçmiştir. Seçim kampanyası ortamı rekabetçi, kutuplaşmış ve gergindi. Kampanya genel olarak Milli Birlik Partisi'nin iktidarın getirdiği avantajlar ve Gürcü Rüyası koalisyonunun mali imkanları ile şekillenmişti. Diğer muhalif partiler bu ortamda eşit rekabet fırsatı bulamadıkları için şikayet etmişlerdi. Gürcistan'daki siyasi gelenek değişmemiş muhalefet, hükümetin eleştirilmesi üzerine propaganda geliştirmiştir. Buna ek olarak istihdam, tarım, sağlık, eğitim ve bölgesel kalkınma parti programlarında ele alınan başlıca konulardandır. Seçim kampanyası süresince en önemli gelişme 18 Eylül'de ortaya çıkan video görüntüleri olmuştur. Görüntülerde, Tiflis'in banliyösünde bulunan 8 numaralı cezaevinde, mahkumların dövüldüğü ve tecavüze uğradığı sahneler vardı. Mahkumların kötü muamele gördüğüne dair uzun süredir devam eden iddiaları doğrulayan bu videolar, 1 Ekim'de yapılacak parlamento seçimleri öncesinde hararetli bir kampanya dönemine denk gelmişti. Maestro TV kanalı ve Kanal 9 bu videoların yanında cezaevi gardiyanlarının bir mahkuma sopayla tecavüz ettiğini ve mahkumun ağlayarak gardiyanlara bunu durdurmaları için yalvardığını gösteren tarih yer almayan başka görüntüler de yayınladı. Görüntülerin ardından 18 Eylül günü geç saatlerde Tiflis şehir merkezinde spontane bir protesto gösterisi düzenlendi.⁴³³ Protesto gösterilerinde Gürcistan'ın önde gelen STK'ları aktivist örgütleri olayların etkin soruşturulmasını ve siyasi sorumluların ise hesap vermesini talep ettiler. Gürcü Rüyası muhalefet koalisyonunun lideri Bidzina İvanişvili, “Saakaşvili'nin suç rejiminin günlerinin sayılı olduğunu” söyledi ve yetkililere 1 Ekim parlamento seçimlerini iptal etme bahanesi vermemek için protestoculara itidal çağrısında bulundu.⁴³⁴

Seçim kampanyası boyunca medyanın rolü önem arz etmektedir. Rustavi 2 ve Imedi TV iktidar yanlısı ülke çapında yayın yapabilen kanallar olmakla birlikte iktidar yanlısı tutumları ortadadır. Maestro, Kavkasia ve TV 9 kanalları ise sadece Tiflis uydu ağlarından yayın yapıyor ve daha çok muhalif kanallardır. AGİT / DKİHB Seçim Gözlem Misyonu medya konusunda sunduğu raporda kanalların tartışma programlarına ve siyasi açık oturumlara sık sık yer verdiğini

⁴³² **Ivanishvili's Political Party Launched**, 21.04.2012, <https://civil.ge/archives/186312>

⁴³³ **Videos of Inmates Abuse, Rape Emerge**, 19.09.2012, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=25220?id=25220>

⁴³⁴ **Ivanishvili Calls for Calm Amid Prison Scandal**, 22.09.2012, <https://civil.ge/archives/122246>

ve medyanın adayların görüşlerini sunabilecekleri ortam sağladığını belirtmiştir. Rustavi 2, Imedi TV ve Acara TV yayınlarında hükümetin faaliyetlerine yer verilmiş, Milli Birlik Partisi yetkilileri kampanya yüzü olarak bu kanallarda yer almıştı. Diğer siyasi partiler ulusal kanallarda yer alamadıklarını Seçim Gözlem Misyonu'na bildirmişlerdir.⁴³⁵ Seçim kampanyası süresince iktidar partisi haksız rekabet yoluyla, kamuoyunu kendi lehine yönlendirmesine yönelik eleştiri aldı. Milli Birlik Partisi, 31 Temmuz'da Bidzina İvanişvili liderliğindeki Gürcü Rüyası muhalefet koalisyonunun, siyasi partiler davranış kurallarına katılma konusundaki isteksizliğini hedef alan bir televizyon reklamı yayınladı. Televizyonda yayınlanan 39 saniyelik kamu spotunda, "Oy satın almayı ve idari kaynakların kullanılmasını reddediyoruz; seçimle ilgili şiddeti reddediyoruz. Sadece bir parti -Gürcü Rüyası -bu kurala katılmayı reddediyor. Neden? Ne planlıyorlar?" deniliyordu. Ancak siyasi partiler davranış kuralları için hazırlanan bildiride kamu spotunda belirtilen noktalar dışında "Merkez Seçim Komisyonu tarafından özetlenen ve güvenilir itibara sahip gözlemci kuruluşlar tarafından meşru kabul edilen seçim sonuçlarını tanımayı" taahhüt etmek yer alıyordu. İvanişvili ise "seçim sonuçlarıyla ilgili tüm ihtilaflı konuların yalnızca barışçıl ve anayasal yollarla" çözülmesi taahhüdünde bulunulmasını kabul edebileceklerini belirtti.⁴³⁶

Temmuz ayında yayın içeriği sağlayıcısı Global TV davası, Gürcistan gündeminde önemli yer tuttu. Gürcistan Rüyası muhalefet koalisyonu lideri Bidzina İvanişvili'nin milyonlarca dolar para cezasıyla karşı karşıya kaldığı ve kablo operatörü ve uydu TV sağlayıcısı Global TV'nin de dahil olduğu dava, 21 Haziran'da başsavcılığın olası seçmen rüşvetine ilişkin cezai soruşturma başlattığını duyurmasıyla başladı. Savcılık devam eden soruşturma kapsamında mahkemeden, İvanişvili'nin kardeşi Alexander'ın ortağı olduğu Global TV markasıyla tanınan Global Contact Consulting'e ait çanak antenlere el konulmasını talep ettiğini açıkladı. Devlet Denetleme Kurumu, Global TV'nin İvanişvili'den aldığı kredi ile çanak anten temin ettiğini ve "ücretsiz" dağıtmasının parti finansman kurallarının ihlali anlamına geldiğine hükmetmişti. Mahkemenin Global TV'ye ait çanak anten ve uydu alıcılarına el konulmasına ilişkin kararında, başsavcılığın talebinin, şirketin bu mülkünün "suç işlemek, özellikle de seçmenlere rüşvet vermek için" kullanıldığına dair "geçerli bir varsayım" olduğu için kabul edildiği de bildirilmiştir. Mahkemenin kararında, "Bu nedenlerle bu mülke el konulması gerektiği" belirtilmiştir.⁴³⁷

Nitekim siyasi gündemin bu kadar renkli olduğu Gürcistan'da 1 Ekim 2012 tarihinde parlamento seçimleri yapılmıştır. 2012 parlamento seçimleri, Gürcistan'ın 1991'deki bağımsızlığından bu yana ilk barışçıl hükümet değişikliğiyle sonuçlandı. Bidzina İvanişvili liderliğindeki Gürcü Rüyası bloğu 85 vekillik kazanırken, Cumhurbaşkanı Mikheil Saakaşvili

⁴³⁵ OSCE/ ODIHR International Election Observation, **Georgia-Parliamentary Elections, 1 October 2012, Statement of Preliminary Findings and Conclusions**, p.9.

⁴³⁶ **Ruling Party Attacks Georgian Dream Over Code of Conduct in TV Ad**, 01.08.2012, <https://civil.ge/archives/122128>

⁴³⁷ **Global TV's Satellite Dish Antennas Seized**, 21.06.2012, <https://civil.ge/archives/186386>

liderliğindeki Milli Birlik Partisi 65 vekillik kazandı.⁴³⁸ Saakaşvili'nin seçim sonuçlarıyla iktidardaki gücünü kaybetmesi, 2013 Başkanlık seçimlerinden önce Gürcistan siyasetinin gergin bir ortama girmesine neden olmuştur. 2012 seçimlerinden sonra Milli birlik Partisi üyelerinin tutuklanmaları, yargılanmaları ve sorgulanmaları siyasi ortamı olumsuz etkilemiştir. Milli Birlik Partisi üyeleri bu tür eylemleri siyasi zulüm olarak nitelendirirken, Gürcü Rüyası koalisyonu bunu, Milli Birlik Partisi yetkililerinin önceki hükümette işledikleri iddia edilen suçlar için “adaletin yeniden tesis edilmesi” yönündeki kamu talebinin karşılanması olarak gerekçelendirdi.

4.3.2. 27 Ekim 2013 Başkanlık Seçimleri

Parlamento seçimlerinden sonra Gürcistan'daki siyasi ortam iktidardaki Gürcü Rüyası koalisyonu ve parlamentodaki çoğunluğunu kaybeden Milli Birlik Partisi arasında kutuplaşmıştı. İvanişvili'nin “adaletin yeniden tesis edilmesi” yönündeki tutumuyla beraber birçok üst düzey parti yetkilisi hakkında soruşturma başladı. Bu bağlamda öncelikle İçişleri Bakanlığı'na bağlı birimlerde soruşturma başlatıldı. İçişleri eski Bakan Yardımcısı mevcut Tiflis Belediye Başkan Yardımcısı Shota Kizanişvili, 15 Kasım 2012'de sorguya alındı. Soruşturma kapsamında İçişleri Bakanlığı Anayasal Güvenlik Dairesi'nden üst düzey bir diğer yetkili Vazha Leluaşvili'de sorgulanmış; “Resmi yetkileri aşma” iddiasıyla soruşturulan yetkililer tutuklanmıştı. Milli Birlik Partisi başlatılan soruşturmaları “siyasi zulüm kampanyası” olarak nitelendirdi.⁴³⁹

Bununla birlikte önemli davalardan bir diğeri de eski hükümet yetkililerinin yolsuzluk iddialarıyla tutuklanması olmuştur. Yolsuzlukla mücadele için başlatılan devlet inşa sürecinde üst düzey yetkililerin yolsuzluk iddialarıyla karşı karşıya gelmesi Saakaşvili yönetiminin başarısızlığının göstergesi olarak yorumlanmıştır. Keza iktidara geldiğinde Şevardnadze hükümeti döneminde yapılan yolsuzlukları ifşa eden ve tespit edilen tutarlara devlet adına el koyan Saakaşvili hükümeti, rüşveti kamu düzeyinde kaldırmayı başarmış ancak üst düzeyde yolsuzluk faaliyetleri devam etmektedir. Enerji ve Maliye Eski Bakanı Alexander Ketaguri, 2009 yılında hükümet üyesi olan, mevcut Rustavi 2 TV'nin Genel Müdürü Nika Gvaramia haklarında yolsuzluk suçlaması ile tutuklandılar. İddialara göre Tiflis'in enerji dağıtımını yapan Telasi şirketi, Ketaguri'ye 1 milyon ABD doları ödeme karşılığında vergi yükünü azaltmıştır. Milli Birlik Partisi milletvekilleri Gvaramia'nın tutuklanmasını bağımsız televizyona yönelik bir baskı olarak nitelendirerek kınamış, Cumhurbaşkanı Saakaşvili de Gvaramia'nın “derhal serbest bırakılmasını” talep etmişti.⁴⁴⁰

⁴³⁸ CEC, Report On The Elections Of The Parliament Of Georgia 2012.

⁴³⁹ Ex-Deputy Interior Minister and Now Tbilisi Vice-Mayor Arrested, 15.11.2012, <https://civil.ge/archives/122404>

⁴⁴⁰ Ex-Energy Minister, Rustavi 2 TV Head Arrested, 19.12.2012, <https://civil.ge/archives/122478>

Adalet eski Bakanı Zurab Adeişvili ile ilgili ise iki ayrı suç dosyası bulunuyordu. 18 Eylül’de basına sızan hapishane görüntüleri için yargılanmakta olan Adeişvili, Parlamento seçimlerinden sonra ülkeyi terk ettiği için suçlamalar gıyabında gerçekleşti.⁴⁴¹ Bununla birlikte Adeişvili ve aralarında Gelir İdaresi Eski Başkanı Jaba Ebanoidze’nin de bulunduğu beş eski yetkili, İçişleri Bakanlığı’nın, Cartu Bank’ı iflasa zorlamak için yetkilerini kullanmakla suçlanmaktaydı. Eski Bakanlar, şu anda Gürcistan Başbakanı olan İvanişvili tarafından 15 yıl önce kurulan “Cartu Bank’a Karşı Komplo” nedeniyle sorgulandılar. İvanişvili, muhalefet cephesinde siyasi faaliyetlere başladıktan sonra Gürcistan’daki yatırımları ile ilgili “Gürcistan devletinin tüm kolları tarafından koordine edilen bariz bir siyasi saldırının hedefi haline geldiğini” söyleyerek Gürcistan hükümeti aleyhine Dünya Bankası mahkemesinde uluslararası tahkim başlatmıştı.⁴⁴² Milli Birlik Partisi Genel Sekreteri Vano Merabişvili’nin 21 Mayıs’ta tutuklanması olayları daha da tırmandırmıştır. 2012 Parlamento seçimi kampanyası sırasında Milli Birlik Partisi aktivistlerine 5,2 milyon GEL kamu fonunun usulsüz harcandığı iddiasıyla tutuklandı. Ayrıca savcılık Merabişvili’nin İçişleri Bakanı olarak görev yaptığı 2009 yılında “özel mülkün kötüye kullanılması” ve 158,000 GEL’in zimmete geçirilmesi iddialarını içeren ayrı bir dava ile ilgili da suçlandığını belirtti.⁴⁴³

İvanişvili hükümetinin eski yetkililere yönelik başlattığı siyasi sorgulama belediye tabanına da yansımıştı. Bu bağlamda en çarpıcı örnek Zestaponi Belediye Başkanı’dır. İmereti’ye bağlı Zestaponi bölgesinin Milli Birlik Partisi çoğunluk milletvekili olan Kakha Getsadze, 2012 Parlamento seçimlerinden sonra Zestaponi Gamgebeli (Belediye Başkanı) olarak seçildi. Seçimin yapıldığı oturum sırasında Parlamento’da Milli Birlik Partisi milletvekilleri ve Gürcü Rüyası milletvekilleri arasında Belediye Başkanlığı ile ilgili tartışma çıkmış ve ortam gerilmiştir. Sonrasında Savcılık, Getsadze’yi Mayıs 2011 yılında henüz milletvekiliyken yaralamaya sebebiyet vermekten suçlamış ve tutuklamıştı. Milli Birlik Partisi, Getsadze’nin tutuklanmasını yeni hükümetin “devam eden siyasi intikamının” bir parçası olarak kınarken vaka, “Gürcistan Rüyası tarafından kontrol edilmeyen yerel özyönetim organlarına karşı büyük bir saldırı başlatıldığının açık bir işareti” olarak yorumlandı.⁴⁴⁴ Mali Suçlarla Mücadele Birimi Mtskheta-Mtianeti Bölgesi Valisi Cesar Çoçeli, yasadışı girişimcilik ve kara para aklama suçuyla tutuklandığını bildirdi. Çoçeli, 200.000 GEL kefaretle serbest bırakılırken, Mali Suçlarla Mücadele Birimi, Çoçeli’nin vali olarak görev yaptığı sırada, çeşitli projelerde devlet yüklenicisi olan bir inşaat ve enerji şirketi New Energy’nin işlerine “yasadışı bir şekilde dahil olduğunu” iddia etmektedir.⁴⁴⁵ Bunlara ek olarak

⁴⁴¹ **Charges Filed Against Ex-Justice Minister Adeishvili**, 30.12.2012, <https://civil.ge/archives/122506>

⁴⁴² **Ex-Justice Minister and Five Others Charged over ‘Plot Against Cartu Bank’**, 20.01.2013, <https://civil.ge/archives/186618>

⁴⁴³ **Ex-PM Merabishvili, Ex-Healthcare Minister Tshiaberashvili Arrested**, 21.05.2013, <https://civil.ge/archives/122876>

⁴⁴⁴ **Head of Zestaponi Municipality Arrested**, 29.11.2012, <https://civil.ge/archives/122431>

⁴⁴⁵ **Ex-Governor of Mtskheta-Mtianeti Region Arrested**, 25.01.2013, <https://civil.ge/archives/122556>; **Ex-Governor Released on GEL 200,000 Bail**, 27.01.2013, <https://civil.ge/archives/107695>

Tiflis Belediye Başkanı Gigi Ugulava hakkında da Mali Suçlarla Mücadele Birimi “büyük miktarda” devlet fonunu yanlış harcama ve “büyük miktarda yasadışı gelirin yasallaştırılması” nedeniyle soruşturma başlattı.⁴⁴⁶ İvanişvili iktidarı ile başlayan siyasi baskı kampanyası, Gürcistan iç siyasetini daha sancılı bir sürece soktu. 2012 parlamento seçimlerinin ardından partinin yerel yönetimlerdeki temsilinde birçok değişiklik oldu. Milli Birlik Partisi daha önce 69 yerel yönetim biriminin tamamını kontrol ederken, 3 Ağustos 2013 itibarıyla 55 gamgebeli ve 31 sakrebulo başkanı istifa etti ya da görevden alma yoluyla değiştirildi. Siyasi baskıya dayanamayan birçok Milli Birlik Partisi sakrebulo üyesi Gürcü Rüyası’na katıldı ya da kendilerini bağımsız ilan etti.

Gürcistan’daki siyasi atmosfer bu kadar çelişkili ve iki kutup arasında keskinleşmişken, Saakaşvili Başkanlık seçimlerinin 27 Ekim 2013 tarihinde yapılacağını, 1 Temmuz’da ilan etti.⁴⁴⁷ Merkez Seçim Kurulu 54 aday içerisinde 23 adayın Başkanlık Seçimlerinde yarışacağını duyurdu. En bilinen adaylar; iktidardaki Gürcü Rüyası koalisyonundan Giorgi Margvelaşvili; Milli Birlik Partisinden milletvekili Davit Bakradze; eski parlamento başkanı ve Demokratik Hareket Partisi lideri Nino Burjanadze; İşçi Partisi lideri Shalva Natelaşvili; Hristiyan-Demokrat Hareketi lideri Giorgi Targamadze; milletvekili Koba Davitaşvili; Milli Seçim Kurulu eski başkanı Zurab Kharatişvili; Gelenekçiler partisi lideri Akaki Asatiani; eski bir İşçi Partisi üyesi olan Nestan Kirtadze yer almaktadır.⁴⁴⁸ Nitekim kampanya ortamına Gürcü Rüyası ile Milli Birlik Partisi liderleri arasındaki gerginlik hakim oldu. Milli Birlik Partisi’nin Genel Sekreteri dahil olmak üzere çok sayıda yetkilinin tutuklanması ve yargılama öncesi gözaltı sürelerinin uzatılması ile siyasi gerginlik daha da arttı. İvanişvili, yaptığı açıklamalarla sık sık ülkenin karşı karşıya olduğu pek çok zorluğun üstesinden gelebilmek için yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde “ikna edici” bir zafere ihtiyaç olduğunu vurguladı. Gürcü Rüyası’nın zaferinin yıldönümünün kutlamalarında İvanişvili, “Önümüzde yapılacak çok iş var ve yeniden inşa edilecek çok şey var ve hiçbir şüpheye yer bırakmamak ve soru işaretlerine neden olmamak için ikna edici bir şekilde kazanmalıyız” dedi. Gürcü Rüyası Cumhurbaşkanı adayı Margvelaşvili ise “Yakaladığımız ivmeyi daha da inandırıcı kılmak için bu zaferin çok inandırıcı olması gerekiyor.” diye belirtti.⁴⁴⁹ Bununla birlikte Gürcü Rüyası Koalisyonu Ağustos 2008 Savaşı’nın sorumlularının hesap vermesine yönelik kampanya yürüttüler. Başbakan İvanişvili, Ağustos 2008’deki savaşın koşullarının hala “sisle örtülü” olduğunu ve araştırılması gerektiğini, bunun aynı zamanda Gürcistan’ın Uluslararası Ceza Mahkemesi önündeki “yükümlülüğü” olduğunu söyledi. İvanişvili, 2008 savaşına giden süreçte Güney Osetya çatışma bölgesinde yaşanan gerginlik ve çatışmaların Gürcü birliklerinin geniş çaplı müdahalesini gerektirecek kadar ciddi olmadığını söyledi. Daha sonra aynı basın toplantısında, Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kurulduğu Roma Statüsü’ne taraf bir devlet olarak savaşın

⁴⁴⁶ Tbilisi Mayor Ugulava Faces Criminal Charges, 22.02.2013, <https://civil.ge/archives/122630>

⁴⁴⁷ Presidential Elections Set for October 27, 01.07.2013, <https://civil.ge/archives/122985>

⁴⁴⁸ CEC Registers 23 Candidates for Presidential Election, 23.09.2013, <https://civil.ge/archives/123185>

⁴⁴⁹ Ivanishvili: ‘We should Win Convincing Election Victory’, 02.10.2013, <https://civil.ge/archives/186801>

soruşturulmasının Gürcistan'ın da yükümlülüğü olduğunu söyledi.⁴⁵⁰ Buna karşılık Bakradze, Milli Birlik Partisi'nin başarılarını ve Avrupa-Atlantik entegrasyonunun devam ettirilmesi gerekliliğini vurgulamış, hatalar yapıldığını kabul etmiş ve daha barışçıl diyalog ve uzlaşma ihtiyacına değinmiştir.⁴⁵¹

AGİT/DKİHB Seçim Gözlem Misyonu final raporunda seçim atmosferinin medya gözlemini değerlendirmiştir. Raporda tüm medya kuruluşlarının siyasi tartışma programlarında ve haber bültenlerinde ücretsiz yayın süreleri aracılığıyla seçmenlere geniş bir yelpazede görüş ve bilgi sağladığını ve adayların programlarını ve görüşlerini özgürce sunmaları için bir platform görevi gördüğünü belirtmiştir. Seçim Gözlem Misyonu, genel olarak Margvelaşvili ve Bakradze'nin faaliyetlerine odaklanmış, her iki tarafın yayınlarının çoğunlukla olumlu ve tarafsız olduğunu söylemiştir.⁴⁵²

Merkez Seçim Kurulu'nun açıkladığı resmi sonuçlara göre Giorgi Margvelaşvili %62,12; Davit Bakradze %21,72; Nino Burjanadze %10,19 oy oranı almıştır.⁴⁵³ Giorgi Margvelaşvili, Gürcistan'ın dördüncü Cumhurbaşkanı olmuştur. Margvelaşvili yönetimi, dengeli siyaset izlemeyi tercih etmiştir. Bununla birlikte NATO ve Avrupa entegrasyonu süreci devam ederken Rusya ile de dengeli ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

⁴⁵⁰ Ivanishvili on August War Probe, 10.04.2013, <https://civil.ge/archives/122756>

⁴⁵¹ Bakradze Becomes UNM Presidential Candidate, 27.07.2013, <https://civil.ge/archives/123053>

⁴⁵² OSCE/ODIHR Election Observation Mission, **Georgia Presidential Election, 27 Oct 2013**, Final Report, p.17.

⁴⁵³ CEC Election Administration of Georgia, **Report On The Elections Of The President Of Georgia 2013**.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden eski Sovyet Bloğu ülkelerinin akıbeti ve varlık mücadeleleri uluslararası gündemde oldukça dikkat çeken bir konu halini almıştır. Yeni düzende uluslararası sistemin iki kutuplu dünya düzenin ardından tek kutuplu mu yoksa çok kutuplu bir düzene mi evrileceğine yönelik beklenti, ABD'nin 2000'li yıllarda Kafkasya'ya yönelik siyasi açılımına şekil verirken, Rusya'nın da Kafkasya'yı 'arka bahçesi olarak' gördüğü yeni bir stratejiyi hayata geçirmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Güney Kafkasya ülkeleri iki gücün de çıkar çatışmasına sahne olmuştur. Azerbaycan'ın zengin yeraltı kaynaklarına sahip olması Gürcistan'ın jeostratejik önemini artırmıştır. Kafkasya'nın Karadeniz'e açılan kapısı konumunda olan Gürcistan, Rusya'nın enerji hattına alternatif bir güzergah oluşturabilecek stratejik konumda yer almaktadır. Bu bağlamda Gürcistan'ın bölgede geliştirilen projelerde aktif rol alması gelişip kalkınması için hayati önem taşımaktadır. Bu sebeple bağımsızlığın ilk döneminde demokratik geçiş sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanması ve bir an önce demokratik konsolidasyonun sağlanması gerekmektedir. Ancak eski Sovyet Bloğu ülkelerinin hemen hepsinin bağımsızlık sonrası karşılaştığı sorunlar temelde aynı olmuştur. Bununla birlikte bağımsızlığın ilk yıllarında Gürcistan'da yaşanan etnik kökenli ayrılıkçı hareketler birçok alanda Gürcistan'ın gelişmesini engellemiştir. Çünkü diğer devletlerden ayrı olarak Gürcistan'da toprak bütünlüğünün bozulmasına sebep olan bir çatışma ortamının hakim olması demokratik geçiş sürecini kesintiye uğratmış, ulus-devlet inşa sürecini geciktirmiş, serbest piyasa ekonomisine geçişin başarısız olmasına sebep olmuştur. 2003 yılında yaşanan Gül Devrimi ile birlikte Gürcistan içinde bulunduğu ağır siyasal ve sosyal koşullardan yavaş yavaş çıkmış ve ekonomik kalkınma zamanla gerçekleşmiştir.

Çalışmada genel olarak bağımsızlığından 2013 yılına kadar Gürcistan'da yaşanan siyasi hareketliliğin ülkenin demokratikleşme sürecine etkisi incelenmiş totaliter rejimin ardından bu rejimin çökmesi ve bağımsızlığın ilk yıllarındaki sorunlu geçiş sürecine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır. Özellikle devlet inşası, serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci, Batı standartlarında demokratikleşme ancak 2003 Gül Devrimi'nden sonra mümkün olmuştur. Nitekim Gürcistan'da yaşanan gelişmeler iç ve dış faktörler bağlamında değerlendirildiğinde dönem dönem ülkedeki rejim 'hibrid rejim' bulgularını ortaya koymuştur. Sovyet sonrası 'geçiş süreci' ve 2003 yılına kadar ülkede hakim olan yarı otoriter rejim incelenmiş ve 'Gül Devrimi' sonrasında 'rekabetçi otoriter rejimin' hakim olduğu görülmüştür. 1991-2013 yılları arası dönemi kapsayan bu araştırmada seçimler, sivil toplum, medya, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk gibi iç faktörler ve Batı'nın demokrasi teşvik politikaları kapsamında demokratikleşmeye olan desteği, Rusya'nın demokrasi karşısında 'engelleme' gibi dış faktörlerin Gürcistan'da demokratikleşme eğilimlerine

etkisini incelenmiştir. Seçimlerin dürüstlüğü, sivil özgürlüklerin durumu, bağımsız medyanın varlığı ve siyasi muhalefetin durumu özelinde bakıldığında incelenen dönemde Gürcistan'ın siyasi sisteminin bazı hibrid rejim özellikleri taşıdığını ifade edilebilir. Özellikle medya özgürlüğüne yönelik baskının fazla olması hibrid rejim bulgularını desteklemektedir.

Bağımsızlığın ilk yılları değerlendirildiğinde Gürcistan'ın kurumsal olarak gelişemediği ve bundan dolayı da karar alma organlarının işlevsel olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum devlet başkanına tek başına karar alma yetkisi tanımaktaydı. Ancak tek başına kurumsal yetersizlik karar alma mekanizmasının tek başına neden devlet başkanında yoğunlaştığını açıklamaya yetmemektedir. Öncelikle 2013 yılında Anayasada yapılan düzenlemeye kadar Anayasanın devlet başkanına geniş yetkiler tanıdığını ifade edilebilir. Ayrıca toplumun eski Sovyet düzeninden alışmış olduğu otoriteye saygı, kamuoyunda sosyal ve politik organizasyon eksikliği, Gürcü devlet liderlerine kamuoyundan ve parlamentodan bağımsız olarak bir özerklik verdiği belirtilebilir. Bu bakımdan toplumların iktidar yapısı ve toplumdaki güç ilişkisini anlayıp açıklamayı hedefleyen elit teori ile Gürcistan'daki lider olgusu ve demokratikleşme sürecine etkisini incelenmiş, iç politikada lider etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

Mikhaıl Saakaşvili'nin Ocak 2004'te göreve gelmesiyle birlikte Gürcistan'ın yeni liderinin vizyonu hem ülke içinde hem de uluslararası toplumda farklı perspektiflerden değerlendirilmiş ve tenkit edilmiştir. Cumhurbaşkanı bir kesim tarafından cesur, reformcu ve gerçek bir demokrat olarak algılanmış, Batı tarzı demokratik değerleri savunduğu ve gerçekleştirmeye çalıştığı yönünde desteklenmiştir. Ancak diğer kısım Batı'dan ekonomik destek sağlamak amacıyla demokrasiye hizmet ediyor imajı çizen Stalinist bir otokrat olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte göz ardı edilmemesi gereken ve fikir birliğine varılan önemli bir nokta Saakaşvili hükümetinin ülkenin birliği için büyük başarılarla imza attığı ve bunu dönem dönem demokrasi pahasına gerçekleştirdiğidir. Gürcistan'daki başarı algısı “modernleşme” unsurlarıyla gerçekleştiğinden Gül Devrimi'nin demokratik konsolidasyon sürecinde başarılı olup olmadığı tartışma konusudur. Bununla birlikte çalışmada Saakaşvili'nin liderliğinin demokratikleşme sürecindeki rolünün etkili olduğu ancak tutarlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Öncelikle Gül Devrimi'nden önce Gürcistan'da bir devlet yapısına baktığımızda devletin yerine getirmesi gereken temel görev ve hizmetler ya hiç yoktu ya da işlemez durumda olduğundan başarısız bir devlet olarak nitelendirilebilir. Devlet kurumlarında hakim olan rüşvet ve yolsuzluk artık Gürcü kültürüne özgü bir iş yaptırma yolu gibi kabul görülüyor iken kamu altyapısı yetersizdi ve devlet vergi dahi toplayamıyordu. Bunun yanında Tiflis'in yakın çevresi dışında elektrik kaynağı, ulaşım ya da altyapı hizmeti sağlanamıyordu. Bu açıdan bakıldığında Saakaşvili yönetimi tarafından devletin toprakları ve sınırları üzerindeki kontrolünün yeniden tesis edilmesi, yolsuzlukla mücadele, seçimler, siyasi meşruiyet, kamu yönetiminin verimliliği ve etkinliği ile vergi ve harçların toplanması konularında ilerleme kaydedildiği görülmüştür. Milli Birlik Partisi'nin hemen hemen dokuz yıllık iktidarı boyunca tüm bunlar neredeyse mucizevi bir şekilde değişim göstermiştir. Gürcistan, (Abhazya ve

Güney Osetya hariç) tüm ülke toprakları üzerinde kontrol uygulayabilen yetkin ve yolsuzluğa bulaşmamış bir kamu yönetimine sahipti; yolsuzluk temelde ortadan kaldırılmış; elektrik kesintileri neredeyse hiç hatırlanmıyordu; güvenlik teşkilatı yenilenmiş, sokaklar güvenli hale gelmişti. Dünya Bankası, Gürcistan'ı dünyanın en liberal ekonomileri arasında gösteriyor iken Economist Dergisi Gürcistan'ın "zihinsel devriminden" söz ederek, batı eğitimi ve deneyimi olan genç reformcuların insanların devlete ve topluma yönelik tutumlarını değiştirmeyi başardığını ve Gürcistan'ın bölgedeki diğer ülkelerden çok daha az Sovyet sonrası hissetmesini sağladığını belirtmiştir.

Nitekim Acara Özerk Cumhuriyeti'nin merkezi hükümete olan bağlılığın artırılması beraberinde Saakaşvili yönetiminin Abhazya ve Güney Osetya yönetimlerine karşı kararlı ve sert bir siyaset izlemesine, neredeyse 'donmuş çatışma' ortamını tetikleyerek bir savaş yaşanmasına neden olmuştur. Dönem dönem Saakaşvili'nin, Gamsakhurdiya'yı anımsatan aşırı milliyetçi tutumu ve söylemleri bu sürece etki etmişken, kaçakçılıkla mücadele doğrultusunda ayrılıkçı bölgelerdeki askeri operasyonlar taraflar ile olan ilişkileri çıkmaza sokmuştur. Çalışmadan elde edilen bir sonuca göre Saakaşvili, çatışmalara arabuluculuk yapabilen, tutarlı siyasi kurumlara sahip bir devlet başkanı olmak yerine, başkanlık yetkilerini güçlendirmeye ve oldukça kırılgan bir halk desteğine dayanan karizmatik yönetimine güvenmeye odaklanmıştı. Demokratikleşme sürecinin hızlandırılması ile toprak bütünlüğünün bir an önce sağlanmasını hedefleyen yeni iktidar bu bağlamda aceleci davranmıştır. Demokratik konsolidasyon kendi içinde zamana ihtiyaç duymaktadır. Öncelikle devlet ve ulus inşa sürecinin tamamlanması gerekmektedir. Gürcistan ancak kendi içinde bir demokrasi olduğunda tam anlamıyla konsolide olmuş bir demokrasi olacaktır, uluslararası destek ile yürütülen reform çalışmalarının kamuoyu tarafından benimsenip, kabul görmesi belirli bir zamandan sonra mümkündür. Nitekim, Saakaşvili hükümeti bu konuyu zamana bırakmak yerine kendi yöntemleri ile müdahale etmiştir. Saakaşvili, Gürcistan'ı daha istikrarlı daha demokratik, daha refah düzey yüksek bir ülkeye çevirerek ayrılıkçı bölgeler için cazip hale getirmeyi hedeflemişti. Ancak temelde yürütmenin gücü, merkezi hükümetin agresif söylemleri ile birleşince ayrılıkçı bölgelerle ilişkiler daha da kötüleşmiştir.

Çalışmada bu dönem aralığında Gürcü lideri Saakaşvili'nin otokratik eğilimleri olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonucun çıkarılabilmesi için gerekçelere bakıldığında Saakaşvili'nin anayasayı değiştirerek gücü cumhurbaşkanlığı kurumunda toplayarak ve önemli kararları mutlak kabinesinden oluşan dar bir çevre içinde alarak göreve başladığı görülmektedir. Daha sonra Milli Birlik Partisi'nin parlamentodaki güçlü çoğunluğunu anayasayı çok kolay ve sık bir şekilde değiştirmek için kullanmıştır. Bununla birlikte, hem yürütme hem de yasama organlarını kontrol eden Saakaşvili yönetimi, iddialı bir reform gündeminin uygulanması açısından güçlü bir konuma sahipti. Nitekim devletin halihazırda var olan yapısal sorunlarına yenilerini ekleyen gerilemeler yaşanmıştır. Saakaşvili yönetiminin özellikle siyasi açıdan hassas davalarda adaleti seçici bir şekilde uygulama ve mahkemeler üzerinde baskı kurma eğilimi vardı. İktidar partisi devlet bürokrasisini siyasi bir kaynak olarak kullanmaktan kaçınmadığı görülmektedir. Yeni iktidarın sert

yolsuzluk karşıtı yaklaşımının bir sonucu olarak, sivil özgürlükler ve yargının bağımsızlığı olumsuz etkilenmiştir. 2004 yılında yapılan bir değişiklik ile savunma pazarlığı yöntemi Gürcistan adalet sisteminin bir parçası olmuş ve giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Şevardnadze döneminden yetkili kişilere yönelik yolsuzluk iddiaları ile ilgili açılan davalarda, savunma pazarlığı yöntemi sıklıkla kullanılmış, bu yöntem ile hükümetin bütçesine yüklü miktarda meblağlar girmiştir. Avrupa Konseyi'nden yargı sürecinin işleyişine yönelik gelen eleştirilere hükümet, uzlaşma pazarlığının davaların çözümünde etkinliği artırdığını, ceza adaleti işlemleriyle ilgili masraflardan tasarruf sağladığını ve potansiyel olarak cezaevlerinin daha fazla kalabalıklaşmasını önlediğini belirterek cevap vermiştir. Ancak temelde itiraz pazarlığı sistemi savcılık makamının rolünü artırmakta ve mahkemelerin rolünü azaltmakta, adalet sisteminin başarısızlıkları için bir koltuk değneği görevi görmektedir.

Demokratikleşme sürecinin başarılı olabilmesi için siyasi ortamda muhalefetin varlığı önem taşımaktadır. Saakaşvili iktidarı türlü hamleleri ile muhalefete baskı uygulamıştır. Muhalefetin anayasa değişikliğine yönelik taleplerinin görmezden gelinmesi sonucu olaylar hızla tırmanmış 7 Kasım 2007 tarihinde olağanüstü hal ilan edilmiştir. Saakaşvili'nin bu kararı uluslararası toplum tarafından kınanmış, Gürcistan'ın demokratikleşme süreci ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Venedik Komisyonu'nun da reformlara yönelik taleplerini dikkate almayan Saakaşvili yeni seçim yasası kanunu ile demokrasi yolundan sapma eğilimi göstermiştir. Sivil toplum örgütleri ve muhalefetin protesto gösterilerine karşı orantısız güç kullanımı demokratik olmayan diğer bir eylemdir. Basına yayın yasağı koyulması, bantların daraltılması medya özgürlüğü ile çelişmektedir. Nitekim 7 Kasım ve sonrasında yaşanan siyasi gerginlik sürecinde muhalefetin seçimlerde hükümete meydan okumak için gerçekten adil bir şansa sahip olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Keza muhalefet ve sivil toplumun finans kaynakları iktidar partisine göre daha sınırlı olmakla birlikte iş çevresinin Saakaşvili'ye olan desteği ortadadır. Bununla birlikte her ne kadar muhalefeti destekleyen basın yayın kuruluşları olsa da ülke geneline yayın yapan Rustavi 2 ve Imedi TV hükümet yanlısı haberleri ile gündemi sıcak tutuyordu. Saakaşvili'nin baştaki demokratikleşme söylemlerine rağmen, giderek otoriterleşmesi içeride ona olan desteğin azalmasına neden olsa da, 2012 yılında ülkede yapılan seçimlere kadar gücünü korumayı başarmıştır. 2008 Parlamento ve Başkanlık seçimleri sonrasında Saakaşvili'nin demokratikleşme söylemleri yeniden gündeme gelmiş ve otoriter tavrından az da olsa taviz verdiği görülmüştür. Her ne kadar siyasi rekabet ortamı olsa da bu eşit şartlarda ve yeterli değildir. Bu bağlamda ülke demokrasi ile otokrasi arasındaki gri bölgede yer alan “rekabetçi otoriter rejim” olarak sınıflandırılmaktadır.

Gürcistan'da Gül Devrimi ile başlayan reformlar, Gürcistan'ın Avrupa kimliği ve buna bağlı şekillenen Avrupa entegrasyon yönelimiyle yakından bağlantılıdır. Saakaşvili yönetimi ile birlikte ulus-devlet inşa sürecinde kimlik meselesi toplumu yönlendirmek için önemli bir unsur olmuştur. Saakaşvili, söylemleri ile birlikte sık sık Gürcü yurdunun Avrupa'nın bir uzantısı olduğunu vurgulamış, Gürcülerin Avrupa'dan bağımsız düşünülmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu

yönlendirme ile birlikte Gürcüler kendilerini Avrupa'nın bir parçası olarak görmüş ve Batılı değerlerin kültürlerinin bir parçası olduğuna yönelik düşünceleri savunmuşlardır. Hükümetin AB'ne ve NATO'ya üyelik arzusu toplum tarafından da desteklenmiştir. Saakaşvili hükümeti için Avrupa entegrasyonu arzusu çeşitli politikalarını yönlendiren bir ışık olmuştur. Uluslararası aktörler Şevardnadze hükümetinin son dönemlerinde demokratikleşme sürecinden memnun olmadıkları için yardım programlarını askıya almıştı. Saakaşvili'nin hızlı ve kararlı bir şekilde Avrupa entegrasyonu sürecini başlatması ile uluslararası aktörler tekrar yardım programlarını başlatmıştı. Saakaşvili kısa sürede uluslararası toplumu kendisine 850 milyon avroluk bir güven sıçraması yapmaya ikna etmeyi başarmıştır. 2005-2007 döneminde Gürcistan, Dünya Bankası tarafından dünyanın 1 numaralı reformcu ülkesi olarak kabul edilmiştir. Temel reformları hızla gerçekleştirme konusunda Saakaşvili'nin sabırsız arzusunun demokratik dengesizliklere katkıda bulunduğu zamanla ortaya çıkmıştır. Nitekim ayrılıkçı çatışmaların varlığı, sivil özgürlüklerin ve siyasi hakların kısıtlanması, yürütmenin baskın gücü demokrasinin gelişmesine olanak sağlamamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, reformlarının başarısı ve demokrasi açığı aynı madalyonun iki yüzü olarak yorumlanmaktadır.

Çalışma kapsamında Gürcistan'ın demokratikleşme sürecinde karşılaştığı problemlerde özellikle ekonomik kriz ve kamuoyunda devlete dolayısıyla da hükümete olan güvenin sağlanması gerekliliği ön plana çıkmıştır. Bu durum yapılan anket çalışmaları ile de desteklenmektedir. Bu bağlamda güvenin sağlanması için devlet kurumlarında hızla düzenlemelere gidilmiştir. Özellikle bu kurumlarda yaşanan yolsuzluğun ve vergilendirme sisteminde yaşanan karışıklığın giderilmesi amaçlı personel politikasında yapılan değişiklikler etkisini hemen göstermiştir. Bu politikaya ek olarak Acara Özerk Cumhuriyeti'nin merkezi hükümete yeniden vergi göndermeye başlaması ile bütçe dengesi hızlı bir şekilde sağlanmaya başlamıştır. Personel politikasında 3 yıl olarak planlanan çalışma 1 yılda tamamlanmış ve program terk edilmiştir. Ayrıca halkın birebir muhatap olduğu devlet kurumlarında da ıslah çalışmaları yapılmıştır. Gerek nüfus sisteminde yapılan güncellemeler gerek eğitim alanında ki güncellemeler bu gelişmeye örnek niteliğindedir. Bununla birlikte 2006-2007 kışında enerji dağılımında yaşanan problemlerin giderildiği gözlemlenmiştir. Bu gibi iyileştirici süreçler Gürcistan'ın tekrar IMF programına kayıt olmasını sağlamış iken bu süreçte Gürcistan'ın görünen yüzü değişmeye başlamıştır. Dolaylı olarak refah seviyesinin artması sağlanmış, yabancı yatırımcıların ekonomiye kazandırılması amaçlı yapılan değişiklikler ile birlikte serbest piyasa ekonomisinin canlandırılması hedeflenmiştir. Geline nokta yapılan çalışmalar meyvelerini vermiş ve ekonomik göstergeler düzelmiştir. Ancak hükümet kısa vadede ekonomik göstergelerde yaşanan düzelmelerden etkilenerek temel sorun olan toplum refahının sağlanabilmesi için bu politikaları sürdürmek yerine kendi çevresindeki azınlığın daha da zengin olmasını sağlayacak popülist politikalar benimsemiştir. Ancak asıl hedeflenen amaç toplumların ekonomik ve sosyo-kültürel refahının sağlanması olmalı iken popülist politikalar hane halkının refah seviyesine katkı sağlamamaktadır. Bu durum da kısa sürede sağlanmaya başlanan kamuoyu

güveninin tekrar kaybedilmesine neden olmuştur. Bundan dolayı Gürcistan özelinde yaşanan ekonomik krizler döngüsel olarak süreklilik arz etmektedir.

Gürcistan'da demokratik kurumlar yetersiz olduğundan ve anayasa tarafından Başkan'a geniş yetkiler tanındığından siyasi aktörler, iç politikayı etkilediği gibi dış politikayı da etkilemiştir. Saakaşvili'nin iktidara gelmesi ile Rus ekseninden kaymaya başlayan ve yönünü batıya çeviren Gürcistan, NATO üyeliği konusunda kararlı bir duruş sergilemiştir. Ancak Saakaşvili'nin Rusya'yı dengeleme stratejisinden uzaklaşıp açıktan Batı yanlısı tutumu Rusya'yı rahatsız etmiştir. Bununla birlikte Rusya-Gürcistan ilişkisi zaman zaman karşılıklı gerilmiştir. Gürcistan, Rusya'yı ayrılıkçı bölgeleri kışkırtmak ve bu bölgelerle doğrudan maddi ve askeri destek sağlamakla suçlamıştır. Saakaşvili'nin buna yönelik açıklamaları ve NATO üyeliği kapsamında programlar geliştirmesine, Rusya karşı hamle yapmaktan geri kalmamıştır. Rusya'nın sert hamleleri Saakaşvili'nin Rusya konusundaki düşüncelerinde ve tutumunda haksız olmadığını kanıtlamıştır. 'Cezalandırıcı önlem' olarak enerji kaynakları kesilmiş, Gürcü şarapları başta olmak üzere Gürcü ithal malları boykot edilmiş, Gürcü vatandaşlar bazı sebeplerle Rusya'dan sınır dışı edilmişti. Gürcü hava sahasının ihlali ve füze saldırıları ise Rusya'nın askeri gücünü Gürcistan'a hatırlatma ihtiyacından kaynaklandığı yönünde yorumlanmıştır. Bu sebeple Saakaşvili'nin Gürcü halkını Rusya'nın Gürcistan'da huzursuzluk ve istikrarsızlık yaratacağına veya bundan yararlanacağına dair ikna etmek için fazla bir çaba sarf etmesine gerek kalmamıştır.

Bununla birlikte çalışmanın dönemsel kapsamı içerisinde Gürcistan'ın demokratikleşme sürecini kesintiye uğratan bir çatışma süreci mevcuttur. Öncelikle toprak bütünlüğünün sağlanması için demokratik kurumların ve reformların geliştirilmesi çatışma çözümünde tek başına ilerleme kaydetmeye yetmemektedir. Bununla birlikte statü meselesinin ele alınmasından önce karşılıklı güven tesis edilmesi gereken konular vardır. Ancak bu süreçte de Saakaşvili aceleci davranmış, dış aktörleri de konuya dahil ederek sorunu uluslararası arenada çözmek için adım atmıştır. Saakaşvili'nin bir yandan NATO entegrasyonu kapsamında askeri harcamaları artırması bir yandan da sınır güvenliğini sağlamak adına çatışma bölgelerine yakın askerler konuşlandırması ayrılıkçı bölge liderlerinin Saakaşvili'ye güvensizliğine sebep olmuştur. Bunlara ek olarak hem Saakaşvili'nin kendi açıklamaları hem de hükümet yetkililerin açıklamaları daha ziyade Gürcü milliyetçiliğine yönelik algılanmıştı. Bu sebeple görüşmeler sonuçsuz kalmış, çatışma çözüm süreci başarısız olmuştur.

Çalışma kapsamı değerlendirildiğinde 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'nın nedenleri arasında siyasi elitin rolünün önem taşıdığı sonucuna varılmaktadır. Gürcistan'ın hızla silahlanması, askeri harcamalarının özellikle 2008 yılında artması, Saakaşvili'nin sınır kontrolünü sıkı tutarak ayrılıkçı hareketlerin Rusya ile temasını kısıtlamaya çalışması, NATO eğitim programları kapsamında askeri tatbikatların artması gibi faktörler savaş ortamının ön hazırlığı niteliğinde algılanmıştır. Buna ek olarak Saakaşvili'nin toprak bütünlüğünü sağlama konusundaki kararlılığı ve söylemleri

taraf lar arasındaki gerilimi tırmandırmıştır. Bununla birlikte Gürcistan, ABD ve Avrupa ile yakın temasından ve jeostratejik konumundan dolayı, Rusya'nın çatışmalarda aktif bir taraf olmasını beklememiştir. Keza Saakaşvili, Tshinvali'ye girerken çok az seçeneği olduğunu ifade etmiştir. Savaş sonrasında Meclis'de kurulan Geçici Parlamento Komisyon Raporu çalışmanın diğer çalışmalardan olan farkını ortaya çıkarmaktadır. Öncelikle savaş öncesinde iktidar ve muhalefet arasındaki gerginliği yumuşatmak, daha uzlaşmacı bir siyasi ortamın varlığını uluslararası topluma göstermek, savaş sonunda demokratikleşme sürecinin devam etmesine katkı sunmak adına Komisyon'a muhalefetten bir milletvekilinin başkanlık etmesine imkan tanınmıştır. Oturumların genellikle kamuoyuna açık ve şeffaf olması vatandaşların demokrasiye olan inancını artırmıştır. Kasım 2008'de Gürcü siyasi kültüründe alışlagelmemiş bir durum yaşanmış, Cumhurbaşkanı Saakaşvili'de üst düzey hükümet yetkilileri ve askeri yetkililer ile birlikte Komisyon önünde ifade vermiştir. Saakaşvili, yaklaşık beş saat süren ifadesinde Gürcü köylerinin bombalanmaya devam edildiğine ve Rus birliklerinin sınırı geçtiğine dair kanıtları göstermiştir. Saakaşvili ayrıca Gürcistan'ın Rusya Başbakanı ve Cumhurbaşkanı ile çatışmaların çözümünü müzakere etmeye yönelik önceki girişimlerinin sürekli olarak etkisiz kaldığını belirtmiştir. Bununla birlikte Komisyon'un sonuç raporunda Gürcistan'daki kurumların yetersizliği vurgulanmıştır. Başkanın etkin karar alma mekanizmasında, en üstte bulunmasının öncelikle yetkililer arasındaki iletişim ağını olumsuz etkilediği belirtilmiştir. İstihbaratın ve askeri kurumların zamanında ve etkin çözüm üretememeleri, askeri stratejik analizlerin yetersiz kalması savaş ortamına sebep olmuştur. Bununla birlikte Saakaşvili bu süreçte Batı'dan ve ABD'den beklediği desteği bulamadığını da ifade etmiştir. Uluslararası toplum savaşla ilgili ultimatoma vermekle sınırlı kalmıştır. Savaş sonrasında yerinden edilmiş kişiler konusu büyük bir engel teşkil etmektedir ve bu nedenle daha ciddi bir şekilde ele alınmalıdır. Bağımsızlığın ilk yıllarında yaşanan ayrılıkçı çatışmaların ardından yerinden edilen kişilerin Gürcü topraklarına dönmeleri sonrasında sosyo-ekonomik bir dizi sıkıntı yaşanmıştır. Bu deneyimler de göz önüne alınarak 2008 savaşı sonrası için Gürcü hükümetinin acil olarak geri dönüşü teşvik etmeye ve mülk iadesi ile yeniden entegrasyonu sağlamaya ihtiyacı vardır. Çatışma bölgelerinin ivedilikle altyapı onarımı, iyileştirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda uluslararası toplumun sağlayacağı destek önem taşımaktadır. İlk aşamada Ekim 2008'de 4.55 milyar dolar yardım toplanmıştır. Bu yardım Gürcistan'ın kalkınmasına yönelik Batı desteğinin devam edeceğinin bir işareti olarak algılanmıştır. Buna ek olarak BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından sunulan yardımlara ek olarak, Avrupa Konseyi ve AGİT de desteklerini artırmıştır.

Ayrılıkçı bölge yönetimleri ve Gürcistan hükümetinin ilişkileri değerlendirildiğinde Rusya'nın tutumu önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya, Gürcistan'ın iç işlerine karışmak için çatışma ortamının varlığından fayda sağlarken, dış politikada Gürcistan'ın Batı entegrasyonu sürecini kesintiye uğratmak için bölgede çatışma yaşanmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'yı desteklediği sürece, her ikisi de fiili bağımsızlıklarından vazgeçmeyi kabul etmeyecek, bu da statü müzakereleri bir sonuç

vermeyecektir. Rusya'nın 'sömürgeci gücünden' kurtularak, Gürcistan'ın egemen bir devlet olduğunu kabul etmesi ikili ilişkinin sağlıklı bir şekilde kurulması için gereklidir. Bununla birlikte uluslararası toplum karşılıklı işbirliğinin sağlanması için teşvik sağlamalıdır. Bu bağlamda ABD, Rusya söz konusu olduğunda kışkırtıcı bir strateji uyguladığından, AB'nin arabulucu bir pozisyon alması daha uygun olacaktır. AB, Rusya ile stratejik ortaklık için angajman geliştirebilir ve Güney Kafkasya'da işbirliğine dahil edilebilir. AB'ne üye olma konusunda istekli olan Gürcistan, Avrupa Komşuluk Politikasına dahil edilmiştir. Nitekim statü çözümü ancak uluslararası toplumun, Rusya'nın, Gürcistan'ın ve Abhazya ve Güney Osetya'daki fiili hükümetlerin ortak çabaları ve siyasi iradesi olmadan çözülemeyecektir. Akademik perspektiften bakıldığında Gürcistan'daki koşulların demokratik konsolidasyon için engelleyici olmaya devam edeceği ortadadır.

Çalışma kapsamındaki seçimler değerlendirildiğinde 2012 yılında yapılan seçimlerin Gürcü siyasi hayatında önemli bir dönüm noktası olduğu ifade edilebilir. Gül Devrimi ile hızlanan demokratikleşme çabası Gürcü toplumunun siyasi hayata katılımını artırmış, daha örgütlü, daha bilinçli, daha aktif bir seçmen kitlesi oluşmasına katkı sağlamıştır. 2012 seçimleri, Gürcistan'da yapılmış en demokratik seçim olmakla birlikte ilk defa Gürcistan'da iktidar değişiminde halkın iradesi baskın olmuş iken seçim öncesi dönemde yaşanan gelişmeler bu açıdan önem arz etmektedir. Uluslararası gözlemcilerin raporları ile desteklediği süreçte öncelikle seçim yasasında yapılan değişiklik Gürcistan'ın demokratikleşmesi adına önemli bir adımdır. Saakaşvili'nin savaş sonrası Batı'ya demokratik bir devlet olma garantisi vermek adına bir adım atmış ve muhalefetin tepki verdiği konuları gündeme almıştır. Bu bağlamda 2008 seçimlerinden hemen önce milletvekili sayısı ile ilgili yapılmış olan düzenleme, 2012 seçimlerinden önce düzenlenmiştir. Ancak Gürcistan siyasetini pek çok açıdan anlamlandırmak güçtür. Seçimlerden iki hafta önce ortaya çıkan hapishane videolarını tek taraflı yorumlamak doğru olmayacaktır. Seçim sonucunu doğrudan etkilediği düşünülen bu skandal olay seçim kampanyasının yönünü değiştirmeye yetmiştir. Muhalefet seçim kampanyası süresince ağırlıklı olarak işsizlik, ekonomik kalkınma, sağlık hizmetlerine erişim, tarımın geliştirilmesi gibi konulara yönelmiş, Gürcistan'da muhalefet seçim kampanyası yürütürken kamuoyuna farklı vizyon geliştiremediği için eleştirilmiştir. Nitekim 2012 seçimlerinden önce hapishanede mahkumlara yönelik kötü muameleyi gösteren videoların çıkması ile seçmenin, seçim kampanyasından etkilenecek oy kullanmak yerine vicdani düşünerek oyunu kullandığını belirtmek uygun olacaktır. Saakaşvili her ne kadar stratejik bir hamle ile sorumluluğu üstlendiyse de görüntülerin kamuoyuna sızmasından öte hükümetin mahkumlara yönelik davranışları temelde sorun teşkil etmektedir. Kamuoyu ise demokratik değerlerden bahseden hükümetin demokratik olmayan bu davranışına karşı hükümeti iktidardan düşürerek tepki vermeyi seçmiştir. Bununla birlikte 2007 yılında Saakaşvili'nin protestoculara yönelik orantısız güç kullanması, olağanüstü hal ilan etmesine varan ihlalleri göz önüne alındığında, insan haklarına yönelik bir davranışın Gürcistan'da iktidarı değiştirmesi Gürcü toplumunun öncelik sıralamasının değiştiğini göstermektedir. Toplum yapısındaki bu değişim her ne kadar hükümetin ötesinde gerçekleştiyse de şüphesiz burada iktidarın katkısı büyüktür. Gürcü toplum yapısındaki değişim ile

ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında Saakaşvili'nin reformist yanının bu değişimi olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir. Şevardnadze döneminin özellikle son on yılında yönetimin temel sorunları dahi çözememiş olması halkın günlük kaygılarını en üst seviyeye çıkarmış iken Saakaşvili yönetimi temelde Gürcistan'daki kurumlarda Batı standartlarını yakalama konusundaki kararlı duruşu, ekonomik kalkınmaya yönelik uyguladığı programlar ile Gürcü halkının günlük hayattaki pek çok sorununa çözüm bulmuştur. Bu gelişme de toplumun daha yüksek kaygılara yönelmesine daha entelektüel tartışmalara olanak tanımıştır. Bununla birlikte Saakaşvili'nin AB'ne katılma arzusunun hükümet gündeminde yer alması, selefine kıyasla vatandaşların ondan beklentisini artırmıştır. Bu bağlamda hapishane videolarının yayınlanmasına kitlesel bir tepki kaçınılmaz olmuş, öncelikle öğrenci hareketleri kendiliğinden başlamıştır. Nitekim Saakaşvili, Gürcü toplum yapısındaki bu zihinsel devrimin kendisine karşı gerçekleşeceğini öngörememiştir.

Bununla birlikte hapishane videoları Gürcistan'daki mahkumların insan haklarına aykırı koşullarını yansıtmakla birlikte, bu görüntülerin provokasyon amaçlı kullanıldığı anlaşılmaktadır. Öyle ki görüntüler seçim öncesi dönemde son anda yayınlanmış ve içeriklerinden bazılarının montaj ya da kurgu olduğuna dair bir şüphe oluşmuştur. Nitekim tüm bu propagandanın İvanişvili tarafından finanse edildiğinin ya da muhalefet tarafından planlandığının kesin bir kanıtı bulunmamaktadır. Ancak İvanişvili'nin seçim kampanyası süresince mali kaynaklarını kullandığı ve bu yolla kitleleri etkilediği de bilinmektedir. Kişisel serveti Gürcistan'ın GSYİH'sının yaklaşık yarısına tekabül eden İvanişvili'nin serveti olmadan muhalefetin seçimlerde çok az şansı olduğu herkes tarafından bilinmektedir.

Gürcistan'da 1 Ekim 2012 tarihinde yapılan parlamento seçimleri tarihi bir nitelik taşımaktadır. Kargaşa ve devrimlerle anılan bir ülkenin tarihinde iktidar en barışçıl yolla halkın iradesi ile el değiştirmiştir. Bu bağlamda Gürcistan'daki seçimler incelendiğinde 2012 seçimlerini 'demokratik bir atılım' olarak adlandırmak mümkündür. Ancak bu demokratik değişimin sürdürülebilirliğinin de sorgulanır hale gelmesi gerekmektedir. Zamanla toplumsal bilincin gelişmesi ile vatandaşlar demokrasiyi içselleştirecektir. Bu süreçte yeni hükümetin demokratikleşme sürecini devam ettirmesi, Gürcistan'ı hibrid rejim unsurlarından kurtarması gerekmektedir. Bu bağlamda incelenen dönemde İvanişvili ile ilgili yorum yapmak ne kadar erken olsa da hem ülke içinde hem de uluslararası gözlemciler Gürcistan'ın geleceği ile ilgili ciddi endişeler taşımaktadır. İvanişvili'nin ilk açıklamaları ve seçimlerden sonra ilk eylemleri demokrasi anlayışını ortaya koymuştur. Henüz seçim kampanyası sırasında Saakaşvili'nin istifa etmesine ve yargılanmasına yönelik taleplerini yüksek sesle dile getirmiş, 2008 Savaşından Saakaşvili'yi sorumlu tutmuştur. İvanişvili liderliğinde bir araya gelen 'Gürcü Rüyası' koalisyonu çok farklı siyasi görüşü içinde barındıran eklektik bir oluşumdur. Bununla birlikte Başkanlık seçimlerinde Giorgi Margvelaşvili, Gürcü Rüyası koalisyonu tarafından aday gösterilmiş ve Gürcistan'ın 4. Cumhurbaşkanı olmuştur. 2013 yılında Gürcistan Anayasası'nda yapılacak değişiklikler ile başbakanlık pozisyonu daha işlevsel ve etkin bir hale gelecek iken devlet başkanlığı makamı daha

temsili bir pozisyon olacaktır. Bu açıdan bakıldığında İvanişvili'nin, çok baskın bir karakter olmayan ve daha iyi anlaşabileceği bir ismi başkanlık koltuğuna aday gösterdiği düşünülmektedir.

Çalışma ile ilgili bir sonuç çıkarmak gerektiğinde bu değerlendirmeyi ülkenin mevcut durumunu baz alarak yapmak gerektiği göz önüne alınmalıdır. Hükümetin performansını mutlak bir takım ölçütlere göre ya da farklı demokrasi modellerinin kriterlerine göre değerlendirmek objektif bir değerlendirme olmayacaktır. Bir ülkeyi kendi iç dinamikleri ile başlangıçtan gelinen noktaya kadar kat ettiği gelişmeye, ilerlemeye ya da gerilemeye göre değerlendirmek doğru olacaktır. Bu açıdan bakıldığında Saakaşvili'nin başarıları ve eksikliklerinin bilançosu çıkarıldığında dokuz yıllık süreçte Saakaşvili'nin bağımsızlıktan 2012 seçimlerine kadar demokrasi ve modernleşme alanında büyük bir ilerleme kaydettiğini belirtmek gerekmektedir. Saakaşvili, hileli seçimlerin tetiklediği bir devrimle iktidara gelmiş ve Gürcistan'da ilk defa anayasal-demokratik yollarla yönetim devri yapılmıştır. Her ne kadar siyasi bir lider için iktidarı kaybetmek zor olsa da Saakaşvili, demokratik bir reformcu olarak başarısını göstermiştir. Gürcistan'ın demokratik dönüşüm sürecinde Gül Devrimi bir dönüm noktası olmuş iken ülkenin ilerlemesinin en iyi ölçme yolu ve karşılaştırma yoludur. Tüm objektif kriterlere göre değerlendirildiğinde Milli Birlik Partisi 2012 seçimlerinde, Şevardnadze'nin Yurttaşlar Birliği Partisi'nin 2003'te sahip olduğundan çok daha yüksek bir halk desteği seviyesini korumayı başarmıştır. 2012'de polis ve ordu 2003 yılına kıyasla çok daha etkili ve hükümete sadık iken muhalefet 2012'de sadece hükümeti yenilgiye uğratmak değil, aynı zamanda mahkemelerde yargılamak için taleplerini daha da yüksek sesle dile getirmiştir. Bu bağlamda Saakaşvili, her ne pahasına olursa olsun iktidara tutunmak için daha büyük bir motivasyona ihtiyaç duymuştur. Bununla birlikte özellikle 2012 parlamento seçimleri yüksek düzeyde uluslararası ilgi ve incelemeye maruz kalmıştır. Nitekim Saakaşvili, selefi gibi seçim hilelerine başvurmamış, Gürcistan'ın demokratikleşme sürecine leke sürülmesini engellemiştir. Temel demokratik ilkeleri çiğnemeyi göze alamayan Saakaşvili ve ekibi Gürcistan'ı Avrupa'ya taşımak için belirledikleri siyasi vizyondan sapmamıştır.

KAYNAKÇA

- Alfano, M. R., and Baraldi, A. L. (2016) “Democracy, Political Competition and Economic Growth”, **Journal of International Development**, 28 (8), 1199–1219.
- Aves, Jonathan (1996), “Politics, Parties and Presidents in Transcaucasia”, **Caucasian Regional Studies**, 2 (1).
- Aydın, Mustafa (2006), “Kafkasya ve Orta Asya’yla İlişkiler”, Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası II, içinde** (366-440), İstanbul.
- Beacháin, Donnacha Ó and Polese, Abel (2008), “American Boots and Russian Vodka-External Factors in the Colour Revolutions of Georgia, Ukraine and Kyrgyzstan”, **Totalitarianism and Democracy**, 5, 87-114.
- Beetham, David (1998), **Demokrasinin Temelleri**, (Çev. Vahit Bıçak), Ankara.
- Bennet, Richard (2011), “Delivering on the Hope of the Rose Revolution: Public Sector Reform in Georgia 2004-2009”, **Innovations For Successful Societies**, Princeton University, 1-15.
- CEC Election Administration of Georgia (2004), “The CEC approves final protocol of the Parliamentary Elections 2004”, <https://cesko.ge/eng/list/show/462-the-cec-approves-final-protocol-of-the-parliamentary-elections-2004-2113> (05/01/2023).
-
- _____ (2008), “Central Election Commission Summarizing Protocol of Parliamentary Elections May 21,2008, 5 June 2008.”, <https://cesko.ge/static/res/old/other/8/8722.pdf> (14/01/2023).
-
- _____ (2008), “Report of CEC”, <https://cesko.ge/en/archevnebi/2008/> (13/01/2023).
-
- _____ (2008), “Report of Central Election Commission on the 5th of January of 2008 Extraordinary Elections of the President of Georgia”, <https://cesko.ge/en/archevnebi/2008/> (12/01/2023).
-
- _____ (2008), “Report of Central Election Commission for Parliamentary Elections May 21, 2008,pp. 73-75”, https://aceeeo.org/sites/default/files/PDF/presentation_of_conference/2008/Election%20report_Georgia.pdf (14/01/2023).
-
- _____ (2008), “Scheduling and the Rules of Conduct of a Plebiscite”, <https://cesko.ge/en/archevnebi/2008/> (12/01/2023).

- _____ (2008), “Summarizing Protocol of Election Results of the Central Election Commission, By-Elections of Parliament of Georgia November 3, 2008 for the Parliamentary Elections, May 21, 2008”, <https://cesko.ge/static/res/old/other/8/8722.pdf> (30/05/2023).
- _____ (2012), “CEC, Report on the Elections of the Parliament of Georgia 2012”, <https://www.cesko.ge/en/archevnebi/2012> (15/01/2023).
- _____ (2013), “CEC Election Administration of Georgia, Report on The Elections of The President of Georgia 2013”, <https://cesko.ge/en/archevnebi/2013/prezidentary-elections-2013-geo-220-ge/report-on-the-elections-of-the-president-of-georgia-2013> (15/01/2023).
- Cemal Gökçe, Cemal (1979), **Osmanlı İmparatorluğu’nun Kafkasya Siyaseti**, İstanbul.
- Dadalaure, Nina (2007), “Corruption and Development”, Bracking Sarah (Ed), **Political Corruption in Georgia, içinde** (155-166), London.
- Dahl, Robert (2010), **Demokrasi Üzerine**, (Çev. Betül Kadioğlu), Ankara.
- Daily News Online (2007), “Saakashvili’s Speech at the UN General Assembly”, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=15886?id=15886> (05/03/2023).
- _____ (2008), “Ex –PM Nogaideli Sets Up Party”, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=20068?id=20068> (06/02/2023).
- _____ (2008), “Venice Commission’s Election Code Recommendations”, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=22425?id=22425> (06/03/2023).
- _____ (2010), “Key Points of Newly Adopted Constitution”, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=22757?id=22757> (06/02/2023).
- _____ (2012), “Videos of Inmates Abuse, Rape Emerge”, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=25220?id=25220> (07/02/2023).
- _____ (2018), “President Says Education Reform to Boost Social Justice”, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=10823> (15/01/2023).
- Darchiashvili, David (1997), “Georgia-The Search for State Security”, Caucasus Working Paper, **CISAC Stanford University**.
- _____ (2003), “Ajara-The Capital and the Regions of Georgia, in Building Democracy in Georgia”, **International Institute for Democracy and Electoral Assistance Discussion**.
- _____ (2005), “Georgian Defense Policy and Military Reform”, Bruno Coppieters and Robert Legvold (Eds), **Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution, içinde** (117-151), Cambridge/Mass., MIT Press.

- _____, “Georgian Defense Policy and Military Reform”, Bruno Coppieters and Robert Legvold (Eds.), **Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution**, içinde (117-152), The MIT Press.
- David Broody, David (1999), “Ajarian Identity and the Regime of Aslan Abashidze”, Master Thesis Department of International Relations, Bilkent University, Ankara.
- David Losaberidze, David (2001), “Local Government in Georgia”, Igor Munteanu and Victor Popa (Ed), **Developing New Rules in the Old Environment**, içinde (265-323), Local Government and Public Service Reform Initiative Open Society Institute, Hungary.
- Devdariani, Jaba (2004), “Georgia: Rise and Fall of the Façade Democracy”, **Demokratizatsiya The Journal of Post-Soviet Democratization**, 12 (1), 79-115.
- Diamond, Larry (2002), “Thinking About Hybrid Regimes”, **Journal of Democracy**, 13 (2), 21-35.
- Dolidze, Valerian (2005), “Political Parties and Party Development in Georgia”, **Central Asia and The Caucasus**, 6 (2), 49-59.
- Dominioni, Samuel (2014), “Consolidating a hybrid regime: the case of Georgia under Shevardnadze and Sakashvili”, **SISP**, Italy, 1-34.
- Driscoll Jesse and Hidalgo F Daniel (2014), “Intended and Unintended Consequences of Democracy Promotion Assistance to Georgia After the Rose Revolution”, **Research and Politics**, 1-13.
- Dryzek John S. and Holmes Templeman Leslie (2002), **Post-Communist Democratization**, New York, Cambridge University Press.
- Ekman, Joakim (2009), “Political Participation and Regime Stability: A Framework for Analyzing Hybrid Regimes”, **International Political Science Review**, 30 (1), 7-31.
- Erkan, Süleyman (2006), “Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği Dönemlerinde Etnik Sürgünler”, **Uluslararası Suçlar ve Tarih**, 1, 155-173.
- _____ (2010), “Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkilerin Özellikleri”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 22, 93-115.
- _____ (2015), “2008 Rusya-Gürcistan Savaşının Bölgesel Etkileri”, **Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal**, 4, 36-48.
- _____ (2016), “2008 Rusya-Gürcistan Savaşı ve Uluslararası Toplum”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, 1 (17), 41-64.
- Fairbanks, Charles H. (2004), “Georgia’s Rose Revolution”, **Journal of Democracy**, 15 (2), 110-124.

- Fluri Philipp H. and Cole Eden (2005), **From Revolution to Reform: Georgia's Struggle with Democratic Institution Building and Security Sector Reform**, Vienna and Geneva.
- Forsyth, James (2019), **Kafkasya Bir Tarih**, (Çev. Timuçin Binder), Ayrıntı Yayınları.
- Freedom House (2006), Nations in Transit-Georgia.
- Fukuyama, Francis (1999), **Tarihin Sonu ve İnsan**, (Çev. Zülfü Dicleli), İstanbul.
- Gachechiladze, Revaz (1998), "The Making of The New Georgia: Development Factors-Pluses and Minuses", **Caucasian Regional Studies**, 3 (1), 8.
- Gakhokidze, Ekaterina (2005), "Georgia: Political Parties Before and After The Rose Revolution", **Central Asia and The Caucasus**, 2 (32), 60-67.
- George, A. Julie (2009), "The Dangers of Reform: State Building and National Minorities in Georgia", **Central Asian Survey**, 28 (2), 135-154.
- Guretski, Voitsekh (1998), The Question Of Javakheti", **Caucasian Regional Studies**, 3 (1), 1-14.
- Gvalia, Giorgi, Bidzina Levabindze (2011), **Political Elites, Ideas and Foreign Policy: Explaining and Understanding the International Behavior of Small States in the Former Soviet Union**, İlia State University, Tbilisi.
- Handel, Michael (1990), **Weak States in the International System**, Frank Cass, London.
- Holmes, Stephen (1997), "What Russia Teaches Us: How Weak States Threaten Freedom", **The National Council For Eurasian and East European Research**, Princeton University, VIII, 1-16.
- Huntington, Samuel (2011), **Üçüncü Dalga 20.yy. Sonlarında Demokratlaşma**, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara.
- Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, (2009), Report, (I).
_____, (2009), Report, (II).
- International Society for Fair Elections and Democracy (ISFED), <https://www.isfed.ge/eng/istoria> (08/02/2023).
- Internet Encyclopedia of Ukraine (1984), "Nomenklatura", <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CN%5CO%5CNomenklaturaIT.htm> (08/02/2023).
- Janalidze, Otari (2018), **The Democratic Republic of Georgia 1918-1921**.
- Jawad, Pamela (2005), "Democratic Consolidation in Georgia after the 'Rose Revolution'?", **Peace Research Institute Frankfurt (PRIF)**, 73, 1-7.
- Jones, Stephen F (2006), "The Rose Revolution: A Revolution without Revolutionaries?", **Cambridge Review of International Affairs**, 19 (1), 33-48.

- Kakachia, Kornely (2011), "European, Asian or Eurasian?: Georgian Identity and Struggle for Euro-Atlantic Integration", Kornely Kakachia (Ed), **Georgian Foreign Policy The Quest For Sustainable Security, içinde** (41-53), Tbilisi.
- Kandelaki Giorgi and Meladze Giorgi (2009), "Enough! *Kmara* and the Rose Revolution in Georgia", Forbrig Joerg and Demes Pavol (Eds), **Reclaiming Democracy: Civil Society and Electoral Change in Central and Eastern Europe**, Washington: The German Marshall Fund of the United States.
- Kandelaki, Giorgi (2006), "Georgia's Rose Revolution A Participant's Perspective", **United States Institute of Peace Special Report**, Washington, 2-12.
- Karal Enver Ziya (1983), **Osmanlı Tarihi**, C. VIII, Ankara, 1983, s.65.
- Karl R. Popper, Karl R. (2021), **Açık Toplum ve Düşmanları**, (Çev. Mete Tunçay), Liberte Yayınları.
- Karumidze, Zurab and Wertsch, James V. (Eds.) (2005), **Enough! The Rose Revolution in the Republic of Georgia 2003**, Nova Science Publishers, New York, 2005.
- Koiava, Revaz vd. (2017), **Georgia and Russia: Bilateral View on the Quarter Century Relations**, Caucasian House.
- Lang, M. David (1962), **A Modern History of Soviet Georgia**, New York.
- Lazarus, Joel (2010), "Neo-liberal State Building and Western "Democracy Promotion" the case of Georgia", **Pan-Europen Conference on International Relations**, Stockholm, Sweden.
- Lijphart, Arend (1977), **Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration**.
- Lipset, Seymour Martin (1959), "Requisites of democracy: Economic Development and Political Legitimacy", **The American Political Science Review**, 53 (1), 69-105.
- Lipset, Seymour Martin and Jason Lakin (2004), **The Democratic Century**, Norman: University of Oklahoma Press.
- Losaberidse, David (1998), "Self – Government in Georgia", **Caucasian Institute For Peace, Democracy and Development**, Tblisi, 1998, 1-90.
- _____ (1998), The Problem of Nationalism in Georgia, **NATO Fellowship Programme of the NATO Office of Information and Press**.
- Lynch, Dov (2000), **Russian Peacekeeping Strategieis in the CIS: The Cases of Moldova, Georgia & Tajikistan**, New York.
- Mackinlay John and Sharov Evgenii (2003), "Russian Peacekeeping Operations in Georgia", John Mackinlay and Peter Cross (Eds.) ,**Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping, içinde** (63-111), New York: United Nations Press.

- Maragaret Herman, Maragaret vd. (2001), "Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals," **International Studies Review**, 3 (2), 83-131.
- Ministry of Foreign Affairs of Georgia (2011), "Ministry of Foreign Affairs of Georgia, National Security Concept 2011", <https://mfa.gov.ge/en/national-security-concept> (10/02/2023).
- Mitchell, Lincoln (2004), "Georgia's Rose Revolution", **Current History**, 103 (675), 342-348.
- _____ (2008), "What was the Rose Revolution For?, Understanding the Georgian Revolution", **Harvard International Review**.
- Muskhelishvili, Marina (2005), "Constitutional Changes in Georgia", Nodia Ghia (Ed.), **Constitutional /Political Reform Process in Georgia, in Armenia and Azerbaijan: Political Elite and Voices of the People**, *içinde* (74-91), IDEA, Tbilisi.
- Nodia, Ghia (1996), "Dynamics of State-Building in Georgia", **Caucasus and the Caspian Seminar Transcripts**, Harvard University.
- _____ (1996), "Political Turmoil in Georgia and the Ethnic Policies of Zviad Gamsakhurdia" Bruno Coppieters (Ed), **Contested Borders in the Caucasus**, Brussels: VUBPRESS.
- _____ (1998), "Causes and Visions of Conflict in Abkhazia", **Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies**, Working Paper Series.
- _____ (2003), "Political Parties in Georgia", Developing a Democratic Community in Georgia, **IDEA**, Discussion Paper, (7).
- _____ (2003), "Two Attempts to Establish Democracy in Georgia: Summary of 15-Year Journey," Georgia Democracy Report, **IDEA**, 4.
- _____ (2005), "Civil Society Development in Georgia: Achievement and Challenges", **Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development**, Tbilisi.
- _____ (2005), "Georgia: Dimensions of Insecurity", Legvold Robert and Coppieters Bruno (Eds.), **Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution**, *içinde* (39-82), Legvold R. Cambridge, The MIT Press.
- _____ (2005), "The Dynamics and Sustainability of The Rose Revolution", Michael Emerson (Ed), **Democratisation in the European Neighbourhood**, *içinde* (38-53), Centre for European Policy Studies, Brussels.
- _____ (2017), "Democracy and its Deficits: The path towards becoming European-style democracies in Georgia, Moldova and Ukraine", **CEPS, Thinking ahead for Europe**, (12), 1-29.
- Nodia, Ghia and Scholtbach Álvaro Pinto (2006), **The Political Landscape of Georgia: Political Parties: Achievements, Challenges And Prospects**, Delft: Eburon.

North Atlantic Treaty Organization (2008), “Bucharest Summit Declaration”, NATO -Official text: Bucharest Summit Declaration issued by NATO Heads of State and Government (2008), 03-Apr.-2008 (08/03/2023).

Organization for Security and Co-operation in Europe (2014), “OSCE/ODIHR Election Observation Mission, Georgia Presidential Election, 27 Oct 2013, Final Report, p.17.”, <https://www.osce.org/odihr/elections/110301> (10/02/2023).

Papava, Vladimir (2009), “Anatomical pathology of Georgia’s Rose Revolution”, **Current Politics and Economics of the Caucasus Region**, 2 (1), 1-8.

_____ (2013), “Economic Achievements of Post-revolutionary Georgia Myths and Reality, **Problems of Economic Transition**, 56 (2), 51-65.

Parliament Georgia (1990) , აი ია.-online ზვიად გამსახურდიას მიერ 1990 წლის 26 მაისს ქარიშხალას სტადიონზე წარმოთქმული ისტორიული სიტყვა (ai-ia.info) (15.03.2022)

_____ (2004), <http://www.parliament.ge/en/parlamentarebi/saqartvelos-winamowvevis-parlamentebi%201317/saqartvelos-parlamenti-1999-2004-ww-1320> (09/02/2023).

_____ (2008) “**The President of Georgia Mikheil Saakashvili’s statement**”, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2312&i=1> (30.03. 2023)

_____ (2008), “**The President of Georgia Mikheil Saakashvili’s statement**”, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2312&i=1> (15.03.2022)

_____ (2004), The Law of Georgia on the National Flag.

_____ (2009), რუსეთის ფედერაციის მხრიდან საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფის მიზნით განხორციელებული სამხედრო აგრესიისა და სხვა ქმედებების შემსწავლელი საქართველოს პარლამენტის დროებითი კომისია .

President Saakashvili addresses South Ossetia conference, 10.07.2005, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2744&i=1>

President Saakashvili’s annual address to the Parliament, 24.02.2005, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2770&i=1>

Przeworski, Adam (1995), **Sustainable Democracy**, Cambridge University Press.

Putnam, D. Robert (1999), **Bowling Alone: the collapse and revival of American community**, The Brookings Institution Press.

- Reisner, Oliver (2018), “On the Specifics of the Development of Civil Society in Georgia”, Ed. Giga Zedania (Ed.), **Modernization in Georgia: Theories, Discourses, Realities, içinde** (229-270), Bern / Berlin.
- RFE/RL (2006), Fuller, Liz, “Georgia: What Led To Defense Minister’s Demotion?,” <http://www.rferl.org/content/article/1072724.html> (21.06.2022)
- Rinnert, David (2005), “The Politics of Civil Service and Administrative Reforms in Development-Explaining Within-Country Variation of reform Outcomes in Georgia after The Rose Revolution”, **Public Administration and Development**, 35, 19-33.
- Ruffin, M. Holt and Deutschler, Alysaa (1999), **The Post-Soviet Handbook: A Guide to Grassroots Organizations and Internet Resources**, Center for Civil Society International, Washington Press.
- Sarikaya, Yalçın (2011), “Georgian Foreign Policy After the August 2008 War”, **Karadeniz Araştırmaları**, 31, 1-16.
- _____ (2019), “Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan Üçlü İlişkilerinin Savunma Boyutu”, **Karadeniz Araştırmaları**, 64, 585-597.
- Saydam, Abdullah (2007), “Osetler”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, (33), İstanbul, 437-438.
- Schumpeter, Joseph (1942), **Capitalism, Socialism and Democracy**, New York: Harper.
- Slider, Darrel (1991), “The Politics of Georgia’s Independence” , **Problems of Communism**, 63-79.
- Speech delivered by President Saakashvili at Tbilisi Ivane Javakhishvili State University**, 16.02.2005, <http://www.saakashviliarchive.info/en/PressOffice/News/SpeechesAndStatements?p=2773&i=1>
- Stepan Alfred and Skach Cindy, (1993), Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism, **World Politics**, 46 (1), 1-22.
- Sumbadze, Nana (2003), “Civic Participation in Public and Political Life”, in Building Democracy in Georgia, IDEA, 7.
- Suny, Ronald Grigor (1989), **The Making of the Georgian Nation**, London.
- _____ (1997), “Living With The Other: Conflict and Cooperation Among The Transcaucasian People” , **Caucasian Regional Studies**, 2 (1).
- _____ (2000), “Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia”, **International Security**, 24 (3), 139-178

- Telegraph, Montefiore, Simon Sebag (2003), “Shevardnadze was respected –but never loved –by Georgians” <https://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3599368/Shevardnadze-was-respected-but-never-loved-by-Georgians.html> (23.04.2022)
- The 1921 Constitution of the Democratic Republic of Georgia, (2012), Batum.
- The Constitution of Georgia, (1991).
- _____, (1995)
- The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank (2006), <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB06-FullReport.pdf> (08/02/2023).
- _____/The World Bank (2007), <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB07-FullReport.pdf> (09/02/2023).
- Tilly, Charles (2007), **Demokrasi**, (Çev. Ebru Arıcan), Ankara: Phoenix, 2007.
- Transparency International (2010), “Transparency International Corruption Perceptions Index, 2010”, <https://www.transparency.org/en/cpi/2010> (10/05/2023).
- Trenin, Dimitri (1996), “Russia's Security Interests and Policies in the Caucasus Region”, Bruno Coppieters (Ed.), **Contested Borders in the Caucasus**, Brussels: VUBPRESS.
- _____, (1996) “Russia’s Security Interests and Policies in the Caucasus Region”, Bruno Coppieters, (Ed) **Contested Borders in the Caucasus, içinde** (91-152), Brussels: VUBPRESS.
- UN Association of Georgia Project (1918), “Government: Germany recognizes our independence”, <https://civil.ge/archives/243997> (10/09/2022).
- _____, (1918), “1918: Georgia’s Act of Independence Proclaimed”, <https://civil.ge/archives/242519> (10/09/2022).
- _____, (2003), “Abashidze Visits Azerbaijan after Talks in Armenia”, <https://civil.ge/archives/104538> (10/02/2023).
- _____, (2003), “Abashidze: Adjara to Participate in Elections”, <https://civil.ge/archives/104812> (08/02/2023).
- _____, (2003), “Armenian, Azeri Leaders Pledge Supports to Shevardnadze”, <https://civil.ge/archives/104530> (09/02/2023).
- _____, (2003), “CEC Announced Final Results of Elections”, <https://civil.ge/archives/104622> (05/03/2023).

- _____ (2003), “Defense Minister: No Neccessity of Use of Force Yet”, <https://civil.ge/archives/104663> (05/02/2023).
- _____ (2003), “Labor Party Boycotts Parliament”, <https://civil.ge/archives/104640> (02/03/2023).
- _____ (2003), “National Security Council Chief Warns Over Bloodshed”, <https://civil.ge/archives/104635> (05/03/2023).
- _____ (2003), “New Parliament Session Convened”, <https://civil.ge/archives/104648> (03/02/2023).
- _____ (2003), “Opposition Breaks into Parliament Building”, <https://civil.ge/archives/104649> (03/02/2023).
- _____ (2003), “Opposition Party Leader Refuses to Back Saakashvili in Presidential Elections”, <https://civil.ge/archives/104756> (09/02/2023).
- _____ (2003), “Opposition Urges Supporters to Defend ‘Bloodless Revolution’”, <https://civil.ge/archives/104655> (04/02/2023).
- _____ (2003), “Putin Hopes for Cooperation with New Authorities of Georgia”, <https://civil.ge/archives/104683> (11/02/2023).
- _____ (2003), “Repeat Parliamentary Polls Scheduled for March 28”, <https://civil.ge/archives/105014> (09/02/2023).
- _____ (2003), “Saakashvili Announced End of Civil Disobedience”, <https://civil.ge/archives/104688> (06/02/2023).
- _____ (2003), “Shevardnadze Dismissed National Security Council Chief”, <https://civil.ge/archives/104669> (03/03/2023).
- _____ (2003), “Shevardnadze: New Parliament will Be Convened”, <https://civil.ge/archives/104638> (02/02/2023).
- _____ (2003), “Thousands Rally for ‘Bloodless Revolution’”, <https://civil.ge/archives/104637> (03/03/2023).
- _____ (2003), “Thousands Rally for ‘Bloodless Revolution’”, <https://civil.ge/archives/104637> (05/02/2023).
- _____ (2003), “Abashidze Desperate to Retain power with Threats to Boycott Elections”, <https://civil.ge/archives/104816> (5/02/2023).
- _____ (2003), “Abasihdze’s Visit to Armenia Increase Opposition’s Fears”, <https://civil.ge/archives/104535> (09/02/2023).

- _____ (2004), “ U.S. Announces New Military Assistance Program for Georgia”, <https://civil.ge/archives/106519> (12/02/2023).
- _____ (2004), “Batumi-Based Military Unit Mutinies”, <https://civil.ge/archives/105720> (11/02/2023).
- _____ (2004), “Georgia Describes South Ossetia’s Accusations as ‘Provocation’”, <https://civil.ge/archives/116149> (23/05/2023).
- _____ (2004), “Georgian Passengers Barred from Entering Russia”, <https://civil.ge/archives/116104> (23/05/2023).
- _____ (2004), “Georgian Peacekeepers Detained in South Ossetia”, <https://civil.ge/archives/106252> (15/01/2023).
- _____ (2004), “Georgian, Azeri Presidents Pledge Friendship”, <https://civil.ge/archives/105381> (10/02/2023).
- _____ (2004), “Saakashvili Evaluates 2004”, <https://civil.ge/archives/106917> (12/02/2023).
- _____ (2004), “Saakashvili Speaks of Peace Amid Show of Force”, <https://civil.ge/archives/105991> (13/01/2023).
- _____ (2004), “Saakashvili Threatens to Disband the Adjarian Parliament”, <https://civil.ge/archives/105658> (12/02/2023).
- _____ (2004), “Saakashvili Visits U.S.”, <https://civil.ge/archives/105232> (11/02/2023).
- _____ (2004), “Saakashvili’s UN Speech Focuses on Conflict Resolution, Relations with Russia”, <https://civil.ge/archives/116112> (23/05/2023).
- _____ (2004), “Tbilisi Reinforces Checkpoints at Ossetian Conflict Zone”, <https://civil.ge/archives/106015> (15/01/2023).
- _____ (2005), “Journalists Accuse Government of Pressuring Media”, <https://civil.ge/archives/108466> (16/01/2023).
- _____ (2005), “Deputy Economy Minister Becomes Deputy Chief of NSC”, <https://civil.ge/archives/107554> (16/01/2023).
- _____ (2005), “Georgia’s Commitment Under the Individual Partnership Action Plan (IPAP) with NATO-2004-2006”, <https://civil.ge/archives/109481> (13/02/2023).
- _____ (2005), “MPs Approve Amendments to Election Code”, <https://civil.ge/archives/109446> (18/02/2023).

- _____ (2005), “Newspaper: Government Controls Editorial Policies of the Private TV Stations”, <https://civil.ge/archives/107433> (10/01/2023).
- _____ (2005), “Parliament Approves Amendments to Election Code”, <https://civil.ge/archives/107882> (16/01/2023).
- _____ (2005), “TV Co-Founder Arrested, Accused of Blackmailing MP”, <https://civil.ge/archives/108756> (18/02/2023).
- _____ (2006), “CEC Announces Tbilisi Election Results”, <https://civil.ge/archives/115559> (22/05/2023).
- _____ (2006), “Chief of Militia Group in Kodori Challenges Authorities”, <https://civil.ge/archives/111144> (22/02/2023).
- _____ (2006), “Controversial Constitutional Amendments Passed”, <https://civil.ge/archives/111688> (24/02/2023).
- _____ (2006), “Economy Minister Okruashvili Resigns”, <https://civil.ge/archives/111434> (24/02/2023).
- _____ (2006), “Georgian MFA Responds to Moscow’s Criticism over Kodori”, <https://civil.ge/archives/115273> (21/05/2023).
- _____ (2006), “Kodori Tops Government Agenda”, <https://civil.ge/archives/115117> (21/05/2023).
- _____ (2006), “Opposition Protests New Election Rule”, <https://civil.ge/archives/115315> (21/05/2023).
- _____ (2006), “Opposition Pushes for Party-List System in Local Elections”, <https://civil.ge/archives/110949> (22/02/2023).
- _____ (2006), “President Saakashvili’s Speech in Kodori”, <https://civil.ge/archives/115443> (22/05/2023).
- _____ (2006), “Russia Slams Georgia for Kodori Policy”, <https://civil.ge/archives/115265> (21/05/2023).
- _____ (2006), “Saakashvili Hails Constitutional Amendments”, <https://civil.ge/archives/111694> (27/02/2023).
- _____ (2006), “UN Adopts Resolution on Abkhazia with Focus on Kodori”, <https://civil.ge/archives/111199> (23/02/2023).
- _____ (2006), “Venice Commission Discusses Georgia’s Constitutional Amendments”, <https://civil.ge/archives/185498> (03/06/2023).

- _____ (2007), “‘Goodbye Kokoity’ Campaign Launched”, <https://civil.ge/archives/112800> (01/03/2023).
- _____ (2007), “Assembly in Tskhinvali Calls on Russia to Recognize S. Ossetia”, <https://civil.ge/archives/113064> (13/03/2023).
- _____ (2007), “Duma to Consider Recognising Abkhazia, South Ossetia”, <https://civil.ge/archives/113673> (19/05/2023).
- _____ (2007), “EU Envoy Comments on State of Emergency in Georgia”, <https://civil.ge/archives/113519> (19/05/2023).
- _____ (2007), “Full Text: Saakashvili’s Televised Address to Nation”, <https://civil.ge/archives/113464> (15/05/2023).
- _____ (2007), “Irakli Okruashvili’s Speech at Presentation of his Party”, <https://civil.ge/archives/113094> (15/03/2023).
- _____ (2007), “Kavkasia TV Off the Air”, <https://civil.ge/archives/113456> (16/05/2023).
- _____ (2007), “Negotiators on S. Ossetia Meet in Tblisi”, <https://civil.ge/archives/113301> (25/04/2023).
- _____ (2007), “November 2 Protest Rally in Pictures”, <https://civil.ge/archives/113400> (01/05/2023).
- _____ (2007), “Okruashvili Arrested for Alleged Extortion, Money Laundering”, <https://civil.ge/archives/113131> (21/04/2023).
- _____ (2007), “Okruashvili Breaks Silence by Lashing Out at Saakashvili”, <https://civil.ge/archives/113097> (16/04/2023).
- _____ (2007), “Okruashvili Quits Politics”, <https://civil.ge/archives/113235> (24/04/2023).
- _____ (2007), “Okruashvili Released on Bali”, <https://civil.ge/archives/113211> (23/04/2023).
- _____ (2007), “Okruashvili Remarks Revive Debate on Zhvania’s Death”, <https://civil.ge/archives/113108> (19/04/2023).
- _____ (2007), “Opposition Urged to Unite”, <https://civil.ge/archives/112565> (01/03/2023).
- _____ (2007), “Opposition’s Four Demands”, <https://civil.ge/archives/113397> (01/05/2023).

- _____ (2007), “OSCE Chairman Calls for Calm in Georgia”, <https://civil.ge/archives/113468> (18/05/2023).
- _____ (2007), “OSCE Chairman Sends Envoy to Georgia”, <https://civil.ge/archives/113517> (18/05/2023).
- _____ (2007), “Patarkatsishvili Comments on Okruashvili”, <https://civil.ge/archives/113147> (22/04/2023).
- _____ (2007), “Police Clash with Protesters”, “Opposition Tries to Resume Protest Rallies”, <https://civil.ge/archives/113435>-<https://civil.ge/archives/113434> (10/05/2023).
- _____ (2007), “Presidential Elections on January 5, 2008-Saakashvili”, <https://civil.ge/archives/113483> (18/05/2023).
- _____ (2007), “Saakashvili Ordered me to Get Red of Patarkatsishvili’-Okruashvili”, <https://civil.ge/archives/113103> (19/04/2023).
- _____ (2007), “Saakashvili’s Address on Snap Presidential Elections”, <https://civil.ge/archives/113486> (18/05/2023).
- _____ (2007), “State of Emergency Declared in Tbilisi”, <https://civil.ge/archives/113458> (16/05/2023).
- _____ (2007), “U.S. Calls on Georgia to Lift State of Emergency”, <https://civil.ge/archives/113488> (18/05/2023).
- _____ (2007),” Human Rights Watch Issues Report on November 7 Events”, <https://civil.ge/archives/113809> (19/05/2023).
- _____ (2008), “Russia Occupies Significant Part of Georgia’-Saakashvili”, <https://civil.ge/archives/117029> (28/05/2023).
- _____ (2008), “Russian Foreign Minister on NATO Expansion”, <https://civil.ge/archives/114709> (21/05/2023).
- _____ (2008), “Abkhaz Claim Downing Two More Drones”, “Georgia Pushes Drone Downing at OSCE”, <https://civil.ge/archives/116269> - <https://civil.ge/archives/116478> (23/05/2023).
- _____ (2008), “Burjanadze Inaugurates Party”, <https://civil.ge/archives/117957> (30/05/2023).
- _____ (2008), “Bush Warns Russia Over Georgia”, <https://civil.ge/archives/117033> (29/05/2023).

- _____ (2008), “Controversial Constitutional Amendment Passed”, <https://civil.ge/archives/114497> (10/01/2023).
- _____ (2008), “Controversial Constitutional Amendment Passed, as Hunger Strike Continues”, <https://civil.ge/archives/114496> (20/05/2023).
- _____ (2008), “Controversial Rule on Majoritarian MPs Approved”, <https://civil.ge/archives/114580> (20/05/2023).
- _____ (2008), “First International Reaction on Georgia’s Polls”, <https://civil.ge/archives/116379> (24/05/2023).
- _____ (2008), “Four Leaders, Two PMs to Visit Georgia”, <https://civil.ge/archives/117036> (30/05/2023).
- _____ (2008), “Georgia Decided to Restore Constitutional Order in S. Ossetia’ -MoD Official”, <https://civil.ge/archives/116932> (26/05/2023).
- _____ (2008), “Germany Hails Georgian Polls”, <https://civil.ge/archives/116377> (24/05/2023).
- _____ (2008), “Iraklı Alasania’s Statement”, <https://civil.ge/archives/118136> (31/05/2023).
- _____ (2008), “Medvedev Receives %90 in Abkhazia, S.Ossetia”, <https://civil.ge/archives/114421> (19/05/23).
- _____ (2008), “Medvedev: Russian Troops Enforcing Peace”, <https://civil.ge/archives/116975> (26/05/2023).
- _____ (2008), “Moscow Accuses Georgia of ‘Genocide’”, <https://civil.ge/archives/116992> (28/05/2023).
- _____ (2008), “NATO Delays MAP for Georgia”, <https://civil.ge/archives/114668> (20/05/2023).
- _____ (2008), “New Opposition Alliance Set Up” ,<https://civil.ge/archives/118038> (30/05/2023).
- _____ (2008), “Opposition Bloc Boycotss Parliament, Calls for Rallies”, <https://civil.ge/archives/116395> (24/05/2023).
- _____ (2008), “OSCE Chair Says Russian Mediator Days Over”, <https://civil.ge/archives/116986> (27/05/2023).
- _____ (2008), “Peace Enforcement Measures Underway in S. Ossetia-PM”, <https://civil.ge/archives/116943> (26/05/2023).

- _____ (2008), “President Saakashvili’s Televised Address to Nation”-“President Saakashvili’s Pre-Election Address”, <https://civil.ge/archives/114827-https://civil.ge/archives/116328> (21/05/2023).
- _____ (2008), “Priorities of Additional Defense Spending”, <https://civil.ge/archives/116652> (25/05/2023).
- _____ (2008), “Russian Chief of Staff Warns Against NATO Expansion”, <https://civil.ge/archives/114719> (21/05/2023).
- _____ (2008), “Russian Forces in Zugdidi”, <https://civil.ge/archives/117025> (28/05/2023).
- _____ (2008), “Russian Military Practices Peace Enforcement in Conflict Zones”, <https://civil.ge/archives/116782> (25/05/2023).
- _____ (2008), “Saakashvili Calls on Russia for Ceasefire and Talks”, <https://civil.ge/archives/116982> (27/05/2023).
- _____ (2008), “Saakashvili Speaks of ‘New Wave’ of Democratic Reforms”, <https://civil.ge/archives/117486> (30/05/2023).
- _____ (2008), “Swedish FM: Russia has no Right to Invade Georgia”, <https://civil.ge/archives/116985> (27/05/2023).
- _____ (2008), “U.S. ‘Dismayed’ over More Russian Troops in Abkhazia”, <https://civil.ge/archives/116461> (25/05/2023).
- _____ (2008), “U.S. Calls to Accept Election Results”, <https://civil.ge/archives/116460> (25/05/2023).
- _____ (2008), “Upper Kodori Attacked”, <https://civil.ge/archives/116978> (27/05/2023).
- _____ (2009), “Opposition Leaders, Saakashvili Commemorate Jointly April 9 Tragedy”, <https://civil.ge/archives/118622> (31/05/2023).
- _____ (2010), “NATO Parliamentary Assembly on Georgia’s Constitutional Reform”, <https://civil.ge/archives/185733> (04/06/2023).
- _____ (2010), “Saakashvili: ‘Georgia Switzerland with Elements of Singapore’”, <https://civil.ge/archives/119958> (31/05/2023).
- _____ (2010), “Saakashvili on Ruling Party’s Vision”, <https://civil.ge/archives/120293> (31/05/2023).
- _____ (2011), “Amendments to Law on Rallies Approved”, <https://civil.ge/archives/121251> (31/05/2023).

- _____ (2011), “Draft Election Code Passed with First Reading”, <https://civil.ge/archives/121646> (01/06/2023).
- _____ (2011), “Election-Related Constitutional Amendments Endorsed”, <https://civil.ge/archives/121645> (01/06/2023).
- _____ (2011), “Revised ‘Economic Liberty Act’ Passed with Final Reading” , <https://civil.ge/archives/185962> (04/06/2023).
- _____ (2012), “Amendments to Election Code Approved”, <https://civil.ge/archives/122039> (01/06/2023).
- _____ (2012), “Charges Filed Against Ex-Justice Minister Adeishvili” <https://civil.ge/archives/122506> (02/06/2023).
- _____ (2012), “Ex-Deputy Interior Minister and Now Tbilisi Vice-Mayor Arrested”, <https://civil.ge/archives/122404> (01/06/2023).
- _____ (2012), “Ex-Energy Minister, Rustavi 2 TV Head Arrested”,<https://civil.ge/archives/122478> (01/06/2023).
- _____ (2012), “Global TV’s Satellite Dish Antennas Seized”, <https://civil.ge/archives/186386> (05/06/2023).
- _____ (2012), “Head of Zestaponi Municipality Arrested”, <https://civil.ge/archives/122431> (01/06/2023).
- _____ (2012), “Ivanishvili Calls for Calm Amid Prison Scandal”, <https://civil.ge/archives/122246> (01/06/2023).
- _____ (2012), “Ivanishvili’s Political Party Launched”, <https://civil.ge/archives/186312> (04/06/2023).
- _____ (2012), “Ruling Party Attacks Georgian Dream Over Code of Conduct in TV Ad”, <https://civil.ge/archives/122128> (01/06/2023).
- _____ (2013), “Bakradze Becomes UNM Presidential Candidate”, <https://civil.ge/archives/123053> (03/06/2023).
- _____ (2013), “CEC Registers 23 Candidates for Presidential Election”, <https://civil.ge/archives/123185> (03/06/2023).
- _____ (2013), “Ex-Governor of Mtskheta-Mtianeti Region Arrested”, “Ex-Governor Released on GEL 200,000 Bail”, <https://civil.ge/archives/122556> - <https://civil.ge/archives/107695> (02/06/2023).
- _____ (2013), “Ex-Justice Minister and Five Others Charged over ‘Plot Against Cartu Bank’”, <https://civil.ge/archives/186618> (05/06/2023).

- _____ (2013), “Ex-PM Merabishvili, Ex-Healthcare Minister Tshiaberashvili Arrested”, <https://civil.ge/archives/122876> (02/06/2023).
- _____ (2013), “Ivanishvili on August War Probe”, <https://civil.ge/archives/122756> (02/06/2023).
- _____ (2013), “Ivanishvili: ‘We should Win Convincing Election Victory’”, <https://civil.ge/archives/186801> (05/06/2023).
- _____ (2013), “Presidential Elections Set for October 27”, <https://civil.ge/archives/122985> (02/06/2023).
- _____ (2013), “Saakashvili Addresses UNM Rally”, 19.04.2013, <https://civil.ge/archives/122783> (25.02.2022)
- _____ (2013), “Tbilisi Mayor Ugulava Faces Criminal Charges”, <https://civil.ge/archives/122630> (02/06/2023).
- _____ (2007), “Imedi TV Off the Air”, <https://civil.ge/archives/113455> (15/05/2023).
- _____ (2007), “Riot Police Disperse Protesters”, <https://civil.ge/archives/113440> (11/05/2023).
- United Nations Development Programme (2010), “UNDP, Assessment of Developments Results Evaluation of UNDP Contribution Georgia, May, 2010, p.10”, <http://web.undp.org/evaluation/evaluations/adr/georgia.shtml> (10/02/2023).
- United States Agency International Development (2009), “Georgia Business Climate Reform Final Report, USAID Georgia: Opened For Business”, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PDACN591. (30/05/2023).
- Usuphasvili, David (2003), “Power Structures, The Weak State Syndrome and Corruption in Georgia”, Building Democracy in Georgia, **IDEA**, 5.
- _____ (2004), “An Analysis of the Presidential and Parliamentary Elections in Georgia”, Election Assesment in the South Caucasus (2003-04), **International Institute for Democracy and Electoral Assistance**.
- Usuphasvili David and Nodia Ghia (2003), “Electoral Processes in Georgia”, Building Democracy in Georgia, **IDEA**, 4.
- Üzgel, İlhan (2006), “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (Ed.) , **Türk Dış Politikası II, içinde** (243-326), İstanbul.
- _____ (2006), “Nato’nun Genişlemesi”, Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası II, içinde** (309), İstanbul.

- Vachridze, Zaza (2012), "Two Faces of Nationalism and Efforts to Establish Georgian Identity", **Identity Studies**, 4.
- Weber, Max (1947), **The Theory of Social and Economic Organization**, Talcott Parsons (Ed.), Oxford University Press.
- Welt, Cory (2006), "Regime Vulnerability and Popular Mobilization in Georgia's Rose Revolution", **Center on Democracy, Development and the Rule of Law**, Stanford University, 67, 1-60.
- Welt, Corry (2006), "Georgia's Rose Revolution: From Regime Weakness to Regime Collapse", **Center for Strategic and International Studies Working Papers**.
- _____ (2009), "Georgia's Rose Revolution", Bunce, McFaul and Stoner-Weiss (Eds.), **Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World**, *içinde* (155-188), Cambridge Press.
- Wertsch, James V. (2005), "Georgia as a Laboratory for Democracy", **Demokratizatsiya**, 13 (4), 519-535.
- Wheatley, Jonathan (2004), "Elections and Democratic Governance in the Former Soviet Union: The Case of Georgia", **Berliner Osteuropa Info**, 21, 75-82.

ÖZGEÇMİŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2010 yılında mezun oldu. 2014 yılında 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda "XX. Yüzyılda Türk-Gürcü İlişkilerini Şekillendiren Faktörler" konulu yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora programına başladı.

SERDAR, evli ve bir erkek çocuk annesi olup, iyi derecede İngilizce, orta derecede Rusça bilmektedir. Kafkasya ve Gürcistan üzerine çalışmaları sürmektedir.